

PRAWO CYWILNE

Nowelizacja prawa
autorskiego z 26.7.2024 r.
– najważniejsze zagadnienia

NOWE TECHNOLOGIE

Neurony, AI i prawo: jak
Trump i Musk chcą stworzyć
superpaństwo?

MARKETING PRAWNICZY

Jak stworzyć
profesjonalny i skuteczny
profil na LinkedIn?

APLIKACJE PRAWNICZE – JAK SIĘ DOSTAĆ, ILE KOSZTUJĄ, JAK PRZEBIEGAJĄ?

ksiegarnia.beck.pl

Wspieramy w nauce i rozwoju umiejętności przyszłych prawników

Oferta e-booków

Natychmiastowy
dostęp do treści
książki.

Testy online

Bezpłatny dostęp
do testów w wybranych
książkach.

Klub Studenta

Dołącz i zyskaj 20% rabatu
na książki.

Znajomość prawa nie zaszkodzi!

- Podręczniki prawnicze
- Repetytoria
- Prawo w pigułce
- Teksty ustaw
- Testy online

Zamawiaj na **student.beck.pl**

Szybka wysyłka

Cenimy Twój czas.
Zamówienia realizujemy
nawet w 24 godz.

Darmowa dostawa

Przy zakupie za min. 250 zł
przesyłka gratis.

Odbiór osobisty

Odbierz zamówienie
w jednej z księgarni
C.H.Beck.

ZOSTAŃ AMBASADOREM C.H.BECK

Korzyści płynące z udziału

w Programie Ambadorskim to:

- Uczestniczenie w **najważniejszych wydarzeniach** w ramach promocji Wydawnictwa
- Wspieranie wydarzeń **studenckich** w całym roku akademickim
- Testowanie SIP Legalis oraz serwisu **testy-prawnicze.pl**
- Dostęp do publikacji C.H.Beck
- Budowanie **sieci kontaktów** niezbędnych podczas dalszej kariery
- Rozwijanie **zdolności marketingowych**

Jako Ambasador masz możliwość zdobycia nowych doświadczeń,
które pomogą Ci rozwijać dalszą ścieżkę kariery.

Jeśli chcesz zostać Ambasadorem C.H.Beck, wyślij swoje zgłoszenie na adres:

rekrutacja.ambasador@beck.pl

Drogie Czytelniczki, Drodzy Czytelnicy!

Nieustannie trzymamy dla Was rękę na prawniczym pulsie, dlatego nowy numer czasopisma „Edukacja Prawnicza” pełen jest bieżących tematów z dziedziny prawa, analiz aktualnych wydarzeń czy zmian w przepisach. Znajdziecie w nim także praktyczne wskazówki, jak skutecznie przygotować się do egzaminów, jak pisać pisma procesowe oraz jak odnaleźć się na trudnym rynku pracy. Co jeszcze dla Was przygotowaliśmy w wiosennym numerze?

Zacznijmy od konkretów: **„Nowelizacja prawa autorskiego z 26.7.2024 r. – najważniejsze zagadnienia”**. Radca prawny Rafał Golał bierze pod lupę najnowsze zmiany, które będą miały wpływ na każdego twórcę. To obowiązkowa lektura, jeśli chcecie dowiedzieć się, jakie konsekwencje nowe przepisy mają dla influencerów, startupów czy dużych korporacji.

Myślicie o aplikacji prawniczej, ale czujecie się zagubieni? Sprawdźcie poradnik dla kandydatów **„Wszystko, co warto wiedzieć o aplikacjach prawniczych”**. To kompleksowy przewodnik, który krok po kroku przeprowadzi Was przez wymagania, koszty i realia aplikacji prawniczych w Polsce.

A może jesteście zafascynowani nowymi technologiami? Dr Robert Lizak zabierze Was w przyszłość z tekstem **„Neurony, AI i prawo: jak Trump i Musk chcą stworzyć superpaństwo?”**. Przygotujcie się na dawkę prawniczej analizy, która pokazuje, jak sztuczna inteligencja może zmienić nie tylko prawo, lecz także wpłynąć na państwa i rządy.

Swoje **10 zasad pisania pozwów w sprawach budowlanych** zdradza radca prawny Łukasz Mróz, którego możecie znać z social mediów, bo swoją wiedzę dzieli się *online* jako Prawnik na budowie, gdzie obserwuje go łącznie (Instagram, Facebook i TikTok) niemal 200 tys. osób.

Rosnąca liczba prawników, rozwój nowych technologii i zmieniające się potrzeby klientów to tylko niektóre z wyzwań, czekających na Was po zakończeniu studiów. Sukces w tej branży to nie tylko kwestia wiedzy, lecz także umiejętności budowania relacji, skutecznej autoprezentacji i rozwiniętych kompetencji miękkich niezbędnych w codziennej pracy prawnika. Dlatego wprowadziliśmy dwa nowe działy tematyczne: **legal soft skills** oraz **marketing prawniczy**. Z cyklu artykułów dowiecie się, jak zdobywać klientów czy przyciągać uwagę rekruterów, tworząc silną markę osobistą i wykorzystując narzędzia, takie jak LinkedIn czy *elevator pitch*. Materiał o **legal design** natomiast przyjdzie Wam z pomocą w tworzeniu bardziej przejrzystych umów i innych dokumentów prawniczych.

Nasze bezpłatne czasopismo znajdziecie na uczelniach, w bibliotekach prawniczych oraz księgarniach stacjonarnych C.H.Beck w całej Polsce. Nie przegapcie swojej szansy, by być na bieżąco z tym, co ważne w prawie!

Czekamy na Was!

Z wiosennymi pozdrowieniami,
Olga Błachnio
Redaktor naczelna „Edukacji Prawniczej”

PRAWO CYWILNE

- Nowelizacja prawa autorskiego z 26.7.2024 r. – najważniejsze zagadnienia, Rafał Golat **s. 5**
- Umowa sprzedaży – wybrane zagadnienia, Jacek Barczewski **s. 9**

PRAWO BUDOWLANE

- Dlaczego w pozwie najmniej piszę o prawie?, Łukasz Mróz **s. 19**

PRAWO I POSTĘPOWANIE KARNE

- Zmiany w procedurze karnej – najistotniejsze zagadnienia, Cezary Kulesza, Piotr Starzyński **s. 22**

PRAWO SPÓŁEK HANDLOWYCH

- Równowaga płci w zarządach i radach nadzorczych spółek giełdowych, Zofia Kozioł **s. 27**

PRAWO MIĘDZYNARODOWE PUBLICZNE

- Osoby dotknięte konfliktem zbrojnym – wybrane zagadnienia, Joanna Nowakowska-Małusecka **s. 33**

PRAWO PRACY

- Sprawdź czy zdasz egzamin! Rozwiąż test z zakresu prawa pracy i sprawdź swoją wiedzę **s. 41**

APLIKACJE PRAWNICZE

- Wszystko, co warto wiedzieć o aplikacjach prawniczych, Joanna Ablewicz, Aleksandra Ablewicz **s. 47**
- Akty w pigułce – Ochrona praw lokatorów, mieszkaniowy zasób gminy, Aneta Heliosz **s. 65**
- Ucz się mądrze – z czego przygotowywać się do egzaminów wstępnych na aplikacje, żeby oszczędzić czas i energię? **s. 69**
- Razem do celu! Jak wspólna nauka na kursie przygotowującym pomoże zdać egzamin na aplikację prawniczą **s. 70**

ROZWÓJ I KARIERA

- Jak znaleźć miejsce dla siebie w prawniczym świecie?, Ewa Boszkowska **s. 72**

NOWE TECHNOLOGIE

- Skąd w świecie prawa projektowanie? Poznajcie *legal design*, Aneta Baranowska **s. 75**
- Neurony, AI i prawo: jak Trump i Musk chcą stworzyć superpaństwo?, Robert Lizak **s. 78**

MARKETING PRAWNICZY

- Krótka historia o prawniczej autoprezentacji, czyli *elevator pitch* po nowemu, Emilia Kołsut-Joras **s. 82**
- Jak stworzyć profesjonalny i skuteczny profil na LinkedIn?, Angelika Chimkowska **s. 84**

LEGAL SOFT SKILLS

- Czytanie książek narzędziem budowania kompetencji miękkich w pracy prawnika. Elementy kluczowe, Maria Deskur **s. 89**

ANGIELSKI DLA PRAWNIKÓW

- Umowy w języku angielskim. Postanowienia wprowadzające: nazwa, strony i termin zawarcia umowy, Leszek Berezowski **s. 92**

WYBITNI PRAWNICY

- Biogram prof. Edwarda Gniewka **s. 98**

REDAKTOR NACZELNA: Olga Błachnio**KOLEGIUM REDAKCYJNE:** Mikołaj Burchard, Przemysław Polański, Joanna Ablewicz, Joanna Wielgosz, Lucyna Wyciszkievicz-Pardej**SKŁAD I ŁAMANIE:** Urszula Szkuta-Kruk**PROJEKT OKŁADKI:** Urszula Szkuta-Kruk**KOREKTA:** Magdalena Abramczyk**ADRES REDAKCJI:**

Wydawnictwo C.H.Beck, ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

☎ 22 33 77 600 @e-mail: edukacjaprawnicza@beck.pl @edukacjaprawnicza.pl

WYDAWCA: Wydawnictwo C.H.Beck**NAKŁAD:** 7500 egz.**DZIAŁ OBSŁUGI KIENTA:**

@ e-mail: dok@beck.pl ☎ tel.: 22 31 12 222

DZIAŁ MARKETINGU I REKLAMY:

Olga Błachnio

@ e-mail: olga.blachnio@beck.pl ☎ kom. 696 537 004

UWAGA:

Wersja papierowa jest wersją pierwotną czasopisma.

NOWELIZACJA PRAWA AUTORSKIEGO Z 26.7.2024 R. NAJWAŻNIEJSZE ZAGADNIENIA

W artykule omówiono ostatnie zmiany w przepisach Prawa autorskiego (dalej „PrAut”), wprowadzone ostatnią – szeroko komentowaną w mediach – nowelizacją z 26.7.2024 r., które wykraczają poza dostosowanie do dyrektyw unijnych.

AUTOR

Rafał Gołat, radca prawny w Biurze Dyrektora Generalnego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, autor licznych publikacji prasowych i książkowych na tematy związane z prawem własności intelektualnej i przemysłowej, z prawem cywilnym, gospodarczym oraz podatkowym.

Dnia 20.9.2024 r. weszła w życie ustawa z 26.7.2024 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ustawy o ochronie baz danych oraz ustawy o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (Dz.U. z 2024 r. poz. 1254, zwana dalej „nowelizacją z 26.7.2024 r.”), której **celem było przede wszystkim dostosowanie polskich przepisów do dwóch dyrektyw unijnych**, tzn. dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/790 z 17.4.2019 r. w sprawie prawa autorskiego i praw pokrewnych na jednolitym rynku cyfrowym oraz zmiany dyrektyw 96/9/WE i 2001/29/WE, a także dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/789 z 17.4.2019 r. ustanawiającej przepisy dotyczące wykonywania praw autorskich i praw pokrewnych mające zastosowanie do niektórych transmisji online prowadzonych przez organizacje radiowe i telewizyjne oraz do reemisji programów telewizyjnych i radiowych oraz zmieniająca dyrektywę Rady 93/83/EWG (zwanej dalej „dyrektywą SATCAB II”).

ZMIANY DOTYCZĄCE REEMISJI ORAZ TRANSMISJI ONLINE

Nowelizacją z 26.7.2024 r. dokonano zmiany brzmienia art. 21¹ PrAut, w szczególności **poszerzając zakres wyjątków** (ust. 2 tego artykułu), **w których nie występuje obowiązek pośrednictwa właściwej organizacji zbiorowego zarządzania w związku z reemitowaniem utworów**. W nowym brzmieniu tego artykułu reemitowanie utworu nie jest już odniesione wyłącznie do reemitowania utworów w sieciach kablowych przez ich operatorów. W tym kontekście należy też zauważyć, że nowelizacja z 26.7.2024 r. zmieniła definicję reemitowania utworu, zawartą w art. 6 ust. 1 pkt 5 PrAut, które to pojęcie obejmuje po zmianie również jego rozpowszechnianie drogą przejmowania w całości i bez zmian programu organizacji

radiowej lub telewizyjnej oraz równoczesnego i integralnego przekazywania tego programu do powszechnego odbioru, w tym programu nadawanego w procesie technicznym wprowadzenia bezpośredniego. **Definicja wprowadzenia bezpośredniego** została określona przez powyższą nowelizację w dodanym pkt 4¹ w art. 6 ust. 1 PrAut.

Implementacyjny wymiar związany z dostosowaniem polskiego prawa do wymogów wynikających z dyrektywy SATCAB II mają też przewidziane nowelizacją z 26.7.2024 r. zmiany, polegające na **wprowadzeniu do PrAut przepisów normujących świadczenie dodatkowej usługi online**. Poza definicją tego rodzaju usługi, określoną w pkt 26 art. 6 ust. 1 PrAut, zmiany te obejmują dodanie art. 6² PrAut, wprowadzającego zasadę, zgodnie z którą rozpowszechnianie przez organizację radiową lub telewizyjną w sposób przewodowy lub w sposób bezprzewodowy utworów, wskazanych w art. 6² ust. 1, m.in. w ramach świadczenia dodatkowej usługi online, uznaje się, do celów wykonywania praw autorskich dotyczących tych czynności, za mające miejsce w państwie członkowskim Unii Europejskiej lub państwie członkowskim EFTA, w którym rozpowszechniająca organizacja posiada swoje główne przedsiębiorstwo, czyli **według zasady państwa pochodzenia**.

Dla aspektu dodatkowych usług online istotne jest też dodanie w ramach nowelizacji z 26.7.2024 r. art. 6³ PrAut, określającego aspekty, jakie strony powinny uwzględnić,

ustalając wysokość wynagrodzenia za korzystanie z praw, do których mają zastosowanie przepisy art. 6¹ ust. 1 i 2 oraz art. 6² ust. 1 PrAut.

Przewidziane w ramach nowelizacji z 26.7.2024 r. zmiany, dotyczące eksploatacji radiowo-telewizyjnej oraz internetowej, poza wspomnianymi wyżej aspektami reemitowania utworów oraz świadczenia dodatkowej usługi online,

**NOWELIZACJA Z 26.7.2024 R. ZMIENIŁA
DEFINICJĘ REEMITOWANIA UTWORU.**

objęły w szczególności **wprowadzenie do PrAut regulacji dotyczących dostawców usług udostępniania treści online, zmian zasad dozwolonego użytku utworów**, m.in. w zakresie zwielokrotniania i przechowywania utworów w celu eksploracji tekstów i danych, jak również **unormowanie nowego prawa pokrewnego do publikacji prasowych** w ramach świadczenia usług drogą elektroniczną.

NOWE PRAWO POKREWNE DO PUBLIKACJI PRASOWYCH

W aspekcie systemowym jedną z kluczowych zmian, przewidzianych nowelizacją z 26.7.2024 r., jest wprowadzenie do polskiego porządku prawnego nowego, przysługującego wydawcom prawa pokrewnego, czyli prawa do publikacji prasowych w ramach świadczenia usług drogą elektroniczną, uregulowanego w dodanym Oddziale 3² w Rozdziale 11 PrAut.

Przedmiotem tego prawa jest **publikacja prasowa**, zdefiniowana w art. 997 ust. 1 PrAut jako zbiór utworów lub przedmiotów praw pokrewnych złożony głównie z utworów słownych o charakterze dziennikarskim, stanowiący odrębną całość w ramach periodycznej lub regularnie aktualizowanej pod jednym tytułem publikacji, takiej jak dziennik, czasopismo, serwis agencji prasowej lub internetowy serwis informacyjny, rozpowszechniany w celach informacyjnych w dowolnej formie i w dowolny sposób w ramach działalności gospodarczej lub statutowej i na odpowiedzialność podmiotu, który sprawuje nad nim faktyczną i prawną kontrolę, z jednoczesnym zastrzeżeniem w tym przepisie, że publikacjami prasowymi nie są publikacje periodyczne rozpowszechniane do celów naukowych lub akademickich.

Zgodnie z art. 997 ust. 2 PrAut bez uszczerbku dla praw twórców i pozostałych uprawnionych **wydawcy publikacji prasowej przysługuje wyłączne prawo do rozporządzania publikacją prasową i korzystania z niej** w zakresie:

- 1) zwielokrotniania publikacji prasowej w celu korzystania z niej na polu eksploatacji, o którym mowa w pkt 2);

Źródło: Adobe Stock

- 2) publicznego udostępniania publikacji prasowej przez usługodawcę w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niej dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym. Należy zwrócić uwagę na krótki czas trwania tego prawa pokrewnego, wygasającego z upływem dwóch lat następujących po roku, w którym publikacja prasowa została rozpowszechniona po raz pierwszy (art. 998 PrAut).

Art. 99⁹ PrAut przewiduje prawo twórców utworów zamieszczonych w publikacji prasowej do 50% wynagrodzenia należnego wydawcy z tytułu korzystania z powyższego prawa pokrewnego do publikacji prasowej.

Znaczną część regulacji powyższego prawa stanowią **przepisy dotyczące wynagrodzenia** za korzystanie z niego, w tym określania wysokości tego wynagrodzenia. Zakładając trudności w tym zakresie, ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie szczególnej procedury, na którą składa się mediacja przed **mediatorem wyznaczonym przez Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej**, w celu zawarcia stosownej ugody, w przypadku zaś jej niezawarcia, wydanie przez tegoż Prezesa orzeczenia o wysokości przedmiotowego wynagrodzenia, od którego może być wniesiony przez każdą ze stron sprzeciw do sądu powszechnego (art. 9912–9917 PrAut).

Istotne jest również to, że art. 99⁹ PrAut przewiduje **prawo twórców utworów zamieszczonych w publikacji prasowej do 50% wynagrodzenia należnego wydawcy z tytułu korzystania z powyższego prawa pokrewnego do publikacji prasowej**.

DOSTAWCY USŁUG UDOSTĘPNIANIA TREŚCI ONLINE

Nowelizacja z 26.7.2024 r. wprowadziła, w dodanym Oddziale 2¹ Rozdziału 3 PrAut, **regulację dostawców usług udostępniania treści online**, definiując w art. 6 ust. 1 pkt 25 PrAut tego rodzaju dostawcę jako usługodawcę, którego głównym przedmiotem działalności jest przechowywanie i udzielanie publicznego dostępu do znacznej liczby utworów lub przedmiotów praw pokrewnych zamieszczanych przez usługobiorców, które to utwory lub przedmioty praw pokrewnych są przez niego organizowane i promowane w celach zarobkowych.

Choć w art. 22¹ PrAut jest mowa o zgodzie uprawnionego na publiczne udostępnienie utworu przez dostawcę usług udostępniania treści online, ustawodawca w art. 22² PrAut przewidział **wyjątkowe okoliczności nieponoszenia odpowiedzialności z tytułu naruszenia prawa autorskiego przez tego dostawcę**, który bez wymaganej zgody uprawnionego dokonał publicznego udostępnienia utworu zamieszczono-

nego przez usługobiorcę, co dotyczy m.in. przypadku wykazania przez dostawcę, że dołożył należytej staranności, aby uzyskać stosowną zgodę uprawnionego.

Artykuły 223 i 224 PrAut poświęcone są **aspektom współpracy między dostawcą usług udostępniania treści online a uprawnionym**. W ustawowej regulacji w tym zakresie uwzględnione zostały też **interesy usługobiorców**, zdefiniowanych w art. 6 ust. 1 pkt 24 PrAut – w odniesieniu do art. 2 pkt 7 ustawy z 18.7.2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną, zgodnie z którym usługobiorca to osoba fizyczna, osoba prawna albo jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która korzysta z usługi świadczonej drogą elektroniczną. Artykuł 225 PrAut przewiduje wymóg umożliwienia przez dostawcę usług udostępniania treści online usługobiorcy **składanie skarg**, przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej, w przypadku uniemożliwienia dostępu do utworu zamieszczonego przez usługobiorcę, **zablokowania dostępu do tego utworu lub jego usunięcia**.

ZMIANY W REGULACJI DOZWOLONEGO UŻYTKU

Nowelizacja z 26.7.2024 r. wprowadziła też istotne zmiany w regulacji dozwolonego użytku. W pierwszej kolejności należy wskazać dwa nowe przepisy, czyli art. 26² i art. 26³ PrAut, regulujące **dozwolony użytek w zakresie zwielokrotniania i przechowywania utworów w celu eksploatacji tekstów i danych**, odpowiednio do celów badań naukowych przez instytucje dziedzictwa kulturowego oraz podmioty,

o których mowa w art. 7 ust. 1 pkt 1–2 i 4–8 ustawy z 20.7.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (art. 26² PrAut) oraz bez takiego celowo-podmiotowego zawężenia (art. 26³ PrAut). W tym drugim przypadku uprawniony może dokonać stosownego zastrzeżenia, które stoi na przeszkodzie zwielokrotnianiu i przechowywaniu rozpowszechnionych utworów w celu eksploatacji tekstów i danych z powołaniem się na art. 26³ PrAut. **Eksploatacja tekstów i danych** została zdefiniowana przez nowelizację z 26.7.2024 r. w art. 6 ust. 1 pkt 22 PrAut jako ich analiza wyłącznie przy zastosowaniu zautomatyzowanej techniki służącej do analizowania tekstów i danych w postaci cyfrowej w celu wygenerowania określonych informacji, obejmujących w szczególności wzorce, tendencje i korelacje.

Przewidziane przez powyższą nowelizację zmiany w art. 28 PrAut (w jego ust. 1), regulującym **dozwolony użytek realizowany przez instytucje dysponujące różnymi zbiorami, w tym biblioteki** polegały na skorygowaniu wyliczenia tych instytucji, w tym wskazaniu w jego ramach **instytucji dziedzictwa kulturowego**, zdefiniowanych w dodanym pkt 21 art. 6 ust. 1 PrAut, obejmujących m.in. biblioteki, muzea i archiwa.

W całości nowe brzmienie nowelizacja z 26.7.2024 r. nadała natomiast art. 27 PrAut, normującemu **użytek edukacyjno-naukowy**. W ust. 1 tego artykułu sprecyzowano, że dopuszczone w tym przepisie zwielokrotnianie dotyczy m.in. fragmentów większych utworów nieprzekraczających 25% objętości utworu. Poza tym w art. 27 ust. 2 PrAut określono zasadę wskazującą, w którym państwie odbywa się korzystanie z utworu na potrzeby zilustrowania treści przekazywanych w celach dydaktycznych za pośrednictwem bezpiecznego środowiska elektronicznego, w sposób określony w ust. 1.

KORZYSTANIE Z UTWORÓW NIEDOSTĘPNYCH W HANDLU

Nowelizacja z 26.7.2024 r. nadała zupełnie nowe brzmienie Oddziałowi 6 w Rozdziale 3 PrAut, regulującemu po zmianie postanowienia wspólne dotyczące korzystania z utworów niedostępnych w handlu, wraz z dodaniem w tym Rozdziale Oddziałów 6¹ i 6², normujących w tym zakresie odpowiednio: **korzystanie z tych utworów na podstawie umowy licencji niewyłącznej zawartej z reprezentatywną organizacją zbiorowego zarządzania oraz dozwolony użytek tych utworów**. Obowiązujące przed 20.9.2024 r. przepisy Oddziału 6 Rozdziału 3 PrAut, określające niektóre sposoby korzystania z utworów niedostępnych w handlu, w praktyce nie znalazły zastosowania.

W tym aspekcie na podkreślenie zasługuje, poza **definicją utworów niedostępnych** w handlu, zawartą w art. 35¹⁰ PrAut, głównie to, że podmiotami uprawnionymi do korzystania

NOWELIZACJA Z 26.7.2024 R. WPROWADZIŁA TEŻ ISTOTNE ZMIANY W REGULACJI DOZWOLONEGO UŻYTKU.

z tych utworów są **instytucje dziedzictwa kulturowego**, jak również to, że instytucja tego rodzaju, np. określona samorządowa biblioteka publiczna, zainteresowana takim korzystaniem, powinna złożyć stosowny wniosek do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o dokonanie jej rejestracji w portalu utworów niedostępnych w handlu prowadzonym przez Urząd Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej w ramach Europejskiego Obserwatorium do spraw Naruszeń Praw Własności Intelektualnej (art. 35¹⁶ PrAut).

Poza tym z regulacji tej wynika m.in., że **zasadą jest korzystanie przez instytucje dziedzictwa kulturowego z utworów niedostępnych w handlu na podstawie umowy licencji niewyłącznej zawartej z reprezentatywną organizacją zbiorowego zarządzania**, czyli na podstawie przepisów Oddziału 6¹ Rozdziału 3 PrAut, **zaś na zasadach dozwolonego użytku utworów niedostępnych w handlu**, określonych w Oddziale 6² Rozdziału 3 PrAut **wyłącznie wtedy**, korzystanie z tych utworów na podstawie Oddziału 6¹ tego rozdziału nie jest możliwe ze względu na brak reprezentatywnej organizacji zbiorowego zarządzania oraz uprawniony nie jest reprezentowany przez żadną tego ro-

dzaju organizację na podstawie umowy o zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi albo umowy o reprezentacji w rozumieniu ustawy o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (art. 35²² ust. 2 PrAut).

ZMIANY DOTYCZĄCE OBROTU UMOWNEGO

Umowy licencyjne określane są jako **licencje**. W dodanym przez nowelizację z 26.7.2024 r. pkt 27 w art. 6 ust. 1 PrAut ustawodawca zdefiniował licencję jako umowę o korzystanie z utworu.

W ramach nowelizacji z 26.7.2024 r. istotnie przerwano art. 43 ust. 2 PrAut. Po zmianie przepis ten ma szerszy zakres zastosowania, gdyż nie dotyczy już tylko przypadków, w których w umowie nie określono wysokości wynagrodzenia autorskiego. Poza tym w dodanym ust. 3 powyższego artykułu wprowadzono **domniemanie, że wynagrodzenie proporcjonalne do przychodów z korzystania z utworu spełnia wymogi**, o których mowa w jego ust. 2.

Nowelizacja z 26.7.2024 r. zmieniła również art. 44 PrAut. Zamiast rażącej dysproporcji między wynagrodzeniem twórcy a korzyściami nabywcy praw lub licencjobiorcy, po zmianie **uzasadnieniem zgłoszenia przez twórcę tego żądania jest to, że jego wynagrodzenie jest niewspółmierne niskie w stosunku do powyższych korzyści**, przy czym w art. 44 ust. 2 PrAut przewidziano wyłączenia w tym zakresie, dotyczące w szczególności umów o korzystanie z utworów zawieranych z organizacją zbiorowego zarządzania.

”

Zawierając licencję wyłączną, należy zatem liczyć się z tym, że może ona przekształcić się w licencję niewyłączną, jeśli zaistnieją warunki do zastosowania art. 57 ust. 3 PrAut.

Zasady dotyczące uprawnień informacyjnych twórcy i artysty wykonawcy również zostały istotnie zmodyfikowane przez nowelizację z 26.7.2024 r. Określający je art. 47 PrAut został zmieniony m.in. przez ograniczenie zastosowania jego pkt 1, określającego prawo twórcy do otrzymania informacji mającej istotne znaczenie dla określenia wysokości wynagrodzenia, które zależy od wysokości wpływów z korzystania z utworu, do sytuacji, w których nie stosuje się art. 47¹ PrAut. Artykuł ten został dodany przez powyższą nowelizację i przewiduje **prawo twórcy do regularnego otrzymywania od osoby, na którą przeniósł autorskie prawa majątkowe, lub od osoby, której udzielił licencji, aktualnej informacji o przychodach z korzystania ze swojego utworu oraz o wynagrodzeniu należnym w związku z tym korzystaniem**, odrębnie dla każdego ze

sposobów korzystania, nie rzadziej niż raz w roku i nie częściej niż raz na kwartał. W art. 47¹ ust. 6 PrAut zostały zaś określone wyjątki, w zakresie których ust. 1–5 tego artykułu nie stosuje się, w tym przypadek nabycia praw, o którym mowa w art. 12 PrAut, czyli nabycia praw autorskich przez pracodawcę od pracownika na jego podstawie.

Nowelizacja z 26.7.2024 r. nadała poza tym nowe brzmienie art. 57 PrAut, regulującemu **możliwość odstępowania od umowy lub jej wypowiedzania przez twórcę w przypadku braku rozpowszechnienia utworu w odpowiednim terminie**, uzgodnionym przez strony albo określonym w ust. 2 powyższego artykułu. W jego zmienionym brzmieniu **możliwość taka została ograniczona**, biorąc pod uwagę umowy licencyjne, do licencji wyłącznych, o których mowa w art. 67 ust. 2 PrAut. Poza tym art. 57 ust. 3 PrAut stanowi po zmianie, że **twórca, który udzielił tego rodzaju licencji, może po upływie dodatkowego terminu zamiast jej wypowiedzenia udzielić licencji innym osobom**, w związku z czym zawarta przez niego licencja wyłączna staje się licencją niewyłączną. Zawierając licencję wyłączną, należy zatem liczyć się z tym, że może ona przekształcić się w licencję niewyłączną, jeśli zaistnieją warunki do zastosowania art. 57 ust. 3 PrAut, co w praktyce przekłada się na możliwość udzielania przez twórcę innym podmiotom licencji w tym samym zakresie. ●

- Szczegółowo nowe regulacje skomentowano w 12. wydaniu skryptu r. pr. Rafała Gołata **Prawo autorskie i prawa pokrewne**

UMOWA SPRZEDAŻY

WYBRANE ZAGADNIENIA

Przez umowę sprzedaży sprzedawca zobowiązuje się przenieść na kupującego własność rzeczy i wydać mu rzecz, a kupujący zobowiązuje się rzecz odebrać i zapłacić sprzedawcy cenę (art. 535 § 1 KC). Jest ona umową konsensualną, odpłatną, wzajemną i zobowiązującą, choć może równocześnie wywoływać skutki rozporządzające. To najczęściej zawierana umowa w obrocie cywilnoprawnym.

AUTOR

Jacek Barczewski, Sędzia Sądu Okręgowego w Olsztynie, Przewodniczący IX Wydziału Cywilnego Odwoławczego, specjalista z zakresu prawa cywilnego

UWAGI OGÓLNE

Unormowania zawarte w art. 535–555 KC tworzą zasadniczy szkielet umowy sprzedaży, modyfikowany innymi regulacjami kodeksowymi wyróżniającymi szczególnie rodzaje sprzedaży, jak np.:

- 1) sprzedaż wierzytelności (art. 509–518 KC);
- 2) sprzedaż z zastrzeżeniem wyłączności (art. 550 KC);
- 3) sprzedaż na raty (art. 583–588 KC);
- 4) sprzedaż z zastrzeżeniem prawa własności (art. 589–591 KC);
- 5) sprzedaż na próbę albo z zastrzeżeniem zbadania rzeczy przez kupującego (art. 592 KC);
- 6) sprzedaż z zastrzeżeniem prawa odkupu (art. 593–595 KC);
- 7) sprzedaż z zastrzeżeniem prawa pierwokupu (art. 596–602 KC)¹.

Szczególną odmianą sprzedaży jest **sprzedaż konsumencka**. Występuje ona zasadniczo wówczas, gdy sprzedającym jest przedsiębiorca w rozumieniu art. 43¹ KC, a kupującym konsument w rozumieniu art. 22¹ KC. Począwszy od 1 stycznia 2023 r., tj. wejścia w życie ustawy z 4.11.2022 r. o zmianie ustawy o prawach konsumenta, ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe², doszło do rozbicia regulacyjnego w zakresie umów sprzedaży towarów oraz umów o dostarczanie treści i usług cyfrowych konsumentom³. Tym samym w przypadku sprzedaży konsumenckiej normy KC są w dużym stopniu modyfikowane, w szczególności odnośnie do uprawnień słabszej strony stosunku zobowiązaniowego w razie braku zgodności towaru z umową, przepisami ustawy z 30.5.2014 r. o prawach konsumenta⁴. Stronami umowy sprzedaży są **sprzedający i kupujący**, a jej przedmiotem może być własność rzeczy ruchomych i nieruchomości (por. art. 45 KC). Przez odesłanie zawarte w art. 555 KC przepisy o sprzedaży rzeczy stosuje się odpowiednio do sprzedaży energii, praw i wody. W aktualnym stanie prawnym w odniesieniu do umów sprzedaży konsumenckiej ustawodawca posługuje się pojęciem towaru, definiowanym jako rzecz ruchoma, a także woda, gaz i energia elektryczna, w przypadku gdy są oferowane do sprzedaży w określonej objętości lub ilości (art. 2 pkt 4a PrKonsum). W przypadku praw przedmiotem sprzedaży mogą być tylko **prawa zbywalne**, a zwłaszcza zbywalne prawa rzeczowe (użytkowanie wieczyste, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, prawo do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej), prawa na dobrach niematerialnych (majątkowe prawa autorskie, prawa do uzyskania patentu i prawa z patentu), wierzytelności i roszczenia (np. ekspektatywa odrębnej własności lokalu), udziały albo akcje⁵. Dodatkowo przedmiotem świadczenia sprzedawcy mogą być zespoły rzeczy i praw w postaci przedsiębiorstwa (art. 55¹ KC), gospodarstwa rolnego (art. 55³ KC), spadku (art. 105² KC), których zbycie powoduje przejście na kupującego nie tylko praw, ale i obciążeń związanych z taką zorganizowaną masą majątkową. Zgodnie z przepisem art. 1 ust. 1 i 2 ustawy z 21.8.1997 r. o ochronie zwierząt⁶ **zwierzę**, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Jednak w sprawach nieuregulowanych w ustawie do zwierząt stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące rzeczy. Przedmiotem umowy sprzedaży nie mogą być **rzeczy wyłączone z obrotu** (*res extra commercium*), jak np. masy powietrza znajdujące się nad nieruchomością gruntową, produkty lecznicze wprowadzone do obro-

¹ K. Haładaj, [w:] K. Osajda (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 2, Warszawa 2013, s. 1018.

² Dz.U. z 2022 r. poz. 2337.

³ K. Południak-Gierz, Wpływ dyrektyw 2019/770 oraz 2019/771 na poziom ochrony konsumenta w ramach reżimu rękojmi w prawie polskim, Prawo w działaniu. Sprawy cywilne 2023, Nr 54, s. 179.

⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 2759 ze zm.

⁵ R. Trzaskowski, [w:] J. Gudowski (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 4, Zobowiązania. Część szczegółowa, Warszawa 2017, s. 252–256.

⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1580 ze zm.

tu pomimo braku pozwolenia lub nieobjęte nim, drogi publiczne, człowiek (*homo sapiens*), udział w własności nieruchomości wspólnej właściciela wyodrębnionego lokalu, materiały z ewidencjonowanego niepaństwowego zasobu archiwalnego⁷.

Przepisy Kodeksu cywilnego nie zastrzegają dla umowy sprzedaży formy szczególnej, choć może ona wynikać z innych uregulowań (przykładowo art. 158 KC przewiduje wymóg formy aktu notarialnego dla przeniesienia własności nieruchomości, art. 237 KC – wymóg formy aktu notarialnego dla przeniesienia użytkowania wieczystego, zaś art. 180 KSH – wymóg formy pisemnej z podpisami notarialnie poświadczonymi dla zbycia lub zastawienia udziału w spółce z o.o.).

Generalnie umowa sprzedaży może zostać zawarta w dowolny sposób według regulacji ogólnych KC dotyczących zawierania umów (art. 66–72 KC)⁸.

ELEMENTY PRZEDMIOTOWO ISTOTNE I OBOWIĄZKI STRON

Do *essentialia negotii* umowy sprzedaży należą:

- 1) zobowiązanie sprzedawcy do przeniesienia na kupującego własności rzeczy oraz wydanie rzeczy;
- 2) zobowiązanie kupującego do zapłaty ceny, tj. oznaczonej sumy pieniężnej, i do odbioru wydawanej przez sprzedawcę rzeczy⁹.

Ad 1. Należy pamiętać, że umowa sprzedaży ma teoretycznie **charakter zobowiązującej** czynności prawnej. Elementem charakterystycznym sprzedaży nie jest przejście własności rzeczy i w konsekwencji umową sprzedaży jest także umowa o skutkach wyłącznie obligacyjnych, a więc taka, której

skutkiem nie jest przeniesienie własności¹⁰.

W pewnych sytuacjach zawarcie umowy zobowiązującej do przeniesienia własności powoduje z woli ustawodawcy jednocześnie wystąpienie **skutku rozporządzającego**, oznaczającego przenie-

UMOWA SPRZEDAŻY MA TEORETYCZNIE CHARAKTER ZOBOWIĄZUJĄCEJ CZYNNOŚCI PRAWNEJ.

sienie własności rzeczy (prawa) na nabywcę. Przykładami takich czynności prawnych są:

- a) umowa sprzedaży, zamiany, darowizny, przekazania nieruchomości lub inna umowa zobowiązująca do przeniesienia własności rzeczy co do tożsamości oznaczonej (art. 155 § 1 KC);
- b) umowa sprzedaży, zamiany, darowizny lub inna umowa zobowiązująca do przeniesienia wierzytelności (art. 510 § 1 KC);
- c) umowa sprzedaży, zamiany, darowizny lub inna umowa zobowiązująca do zbycia spadku (art. 1052 § 1 KC).

W praktyce za sprzedaż uznaje się umowę, w której strony wyrażają tylko wolę przeniesienia własności i zapłaty ceny, pomijając element zobowiązaniowy (zakup gazety w kiosku czy żywności w markecie faktycznie eliminuje charakter zobowiązania się sprzedającego do przeniesienia własności rzeczy, ustępując natychmiastowemu jej rozporządzeniu).

Obowiązek **wydania rzeczy** przez sprzedawcę polega na przekazaniu władztwa nad rzeczą oznaczoną w umowie sprzedaży. O czasie wydania decyduje umowa stron, zaś przy braku odpowiedniego uzgodnienia wydanie ma nastąpić niezwłocznie po wezwaniu kupującego (art. 455 KC)¹¹.

W przypadku **rzeczy oznaczonych co do tożsamości**, w odniesieniu do których do przeniesienia prawa własności dochodzi *solo consensu*, wydanie rzeczy następuje w następstwie zawartej umowy sprzedaży, jest wykonaniem obowiązku kontraktowego i stanowi czynność czysto faktyczną. Jeśli chodzi o **rzeczy oznaczone co do gatunku**, wydanie rzeczy jako jeden ze sposobów przeniesienia po-

siadania stanowi przesłankę przeniesienia prawa własności (art. 155 § 2 KC), a więc dokonania czynności prawnej prawa rzeczowego, następującej wskutek zawartej umowy sprzedaży¹².

Jeżeli kupującym jest konsument, sprzedawca obowiązany jest niezwłocznie wydać rzecz kupującemu, nie później niż **30 dni** od dnia zawarcia umowy, chyba że umowa stanowi inaczej. W razie opóźnienia sprzedawcy kupujący może wyznaczyć dodatkowy termin do wydania rzeczy, a po jego bezskutecznym upływie może od umowy odstąpić (art. 543¹ KC).

Inne podwyższone standardy względem sprzedawcy w przypadku umów zawieranych między

Źródło: Adobe Stock

⁷ A. Oblak, „Rzeczy wyłączone z obrotu” (res extra commercium) w polskim porządku prawnym, http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/95817/12_Oblak_A_Rzeczy_wylaczone_z_obrotu.pdf (dostęp: 22.10.2020 r.).

⁸ Por. K. Haladyj, [w:] K. Osajda (red.), Kodeks cywilny, t. 2, 2013, s. 1021.

⁹ Odmienne, ze wskazaniem, że wydanie rzeczy i jej odebranie nie stanowi elementów przedmiotowo istotnych umowy sprzedaży, E. Habryń-Chojnacka, [w:] M. Gutowski (red.), Kodeks cywilny, t. 2, Komentarz, art. 450–1088, Warszawa 2016, s. 313; R. Trzaskowski, [w:] J. Gudowski (red.), Kodeks cywilny, t. 4, 2017, s. 56–59.

¹⁰ Wyr. SN z 5.6.1997 r., I CKN 162/97, Legalis.

¹¹ C. Zuławska, [w:] G. Bieniek i in., Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania, Warszawa 2002, s. 16.

¹² A. Kozioł, [w:] M. Habdas, M. Fras (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 4, Zobowiązania. Część szczegółowa (art. 535–764⁹), Warszawa 2018, s. 36.

przedsiębiorcą a konsumentem wyrażają się w zakresie wydania rzeczy m.in. w obowiązku wydania kupującemu wraz z rzeczą sprzedaną wszystkich elementów jej wyposażenia oraz sporządzonych w języku polskim instrukcji obsługi, konserwacji i innych dokumentów wymaganych przez odrębne przepisy (art. 546¹ § 5 KC).

Przepisy szczególne określają wydanie rzeczy w razie jej przesłania za pośrednictwem przewoźnika (art. 544 i 545 § 2 KC), sposób jej zabezpieczenia (art. 545 § 1 KC), obowiązek informacyjny sprzedawcy (art. 546 § 1 KC) i przekazanie dokumentów dotyczących rzeczy (art. 546 § 2 KC).

Dyspozytywne normy art. 547 KC dotyczą problematyki kosztów wydania i odebrania rzeczy, w tym związanych z jej zmierzaniem, zważeniem, opakowaniem, ubezpieczeniem i przesyłką.

Z momentem wydania rzeczy na kupującego przechodzą **korzyści i ciężary** z nią związane, a także **niebezpieczeństwo przypadkowej utraty lub uszkodzenia rzeczy** (art. 548 § 1 KC).

Jeżeli rzecz sprzedana ma zostać przesłana przez sprzedawcę kupującemu będącemu konsumentem, niebezpieczeństwo przypadkowej utraty lub uszkodzenia rzeczy przechodzi na kupującego z chwilą jej wydania kupującemu. Za wydanie rzeczy uważa się jej powierzenie przez sprzedawcę przewoźnikowi, jeżeli sprzedawca nie miał wpływu na wybór przewoźnika przez kupującego. Postanowienia mniej korzystne dla kupującego są nieważne (art. 548 § 3 KC).

Cytowany przepis precyzuje zasady i moment przejścia niebezpieczeństwa przypadkowej utraty bądź uszkodzenia rzeczy na kupującego w umowie sprzedaży konsumenckiej, wprowadzając wyjątek od zasady określonej w art. 548 § 1 KC. W konsekwencji sprzedawca

ponosi ryzyko przypadkowego uszkodzenia bądź utraty rzeczy również w czasie jej przewozu, co stanowi wyraz uprzywilejowania konsumenta nabywającego rzecz od przedsiębiorcy. Tytułem przykładu, w sytuacji transakcji zawartej na serwisie aukcyjnym przez dwie osoby posiadające status konsumentów (art. 22¹ KC) zaginięcie przesyłki od chwili powierzenia rzeczy przewoźnikowi w warunkach opisanych w art. 544 § 1 KC stanowi ryzyko kupującego. Z kolei nabycie rzeczy przez konsumenta od przedsiębiorcy i nadanie jej kurierem wybranym przez sprzedawcę powoduje, że do momentu wydania rzeczy kupującemu ryzyko jej utraty nadal ponosi zbywca.

Ad 2. Zawierając umowę sprzedaży, kupujący zobowiązuje się do **zapłacenia umówionej ceny**, będącej oznaczoną sumą pieniężną. Może ona być oznaczona w walucie polskiej lub obcej (por. art. 358 KC). Zasadniczo w cenie uwzględnia się **podatek** od towarów i usług oraz podatek akcyzowy, jeżeli na podstawie odrębnych przepisów sprzedaż towaru (towaru lub usługi) podlega obciążeniu podatkiem od towarów i usług lub podatkiem akcyzowym¹³. Najczęściej konkretną cenę określa treść umowy sprzedaży. Może być ona również umówiona przez wskazanie podstaw do jej ustalenia (art. 536 § 1 i 2 KC).

Cena stanowi na tyle element przedmiotowo istotny (cechę konstytutywną) umowy sprzedaży, że jeżeli w umowie sprzedaży występuje brak określenia ceny, to czynność prawna jest nieważna. Sprzeczność z prawem zawartego w umowie sprzedaży postanowienia o cenie powoduje, że cała umowa z powodu sprzeczności z prawem jest nieważna¹⁴. Mimo istotnej zmiany stosunków społeczno-gospodarczych od

momentu wejścia w życie Kodeksu cywilnego ustawodawca nie zdecydował się na uchylenie przepisów o cenie sztywnej (art. 537 KC), cenie maksymalnej (art. 538 KC) i cenie minimalnej (art. 539 KC). Obecnie nie mają one praktycznego zastosowania wobec braku uregulowań rangi ustawowej przewidujących ich wprowadzenie.

Obowiązek **odbioru rzeczy** przez kupującego związany jest z ciężarem na sprzedawcy obliwu jej wydania. Sam odbiór rzeczy jest czynnością faktyczną, która w pewnych wypadkach może powodować skutki istotne dla skorzystania z roszczeń z tytułu rękojmi (por. art. 545 § 2, art. 557 § 1 i 2 KC).

Nieodebranie rzeczy przez kupującego może skutkować niekorzystnymi dla niego skutkami. Jeżeli bowiem kupujący dopuszcza się zwłoki z odebraniem rzeczy sprzedanej, sprzedawca może oddać rzecz na przechowanie na koszt i niebezpieczeństwo kupującego. Sprzedawca może również sprzedać rzecz na rachunek kupującego, powinien jednak uprzednio wyznaczyć kupującemu dodatkowy termin do odebrania, chyba że wyznaczenie terminu nie jest możliwe albo że rzecz jest narażona na zepsucie, albo że z innych względów groziłaby szkoda. O dokonaniu sprzedaży sprzedawca obowiązany jest niezwłocznie zawiadomić kupującego (art. 551 KC).

PRZEDAWNIE

Co do zasady roszczenia stron wynikające z umowy sprzedaży przedawniają się zgodnie z ogólną regułą wynikającą z art. 118 KC.

Roszczenia z tytułu sprzedaży dokonanej w zakresie działalności przedsiębiorstwa sprzedawcy, roszczenia rzemieślników z takiego tytułu oraz roszczenia prowadzących gospodarstwa rolne z tytułu sprzedaży płodów rolnych i leśnych przedawniają się jednak z upływem **lat 2** (art. 554 KC).

¹³ Przepis art. 3 ust. 2 ustawy z 9.5.2014 r. o informowaniu o cenach towarów i usług (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 168).

¹⁴ Wyr. SN z 5.2.2002 r., II CKN 726/00, Legalis.

Wspomniany przepis dotyczy roszczeń grupy wymienionych w nim sprzedawców o zapłatę ceny, o odebranie rzeczy, a także o naprawienie szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania przez kupującego¹⁵.

W orzecznictwie wskazuje się, że 2-letni termin przedawnienia z tytułu sprzedaży dokonanej w zakresie działalności przedsiębiorstwa sprzedawcy dotyczy wyłącznie roszczeń przysługujących sprzedawcom wymienionym w art. 554 KC. Długość terminu przedawnienia roszczeń przysługujących kupującym należy zaś oceniać zgodnie z art. 118 KC¹⁶.

RĘKOJMIA

Począwszy od 1.1.2023 r. przyjęto rozwiązanie polegające na wyłączeniu z reżimu KC odpowiedzialności profesjonalnego sprzedawcy wobec konsumenta za niezgodność rzeczy z umową, utworzeniu tych przepisów w odrębnym akcie prawnym i wykreowaniu dwóch reżimów odpowiedzialności – kodeksowego i zawartego w PrKonsum. W rezultacie w przypadku umów sprzedaży konsumenciej zawartych od tego dnia konsumentowi nie będzie przysługiwała rękojmia, lecz roszczenia z tytułu „odpowiedzialności za niezgodność towaru z umową”¹⁷, przewidziane w PrKonsum. Wyjątkowo, w przypadku umów sprzedaży zawartych między przedsiębiorcą a konsumentem, których przedmiotem jest nieruchomości, nadal właściwe są przepisy kodeksowe¹⁸. Tym samym z perspektywy regulacji umów sprzedaży doszło do rozbicia reżimu rękojmi: odmiennie uregulowana jest odpowiedzialność sprzedawcy w umowach zawieranych w obrocie powszechnym (konsument-konsument) i profesjonalnym (przedsiębiorca-przedsiębiorca) – tu zastosowanie mają przepisy KC, a odmiennie (poza przywołanym wyżej odstępstwem) – w umowach konsumenckich (przedsiębiorca – konsument), gdzie zastosowanie mają przepisy PrKonsum¹⁹.

Wyłączenie lub ograniczenie odpowiedzialności z tytułu rękojmi jest bezskuteczne, jeżeli sprzedawca zataił podstępnie wadę przed kupującym (art. 558 § 2 KC).

Co się tyczy rozwiązań kodeksowych, instytucja rękojmi, uregulowana w art. 556–576 KC, stanowi środek ochrony kupującego w przypadku nabycia rzeczy o nieodpowiedniej jakości czy właściwościach. Odpowiedzialność sprzedawcy z tytułu rękojmi za wady ma

charakter absolutny, co oznacza, że nie może on się z niej zwolnić niezależnie od tego, czy o takiej wadliwości wiedział. Ochroną z tytułu rękojmi objęta jest również sprzedaż rzeczy używanych²⁰, choć nie stanowi wady fizycznej zmniejszenie ich wartości czy użyteczności, będące następstwem zwykłej dotychczasowej eksploatacji. Przepisy o rękojmi za wady mają charakter dyspozytywny (art. 558 § 1 KC). Wyłączenie lub ograniczenie odpowiedzialności z tytułu rękojmi jest bezskuteczne, jeżeli sprzedawca zataił podstępnie wadę przed kupującym (art. 558 § 2 KC).

Zgodnie z art. 556 KC sprzedawca jest odpowiedzialny względem kupującego, jeżeli rzecz sprzedana ma wadę (rękojmia).

Wada polega na niezgodności rzeczy sprzedanej z umową. Rzecz sprzedana jest w szczególności niezgodna z umową, jeżeli:

- 1) nie ma właściwości, które powinna mieć ze względu na cel w umowie oznaczony albo wynikający z okoliczności lub przeznaczenia;
- 2) nie ma właściwości, o których istnieniu sprzedawca zapewnił kupującego;
- 3) nie nadaje się do celu, o którym kupujący poinformował sprzedawcę przy zawarciu umowy;
- 4) została wydana w stanie niepełnym;
- 5) w przypadku sprzedaży nieruchomości przez przedsiębiorcę konsumentowi – wbrew publicznemu zapewnieniu danemu przez producenta lub jego przedstawiciela, osoby, która wprowadza rzecz do obrotu w zakresie swojej działalności gospodarczej, oraz osoby, która przez umieszczenie na rzeczy sprzedanej swojej nazwy, znaku towarowego lub innego oznaczenia odróżniającego przedstawia się jako producent, rzecz nabywana przez konsumenta nie ma właściwości, o których konsument został zapewniony;
- 6) doszło do nieprawidłowego zamontowania i uruchomienia rzeczy, jeżeli czynności te zostały wykonane przez sprzedawcę lub osobę trzecią, za którą sprzedawca ponosi odpowiedzialność; to samo odnosi się do przypadku nieprawidłowego zamontowania lub uruchomienia przez kupującego, który postąpił według instrukcji otrzymanej od sprzedawcy (art. 556¹ KC).

Powyższe niepełne wyliczenie wskazuje, że pojęcie wady związane jest z brakiem cech funkcjonalnych rzeczy określonych w umowie czy związanych z wymaganiami „normalnego użytku”. Należy podkreślić, że sprzedawca jest odpowiedzialny z tytułu rękojmi za wady, które istniały w chwili przejścia niebezpieczeństwa na kupującego lub wynikły z przyczyny tkwiącej w rzeczy sprzedanej w tej samej chwili (art. 559 KC). Tym samym sprzedawca obciążony jest odpowiedzial-

¹⁵ K. Jasińska, [w:] M. Załucki (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2020, s. 1222.

¹⁶ Wyr. SA w Warszawie z 31.5.2017 r., VI ACa 251/16, Legalis.

¹⁷ Por. A. Sosna, Prawa konsumenta po nowelizacji – charakterystyka, zmiany, znaczenie prawne, MoP 2024, Nr 1, s. 37.

¹⁸ D. Bierecki, [w:] J. Ciszewski, P. Nazaruk (red.), Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2023, kom. do art. 556.

¹⁹ Por. K. Południak-Gierz, Wpływ dyrektyw, s. 179–181.

²⁰ Wyr. SN z 19.11.1973 r., II CR 512/73, Legalis.

nością z tytułu rękojmi także w sytuacji, kiedy rzecz jako przedmiot sprzedaży została wydana kupującemu w stanie wolnym od wad, a wady takie powstały później, lecz z przyczyny istniejącej przed tą chwilą²¹.

W umowach sprzedaży nieruchomości zawieranych między przedsiębiorcą jako sprzedawcą a konsumentem jako kupującym **domniemywa się** przy tym, że wada lub jej przyczyna istniała w chwili przejścia niebezpieczeństwa na kupującego, jeżeli wada została stwierdzona **przed upływem roku** od dnia wydania rzeczy sprzedanej (art. 556² KC). Przepis ten wprowadza wzruszalne domniemanie działające na korzyść konsumenta – skutkiem czego to sprzedawca musi udowodnić, że ani wada, ani jej przyczyna nie istniały w rzeczy przy przejściu niebezpieczeństwa na kupującego konsumenta.

Nie uważa się natomiast za wady **braków ilościowych**, np. co do liczby, miary i wagi rzeczy sprzedanych. Takie uchybienia winny być rozpatrywane przy zastosowaniu ogólnych zasad dotyczących nienależytego wykonania zobowiązania (art. 471 KC)²².

Rzecz sprzedana ma **wadę prawną**, jeżeli:

- 1) stanowi własność osoby trzeciej,
- 2) jest obciążona prawem osoby trzeciej,
- 3) ograniczenie w korzystaniu lub rozporządzaniu rzeczą wynika z decyzji lub orzeczenia właściwego organu.

W przypadku **sprzedaży prawa** wada prawna może również polegać na nieistnieniu prawa (art. 556³ KC).

Poczynając od 1.1.2023 r., wszystkie wady, które nie mieszczą się w dyspozycji art. 556³ zd. 1 i 2 KC, stanowią wady fizyczne (art. 556³ zd. 3 KC).

Należy pamiętać, że umowa dotycząca zbycia rzeczy dokonana przez osobę niebędącą jej właścicielem nie jest bezwzględnie nieważna. Brak po stronie sprzedawcy przymiotu właściciela jest wadą prawną, istnienie zaś wad rzeczy, nawet zatajonych podstępnie, nie powoduje nieważności umowy z mocy art. 58 KC²³.

Kupującemu w ramach rękojmi przewidzianej przepisami KC przysługują **cztery rodzaje uprawnień**:

- 1) **obniżenia ceny** (art. 560 § 1 KC), przy czym obniżona cena powinna pozostawać w takiej proporcji do ceny wynikającej z umowy, w jakiej wartość rzeczy z wadą pozostaje do wartości rzeczy bez wady (art. 560 § 3 KC);
- 2) **odstąpienia od umowy** (art. 560 § 1 KC), przy czym kupujący nie może od umowy odstąpić, jeżeli wada jest nieistotna (art. 560 § 4 KC); w przypadku skutecznego odstąpienia od umowy ciężar na stronach obowiązki mające charakter obligacyjny, które polegają na obowiązku zwrotu wzajemnie otrzymanych świadczeń²⁴;

3) **żądania wymiany rzeczy na wolną od wad** (art. 561 § 1 KC), które polegają zasadniczo na dostarczeniu kupującemu niewadliwej rzeczy fabrycznie nowej tego samego rodzaju²⁵;

4) **żądania naprawy rzeczy** (art. 561 § 1 KC), przy czym usunięcie wady powinno prowadzić do takiego stanu rzeczy, w jakim znajdowała się w chwili zawarcia umowy.

W razie wystąpienia wady rzeczy sprzedawca, poza obowiązkiem zadośćuczynienia wyżej przytoczonym żądaniom kupującego, zobligowany jest m.in. do: przyjęcia od kupującego rzeczy wadliwej w razie wymiany rzeczy na wolną od wad lub odstąpienia od umowy (art. 561⁴ KC), na żądanie kupującego – demontażu i ponownego zamontowania rzeczy wadliwej zamontowanej po dokonaniu jej wymiany na wolną od wad lub usunięciu wady (art. 561¹ § 1 KC), poniesienia kosztów wymiany i naprawy obejmujących w szczególności koszty demontażu i dostarczenia rzeczy, robocizny, materiałów oraz ponownego zamontowania i uruchomienia (art. 561³ KC). Obowiązkiem kupującego jest **dostarczenie na koszt sprzedawcy** rzeczy wadliwej do miejsca oznaczonego w umowie sprzedaży, a gdy takiego miejsca nie określono w umowie – do miejsca, w którym rzecz została wydana kupującemu (art. 561² § 1 KC), zaś w sytuacji, w której ze względu na rodzaj rzeczy lub sposób jej zamontowania dostarczenie rzeczy przez kupującego byłoby nadmiernie utrudnione – udostępnienie rzeczy sprzedawcy w miejscu, w którym rzecz się znajduje (art. 561² § 2 KC).

Jednym z przyjętych przez ustawodawcę rozwiązań, mających na celu ułatwienie dochodzenia roszczeń przez kupującego konsumenta, jest unormowanie art. 561⁵ KC, zgodnie z którym, jeżeli taki kupujący zażądał wymiany rzeczy lub usunięcia wady albo złożył oświadczenie o obniżeniu ceny, określając kwotę, o którą cena ma być obniżona, a sprzedawca nie ustosunkował się do tego żądania w terminie **14 dni**, uważa się, że żądanie to **uznał za uzasadnione**.

Wydaje się, że w stosunku do umów zawartych od 1.1.2023 r. ułatwienie to będzie miało zastosowanie jedynie w przypadku czynności prawnych między przedsiębiorcą a konsumentem dotyczących sprzedaży nieruchomości (por. art. 4 ust. 1 PrKonsum).

W obecnym stanie prawnym zachowano obowiązek zbadania rzeczy przy sprzedaży oraz niezwłocznego zawiadomienia sprzedawcy o wadzie jako przesłankę skorzystania z rękojmi tylko w odniesieniu do umów zawieranych między przedsiębiorcami (art. 563 i 564 KC). W pozostałych konfiguracjach podmiotowych zniesio-

UMOWA DOTYCZĄCA ZBYCIA RZECZY DOKONANA PRZEZ OSOBĘ NIEBĘDĄCĄ JEJ WŁAŚCIELEM NIE JEST BEZWZGLĘDNIE NIEWAŻNA.

²¹ J. Jezioro, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2019, art. 559, Nb 5.

²² Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, Zobowiązania – część szczegółowa, Warszawa 2001, s. 30.

²³ Wyr. SN z 18.12.1996 r., I CKN 27/96, Legalis.

²⁴ Wyr. SA w Białymstoku z 4.2.2016 r., I ACa 281/15, Legalis.

²⁵ Uchw. SN(7) z 26.10.1972 r., III CZP 48/72, Legalis.

no w odniesieniu do kupujących obowiązek dochowania **aktów staranności**, jako warunek realizacji uprawnień z tytułu rękojmi.

Limitem odpowiedzialności sprzedawcy są terminy zawite realizacji roszczeń i terminy przedawnienia określone w art. 568 KC.

Termin zawity na stwierdzenie wady fizycznej to zasadniczo **2 lata**, a gdy chodzi o wady nieruchomości – **5 lat** od dnia wydania rzeczy kupującemu (art. 568 § 1 KC). Z kolei § 2 przepisu ustanawia roczny termin przedawnienia roszczenia o usunięcie wady lub wymianę rzeczy sprzedanej na wolną od wad, liczony od dnia stwierdzenia wady, który w przypadku konsumentów nie może skończyć się przed upływem 2 lat, a gdy chodzi o wady nieruchomości – przed upływem 5 lat od dnia wydania rzeczy kupującemu. Regulacja art. 568 § 3 KC wprowadza termin zawity na odstąpienie od umowy lub oświadczenie o obniżeniu ceny oraz określa początek biegu terminu na złożenie oświadczenia o odstąpieniu od umowy lub obniżeniu ceny, jeżeli kupujący wcześniej bezskutecznie żądał naprawy lub wymiany rzeczy, zaś § 6 określa skutki podstępnego zatajenia wady przez sprzedawcę.

Do wykonywania uprawnień z tytułu **rękojmi za wady prawne** rzeczy sprzedanej stosuje się przepisy art. 568 § 2–5 KC, jednak art. 576 KC inaczej określa początek biegu tych terminów dla wad prawnych: rozpoczynają się one od dnia, w którym kupujący dowiedział się o istnieniu wady, a jeżeli kupujący dowiedział się o istnieniu wady dopiero na skutek powództwa osoby trzeciej – od dnia, w którym orzeczenie wydane w sporze z osobą trzecią stało się prawomocne. Co istotne, do odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu wad prawnych nie stosuje się art. 568 § 1 KC. Tym samym ustawodawca pozostawił w ich przypadku tylko jedno czasowe ograniczenie odpowiedzialności sprzedawcy – roczny termin dochodzenia uprawnień z tytułu rękojmi, liczony od dnia stwierdzenia wady²⁶.

Jeśli chodzi o umowy konsumenckie, to jak już wcześniej wskazano, do umów zobowiązujących do przeniesienia własności towaru na konsumenta, w tym w szczególności umów sprzedaży, umów dostawy oraz umów o dzieło będące towarem, nie stosuje się przepisów KC o rękojmi za wady (art. 43a PrKonsum). Pojęcie to zastąpiono określeniem zgodności towaru z umową, wyjaśnionym w art. 43b PrKonsum. Zgodnie z jego ust. 1 towar jest zgodny z umową, jeżeli zgodne z umową pozostają w szczególności jego:

- 1) opis, rodzaj, ilość, jakość, kompletność i funkcjonalność, a w odniesieniu do towarów z elementami cyfrowymi – również kompatybilność, interoperacyjność i dostępność aktualizacji;
- 2) przydatność do szczególnego celu, do którego jest potrzebny konsumentowi, o którym konsument powia-

domił przedsiębiorcę najpóźniej w chwili zawarcia umowy i który przedsiębiorca zaakceptował.

Ponadto towar, aby został uznany za zgodny z umową, musi:

- 1) nadawać się do celów, do których zazwyczaj używa się towaru tego rodzaju, z uwzględnieniem obowiązujących przepisów prawa, norm technicznych lub dobrych praktyk;
- 2) występować w takiej ilości i mieć takie cechy, w tym trwałość i bezpieczeństwo, a w odniesieniu do towarów z elementami cyfrowymi – również funkcjonalność i kompatybilność, jakie są typowe dla towaru tego rodzaju i których konsument może rozsądnie oczekiwać, biorąc pod uwagę charakter towaru oraz publiczne zapewnienie złożone przez przedsiębiorcę, jego poprzedników prawnych lub osoby działające w ich imieniu, w szczególności w reklamie lub na etykiecie, chyba że przedsiębiorca wykaże, że:
 - a) nie wiedział o danym publicznym zapewnieniu i oceniając rozsądnie, nie mógł o nim wiedzieć,
 - b) przed zawarciem umowy publiczne zapewnienie zostało sprostowane z zachowaniem warunków i formy, w jakich publiczne zapewnienie zostało złożone, lub w porównywalny sposób,
 - c) publiczne zapewnienie nie miało wpływu na decyzję konsumenta o zawarciu umowy;
- 3) być dostarczany z opakowaniem, akcesoriami i instrukcjami, których dostarczenia konsument może rozsądnie oczekiwać;
- 4) być takiej samej jakości jak próbka lub wzór, które przedsiębiorca udostępnił konsumentowi przed zawarciem umowy, i odpowiadać opisowi takiej próbki lub takiego wzoru (art. 43b ust. 2 PrKonsum).

Hierarchia uprawnień konsumenckich w razie niezgodności towaru z umową jest dla konsumenta mniej korzystna niż model przewidziany w KC²⁷. Konsument jest bowiem uprawniony do żądania w pierwszej kolejności doprowadzenia rzeczy do zgodności z umową przez jej naprawę lub wymianę (art. 43d PrKonsum). Obniżenia ceny lub odstąpienia od umowy może zasadniczo dochodzić dopiero wówczas, gdy uprawnienia pierwszego stopnia okażą się nieskuteczne, chyba że brak zgodności towaru z umową jest na tyle istotny, że uzasadnia obniżenie ceny albo odstąpienie od umowy bez uprzedniego skorzystania ze środków ochrony określonych w art. 43d (art. 43e PrKonsum). Jednocześnie w przypadku umów sprzedaży konsumenckiej przyjęto, że przedsiębiorca ponosi odpowiedzialność za brak zgodności towaru z umową istniejący w chwili jego dostarczenia i ujawniony w ciągu dwóch lat od tej chwili, chyba że termin przydatności towaru do użycia, określony przez przedsiębiorcę, jego poprzedników prawnych lub osoby działające w ich imieniu, jest dłuższy. Domniemywa się, że

²⁶ E. Habryn-Chojnacka, [w:] M. Gutowski (red.), Kodeks cywilny, t. 2, Komentarz, Art. 450–1088, Warszawa 2016, s. 478.

²⁷ A. Kolodziej, Harmonizacja pełna uprawnień konsumenta w razie niezgodności towaru z umową w dyrektywie 2019/771 o sprzedaży towarów, PPA 2022, Nr 4116, s. 157.

brak zgodności towaru z umową, który ujawnił się przed upływem dwóch lat od chwili dostarczenia towaru, istniał w chwili jego dostarczenia, jeśli nie zostanie udowodnione inaczej lub domniemania tego nie można pogodzić ze specyfiką towaru lub charakterem braku zgodności towaru z umową (art. 43c ust. 1 PrKonsum).

W obrocie konsumenckim termin przedawnienia roszczeń reklamacyjnych konsumenta, określany na zasadach ogólnych wynikających z art. 118 KC, wynosi 6 lat.

GWARANCJA PRZY SPRZEDAŻY

Institucja gwarancji jest odrębną od rękojmi formą zabezpieczenia interesów kupującego w razie wystąpienia wad rzeczy. Jeśli rękojmia jest reżimem odpowiedzialności ustawowej, to samo istnienie, jak i treść gwarancji mają swoje źródło w **autonomii kontraktowej**²⁸. Tym samym wystąpienie odpowiedzialności gwarancyjnej uzależnione jest od dokonania czynności prawnej, jaką jest udzielenie gwarancji (art. 577 § 1 KC). **Umowa**

gwarancji ma charakter jednostronnie zobowiązujący i nieodpłatny. Wynika z niej jedynie zobowiązanie, które polega na możliwości żądania przez kupującego (wierzyciela) określonego w umowie świadczenia od gwaranta (dłużnika). Sprzedawca ani producent nie mają zatem obowiązku udzielenia gwarancji.

Odmienne niż to nastąpiło w przypadku rękojmi ustawodawca nie zrealizował zamiaru uregulowania gwarancji konsumenckiej poza KC. W rezultacie, także do gwarancji „konsumenckiej”, po 1.1.2023 r. zastosowanie znajdują z niewielkimi modyfikacjami (zob. art. 43g PrKonsum) przepisy kodeksowe regulujące „gwarancję przy sprzedaży”²⁹.

Kodeks cywilny nie ogranicza kręgu osób, które mogą udzielić gwarancji. Najczęściej będzie to właśnie sprzedawca lub producent rzeczy³⁰. Do udzielenia gwarancji wystarczy złożenie stosownego **oświadczenia gwarancyjnego**, co może nastąpić także w reklamie (art. 577 § 1 KC). Gwarancja jest ważna niezależnie od tego, czy gwarant wyda kupującemu **dokument gwarancyjny**. Obowiązki gwarancyjne powstają w wyniku złożenia przez gwaranta oświadczenia gwarancyjnego, a nie wydania dokumentu gwarancyjnego (por. jednak art. 577² i 577³ KC). Przepis art. 577¹ § 1 i 2 KC statuuje zasady formułowania i zawartość oświadczenia gwarancyjnego, przy czym uchybienie wskazanym tam wymaganiom nie wpływa ani na ważność oświadczenia, ani na istnienie przysługujących kupującemu uprawnień (art. 577¹ § 3 KC). Obowiązki gwaranta zostały wy-

od uprawnień wynikających z gwarancji, zaś wykonanie uprawnień z gwarancji nie wpływa na odpowiedzialność sprzedawcy z tytułu takiej niezgodności (art. 579 § 1 i 2 KC).

Regulacja ta podkreśla istnienie dwóch reżimów odpowiedzialności za wady – niezgodności rzeczy z umową i gwarancji. W konsekwencji kupującemu przysługuje możliwość wyboru reżimu odpowiedzialności, z którego zamierza skorzystać. Ich równoległe istnienie powoduje, że mamy do czynienia z **kumulatywnym zbiegiem roszczeń** z tytułu niezgodności rzeczy sprzedanej z umową i gwarancji³². Przykładowo, jeżeli zobowiązanie gwaranta obejmuje możliwość wymiany rzeczy wadliwej, to na kupującym spoczywa wybór sposobu dochodzenia roszczenia – od sprzedającego na podstawie art. 561 § 1 KC tudzież od gwaranta (sprzedającego lub producenta) – na podstawie oświadczenia gwarancyjnego (art. 577 § 1 i 2 KC), przy czym dokonanie wyboru odnośnie do konkretnej

wady jest wiążące³³ (por. jednak ograniczenia w umowach sprzedaży konsumenckiej z art. 43d i 43e PrKonsum).

WYBRANE SZCZEGÓLNE RODZAJE SPRZEDAŻY

1. Sprzedaż na raty

Przedmiotem umowy sprzedaży na raty mogą być **tylko rzeczy ruchome**, zaś jej zakres podmiotowy ograniczony jest do sprzedawcy dokonującego sprzedaży w zakresie działalności swojego przedsiębiorstwa oraz kupującego, który właściwości takiej nie posiada (art. 583 i 587 KC). Jej cechy charakterystyczne wyrażają się w zastrzeżeniu natychmiastowej wymagalności nieuiszczonej ceny na

UMOWA GWARANCJI MA CHARAKTER JEDNOSTRONNIE ZOBOWIĄZUJĄCY I NIEODPŁATNY.

mienione w art. 577 § 2 KC jedynie przykładowo. To gwarant w swym oświadczeniu wskazuje, jakie są uprawnienia kupującego, które mogą wyrażnie różnić się od przyznanych wolą ustawodawcy w przypadku rękojmi. Jeżeli zatem gwarancja obejmuje jedynie zobowiązanie do naprawy rzeczy, to kupujący nie może dochodzić jej wymiany na wolną od wad³¹. Podobnie termin wykonania obowiązku gwaranta wynikać powinien z jego oświadczenia, a dopiero w jego braku zastosowanie znajdzie termin przewidziany w art. 580 § 2 KC.

Kupujący może wykonywać uprawnienia z tytułu niezgodności rzeczy sprzedanej z umową niezależnie

²⁸ Wyr. SN z 25.10.2000 r., IV CKN 133/00, Legalis.

²⁹ J. Jezioro, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny, Komentarz, Warszawa 2023, art. 577, Nb 2.

³⁰ D. Bierecki, [w:] J. Ciszewski, P. Nazaruk (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Warszawa 2019, art. 577, Nt 2.

³¹ Post. SN z 5.3.2003 r., III CZP 101/02, Legalis.

³² E. Habryn-Chojnacka, [w:] M. Gutowski (red.), Kodeks cywilny, t. 2, 2016, s. 514–515.

³³ Wyr. SN z 23.7.2003 r., II CKN 350/01, Legalis.

wypadek uchybienia terminom poszczególnych rat na warunkach wskazanych w art. 586 § 1 KC oraz możliwości odstąpienia od umowy przez sprzedawcę w razie ziszczenia się przesłanek z art. 586 § 2 KC.

Przedmiotem umowy sprzedaży na raty mogą być tylko rzeczy ruchome.

Przepis art. 588 KC dotyczy relacji umowy o sprzedaż na raty przy finansowaniu zakupu z kredytu bankowego. Jego zastosowanie w przypadku kupna rzeczy na kredyt przez konsumenta jest ograniczone z uwagi na konieczność stosowania przepisów ustawy z 12.5.2011 r. o kredycie konsumenckim³⁴.

2. Sprzedaż z zastrzeżeniem własności rzeczy sprzedanej

Jest to typ sprzedaży charakteryzujący się tym, że kupujący nabywa własność rzeczy ruchomej dopiero z **momentem zapłaty całości ceny** (art. 589 KC). Zastrzeżenie takie wynika najczęściej z umowy stron, przy czym jego zamieszczenie w fakturze spełnia warunki określone w art. 589 KC³⁵. W razie zastrzeżenia prawa własności sprzedawca, odbierając rzecz, może żądać odpowiedniego wynagrodzenia za zużycie lub uszkodzenie rzeczy (art. 591 KC). Praktyczne znaczenie tej postaci sprzedaży dotyczy zwłaszcza obrotu gospodarczego, gdzie może skutecznie służyć zabezpieczeniu sprzedawcy przed bieżącą niewypłacalnością kupującego³⁶.

3. Sprzedaż z zastrzeżeniem prawa odkupu

Uregulowane w art. 593 KC zastrzeżenie prawa odkupu ma charakter dwustronnej umowy o charakterze zobowiązującym, w której kupujący zobowiązuje się do powrotnego przeniesienia na sprzedającego prawa własności przedmiotu sprzedaży w przypadku skorzystania przez niego z prawa odkupu³⁷. Zastrzeżenie prawa odkupu powoduje powstanie po stronie sprzedawcy uprawnienia do jednostronnego ukształtowania stosunku prawnego, a skorzystanie z tego uprawnienia spowoduje po stronie kupującego obowiązek przeniesienia własności rzeczy na sprzedawcę, natomiast po stronie sprzedawcy – obowiązek zwrotu ceny i zapłaty innych świadczeń, o których mowa w art. 594 § 1 KC. Do ponownej zmiany właściciela przedmiotu sprzedaży dochodzi z chwilą wykonania przez kupującego obowiązku przeniesienia własności (a zatem ze skutkiem *ex nunc*)³⁸. Maksymalny termin zawity realizacji prawa odkupu wynosi **5 lat**. Zastrzeżenie prawa odkupu na czas dłuższy jest nieskuteczne (art. 593 § 1 KC).

Przepis art. 594 KC reguluje skutki wykonania przez uprawnionego (sprzedawcę lub wskazaną w umowie osobą trzecią) prawa odkupu, nakładając na kupującego obowiązek przeniesienia na niego własności rzeczy za zwrotem ceny i kosztów sprzedaży oraz ewentualnych nakładów.

Prawo odkupu jest **niezbywalne i niepodzielne**, a jeżeli jest kilku uprawnionych do odkupu, a niektórzy z nich nie wykonywają tego prawa, pozostali mogą je wykonać w całości (art. 595 KC).

4. Sprzedaż z zastrzeżeniem prawa pierwokupu

Prawo pierwokupu polega na tym, że konkretnemu podmiotowi przysługuje pierwszeństwo kupna określonej rzeczy, w razie gdyby jej właściciel zawarł umowę sprzedaży z innym podmiotem³⁹. Źródłem prawa pierwokupu może być czynność prawna lub ustawa (art. 596 KC). Najistotniejsze znaczenie praktyczne ma ustawowe prawo **pierwokupu nieruchomości** uregulowane w art. 166 KC, art. 109–111a GospNierU oraz art. 3–4 ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego.

Zgodnie z art. 597 § 1 KC sprzedaż rzeczy, w stosunku do której zastrzeżone zostało prawo pierwokupu, dokonywana jest **pod warunkiem zawieszającym**, że uprawniony do pierwokupu nie wykona swego uprawnienia.

PRZEPIS ART. 598 § 1 KC NAKŁADA NA ZOBOWIĄZANEGO Z TYTUŁU PRAWA PIERWOKUPU OBOWIĄZEK NIEZWŁOCZNEGO ZAWIADOMIENIA UPRAWNIONEGO O TREŚCI UMOWY SPRZEDAŻY ZAWARTEJ Z OSOBĄ TRZECIĄ.

W przypadku gdy przedmiotem sprzedaży jest nieruchomość, transakcja z zachowaniem prawa pierwokupu powinna następować dwuetapowo (art. 157 § 1 KC). Umowa sprzedaży nieruchomości zawarta pod warunkiem może mieć wyłącznie charakter umowy zobowiązującej do przeniesienia własności, pod warunkiem że uprawniony z tytułu prawa pierwokupu z tego prawa nie skorzysta. Do faktycznego przeniesienia własności potrzebne będzie natomiast dodatkowe porozumienie stron obejmujące ich bezwarunkową zgodę na niezwłoczne przejście własności (art. 157 § 2 KC). Pierwsza umowa ma w tej sytuacji charakter zobowiązaniowy, natomiast skutek rzeczowy osiągnięty będzie dopiero po zawarciu drugiej umowy, kiedy uprawniony do prawa pierwokupu z niego nie skorzysta⁴⁰.

Prawo pierwokupu wykonuje się przez oświadczenie złożone zobowiązanemu. Jeżeli zawarcie umowy sprzedaży rzeczy, której dotyczy prawo pierwokupu, wymaga zachowania szczególnej formy,

³⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1028 ze zm.

³⁵ Wyr. SN z 24.7.1998 r., IV CSK 87/08, Legalis.

³⁶ W.J. Katner, [w:] J. Ralski (red.), System Prawa Prywatnego, t. 7, Prawo zobowiązań – część szczegółowa, Warszawa 2011, s. 20.

³⁷ Wyr. SA w Poznaniu z 24.10.2012 r., I ACa 764/12, Legalis.

³⁸ Wyr. SA w Katowicach z 14.5.2021 r., I ACa 730/20, Legalis.

³⁹ Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, Zobowiązania, 2001, s. 58.

⁴⁰ K. Hałajdy, [w:] K. Osajda (red.), Kodeks cywilny, t. 2, 2013, s. 1138.

oświadczenie o wykonaniu prawa pierwokupu powinno być złożone w tej samej formie (art. 597 § 2 KC). Przepis art. 598 § 1 KC nakłada na zobowiązanego z tytułu prawa pierwokupu **obowiązek niezwłocznego zawiadomienia** uprawnionego o treści umowy sprzedaży zawartej z osobą trzecią. Niekiedy przepisy szczególne nakładają taki obowiązek na notariusza⁴¹. Prawo pierwokupu co do nieruchomości można wykonać w ciągu miesiąca, a co do innych rzeczy – w ciągu **tygodnia** od otrzymania zawiadomienia o sprzedaży, chyba że zostały zastrzeżone inne terminy (art. 598 § 2 KC).

Sankcje za naruszenie prawa pierwokupu zależne są od statusu prawnego podmiotów, którym uprawnienie to przysługuje. Mianowicie, jeżeli prawo pierwokupu przysługuje z mocy ustawy Skarbowi Państwa lub jednostce samorządu terytorialnego, współwłaścicielowi albo dzierżawcy, sprzedaż dokonana bezwarunkowo jest nieważna (art. 599 § 2 KC). W innych przypadkach zobowiązany z tytułu prawa pierwokupu ponosi odpowiedzialność odszkodowawczą (art. 599 § 1 KC). ●

Tekst pochodzi z podręcznika pod redakcją dr. hab. Macieja Rzewuskiego, prof. UWM, „Prawo cywilne” (Warszawa 2024).

■ dr hab. Maciej Rzewuski, prof. UWM (red.)
Prawo cywilne

• UMOWA SPRZEDAŻY •

Prawo i postępowanie cywilne

Uporządkuj najważniejsze zagadnienia i sprawdź swoją wiedzę z repetytoriami i pigułkami!

⁴¹ Por. art. 110 ust. 3 GospNierU.

Dołącz do Klubu Studenta C.H.Beck

Zyskaj 20% RABATU

na książki
dla studentów

Sprawdź regulamin
i wypełnij formularz:

w księgarni internetowej
na klubstudenta.beck.pl

w jednej z 8 księgarni
stacjonarnych C.H.Beck

DLACZEGO W POZWIE NAJMNIĘJ PISZĘ O PRAWIE?

Branża budowlana jest stałym gościem sal rozpraw. Przez to współpracując z nią, mam okazję do częstej pracy nad warsztatem pisania pozwów. Niżej przeczytasz o kilku ważnych zasadach, którymi kieruję się podczas tej pracy.

AUTOR

Lukasz Mróz, radca prawny i partner w kancelarii Mróz Radcy Prawni Sp. p. Na co dzień pomaga firmom budowlanym sprawnie prowadzić projekty. Pracuje przy inwestycjach publicznych i prywatnych. Budżet największego projektu, który obecnie prowadzi, przekracza 250 mln zł. Swoją wiedzę dzieli się online jako Prawnik na budowie.

FAKTY > DOWODY > PRAWO

Luty 2023. Powiadomienie w kalendarzu przypomina mi, że w tym tygodniu czeka mnie pierwsza rozprawa przed sądem okręgowym w sprawie kar umownych naliczonych naszemu klientowi przez inwestora za nieterminowe usuwanie wad.

Zabieram się więc do czytania akt, by odświeżyć sobie temat i przygotować się do zajęcia stanowiska na sali rozpraw. Na początku sięgam po pozew. Co mogę w nim przeczytać?

Z 41 stron:

- 9 zawiera argumentację prawną (co jest sporą liczbą, biorąc pod uwagę moje standardy);
- 9 stron zajmują wnioski dowodowe (11, jeżeli dodamy wniosek o dowody, który złożyliśmy już po wniesieniu pozwu);
- kolejne 22 karty to przedstawienie faktów dotyczących sprawy.

Skąd te proporcje? Mogłoby się zdawać, że w sądzie toczymy spór prawny, więc część paragrafowa, gdyby umieścić ją na przykładowym wykresie kołowym części składowych pozwu, powinna zajmować zdecydowanie więcej miejsca.

Nic bardziej mylnego, a stoi za tym kilka powodów. Powodów, które możesz przemyśleć, jeżeli chciałbyś zostać powodem ;-). (To znaczy złożyć pozew w sądzie, jako powód... rozumiecie?).

SĄD WIE, CO JEST W KODEKSIE, ALE NIE BARDZO WIE, CO BYŁO NA PLACU BUDOWY

Branża budowlana walenie przyczynia się do nadmiernego obłożenia pracą polskich sądów. Tematy takie jak roboty dodatkowe, kary umowne czy wady robót regularnie goszczą na wokandach. Istnieje zatem duża szansa, że se-

dzia prowadzący sprawę nie potrzebuje kompleksowych wyjaśnień co do aspektów prawnych.

Co innego okoliczności współpracy stron. Z nimi nie miał styczności. Słyszy zazwyczaj dwie konkurencyjne narracje i próbuje poskładać z nich spójny obraz. Nie jest to najłatwiejsze zadanie, biorąc pod uwagę, że ma przed sobą dwie strony, które są w równym stopniu przekonane o tym, że to ich wersja jest tą właściwą.

Im bardziej rzetelnie przedstawiś sądowi fakty, tym większą masz szansę na uzyskanie korzystnego rozstrzygnięcia (zakładając oczywiście, że Twój klient nie jest jedyną osobą, która jest święcie przekonana o tym, że ma rację).

SEDZIA NIE ROBI WIELODNIOWYCH SESJI ROZKŁADANIA NA CZYNNIKI PIERWSZE KAŻDEGO ZDANIA, KTÓRE NAPISZESZ

Może żyłoby nam się lepiej, gdyby sędzia angażował się w każdą sprawę do tego stopnia, że byłby w stanie na wyrywki cytować składane przez strony pisma procesowe. Chociaż, prawdę mówiąc, nie jest to konieczne, ponieważ sprawy sądowe są zwyczajnie powtarzalne (tak, tak, nieelegancko jest nie utwierdzać klienta w przekonaniu, że jego problem jest wyjątkowy; jak każdy z miliona innych odbywających się według kilku powielających się scenariuszy).

Może taka umiejętność recytacji z pamięci pism z akt przez sędziego marginalnie wpłynęłaby na liczbę osób, które uznają zapadłe wyroki za sprawiedliwe. W końcu to mocny dowód na to, że sędzia „wgrzył się” w temat.

W SPORACH GOSPODARCZYCH ISTNIEJĄ BARDZO RESTRYKCYJNE ZASADY PRZEDSTAWIANIA ZESTAWU „DOWODY & FAKTY”.

Jednak patrząc realistycznie, nawet ten sukces uznałbym za co najwyżej wątpliwy/potencjalny. O ile strony spotykające się na sali sądowej rzeczywiście szukają tam sprawiedliwości, o tyle „sprawiedliwość” ma tutaj bardzo specyficzną definicję. Kryje się pod nią „wyrok korzystny dla mnie”. Wyjdźmy więc od tego, że gdy 50% podsądnych uznaje wyroki za niesprawiedliwe, Temida zasługuje na gromką owację za jakość pracy.

Ale odpląnałem od głównego nurtu, nie o tym miała być ta część... Chodzi o to, że sędziowie są chronicznie przysypani lawiną spraw tak potężną, że nawet najlepszy na świecie TOPR-owy psiak ratownik nie byłby w stanie przebić się przez nią, żeby uratować orzekającego.

Sędzia nie ma warunków do tego, żeby poznać detale sprawy lepiej od Ciebie. Jeżeli pracujesz w większej firmie, pomyśl o kontakcie z nim jak o przekazywaniu informacji na piśmie zarządowi spółki. Wrzucasz tylko to, co ważne, a później dodatkowo jeszcze i to skrucasz. Zostaje samo mięso. Jeżeli przykryjesz je jarmużem czy innym puree z dzikiego brokuła, zwiększasz ryzyko, że to co istotne w ogóle nie przebieje się do konsumpcji.

KILKA ZDAŃ OCENY PRAWNEJ WARTO DORZUCIĆ, KILKA FAKTÓW JUŻ NIE

Rzecz ostatnia, czysto warsztatowa. W sporach gospodarczych (w takich właśnie pracuję w swojej kancelarii) istnieją bardzo restrykcyjne zasady przedstawiania zestawu „dowody & fakty”. W teorii ma to zapewnić szybsze rozpoznanie spraw (bo przecież należy wymagać od strony karnego napisania o wszystkim na samym starcie przygody procesowej, chociaż później będzie czekała kilka miesięcy na wysłanie przez sąd odpisu pozwu przeciwnikowi i dalszy rok na pierwszą rozprawę). Niezależnie od tego jak oceniać takie rozwiązanie (źle), trzeba się

do niego dostosować. Jeżeli więc widzę okoliczność, która może przybliżyć nas do wygrania sprawy, natychmiast ładuję ją do działu pozwowego, nakierowuję na siedzibę sądu i odpalam lont. A jeżeli (co mniej prawdopodobne) przyjdzie mi do głowy nowy pomysł prawny na zmiksowanie posiadanych już składników faktowych w nowe danie albo (co bardziej prawdopodobne) jakiejś kwestii czysto prawnej nie będę chciał na starcie akcentować, żeby nie naprowadzać na nią prze-

”

Przy każdym dowodzie należy powiedzieć sądowi, jaki konkretnie fakt uzyskamy dzięki jego przeprowadzeniu.

ciwnika? Generalnie – nie będę miał z tym problemu, jak długo podnosząc nowe argumenty prawne, będę mógł palcem pokazać na przedstawione wcześniej fakty.

Przerzućmy teraz faktowy medal na drugą stronę. Znajdziesz tam wypisane dużym stopniem pisma słowo „DOWODY”. Drugą, najbardziej obszerną część pozwu w sprawie, od której zacząłem ten materiał. Mając po swojej stronie fakty poparte dowodami, możesz zostać zwycięzcą procesu. Mając po swojej stronie fakty nie poparte dowodami, możesz zostać co najwyżej moralnym zwycięzcą. Co do samej jakości dowodów przyjmij, że weryfikujesz ją jak fanatyczny miłośnik makaronu *al dente* – im twardsze, tym lepsze.

I rzecz ostatnia, o którą możesz się potknąć. Wskazanie sądowi, co chcesz pokazać mu danym dowodem. Owszem, nawet prawnikom zdarza się pisać, że dziesięciu świadków, których chcą zaprosić na salę sądową, ma opowiadać o „okolicznościach realizacji inwestycji”. Ba! Są nawet zatwardziali przedstawi-

Źródło: Adobe Stock

ciele starej szkoły, którzy, otaczając się nimbem tajemnicy, rzucają wyłącznie „dowody na okoliczności wymienione w pozwie”. Jednak sądy słusznie hamują takie podejście. Przy każdym dowodzie należy powiedzieć sądowi, jaki konkretnie fakt uzyskamy dzięki jego przeprowadzeniu. Będzie to np. to, że świadek Iksiński potwierdzi, że na naradzie koordynacyjnej w dniu Y podwykonawca otrzymał dokumentację zamienną do swoich robót albo to, że w piśmie z dnia Z wykonawca zgłosił inwestorowi, że dostarczona przez niego stal ma niewłaściwy ocynk. A jeżeli nie dopełnisz tego standardu? Może się okazać, że Iksiński i pozostających dziesięciu *amigos* nie zostanie w ogóle poproszonych na salę rozpraw, żeby wytłumaczyć co wydarzyło się na placu budowy, a sąd nie będzie miał chęci asekuracyjnie czytać dwóch segregatorów pism wymienianych przy prowadzeniu inwestycji, żeby domyślić się, co z zawartych w nich informacjach Cię interesuje. A pamiętasz co pisałem na temat zestawienia fakty vs. fakty + dowody, prawda?

10 ZASAD PISANIA POZWÓW W SPRAWACH BUDOWLANYCH

Zrodził się z tych przemyśleń wcale niekrótki materiał. Zastosuję więc inną taktykę, którą można przyjąć dla zwiększenia lekkostrawności pozwu, w punktach przedstawię główne rzeczy, które chciałem przekazać.

1. Nie prowadzisz podyplomówki dla sędziów z prawnych aspektów sporów budowlanych. Nie rób więc z pozwu monografii prawniczej z omówieniem wszystkiego od podstaw.
2. Z perspektywy sądu wersja wydarzeń Twoja i Twojego przeciwnika ma równe szanse na bycie tą prawdziwą. Nie obrażaj się na to.
3. Kompleksowe przedstawienie faktów ważnych dla oceny Twoich żądań = większa szansa na korzystne rozstrzygnięcie.
4. Sędzia nie ma możliwości, żeby poznać Twoją sprawę tak wnikliwie jak Ty. Patrz zdanie drugie w pkt 2.
5. Pozew to serwowany sędziemu posiłek. Mięso ma w nim dominować w stopniu, który doprowadziłby weganina do omdlenia.
6. Faktami prowadzisz ogień zaporowy. Opróżniasz do zera magazynki z tego, co może Ci pomóc wygrać.
7. Prawnicy lubią dywagować o niuansach. O aspektach czysto prawnych podywagujesz więc nawet później niż w pozwie, o ile przeprowadzisz wcześniej ostrzał zgodnie z pkt 6.
8. Mając po swojej stronie fakty poparte dowodami, możesz zostać zwycięzcą procesu. Mając po swojej stronie fakty nie poparte dowodami, możesz zostać co najwyżej moralnym zwycięzcą.
9. Dowody oceniasz jak fanatyk makaronu *al dente* – im twardsze, tym lepsze.
10. Dowody przedstawiasz na konkrety, a nie „okoliczności współpracy stron” czy „To, że druga strona umowy to, cytując klasyka, zła strona była”.

ZMIANY W PROCEDURZE KARNEJ NAJISTOTNIEJSZE ZAGADNIENIA

W najnowszym wydaniu podręcznika prof. dr. hab. Cezarego Kuleszy oraz dr. Piotra Starzyńskiego „Postępowanie karne” (Warszawa 2024) uwzględniono nowelizacje Kodeksu postępowania karnego wprowadzone w szczególności ustawami z: 22.7.2022 r., 13.1.2023 r., 13.4.2023 r., 7.7.2023 r. i 28.7.7.2023 r.

Wśród tych zmian warto zasygnalizować z jednej strony wzmocnienie praw pokrzywdzonych (w tym dzieci), z drugiej zaś niezrozumiale osłabienie ich pozycji jako oskarżycieli posiłkowych przez przyznanie możliwości kwestionowania ich statusu zarówno przez prokuratora, jak i oskarżonego. Niepokój budzą także zmiany modelu rozprawy głównej przez wprowadzenie przez nowelizację z 28.7.2023 r. (z mocą obowiązywania od 14.3.2024 r.) możliwości prowadzenia przerwanej i odroczonej rozprawy w dalszym ciągu, pomimo zmiany składu orzekającego oraz instytucji narady wstępnej i wyroku częściowego.

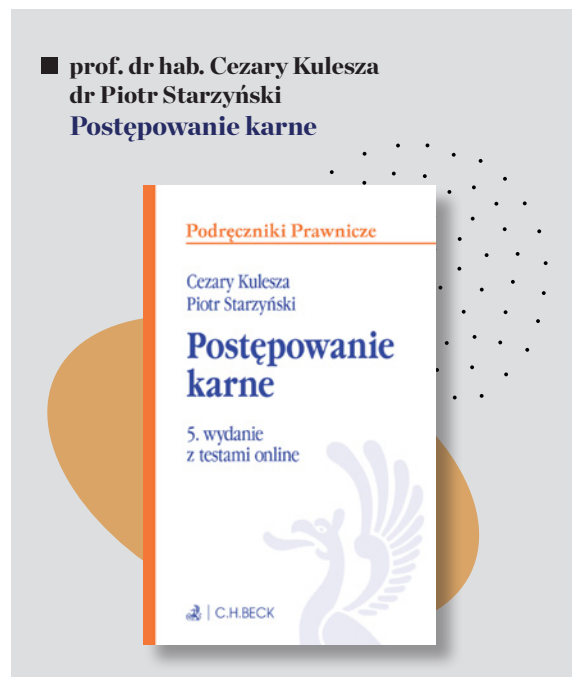
WZMOCNIENIE PRAW POKRZYWDZONEGO DZIECKA

Nowelizacja z 28.7.2023 r.¹ wzmocniła prawa pokrzywdzonego dziecka w procesie karnym, dodając do art. 5a nowy § 2a stanowiący, że sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator niezwłocznie, nie później niż w terminie 7 dni od dnia zaistnienia okoliczności konfliktu interesów dziecka z rodzicami bądź opiekunami (kiedy rodzic bądź opiekun jest oskarżony o popełnienie przestępstwa na szkodę dziecka) występuje do sądu opiekuńczego z wnioskiem o wyznaczenie reprezentanta dziecka, o którym mowa w art. 99 § 1 KRO².

Warto również dodać, że zarówno prawa pokrzywdzonego do aktywnego udziału w procesie, jak i jego prawa ochronne zostały w ostatnich latach w KPK wzmocnione ze względu na wiążące Polskę ustawodawstwo unijne, a w szczególności dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z 25.10.2012 r. ustanawiającą normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępującą decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW³. Dyrektywa ta ustanawia m.in. szczególne procedury postępowania i środki ochrony ofiar „podatnych na pokrzywdzenie” (*vulnerable victims*), do których zalicza dzieci (osoby poniżej 18. roku życia), osoby niepełnosprawne oraz ofiary przemocy seksualnej i handlu ludźmi⁴. Jej skutkiem była m.in. nowelizacja

polskiego KPK dokonana ustawą z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka, która weszła w życie z dniem 8.4.2015 r., nowelizacja z 19.7.2019 r.⁵ oraz z 13.1.2023 r.⁶ Nowelizacje zmieniły procedury przesłuchiwania szczególnych kategorii świadków: małoletnich pokrzywdzonych przestępstwami popełnionymi z użyciem przemocy bądź groźby karalnej określonymi w rozdziałach XXIII, XXV i XXVI (art. 185a KPK) oraz pokrzywdzonych przestępstwami seksualnymi z art. 197–199 KK (art. 185c KPK) oraz wprowadziła procedurę przesłuchiwania świadka z zaburzeniami (art.185e KPK). Dalsze wzmocnienie ochrony praw małoletniego pokrzywdzonego przewidziała nowelizacja z 16.12.2020 r.⁷, wprowadzając w nowym art. 49b KPK zasadę, że jeżeli nie da się usunąć wątpliwości co do wieku pokrzywdzonego, a zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że jest on małoletni, stosuje się do niego przepisy KPK dotyczące małolet-

■ prof. dr. hab. Cezary Kulesza dr Piotr Starzyński Postępowanie karne

¹ Ustawa z 28.7.2023 r. o zmianie Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1606). Zmiana weszła w życie 15.2.2024 r.

² Na temat reprezentacji pokrzywdzonego dziecka w procesie karnym zob. C. Kulesza, Prawa dziecka pokrzywdzonego przestępstwem w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości w świetle standardów międzynarodowych, Warszawa 2024, s. 197–204.

³ Dz.Urz. UE L 315, s. 57.

⁴ E. Bieńkowska, L. Mazowiecka (red.), Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw. Komentarz, Warszawa 2014.

⁵ Ustawa z 19.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1694). Zmiana weszła w życie 5.10.2019 r.

⁶ Ustawa z 13.1.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 289 ze zm.) Zmiana weszła w życie 15.8.2023 r.

⁷ Ustawa z 16.12.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 155). Zmiana weszła w życie 9.2.2021 r.

nich pokrzywdzonych. Z kolei wprowadzony tą nowelizacją nowy art. 52a KPK nakazuje uwzględnianie woli i oświadczeń małoletniego przy stosowaniu wobec niego przewidzianych przez dyrektywę 2012/29/UE (i inne dyrektywy unijne) szczególnych środków ochronnych w postaci m.in. nagrywania jego przesłuchań w charakterze świadka lub przeprowadzania ich przy pomocy urządzeń przekazujących dźwięk i obraz na odległość oraz dokonywanie indywidualnej ceny potrzeb małoletniego w zakresie ochrony. Zgodnie z regulacją art. 52a KPK organ prowadzący postępowanie karne, dokonując takiej indywidualnej oceny, ustala okoliczności sprawy, w szczególności dotyczące właściwości i warunków osobistych pokrzywdzonego, a także rodzaju i rozmiaru ujemnych następstw przestępstwa. Ponadto

**NOVELIZACJA Z 28.7.2023 R.
WZMOCNIŁA PRAWA
POKRZYWDZONEGO DZIECKA
W PROCESIE KARNYM.**

przed rozpoczęciem wskazanych w tym przepisie czynności z udziałem nieletniego pokrzywdzonego organ odbiera od niego oświadczenie, czy małoletni chce zastosowania przewidzianych w trakcie tych czynności środków ochrony pokrzywdzonego, chyba że odebranie oświadczenia jest niemożliwe, zastosowanie określonego środka jest obowiązkowe lub organ prowadzący postępowanie działa na wniosek pokrzywdzonego. Przepis ten został rozbudowany ustawą z 13.1.2023 r. przez wprowadzenie zasady, że takiej indywidualnej oceny potrzeb pokrzywdzonego w dokonuje się przy pomocy specjalnego kwestionariusza.

**KWESTIONOWANIE STATUSU
OSKARŻYCIELA POSIŁKOWEGO**

Należy zwrócić uwagę na wprowadzenie przez nowelizację z 7.7.2023 r.⁸

nowych przepisów umożliwiających oskarżonemu kwestionowanie statusu oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego zarówno w trakcie wstępnej sądowej kontroli oskarżenia (art. 339 § 3b), jak i w trakcie rozprawy głównej (art. 368a § 1) przez składanie wniosków o umorzenie postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 (brak skargi uprawnionego oskarżyciela). Z kolei wprowadzony przez tę nowelizację nowy § 4 art. 330 pozwala prokuratorowi, któremu sąd przekazał akt oskarżenia oskarżyciela posiłkowego, na odmowę przesłania akt sprawy do sądu (jeśli nie uzna go za pokrzywdzonego), a wtedy podmiotowi, któremu odmówiono przekazania akt, służy jedynie zażalenie do prokuratora nadrzędnego.

**POKRZYWDZONY DZIAŁAJĄCY
JAKO OSKARŻYCIEL POSIŁKOWY
SUBSYDIARNY**

Za przejaw dyskryminacji pokrzywdzonego działającego jako oskarżyciel posiłkowy subsydiarny należy uznać wprowadzenie przez nowelizację z 7.7.2023 r. przepisu art. 368a KPK stanowiącego, że jeżeli w toku rozprawy głównej w sprawie, w której akt oskarżenia pochodzi od oskarżyciela posiłkowego, oskarżony złożył wniosek o umorzenie postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 KPK (brak skargi uprawnionego oskarżyciela), wniosek podlega niezwłocznemu rozpoznaniu. Zachętę dla oskarżonych do składania takich wniosków ma stanowić zapis przewidujący, że w tym przypadku nie stosuje się przepisu art. 349 § 7 KPK przewidującego prekluzję składania wniosków formalnych po odbyciu posiedzenia sądu przygotowującego rozprawę. Przewlekłości postępowania służy

niewątpliwie zapis przewidujący, że do czasu rozstrzygnięcia wniosku dokonuje się jedynie czynności niecierpiących zwłoki (art. 368a § 2 KPK). Na tle tego przepisu nie sposób uciec od refleksji o politycznym charakterze nowelizacji, której celem wydaje się być kolejne utrudnienie pokrzywdzonym dochodzenia prawa, które gwarantuje im art. 45 Konstytucji RP, kiedy to oportunistycznie nastawiona prokuratura umarzała postępowanie bądź odmawiała jego wszczęcia.

**PRZEPROWADZENIE POSTĘPOWANIA
DOWODOWEGO POD NIEOBECNOŚĆ
OSKARŻONEGO I JEGO OBROŃCY**

Za kontrowersyjny w kontekście prawa oskarżonego do obrony na rozprawie głównej należy uznać wprowadzony na mocy nowelizacji z 19.7.2019 r. przepis art. 378a KPK przewidujący możliwość przeprowadzania postępowania dowodowego nawet pod usprawiedliwioną nieobecność oskarżonego i jego obrońcy. Regulacja ta stanowi, że jeżeli oskarżony lub obrońca nie stawili się na rozprawę, będąc zawiadomiony o jej terminie, sąd, w szczególnie uzasadnionych wypadkach, może przeprowadzić postępowanie dowodowe podczas jego nieobecności, chociażby usprawiedliwił należycie niestawiennictwo, a w szczególności przesłuchać świadków, którzy stawili się na rozprawę, nawet jeżeli

Ustawa z 19.6.2020 r. wprowadziła w nowych § 3–7 art. 374 KPK możliwość zdalnego uczestniczenia w rozprawie nie tylko oskarżonego i jego obrońcy, lecz także oskarżyciela publicznego, posiłkowego i prywatnego oraz tłumacza.

oskarżony nie złożył jeszcze wyjaśnień (art. 378a § 1 KPK). W takiej sytuacji oskarżonego lub obrońcę,

⁸ Ustawa z 7.7.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz.1860). Zmiany weszły w życie 28.9.2023 r.

którzy usprawiedliwili swoją nieobecność, należy wezwać lub zawiadomić o nowym terminie rozprawy, jeżeli termin ten nie był im znany i pouczyć ich o możliwości złożenia najpóźniej na kolejnym terminie rozprawy wniosku o uzupełniające przedstawienie dowodu przeprowadzonego podczas jego nieobecności, w którym ma on obowiązek wykazać, że sposób przeprowadzenia dowodu podczas jego nieobecności naruszał gwarancje procesowe, w szczególności prawo do obrony. Pouczenie obejmuje także informację, że w razie niezłożenia wniosku w tym terminie prawo do jego złożenia wygasa i w dalszym postępowaniu nie jest dopuszczalne podnoszenie zarzutu naruszenia gwarancji procesowych, w szczególności prawa do obrony, wskutek przeprowadzenia tego dowodu podczas nieobecności oskarżonego lub obrońcy (art. 378a § 4 i 5 KPK). Pouczenia takiego udziela również przewodniczący, jeżeli oskarżony lub obrońca stawia się na termin rozprawy, a także umożliwia mu wypowiedzenie się co do tej kwestii (art. 378a § 7 KPK). W razie uwzględnienia wniosku o uzupełniające przeprowadzenie dowodu sąd przeprowadza dowód uzupełniająco, ale tylko w zakresie, w którym wykazano naruszenie gwarancji procesowych, w szczególności prawa do obrony (art. 378a § 7 KPK). Jak wskazano w piśmie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości zawierającym opinię do projektu ustawy z 17.9.2019 r., regulacja art. 378a KPK pozostaje w sprzeczności ze standardem wynikającym z art. 42 Konstytucji RP oraz art. 6 § 3 EKPC m.in. ze względu na fakt, że możliwość „uzupełniającego” przeprowadzenia dowodu na wniosek oskarżonego lub obroń-

cy nie daje gwarancji unicestwienia ewentualnych negatywnych skutków procesowych, wynikających z przeprowadzenia dowodu podczas nieobecności ww. uczestników postępowania, a także dlatego, że w wielu układach procesowych skorzystanie z uprawnienia do przeprowadzenia uzupełniającego postępowania dowodowego nie będzie możliwe⁹.

ROZSZERZENIE INSTYTUCJI ROZPRAWY „ODMIEJSCOWIONEJ”

Ustawa z 19.6.2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 wprowadziła w nowych § 3–7 art. 374 KPK możliwość zdalnego uczestniczenia w rozprawie nie tylko oskarżonego i jego obrońcy, lecz także oskarżyciela publicznego, posiłkowego i prywatnego oraz tłumacza. W ten sposób można mówić o rozszerzeniu instytucji rozprawy „odmiejscowionej” przewidzianej jak dotąd tylko w trybie przyspieszonym (art. 517b § 2a i nast. KPK) na wszystkie rozprawy prowadzone w trybie zwykłym. Ustawodawca jako cel tych zmian deklarował poszerzenie możliwości zdalnego przeprowadzania wybranych czynności

w tych czynnościach w charakterze organu procesowego lub uczestnika¹⁰. W świetle orzecznictwa ETPC udział oskarżonego i jego obrońcy w rozprawie w sposób zdalny przy zastosowaniu wideokonferencji nie budzi zastrzeżeń, jednakże pod warunkiem że oskarżony ma możliwość nieskrępowanego i poufnego kontaktu z obrońcą. Przykładowo Trybunał uznaje, że narusza zasadę rzetelnego procesu sytuacja, gdy poufności tego kontaktu nie gwarantuje korzystanie z łączy wideo obsługiwanych przez pracowników rządu bez wykluczenia możliwości jego niejawnego nadzorowania (podłuchu i podglądu) i nie zapewnienia np. kontaktu telefonicznego¹¹.

PRZERWA W ROZPRAWIE NA TELEFONICZNY KONTAKT OBROŃCY Z OSKARŻONYM

Nowy § 7 art. 374 KPK przewiduje, że w sytuacji gdy obrońca bierze udział w rozprawie, przebywając w innym miejscu niż oskarżony, sąd na wniosek oskarżonego lub obrońcy może zarządzić przerwę na czas oznaczony w celu kontynuacji rozprawy w tym samym dniu, aby umożliwić telefoniczny kontakt obrońcy z oskarżonym. Zastrzega jednak, że sąd może nie uwzględnić wniosku, jeśli jego złożenie w sposób oczywisty nie służy realizacji prawa do obrony, a w szczególności zmierza do zakłócenia lub niezasadzonego przedłużenia rozprawy. Biorąc pod uwagę literalne brzmienie

tego przepisu, należy uznać, że o zarządzeniu przerwy decyduje sąd (a nie przewodniczący) oraz, że negatywna decyzja sądu w przedmiocie wniosku obrony będzie niezaskarżalna. Z kolei § 8 ustanawia zasadę, że jeżeli zachodzi potrzeba udziału tłumacza w rozprawie przeprowadzanej w sposób określony

NOVELIZACJA Z 7.7.2023 R. WPROWADZIŁA PRZEŁOMOWE ODSTĘPSTWA OD ZASADY NIEZMIENNOŚCI SKŁADÓW SĘDZIOWSKICH.

postępowania karnego, co służyć będzie zwiększeniu jego szybkości, zmniejszeniu kosztów i uciążliwości ponoszonych przez uczestników procesu w związku z koniecznością stawiennictwa w sądzie, a równocześnie stworzy możliwości ograniczenia zagrożeń wynikających ze stanu epidemii dla osób uczestniczących

⁹ Odpowiedź Rzecznika Praw Obywatelskich na pismo Ministra Sprawiedliwości z 5.12.2018 r. (DLPK-I-401-7/18) dotycząca projektu zmiany ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Warszawa 2018, s. 3–5 i podane tam orzecznictwo ETPC i SN.

¹⁰ Sejm RP VIII kadencji, druk sejmowy Nr 382, s. 25.

¹¹ Zob. C. Kulesza, Rozprawa zdalna oraz zdalne posiedzenie aresztowe w świetle konwencyjnego standardu praw oskarżonego, Białostockie Studia Prawnicze 2021, vol. 26, Nr 3, s. 205–221 i podane tam orzecznictwo ETPC.

w § 4, tłumacz bierze udział w rozprawie w miejscu przebywania oskarżonego niewładającego w wystarczającym stopniu językiem polskim lub w miejscu przebywania osoby głuchej lub nie mej (art. 204 § 1 pkt 1 KPK), chyba że przewodniczący składu zarządzi inaczej. Komentując nowe § 4–7 art. 374 KPK, nie sposób nie uczynić generalnej uwagi, że udział oskarżonego i innych stron procesowych w rozprawie w sposób zdalny jest ich prawem, a nie obowiązkiem, a więc jeśli oskarżyciel posiłkowy, prywatny, a w szczególności oskarżony są pozbawieni wolności, mogą żądać doprowadzenia ich na rozprawę. W przypadku gdy sąd zaniecha skutecznego wezwania i doprowadzenia oskarżonego, nie znajdzie tu zastosowania art. 378a KPK. Inna interpretacja wskazanych regulacji prowadziłaby do kuriozalnego wniosku, że sąd może być dysponentem prawa oskarżonego do obrony.

ZMIANY W SKŁADZIE ORZEKAJĄCYM

Nowelizacja z 7.7.2023 r. wprowadziła przełomowe odstępstwa od zasady niezmienności składów sędziowskich, a co za tym idzie w zasadzie bezpośrednio postępowania dowodowego na rozprawie głównej. Jeden z postulatów tej zasady głosi bowiem, że z dowodami na rozprawie powinien zetknąć się ten sam skład sędziowski. Wyjątki od zasady niezmienności odnoszą się do składów wieloosobowych i dotyczą możliwości prowadzenia przez zmieniony skład w dalszym ciągu zarówno rozprawy przerwanej (art. 402 § 2a KPK), jak i odroczonej (art. 404 § 2a KPK). W obu przypadkach wprowadzono regulacje przewidujące, że jeżeli w sprawie rozpoznawanej w składzie wieloosobowym zmianie ulegnie jeden z członków składu, i to wyłącznie z przyczyn o obiektywnym charakterze, a więc przyczyn losowych (np. przejście w stan spoczynku sędziego wobec osiągnięcia określonego w ustawie wieku, długo trwała choroba) lub z powodu przeszkód prawnych (np. wyłączenie sędziego na podstawie art. 41 KPK), możliwe będzie prowadzenie rozprawy przerwanej lub odroczonej w dalszym ciągu, gdy nie będzie to zagrażało prawidłowości orzekania w sprawie. Jak wskazano w uzasadnieniu nowelizacji z 7.7.2023 r., zmiana w składzie orzekającym,

o której mowa we wprowadzonych przepisach, będzie mogła dotyczyć każdego z członków składu orzekającego, a więc zarówno sędziego zawodowego, jak i ławnika, a także przewodniczącego składu orzekającego¹². Konsekwencją komentowanego wyżej rozwiązania było wprowadzenie przez nowelizację z 7.7.2023 r. zmiany art. 439 § 1 KPK, określającego bez względną przyczynę odwoławczą, w odniesieniu do przesłanki określonej w pkt 2 – nieobecności któregośkolwiek członka składu orzekającego na całej rozprawie. Zmiana ta ma charakter dostosowawczy, gdyż przesłanka ta utraciła obecnie charakter bezwzględnej przyczynы odwoławczej, w przypadkach gdy „wynika to z prowadzenia w dalszym ciągu na podstawie art. 402 § 2a KPK lub art. 404 § 2a KPK rozprawy przerwanej lub odroczonej”.

ŁĄCZNOŚĆ PODMIOTOWA W PROCESIE KARNYM

Komentując nowy art. 404c KPK, należy wskazać, że łączność przedmiotowa określona w art. 34 KPK, będąca podstawą prowadzenia procesów w konfiguracjach wieloosobowych, zakłada ścisły związek czynów osób objętych postępowaniem z czynem sprawcy (przede wszystkim współsprawstwo, pomocnictwo czy podżeganie), odpowiednie zaś stosowanie przepisów o łączności podmiotowej z art. 33 KPK powoduje łączne rozpoznanie wszystkich przestępstw, o jakie został oskarżony. Natomiast przepis art. 404c KPK i przewidziane w nim instytucje narady wstępnej i wyroku częściowego w rezultacie prowadzą do ponownego podziału przedmiotu procesu i odrębnego, „etapowego” rozpoznawania kwestii odpowiedzialności poszczególnych oskarżonych za poszczególne czyny. Jeśli jednak wziąć pod uwagę wyjątki od stosowania tych instytucji przewidziane w art. 404c § 6 KPK, to można uznać, że „pole rażenia” art. 404c KPK wydaje się niemal puste, co nie pozwala dostrzec jakiegokolwiek *ratio legis* jego wprowadzenia¹³. ●

Tekst pochodzi z podręcznika prof. dr. hab. Cezarego Kuleszy oraz dr. Piotra Starzyńskiego „Postępowanie karne” (Warszawa 2024).

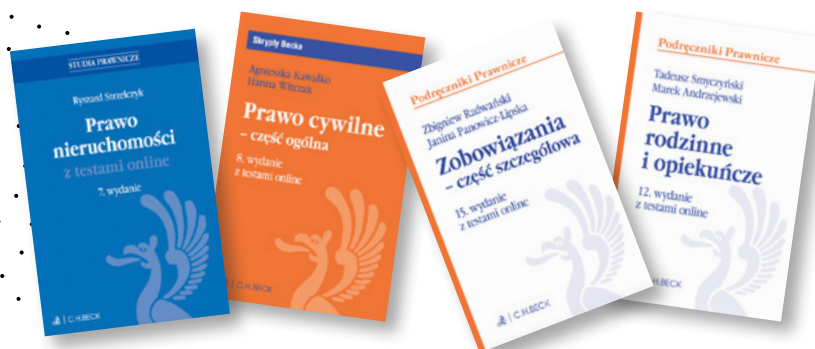

¹² C. Kulesza, w: K. Dudka (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2023, s. 902 i 904–906.

¹³ Tamże, s. 907–909.

4 ETAPY NAUKI JAK NAJLEPIEJ PRZYGOTOWAĆ SIĘ DO EGZAMINU?

1

UCZ SIĘ Z PODRĘCZNIKÓW

Choć bywają obszernie, to gwarantują kompleksowe opracowanie i dobre uporządkowanie materiału. Dzięki temu zyskasz pewność, że żadne ważne zagadnienie nie zostało pominięte. Podręczniki pomogą Ci lepiej zrozumieć sens regulacji prawnych i usystematyzować złożone zagadnienia.

2

POWTARZAJ I SPRAWDZAJ SWOJĄ WIEDZĘ Z REPETYTORIAMI I PIGUŁKAMI

Znajdziesz w nich nie tylko wybrane zagadnienia, lecz także wiele praktycznych przykładów, kazusy z rozwiązaniami, pytania testowe z odpowiedziami. Pozwolą Ci one sprawdzić, ocenić i uzupełnić ewentualne braki w przygotowaniu do egzaminu i utrwalić wiedzę.

3

TRZYMAJ RĘKĘ NA PULSIE I BĄDŹ NA BIEŻĄCO Z TEKSTAMI USTAW

Prawo zmienia się w tempie ekspresowym, dlatego miej pod ręką aktualne teksty ustaw. Najlepiej przeczytaj daną ustawę kilka razy i postaraj się zrozumieć jej główne założenia, sens i sposób regulacji, by nauczyć się ogólnej nawigacji po aktach prawnych.

ĆWICZ ROZWIĄZYWANIE TESTÓW

Ćwicz, ćwicz i jeszcze raz ćwicz rozwiązywanie testów. Do wielu książek wydanych przez C.H.Beck dołączona jest karta zdrapka, dzięki której zyskasz darmowy dostęp do takich testów na określony czas. Możesz wykupić też indywidualny dostęp do testów przez Internet na stronie testy-prawnicze.pl

4

RÓWNOWAGA PŁCI W ZARZĄDACH I RADACH NADZORCZYCH SPÓŁEK GIEŁDOWYCH

Zróżnicowanie z uwzględnieniem kryterium płci to temat aktualny od wielu lat w Polsce i na świecie. Unia Europejska wielokrotnie dokonywała prób zachęcenia państw członkowskich do podjęcia działań na rzecz wyrównania udziału kobiet i mężczyzn na stanowiskach decyzyjnych, lecz dopiero w 2022 r. udało się uchwalić dyrektywę w tym zakresie. Celem artykułu jest analiza przepisów unijnych w zakresie równoważenia udziału kobiet i mężczyzn we władzach spółek publicznych oraz odpowiedź na pytanie, czy wprowadzanie parytetów w spółkach notowanych na giełdzie jest konieczne, a jeżeli tak, to czy przepisy unijne (oraz wynikające z nich akty prawa implementujące regulacje unijne) są wystarczające dla zapewnienia tej równowagi.

AUTORKA

Zofia Kozioł, studentka V roku Prawa na Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie. Interesuje się prawem handlowym, tematyką fuzji i przejęć, aktywnie działa w kołach naukowych, bierze udział w konkursach prawniczych oraz innych inicjatywach studenckich, a także spełnia się jako paralegal w kancelarii prawnej.

Sustainable Development Goals (SDG), *Environmental, Social, Corporate Governance* (ESG) i *Corporate Social Responsibility* (CSR) to idee, które od lat wyznaczają kierunek zmian legislacyjnych Unii Europejskiej i należących do niej państw członkowskich. Koncepcje te związane są z dwoma kluczowymi kwestiami: zrównoważonym rozwojem i szeroko rozumianą odpowiedzialnością społeczną.

Sustainable Development Goals opiera się na globalnych celach zrównoważonego rozwoju przyjętych przez Organizację Narodów Zjednoczonych (ONZ) w ramach Programu Zrównoważonego Rozwoju do 2030 r.¹ Składa się on z 17 celów ogólnych oraz 169 celów szczegółowych, które obejmują takie obszary, jak: edukacja, równość płci, zarządzanie zasobami naturalnymi itd. Natomiast ESG odnosi się do praktyk biznesowych, które uwzględniają aspekty związane z ochroną środowiska, relacjami społecznymi oraz jakością i skutecznością zarządzania. *Corporate Social Responsibility* dotyczy tych praktyk i działań podejmowanych przez przedsiębiorców, które wykraczają poza wymogi prawa i mają na celu przyczynianie się do zrównoważonego rozwoju społecznego i ochrony środowiska. Do celów społecznych ESG należy między innymi promowanie równości płci oraz zwiększenie udziału kobiet na stanowiskach decyzyjnych.

Zrównoważony udział kobiet i mężczyzn we władzach spółek publicznych jest jednym z najszerzej dyskusowanych trendów w nowoczesnej Europie. W wielu państwach europejskich można zauważyć wyrównanie udziału obu płci w zarządach i radach nadzorczych spółek, jednak nadal istnieją państwa, w których nie tylko udział kobiet na stanowiskach decyzyjnych jest niski, lecz niewielki jest także odsetek kobiet w ogóle zatrudnionych na stanowiskach kierowniczych (biorąc pod uwagę nie tylko spółki notowane na giełdzie).

GENEZA REGULACJI PRAWNYCH

Problem nierówności płci został po raz pierwszy podniesiony przez Unię Europejską (Wspólnotę Europejską) w ramach aktywizacji zawodowej kobiet, w szczególności w branżach, w których procent ich zatrudnienia był niewielki, w 1984 r., kiedy to Rada Unii Europejskiej (wówczas jako Rada Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej) wydała zalecenie², które miało zachęcić państwa członkowskie do podjęcia kroków mających pozytywny wpływ na aktywny udział kobiet w organach decyzyjnych. Kolejnym krokiem w stronę równoważenia udziału kobiet i mężczyzn na stanowiskach menedżerskich było wydanie zalecenia dotyczącego tej materii w 1996 r.³ Zalecenie to sprecyzowało, jakie działania powinny po-

DO CELÓW SPOŁECZNYCH ESG NALEŻY MIĘDZY INNYMI PROMOWANIE RÓWNOŚCI PŁCI ORAZ ZWIĘKSZENIE UDZIAŁU KOBIEC NA STANOWISKACH.

¹ Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w dniu 25.9.2015 r., Nr A/RES/70/1.

² Zalecenie Rady 84/635/EWG z 13.12.1984 r. w sprawie promowania działań pozytywnych na rzecz kobiet (Dz.U. L 331 z 19.12.1984 r., s. 34).

³ Zalecenie Rady 96/694/WE z 2.12.1996 r. w sprawie zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w procesie decyzyjnym (Dz.U. L 319 z 10.12.1996 r., s. 11).

dejmować państwa członkowskie Unii Europejskiej w celu zrównoważenia udziału obu płci w procesach decyzyjnych w spółkach. Podkreślić należy, że inicjatywa Unii Europejskiej nie jest ani jedyną, ani pierwszą na świecie i w Europie – „w Norwegii już w 2003 roku zostało uchwalone prawo nakazujące, aby w spółkach giełdowych do 2008 roku kobiety stanowiły nie mniej niż 40% składu rad. Hiszpania uchwaliła analogiczne prawo w 2007 roku z okresem przejściowym do 2015 roku, a Francja w 2011 roku z okresem przejściowym do 2017 roku”⁴. Pierwszym aktem prawa mającym moc wiążącą wydanym przez Unię Europejską była uchwalona w 23.11.2022 r., dopiero po 10 latach od powstania pierwszego projektu, dyrektywa Parlamentu Europejskiego oraz Rady Unii Europejskiej w sprawie poprawy równowagi płci wśród dyrektorów spółek giełdowych oraz powiązanych środków (dalej: „dyrektywa”)⁵. Celem wprowadzenia tej dyrektywy jest zapewnienie zrównoważonej reprezentacji kobiet i mężczyzn wśród dyrektorów spółek giełdowych. Sporządzenie samego projektu dyrektywy poprzedzone było analizą sprawozdań i opinii przygotowanych przez Komisję Europejską w zakresie równości płci w procesach podejmowania decyzji gospodarczych. Komisja od wielu lat „podejmowała działania mające na celu zachęcenie spółek notowanych na giełdzie do zwiększenia liczby przedstawicieli niedostatecznie reprezentowanej płci w swoich organach za pomocą środków samoregulacyjnych oraz do podjęcia konkretnych, dobrowolnych zobowiązań w tym zakresie”⁶. Ponadto Komisja motywuje konieczność przyjęcia dyrektywy tym, że zwiększenie udziału kobiet w rynku pracy jest w stanie poprawić wzrost gospodarczy, a także może przyczynić się do poprawienia sytuacji demograficznej w Europie. W dyrektywie podkreślono, że promocji równości płci pośrednio sprzyjało podjęcie przez państwa członkowskie działań niezbędnych do zapewnienia równego podziału obowiązków opiekuńczych między kobiety i mężczyzn, w szczególności poprzez urlopy rodzicielskie, ojcowskie i opiekuńcze (obok macierzyńskich)⁷. W tym miejscu należy wyraźnie podkreślić także, że nie tylko na poziomie europejskim pojawiały się głosy w zakresie wyrównania udziału płci na stanowiskach decyzyjnych w spółkach giełdowych. W 2021 r. Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie wydała zbiór zasad korporacyjnych pt. „Dobre Praktyki Spółek Notowanych na GPW 2021”, w którym wprowadza zasady doboru członków zarządu oraz rady nadzorczej, wskazując na kompetencje szczególnie pożądane na tych stanowiskach.

Ponadto dokument ten wskazuje, że: „Spółka powinna posiadać politykę różnorodności wobec zarządu oraz rady nadzorczej, przyjętą odpowiednio przez radę nadzorczą lub walne zgromadzenie. Polityka różnorodności określa cele i kryteria różnorodności m.in. w takich obszarach jak płeć, kierunek wykształcenia, specjalistyczna wiedza, wiek oraz doświadczenie zawodowe, a także wskazuje termin i sposób monitorowania realizacji tych celów. W zakresie zróżnicowania pod względem płci warunkiem zapewnienia różnorodności organów spółki jest udział mniejszości w danym organie na poziomie nie niższym niż 30%”⁸.

W 2016 r. kobiety stanowiły tylko 5% dyrektorów generalnych największych przedsiębiorstw, a w grudniu 2022 r. kobiety stanowiły 32,2% osób na stanowiskach kierowniczych we władzach spółek publicznych w Unii.

Należy także odnotować, że poziom zatrudnienia kobiet na stanowiskach decyzyjnych w spółkach od wielu lat stale rośnie – niemniej wydaje się, że ze względu na niskie tempo tego przyrostu nadal istnieje potrzeba motywowania go ze strony legislacyjnej państw członkowskich Unii Europejskiej. „Z przeprowadzonych analiz wynika, że w UE w latach 2003–2010 udział kobiet w kierownictwie spółek wzrósł z 8,5% do 11,8%, co daje 0,5% roczne przyrosty, których utrzymanie pozwoli osiągnąć wskaźnik 40% reprezentacji kobiet dopiero po ponad 50 latach”⁹. Polskie statystyki są jeszcze mniej zadowalające, ponieważ „spośród 40 największych firm z listy «Polityki», w radach nadzorczych zasiadało 12,4% kobiet w 2011 r. i 18% w 2012 r., a w zarządach spółek 13,5% i 9,1% odpowiednio w latach 2011 i 2012”¹⁰. Zgodnie z danymi zaprezentowanymi przez Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (EIGE)¹¹, w 2016 r. kobiety stanowiły tylko 5% dyrektorów generalnych największych przedsiębiorstw¹², a w grudniu 2022 r. kobiety stanowiły 32,2% osób na stanowiskach kierowniczych we władzach spółek publicznych w Unii Europejskiej. Rozbieżności wśród poszczególnych państw członkowskich są duże – najwięcej kobiet (a co za tym idzie, największe wyrównanie płci) utrzymuje się od kilku lat we Francji. Podobnie

⁴ M. Romanowski, Projekt dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie poprawy równowagi płci wśród dyrektorów niewykonawczych spółek giełdowych a suwerenność parlamentu narodowego. Wokół idei prawa prywatnego i zasady pomocniczości, *Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu* 2013, Nr 1(37), s. 24–58.

⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2381 z 23.11.2022 r. w sprawie poprawy równowagi płci wśród dyrektorów spółek giełdowych oraz powiązanych środków (Dz.U. L 315 z 7.12.2022 r., s. 44–59).

⁶ *Ibidem*, s. 45.

⁷ *Ibidem*, s. 46.

⁸ Źródło: https://www.gpw.pl/pub/GPW/pdf/DPSN_2021.pdf (dostęp: 23.5.2024 r.).

⁹ L. Adamska, M. Fuszara, E. Rumińska-Zimny, G. Baczewski, Więcej równości – więcej korzyści w gospodarce. Kobiety i mężczyźni na stanowiskach decyzyjnych w polskiej gospodarce w latach 2010–2013, seria: Równość w biznesie, Raport na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2014, s. 50.

¹⁰ E. Lisowska, Kobiety w spółkach giełdowych i rentowność firmy, *Kobieta i Biznes* 2010, Nr 1–4, s. 3–12.

¹¹ Zob. <https://eige.europa.eu/> (dostęp: 23.5.2024 r.).

¹² Zob. https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/ti_pubpdf_mh0116065pln_pdfweb_20170405110445.pdf (dostęp: 23.5.2024 r.).

od dłuższego czasu wysoki poziom wyrównania (ponad 20% udziału kobiet) utrzymuje się w Szwecji, Łotwie, Finlandii, Włoszech i Danii.

Wynikła konieczność wprowadzenia właściwej nomenklatury w dyrektywie – jej postulaty dotyczą bowiem płci niedostatecznie reprezentowanej, a nie wyłącznie kobiet.

Od kilku lat sytuacja w Europie stale się poprawia, a dysproporcja między kobietami a mężczyznami na stanowiskach kierowniczych (nie tylko w spółkach notowanych na giełdzie) się zmniejsza. Zgodnie z danymi udostępnionymi przez Eurostat w 2021 r. Polska osiągnęła drugi w Europie wynik: kobiety stanowiły 43% osób pełniących funkcje kierownicze, kiedy to średnia unijna wyniosła 35%. W odniesieniu do udziału kobiet w zarządach spółek giełdowych, w 2. półroczu 2022 r. Polska zajęła 12. miejsce: reprezentacja kobiet w spółkach giełdowych wyniosła 24%, przy średniej unijnej wynoszącej 32%¹³.

Konieczność wprowadzenia parytetów w spółkach ma znaczenie nie tylko społeczne. „W wymiarze makroekonomicznym większa reprezentacja kobiet w organach zarządczych wpływa pozytywnie na podwyższenie PKB oraz PKB *per capita* w sytuacji zrównania aktywności zawodowej obu płci przy wyrównaniu luki płacowej oraz czynników takich jak praca w niepełnym wymiarze godzin czy samozatrudnienie”¹⁴. W literaturze pojawiają się także bardziej ekstremalne głosy, wskazujące na zalety

zatrudniania kobiet w zarządach i radach nadzorczych spółek – których nie można by osiągnąć przez zatrudnianie mężczyzn na tych stanowiskach, a to ze względu na lepsze postrzeganie przez kobiety potrzeb klientów danego przedsiębiorstwa. „Do głównych korzyści zatrudniania kobiet należą: większy dostęp i posiadanie bazy pracowników o dużym potencjale; większa kreatywność; innowacyjność oraz rentowność; mocniejszy związek pracowników z firmą, większa baza bardziej zadowolonych klientów; lepsze morale personelu, lepszy wizerunek publiczny oraz większa wartość firmy dla udziałowców”¹⁵. Inni autorzy podobnie się do tego odnoszą: „Zarządzanie przez kobiety jest nacechowane partnerskimi relacjami z podwładnymi, myśleniem w kategoriach dobra ludzi. Kobiety są bardziej nastawione na kompromis oraz mediację, kładą nacisk na komunikatywność oraz zdolności interpersonalne”¹⁶. Oczywiście kobiety i mężczyźni cechują (w większości) inne style przywództwa. Niektórzy autorzy uważają, że kobiecy styl zarządzania lepiej dostosowuje się do współczesnych uwarunkowań oraz nowoczesnej formy przedsiębiorstw¹⁷. „Kobiety stosują interaktywny styl kierowania, który jest zgodny z ich życiowym doświadczeniem, cechuje się nastawieniem na współpracę oraz komunikację z innymi. Mężczyźni natomiast wybierają styl autorytarny, nakazowo-kontrolujący”¹⁸.

Wydaje się jednak, że tak ekstremalne podejście może doprowadzić do sytuacji odwrotnej, kiedy to mężczyźni zaczęliby być dyskryminowani. Stąd też wynikła konieczność wprowadzenia właściwej nomenklatury w dyrektywie – jej postulaty dotyczą bowiem płci niedostatecznie reprezentowanej, a nie wyłącznie kobiet.

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA NOWEJ DYREKTYWY

Analiza powyższych danych prowadzi do wniosku, że wynik państw członkowskich Unii Europejskiej dotyczący procentu kobiet spośród osób na stanowiskach kierowniczych jest wyższy niż udział kobiet w zarządach spółek giełdowych. Różnica między tymi wynikami wynosi zaledwie 3 punkty procentowe (odpowiednio 35 i 32% udziału kobiet w całości). Co prawda wynik ten z roku na rok jest coraz wyższy i można przewidywać, że będzie rósł dalej. Istnieje jednak wyraźna potrzeba ingerencji europejskiego ustawodawstwa w wyrównanie płci na stanowiskach kierowniczych (w tym także w zarządach spółek notowanych na giełdzie) ze względu na niewielki przyrost w stosunku rocznym w poszczególnych państwach.

PO IMPLEMENTACJI PRZEPISÓW SPÓŁKI OBJĘTE DYREKTYWĄ MUSZĄ SPROSTAĆ OKREŚLONYM W NIEJ WYMAGANIOM DO 30.6.2026 R.

Skoro wydanie odpowiednich aktów prawnych okazuje się niezbędne, aby zapewnić równowagę płci na stanowiskach decyzyjnych, należy bliżej przyjrzeć się dyrektywie, która powinna zostać zaimplementowana do polskiego porządku prawnego do 28.12.2024 r. Dyrektywa nie dotyczy wszystkich spółek, ma bowiem zastosowanie do każdej dużej spółki, której siedziba mieści się w państwie członkowskim Unii Europejskiej, a jej akcje są dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym w co najmniej jednym państwie członkowskim. Ponadto z zakresu podmiotowego dyrektywy wyłączone są podmioty o statusie mikro-

¹³ Zob. <https://pie.net.pl/polki-wieloliderkami-ue-w-zajmowaniu-stanowisk-kierowniczych/> (dostęp: 23.5.2024 r.).

¹⁴ J. Słiz-Kuleszo, Ekonomiczne następstwa wprowadzenia parytetów płci w radach nadzorczych spółek publicznych, *International Business and Global Economy* 2015, Nr 1, s. 175–183.

¹⁵ T. Kupczyk, Kobiety w zarządzaniu a czynniki ich sukcesów, Wrocław 2009, s. 39.

¹⁶ J. Broł, M. Kostor, Kobiety styl zarządzania w Polsce (aspekty społeczno-ekonomiczne), *Kobieta i Biznes* 2004, Nr 1–4, s. 10.

¹⁷ S. Vinnicombe, V. Singh, *The Female FTSE Index*, Cranfield School of Management, Cranfield 2003.

¹⁸ J.B. Rosener, *Przywództwo i paradoks płci*, w: *Kobiety, mężczyźni i płec*, M.R. Walsh (red.), Warszawa 2003, s. 349–352.

małego i średniego przedsiębiorcy, tj. przedsiębiorcy, którzy zatrudniają mniej niż 250 pracowników i których roczny obrót nie przekracza 50 mln EUR lub których całkowity bilans roczny nie przekracza 43 mln EUR (jeżeli przedsiębiorca nie ma siedziby w państwie, którego walutą jest euro, roczny obrót lub całkowity bilans nie może przekroczyć równowartości tych kwot w walucie tego państwa). Po implementacji przepisów spółki objęte dyrektywą muszą sprostać określonym w niej wymaganiom do 30.6.2026 r. Dyrektywa zakłada, że państwa członkowskie będą egzekwować od spółek giełdowych jeden z celów: albo zagwarantowanie, że kobiety będą zajmować co najmniej 40% stanowisk dyrektorów niewykonawczych albo zagwarantowanie, że kobiety zajmą co najmniej 33% wszystkich stanowisk dyrektorskich, w tym zarówno dyrektorów wykonawczych, jak i niewykonawczych. Wybór celu należy do ustawodawcy krajowego. W celu uniknięcia sytuacji, w której tworzone byłyby sztuczne stanowiska tylko dla spełnienia tych warunków ilościowych, o których mowa wcześniej, dyrektywa nadaje tym pojęciom własne znaczenie prawne. „Dyrektor oznacza każdego członka organu spółki, w tym członka, który jest przedstawicielem pracowników. Dyrektor wykonawczy oznacza członka organu spółki w systemie monistycznym, który jest zaangażowany w bieżące zarządzanie spółką giełdową, lub – w przypadku systemu dualistycznego – członka organu spółki, który pełni funkcje zarządcze w spółce giełdowej. Dyrektor niewykonawczy oznacza członka organu spółki w systemie monistycznym niebędącego dyrektorem wykonawczym lub – w lub w przypadku systemu dualistycznego – członka organu spółki, który pełni funkcje nadzorcze w spółce giełdowej”¹⁹. Przyjmując za przykład spółkę akcyjną, można uznać, że dyrektorami wykonawczymi w rozumieniu dyrektywy będą członkowie zarządu, a dyrektorami niewykonawczymi – członkowie rad nadzorczych.

Brak przestrzegania wprowadzonych zasad parytetów i procedury wyboru kandydatów może mieć wpływ na ocenę spółki w zakresie spełniania przez nią kryteriów ESG z zakresu „S” – społecznej odpowiedzialności, co ma znaczenie dla dużych spółek notowanych na giełdzie.

**DYREKTYWA ZAKŁADA RÓWNOWAGĘ PŁCI,
A NIE SAMO ANGAŻOWANIE KOBIEC NA STANOWISKA
DECYZYJNE W SPÓŁKACH GIEŁDOWYCH.**

Jeżeli dane państwo członkowskie zdecyduje się na wybór celu dotyczącego dyrektorów niewykonawczych (przewidujący udział kobiet poziomie 40%), państwo to powinno także ustalić, wedle własnego uznania, inne cele ilościowe dotyczące poprawy równowagi płci odnoszące się do dyrektorów wykonawczych. Te indywidualne cele mogą przybrać dowolną postać, jedynym wymogiem zdaje się być ich ilościowe określenie (wyrażone w procentach, w udziale), a nie określenie jakościowe bądź sformułowane w inny sposób. Przykładowo, jeżeli Polska zdecyduje się na wybór celu dotyczącego jedynie dyrektorów niewykonawczych, ustawodawca zobowiązany jest także ustalić, że np. udział osób należących do niedostatecznie reprezentowanej płci na stanowiskach dyrektorów wykonawczych powinien utrzymywać się na poziomie co najmniej 30%.

Oczywiście, należy wyraźnie zaznaczyć, że dyrektywa zakłada równowagę płci, a nie samo angażowanie kobiet na stanowiska decyzyjne w spółkach giełdowych. Przepisy dyrektywy wspominają o „osobach należących do niedostatecznie reprezentowanej płci”, a nie o samych kobietach. Co prawda od wielu lat utrzymuje się sytuacja, w której to kobiety są płcią mniej reprezentowaną w zarządach spółek giełdowych, ale nie jest wykluczone, aby role, w szczególności w niektórych branżach, odwróciły się i to mężczyźni byłiby płcią niedostatecznie reprezentowaną. „Przeprowadzone badania pokazują, że w Polsce odsetek aktywnych zawodowo kobiet jest mniejszy niż mężczyzn. Istnieje znaczna (branżowa) koncentracja kobiet w służbie zdrowia, edukacji, działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz usługach hotelarskich i gastronomicznych”²⁰.

Należy także podejść do celów dyrektywy oznaczonych liczbowo w sposób pragmatyczny – może się bowiem zdarzyć sytuacja, że w danej spółce giełdowej, podlegającej przepisom dyrektywy, w organie zarządczym lub nadzorczym znajduje się jedno lub dwa stanowiska, więc niemożliwe jest obsadzenie ich w sposób zgodny z dyrektywą (w przypadku dwóch stanowisk nie jest to możliwe ze względu na to, że poza udziałem minimalnym przewidziane są też limity maksymalne wynoszące w przypadku obu celów 49%). Dlatego też ustawodawca europejski zdecydował się na określenie liczbowe (na rzecz procentowego) docelowej liczby stanowisk dyrektorskich zajmowanych przez osoby należące do niedostatecznie reprezentowanej płci. W przypadku liczby stanowisk w organie spółki giełdowej wynoszącej 1 lub 2 – nie istnieje liczba docelowa. Dopiero od trzech stanowisk w organie wprowadza się takie wartości docelowe, których prze-

¹⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2381 z 23.11.2022 r. w sprawie poprawy równowagi płci wśród dyrektorów spółek giełdowych oraz powiązanych środków (Dz.U. L 315 z 7.12.2022 r., s. 44–59), s. 54.

²⁰ K. Kompa, D. Witkowska, B. Jarosz, Kobiety w kierownictwie spółek giełdowych, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego Nr 862, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia 2015, Nr 75, s. 257–268.

liczenie na udział procentowy będzie najbardziej zbliżony do kolejno 40% i 33% na stanowiskach dyrektorów niewykonawczych i dyrektorów wykonawczych. Załącznik do dyrektywy przedstawia liczby docelowe w zależności od liczby stanowisk w organie spółki od 1 do 30. Należy przyjąć, że istnieją (lub mogą istnieć) spółki giełdowe, które posiadają więcej niż 30 stanowisk w organie, więc do nich należy stosować analogiczne przeliczenie, jak najbardziej zbliżone do wyliczenia wskazanego w dyrektywie.

Jeżeli do 30.6.2026 r. dana spółka giełdowa nie osiągnie wyznaczonego przez krajowego ustawodawcę celu, zostanie na taki podmiot nałożony obowiązek modyfikacji procesu wyboru kandydatów do swoich organów w przyszłości. Aby zmienić lub uzupełnić skład danego organu po dniu 30.6.2026 r., spółka będzie musiała przeprowadzić ocenę kandydatów, porównując ich na podstawie wcześniej określonych kryteriów. Same kryteria muszą być transparentne, neutralne i jednoznaczne, zastosowane w sposób nienacechowany – dyskryminacja, począwszy od ogłoszeń o naborze, poprzez wstępną selekcję kandydatów, aż do tworzenia puli kandydatów i ich ostatecznego wyboru. W sytuacji, w której na stanowisko w organie będą kandydować osoby o równorzędnych kwalifikacjach pod względem odpowiedniości, kompetencji i wyników w pracy – będzie musiała zostać wybrana osoba, która reprezentuje płęć niedostatecznie reprezentowaną. Wyjątkiem od takiego wyboru jest sytuacja, w której za wyborem kandydata o płęć przeciwnej decydują „ważniejsze względy prawne”.

Dyrektywa wprawdzie nie definiuje tego pojęcia, ale podaje za przykład prowadzenie innej polityki dotyczącej różnorodności opartej na innych kryteriach niedyskryminujących. Ponadto po wyborze danego kandy-

■ **Do nauki i powtórek przed egzaminem z zakresu prawa handlowego polecamy:**

data spółka obowiązana jest na jego wniosek przedstawić mu kryteria kwalifikacji będące podstawą selekcji, obiektywną ocenę porównawczą kandydatów oraz w niektórych przypadkach względy, które przehyliły szalę na korzyść kandydata nienależącego do płęć niedostatecznie reprezentowanej (na zasadzie wyjątku). Dyrektywa zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia kandydatowi niewybranemu możliwości wykazania przed sądem (lub innym organem) okoliczności faktycznych, które będą przemawiały za tym, że kandydat ten posiadał kwalifikacje równorzędne jak osoba reprezentująca płęć przeciwną wybraną na stanowisko. Co ciekawe, w przypadku wprowadzenia drogi sądowej w tym zakresie ciężar dowodu spoczywać będzie na spółce w zakresie, w jakim dotyczy wykazania, że nie naruszono przepisu art. 6 ust. 2 dyrektywy.

MODEL SANKCJONOWANIA PRZYJĘTYCH ROZWIĄZAŃ NORMATYWNYCH

Państwa członkowskie są zobowiązane nałożyć na spółki giełdowe podlegające przepisom dyrektywy obowiązek informacyjny. Spółki te powinny raz w doku przekazywać odpowiednim organom informacje dotyczące reprezentacji obu płęć w ich organach, uwzględniając podział na zarząd i radę nadzorczą (lub organy o podobnych funkcjach). Ponadto spółki obowiązane będą informować o środkach podjętych w celu spełnienia założonych celów. Obowiązek informacyjny rozszerzony będzie także o konieczność umieszczenia wskazanych wyżej informacji na stronach internetowych spółek. Co więcej, same państwa członkowskie będą zobowiązane corocznie publikować regularnie aktualizowany wykaz spółek giełdowych, które osiągnęły cele związane z zapewnieniem równowagi płęć.

W kwestii sankcji za nieosiągnięcie celów, jakie państwa członkowskie

powinny przyjąć, dyrektwa pozostawia im dużą swobodę w wyborze rodzaju i zakresu tych sankcji. Mają one być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające, w szczególności mogą obejmować grzywny lub możliwość unieważnienia lub stwierdzenia nieważności przez organ sądowy decyzji dotyczącej selekcji dyrektorów podjętej w sposób sprzeczny z przepisami krajowymi. Poza sankcjami w zakresie przedstawionym powyżej, dodatkową sankcją na pewno będzie fakt, że brak przestrzegania wprowadzonych zasad parytetów i procedury wyboru kandydatów może mieć wpływ na ocenę spółki w zakresie spełniania przez nią kryteriów ESG z zakresu „S” – społecznej odpowiedzialności, co ma znaczenie dla dużych spółek notowanych na giełdzie.

NAJWAŻNIEJSZE WNIOSKI

Podsumowując, należy wskazać, że pomimo zwiększenia się wyrównania udziału płci na stanowiskach kierowniczych w ostatnich latach, w tym na stanowiskach decyzyjnych w spółkach, nadal istnieje potrzeba motywowania tego wzrostu na poziomie legislacyjnym. Zdanie to podzielane jest od wielu lat przez doktrynę: „Argument potrzeby modyfikacji *status quo* zyskał na znaczeniu zwłaszcza w kontekście globalnego kryzysu gospodarczego i wywołanego przezeń dyskursu m.in. na temat sposobów i stylów zarządzania oraz kultury organizacyjnej przedsiębiorstw”²¹. W niektórych krajach Unii Europejskiej, takich jak Francja czy kraje skandynawskie, udział kobiet na stanowiskach kierowniczych i decyzyjnych w spółkach giełdowych utrzymuje się na wysokim poziomie od wielu lat, w innych jednak państwach wysoki udział kobiet na tych stanowiskach jest zjawiskiem nowym, które należy utrzymać. W Polsce poziom zatrudnienia kobiet na stanowiskach kierowniczych wynosi 43%, co jest drugim wynikiem spośród państw członkowskich Unii Europejskiej. Jednakże udział kobiet w zarządach i radach nadzorczych spółek giełdowych wynosi 24%, co wskazuje na potrzebę dalszych działań legislacyjnych w celu wyrównania tej dysproporcji. Wprowadzenie dyrektywy, której implementacja jest obowiązkiem wszystkich państw członkowskich, było ważnym krokiem w kierunku wyrównania szans kobiet i mężczyzn na wysokich stanowiskach w spółkach notowanych na giełdzie. Oczywiście dopiero sama transpozycja dyrektywy do porządku prawnego w Polsce pomoże przedstawić miarodajne wyniki celowości i efektywności wprowadzonych zmian, ale bazując na doświadczeniach innych państw członkowskich można zaryzykować wniosek, że umiejętnie implementowana dyrektywa będzie siłą napędową dalszego rozwoju

**UDZIAŁ KOBIEC W ZARZĄDACH
I RADACH NADZORCZYCH SPÓŁEK
GIEŁDOWYCH WYNIOSI 24%.**

Źródło: Adobe Stock

polskiej gospodarki i społecznej odpowiedzialności spółek giełdowych.

Z pewnością wprowadzenie samego wymogu uzyskania parytetów nie byłoby wystarczające dla zapewnienia wyrównania udziału kobiet i mężczyzn na stanowiskach decyzyjnych w spółkach giełdowych, dlatego pozytywnie należy ocenić wprowadzenie dodatkowych elementów wspierających przez ustawodawcę, takich jak nałożenie na spółki obowiązku informacyjnego w zakresie udziału kobiet i mężczyzn na tych stanowiskach, przewidzenie sankcji za niespełnienie założonych celów, a także dostosowanie procesu rekrutacji na stanowiska w zarządach i radach nadzorczych. Wstępna odpowiedź na pytanie, czy wprowadzenie przez Unię Europejską dyrektywy w zakresie wyrównania udziału kobiet na stanowiskach decyzyjnych w spółkach giełdowych jest zabiegiem wystarczającym i efektywnym będzie mogła zostać udzielona dopiero po zaimplementowaniu dyrektywy w polskim porządku prawnym. Uzupełnienie tej odpowiedzi powinno nastąpić dopiero po 30.6.2026 r., czyli po terminie, do którego spółki mają uzyskać wyniki liczbowe wskazane w dyrektywie. Początkowo jednak odpowiedź wydaje się twierdząca, a przynajmniej należy przychylić się do wniosku, że przedsięwzięcie to jest ważnym krokiem w stronę unowocześnienia gospodarki, a także wszechstronnego motywowania jej wzrostu. Wprowadzenie parytetów może być skutecznym narzędziem, ale musi być wspierane przez szeroką gamę inicjatyw mających na celu trwałe zmiany w kulturze organizacyjnej i strukturach zarządzania. Tylko wtedy możliwe będzie osiągnięcie trwałej i rzeczywistej równowagi płci w zarządach i radach nadzorczych spółek giełdowych. ●

Tekst sprawdzony merytorycznie przez dr. hab. Konrada Zacharzewskiego, prof. ALK.

²¹ M. Półtorak, Kwoty dotyczące płci w zarządach spółek – przegląd rozwiązań unijnych i krajowych, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas Zarządzanie 2014, Nr 2, s. 59–78.

OSOBY DOTKNIĘTE KONFLIKTEM ZBROJNYM

WYBRANE ZAGADNIENIA

W międzynarodowym prawie humanitarnym w zasadzie przyjęto dychotomiczny podział osób dotkniętych konfliktem zbrojnym na kombatantów i osoby cywilne. Bez względu więc na różne teorie, związane m.in. ze zjawiskiem tzw. nielegalnych kombatantów, w międzynarodowym prawie humanitarnym nie ma kategorii pośrednich. Konwencje genewskie oraz protokoły dodatkowe posługują się też pojęciem osoby chronionej, czyli osoby, której szczególny status i prawa zostały w tych źródłach określone. Pojęcia te są kluczowe dla zrozumienia istoty prawa humanitarnego, zwłaszcza w kontekście konfliktów międzynarodowych.

AUTORKA

Joanna Nowakowska-Malusecka, doktor habilitowana, profesor Uniwersytetu Śląskiego. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się głównie na zagadnieniach międzynarodowego prawa karnego i międzynarodowego prawa humanitarnego, w szczególności sytuacji dzieci w konfliktach zbrojnych, ludobójstwie oraz zbrodniach na tle płci, a także odpowiedzialności za tego typu czyny.

Osobami chronionymi prawem humanitarnym są **kombatanci**, którzy już nie biorą udziału w działaniach wojennych z powodu odniesionych ran, choroby i poddania się lub dostania się do niewoli, oraz **osoby cywilne**, tzn. osoby, które nie należą do sił zbrojnych państwa i nie uczestniczą aktywnie w działaniach zbrojnych. Co ważne, w razie wątpliwości co do statusu danej osoby należy uważać ją za osobę cywilną, o której statusie ostatecznie decyduje właściwy organ.

Kategorie osób chronionych są związane z rodzajem konfliktu zbrojnego. W przypadku konfliktów niemiędzynarodowych nie występuje pojęcie osoby chronionej oraz pojęcie kombatanta, a tym samym jeńca wojennego. Pojęcia kombatanta i osoby chronionej nie wykluczają się, gdyż ranny kombatant czy jeńca wojenny należy do grupy osób chronionych. Pojęciami wzajemnie wykluczającymi się są natomiast pojęcia kombatanta i osoby cywilnej.

Osoby chronione w międzynarodowych konfliktach zbrojnych

- ranni i chorzy żołnierze w wojnie lądowej,
- ranni i chorzy żołnierze oraz rozbitkowie w wojnie na morzu,
- członkowie służb medycznych sił zbrojnych na lądzie i marynarki wojennej,
- jeńcy wojenni,
- ludność cywilna, w tym osoby cywilne będące cudzoziemcami, którzy przebywają

na terytorium stron konfliktu, osoby cywilne na obszarach okupowanych, zatrzymane oraz internowane osoby cywilne,

- personel medyczny,
- personel duchowny,
- jednostki obrony cywilnej wojennej,
- jeńcy wojenni,
- ludność cywilna, w tym osoby cywilne
- będące cudzoziemcami, którzy przebywają na terytorium stron konfliktu, osoby cywilne na obszarach okupowanych, zatrzymane oraz internowane osoby cywilne,
- personel medyczny,
- personel duchowny,
- jednostki obrony cywilnej

Osoby chronione w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych

- ranni i chorzy uczestnicy walki,
- osoby pozbawione wolności w związku z konfliktem zbrojnym,
- ludność cywilna,
- personel medyczny,
- personel duchowny

Bez względu jednak na rodzaj konfliktu zbrojnego ochroną objęta jest każda osoba, która nie bierze udziału w działaniach zbrojnych albo zaprzestała takiego udziału.

STATUS KOMBATANTA I OCHRONA JEŃCÓW WOJENNYCH

Zagadnienia dotyczące statusu kombatanta i ochrony jeńców wojennych należy omawiać w kontekście międzynarodowych konfliktów zbrojnych, ponieważ w przypadku konfliktów wewnętrznych terminy „kombatant” i „jeńiec wojenny” nie występują (MPH w tym kontekście posługuje się terminami „walczący” i „zatrzymany w związku z konfliktem zbrojnym”). Do wskazanych kwestii mają zastosowanie głównie postanowienia III konwencji genewskiej oraz Protokołu I. Zgodnie z tymi aktami tylko **kombatantowi** przysługuje status **jeńca** wojennego. Osoba cywilna takiego statusu nie posiada. **Kombatant jest osobą, która ma prawo wzięcia udziału w walce, a co za tym idzie – nie może być za to ukarana.** Prawo kombatanta do udziału w walce zbrojnej wynika z przynależności do sił zbrojnych państwa będącego stroną konfliktu. Jednakże siły zbrojne składają się nie tylko z kombatantów, ale także z nie-kombatantów (art. 43 Protokołu I).

SIŁY ZBROJNE PAŃSTWA

Kombatanci

- członkowie zorganizowanych i uzbrojonych grup i oddziałów,
- podlegają dowództwu odpowiedzialnemu przed stroną konfliktu za postępowanie podwładnych, choćby ta strona była reprezentowana przez rząd lub władze nieuznane przez stronę przeciwną

Nie-kombatanci

- członkowie służb medycznych,
- kapelani

Każdy kombatant, który znajdzie się we władzy strony przeciwnej, staje się jeńcem wojennym (art. 44 Protokołu I). Artykuł 4 III konwencji genewskiej wymienia w sposób bardziej szczegółowy kategorie osób, którym przysługuje status jeniecki.

Rys. Arkadiusz Krupa (Ślepym Okiem Temidy)

JEŃCY WOJENNI

Kategoria/grupa

1

1. Członkowie sił zbrojnych strony w konflikcie, członkowie milicji i oddziałów ochotniczych

2. Członkowie innych milicji i innych oddziałów ochotniczych, członkowie zorganizowanych ruchów oporu, należących do jednej ze stron w konflikcie i działających poza granicami lub w granicach własnego terytorium, nawet jeżeli to terytorium jest okupowane

Pod jakim warunkiem/kiedy?

2

- stanowią część sił zbrojnych strony w konflikcie
- mają na czele osobę odpowiedzialną za swych podwładnych,
- noszą stały i dający się z daleka rozpoznać znak rozpoznawczy,
- jawnie noszą broń,
- przestrzegają w swych działaniach praw i zwyczajów wojny,

JEŃCY WOJENNI

Kategoria/grupa

3. Członkowie regularnych sił zbrojnych, którzy podają się za podlegających rządowi lub władzy nie uznanym przez mocarstwo zatrzymujące
4. Osoby towarzyszące siłom zbrojnym, ale nienależące do nich bezpośrednio (cywilni członkowie załóg samolotów wojskowych, korespondenci wojenni, dostawcy, członkowie oddziałów pracy lub służb, powołanych do opieki nad siłami zbrojnymi)
5. Członkowie załóg statków handlowych, włączając w to kapitanów, pilotów i uczniów, oraz członkowie załóg samolotów cywilnych stron w konflikcie
6. Ludność terytorium nieokupowanego, która przy zbliżaniu się nieprzyjaciela chwytła spontanicznie za broń, aby stawić opór inwazji, a nie miała czasu zorganizować się w regularne siły zbrojne (*levée en masse*)
7. Osoby, które należą lub należały do sił zbrojnych kraju okupowanego, zwolnione początkowo przez mocarstwo okupujące
8. Osoby należące do jednej z kategorii 1–7 przyjęte na terytorium mocarstw neutralnych lub niebędących stroną wojującą

Pod jakim warunkiem/kiedy?

- brak dodatkowych warunków
- posiadają upoważnienie od sił zbrojnych, którym towarzyszą,
- posiadają odpowiednią kartę tożsamości wydaną przez te siły zbrojne
- o ile nie przysługuje im prawo do korzystniejszego traktowania na mocy innych postanowień prawa międzynarodowego
- jawnie nosi broń,
- przestrzega praw i zwyczajów wojennych
- ich internowanie uznane przez mocarstwo okupujące za niezbędne, zwłaszcza po nieudanej próbie tych osób połączenia się z siłami zbrojnymi, do których należą i które nadal walczą,
- lub gdy osoby te nie stawiają się na wezwanie w celu ich internowania
- podlegają internowaniu na mocy prawa międzynarodowego

Status kombatanta, a co za tym idzie – także jeńca wojennego, nie przysługuje najemnikom oraz członkom sił zbrojnych strony konfliktu, którzy znajdują się we władzy strony przeciwnej w czasie prowadzenia działalności szpiegowskiej (art. 46 i 47 Protokołu I).

Ochrona ogólna w zakresie **traktowania jeńców wojennych** polega przede wszystkim na zachowaniu podstawowej zasady, czyli humanitarnego obchodzenia się z jeńcami. Jeńca znajduje się we władzy państwa zatrzymującego, a nie we władzy poszczególnych osób czy oddziałów. Powinien on być chroniony przed wszelkimi aktami gwałtu lub zastraszenia, zniewagą oraz ciekawością publiczną, co oznacza także, że jeńcy nie powinni być zmuszani do występowania w mediach.

W momencie dostania się do niewoli w pierwszej kolejności musi być ustalona tożsamość jeńca. Powinien on być ewakuowany z obszaru objętego walkami, a rannemu

jeńcowi należy udzielić pomocy medycznej. Obóz jeńców powinien być odpowiednio oznakowany, usytuowany na lądzie, w miejscu oddalonym od pola walki. Warunki bytowe jeńców powinny być tak samo korzystne, jak warunki zapewnione wojskom strony zatrzymującej, w tym samym okręgu. Jeńcom powinny być też zapewnione odpowiednie warunki sanitarne, opieka medyczna i warunki do leczenia. W obozach jeńców należy zapewnić swobodę wykonywania praktyk religijnych, a także działalność intelektualną, oświatową, rozrywkową i sportową. Na terenie obozu obowiązuje dyscyplina wojskowa. Mimo to każdy jeńca ma niezbywalne prawo do ucieczki i odpowiedzialność za nią może być wyłącznie dyscyplinarna, nie karna.

Kombatant, w razie dostania się do niewoli i tym samym uzyskania statusu jeńcy wojennego, zachowuje swój stopień wojskowy, a III konwencja genewska nakazuje na-

leżyte traktowanie jeńców ze względu na stopień i wiek. Międzynarodowe prawo humanitarne zezwala na korzystanie z pracy jeńców wojennych, ale jest to uzależnione od wieku, płci, stopnia i zdolności fizycznej. Zgodnie z art. 49 III konwencji genewskiej podoficerowie mogą wykonywać tylko prace nadzorcze, a oficerowie mogą być wykorzystywani do pracy tylko na własną prośbę. Międzynarodowe prawo humanitarne zezwala na korzystanie z pracy jeńców wojennych, ale jest to uzależnione od wieku, płci, stopnia i zdolności fizycznej. Zgodnie z art. 49 III konwencji genewskiej podoficerowie mogą wykonywać tylko prace nadzorcze, a oficerowie mogą być wykorzystywani do pracy tylko na własną prośbę. Postanowienia art. 50 III konwencji genewskiej zawierają listę prac dozwolonych, a w razie naruszenia zasad dotyczących pracy jeńców przysługuje im prawo skargi. Jeńców nie wolno zatrudniać do prac szkodliwych dla zdrowia, niebezpiecznych (np. usuwania min) oraz prac związanych z wysiłkiem zbrojnym państwa zatrzymującego. Mimo odizolowania w obozie jenieckim, jeńcy mają prawo kontaktowania się ze światem zewnętrznym. W momencie dostania się do niewoli wysyłana jest karta do rodziny oraz do Centralnego Biura Informacji o jeńcach wojennych. Przez cały czas pobytu w obozie jeńcy mają prawo do wysyłania dwóch listów i czterech kart pocztowych w miesiącu, które jednak mogą być cenzurowane. Mogą też od rodziny i bliskich otrzymywać paczki i listy.

Międzynarodowe prawo humanitarne zezwala na korzystanie z pracy jeńców wojennych, ale jest to uzależnione od wieku, płci, stopnia i zdolności fizycznej.

Zwolnienie i repatriacja jeńców jest zasadniczo regulowana w traktatach kończących konflikt. Powinno to jednak nastąpić niezwłocznie po jego zakończeniu, z uwzględnieniem zasady dobrowolności powrotu. Nieusprawiedliwione zaś opóźnianie repatriacji jeńców stanowi naruszenie MPH.

RANNI, CHORZY I ROZBITKOWIE

Pierwotnie regulacje traktatowe MPH ograniczały ochronę do rannych, chorych i rozbitków członków sił zbrojnych. Po II wojnie światowej podjęto pierwszą próbę zapewnienia opieki medycznej i ochrony wszystkim osobom potrzebującym pomocy medycznej, w tym należącym do ludności cywilnej. Choć I i II konwen-

cje genewskie (art. 12 i 13) nadal dotyczą tylko ochrony osób, którym przysługiwał status jeńca wojennego na mocy III konwencji genewskiej, to już IV konwencja genewska miała na celu zapewnienie ochrony i opieki wszystkim innym osobom, które były ranne, chore lub w inny sposób potrzebowały pomocy medycznej. Dopiero jednak wraz z przyjęciem Protokołów I i II do konwencji genewskich pojęcia rannego, chorego i rozbitka zostały ostatecznie zdefiniowane jako obejmujące wszystkie osoby bez względu na ich status wojskowy lub cywilny (art. 8 lit. b Protokołu I).

Ranni, chorzy i rozbitkowie muszą być szanowani i chronieni

w każdych okolicznościach i gdziekolwiek się znajdują. W kontekście MPH słowo „szanować” oznacza obowiązek powstrzymania się od ataku, nadużycia lub innego aktu, który może spowodować niebezpieczeństwo lub obrażenia. Obowiązek ten dotyczy nie tylko sił zbrojnych, ale także ludności cywilnej, która także musi powstrzymać się od wszelkich aktów przemocy wobec rannych, chorych i rozbitków. Traktowanie rannych, chorych i rozbitków ma więc podłoże humanitarne, poszanowanie i ochrona należne są we wszelkich okolicznościach z zachowaniem pierwszeństwa osobom najbardziej potrzebującym ze względów medycznych. Obowiązek leczenia powinien być realizowany bez dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, narodowość, religię czy poglądy polityczne.

Wyraźnie zakazane są zamachy na życie osób podlegających ochronie, jak również pozostawianie ich bez pomocy medycznej lub bez opieki. Nie ma także przyzwolenia na eksperymenty medyczne, naukowe czy pobieranie narządów, chyba że w tym ostatnim przypadku jest to możliwe i dobrowolne.

Postanowienia art. 15 I konwencji genewskiej oraz art. 18 II konwencji genewskiej nakładają obowiązek poszukiwania i zbierania rannych i chorych z pola walki tak szybko, jak to jest możliwe. Należy ich chronić przed rabunkiem i złym traktowaniem, ewakuować z rejonów objętych walkami. Ochrona należy się także organizacjom i ludności cywilnej niosącej spontanicznie pomoc rannym i chorym. W razie konieczności pozostawienia rannych i chorych przeciwnika na polu walki należy, o ile to możliwe, pozostawić część swojego personelu medycznego.

W postanowieniach Protokołu I do konwencji genewskich brak jest rozróżnienia na rannych i chorych wojskowych oraz cywilnych, ale także na jednostki medyczne, które są pod kontrolą wojskową lub cywilną. Dlatego też osoby cywilne mogą być leczone w szpitalach wojskowych, a kombatanci w zakładach cywilnych. Wynika z tego, że ochrona jest związana z osobą lub jednostką, a nie z jej wojskowym czy cywilnym charakterem.

KĄŻDY JENIEC MA NIEZBYWALNE PRAWO DO UCIECZKI I ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA NIĄ MOŻE BYĆ WYŁĄCZNIE DYSCIPLINARNA, NIE KARNA.

PERSONEL MEDYCZNY I JEDNOSTKI MEDYCZNE

Postanowienia MPH chronią jednostki medyczne, które udzielają pomocy medycznej zarówno osobom cywilnym, jak i wojskowym. Nie mogą one być przedmiotem ataków ani używane do działań szkodliwych wobec nieprzyjaciela. Ochrona obejmuje oznakowane wyposażenie, ruchomości i nieruchomości stowarzyszeń niosących pomoc. Ustaje ona jedynie wtedy, gdy jednostka jest wykorzystywana do działań niezwiązanych z jej funkcją humanitarną, np. do działań przynoszących szkodę stronie przeciwnej. Jednakże posiadanie broni i wyposażenia wojskowego przez rannych kombatantów, jak również wartowników szpitala nie pozbawia ich statusu i nadal osoby te są chronione, ponieważ personelowi medycznemu wolno (w praktyce może to się okazać konieczne) chronić chorych i rannych przed aktami gwałtu i kradzieży, co może wymagać użycia broni. Jeżeli chodzi o jednostki medyczne strony wojującej, nie mogą być one bronione przed zajęciem ich przez nieprzyjacielskie siły zbrojne. Te zaś powinny je wykorzystywać do tego samego celu. Szpitale i inne jednostki medyczne, dla umożliwienia ich ochrony, powinny być usytuowane z dala od celów wojskowych oraz pola walki. Na morzu statki szpitalne pełnią tę samą funkcję co szpitale na lądzie (art. 22–35 II konwencji genewskiej).

Oprócz obiektów i urządzeń ochronie podlega także **personel medyczny**, w skład którego wchodzi **osoby zatrudnione przy poszukiwaniu i zbieraniu rannych**. Personel powinien być szanowany i chroniony. Zabronione jest więc atakowanie osób należących do personelu medycznego. W razie dostania się w ręce nieprzyjaciela powinny one mieć możliwość wykonywania swoich obowiązków. Do personelu medycznego cywilnego i wojskowego podlegającego ochronie zalicza się personel bezpośrednio zaangażowany w opiekę (sanitariusze), personel administracyjny szpitala, medyczny personel stowarzyszeń pomocowych, personel medyczny przypisany do organizacji obrony cywilnej, niestały personel medyczny przyuczony do pełnienia funkcji medycznych oraz kapelanów.

Na służbach medycznych każdej strony konfliktu ciąży **obowiązek identyfikacji rannych, chorych i rozbitków, także strony przeciwnej, oraz identyfikacji i zebrania osób zmarłych** (art. 16 I konwencji genewskiej). Ciała zmarłych powinny być chronione przed okaleczeniem i grabieżą, a w razie pochówku – oprócz identyfikacji – należy oznaczyć miejsca w sposób, który umożliwi późniejszą ich lokalizację. Pochówek powinien odbywać się z należytą czcią i – w miarę możliwości – zgodnie z obrządkiem religii, którą wyznawały osoby zmarłe,

a ich groby, o ile to możliwe, powinny być zgrupowane według narodowości zmarłych i należycie utrzymane (art. 17 I konwencji genewskiej). Konieczne jest także sporządzenie aktu zgonu oraz wykazu zgonów, a wszelkie informacje muszą być przekazane do Krajowego Biura Informacji, które jest powoływane przez każdą ze stron konfliktu. Następnie informacje te przekazywane są państwu, któremu osoby ranne czy zmarłe podlegają, za pośrednictwem Mocarstwa Opiekuńczego i Centralnego Biura Informacji o jeńcach wojennych. Przewidziano także możliwość ustanowienia **stref sanitarnych** oraz **miejsowości sanitarnych dla ochrony chorych i rannych oraz personelu medycznego** przed skutkami konfliktu zbrojnego (art. 23 I konwencji genewskiej). Powinny być one zlokalizowane z dala od pola walki, obiektów przemysłowych, wojskowych czy administracyjnych. Strefy te nie mogą być wykorzystywane do ochrony obiektów wojskowych.

OCHRONA OGÓLNA OSÓB CYWILNYCH

Podczas konfliktów zbrojnych ludność cywilna lub poszczególne osoby cywilne często znajdują się na terytorium kontrolowanym przez przeciwną stronę wojującą.

W międzynarodowych konfliktach zbrojnych może to być spowodowane tym, że terytorium jednego państwa zostało zajęte przez inne, lub obywatele jednej strony konfliktu

zamieszkują na terytorium drugiej strony. W międzynarodowych konfliktach zbrojnych strony walczące i ludność cywilna mają zazwyczaj tę samą narodowość, ale mogą być podzieleni ze względów np. etnicznych, religijnych lub politycznych.

W przypadku międzynarodowych konfliktów zbrojnych podstawowe **zasady dotyczące ochrony** osób cywilnych, które znalazły się w rękach strony walczącej, zarówno na swoim terytorium państwowym, jak i na terytorium okupowanym, są określone w art. 27–34 IV konwencji genewskiej oraz art. 72–79 Protokołu I. Obecnie większość z tych postanowień jest uznawana za część prawa zwyczajowego.

We współczesnych realiach wśród wszystkich ofiar konfliktów zbrojnych około 90% stanowią osoby cywilne. Narażone są one na dwa rodzaje zagrożeń, w których konieczne jest podejmowanie odpowiednich działań. Występują więc niebezpieczeństwa wynikające z operacji wojskowych oraz znalezienia się we władzy nieprzyjaciela.

Osoby cywilne podlegają ochronie międzynarodowego prawa humanitarnego, a więc nie mogą brać udziału w działaniach zbrojnych, a w przypadku gdy to następuje, muszą liczyć się z utratą ochrony. Nie tracą jednak statu-

**WE WSPÓŁCZESNYCH REALIACH POŚRÓD
WSZYSTKICH OFIAR KONFLIKTÓW ZBROJNYCH
OKOŁO 90% STANOWIĄ OSOBY CYWILNE.**

su osoby cywilnej i nie stają się przez to komatantami. Ochrona osób cywilnych w międzynarodowych konfliktach zbrojnych oparta jest o respektowanie podstawowych zasad: humanitaryzmu, rozróżniania, niezadawania zbędnych cierpień, co związane jest z ograniczeniami dotyczącymi środków i metod walki. Ochrona osób cywilnych znajdujących się we władzy strony konfliktu to z jednej strony **ochrona ogólna** dotycząca wszystkich osób cywilnych, a z drugiej – **ochrona specjalna** dotycząca poszczególnych kategorii osób cywilnych.

W ramach ochrony ogólnej podstawowe gwarancje uregulowane są w IV konwencji genewskiej (art. 13–34) i Protokole I (art. 75) oraz przysługują ludności państwa w konflikcie bez względu na rasę, narodowość, religię lub przekonania polityczne. Obejmują one m.in. poszanowanie godności, honoru, praw rodziny, przekonań i praktyk religijnych, zwyczajów i obyczajów. W razie zatrzymania w związku z konfliktem zbrojnym należy zapewnić rzetelność postępowania. Zabronione są zamachy na życie, zdrowie, równowagę fizyczną i psychiczną, a zwłaszcza zabójstwa, tortury fizyczne i psychiczne, kary cielesne czy okaleczenia. Zabronione są również zamachy na godność osobistą, w szczególności poniżające i upokarzające traktowanie, zmuszanie do prostytucji, gwałty i inne formy ataków na obyczajność. Do czynów zabronionych należą także: branie zakładników, kary zbiorowe, zastraszanie, rabunek i stosowanie środków odwetowych. Nie wolno zmuszać obywateli strony przeciwnej do uczestniczenia w działaniach zbrojnych skierowanych przeciwko ich krajowi, nawet wtedy, gdy osoby te były w służbie innej strony przed rozpoczęciem działań zbrojnych. Zabronione jest stosowanie wobec osób cywilnych głodu jako metody prowadzenia walki, szereg terrorków wśród ludności cywilnej oraz kierowanie ataków na obiekty niezbędne do jej przetrwania. Strony konfliktu, za obopólną zgodą, mogą tworzyć strefy

bezpieczeństwa w celu ochrony osób szczególnie narażonych na skutki konfliktów zbrojnych. Do stref takich zaliczane są miejscowości niebronione (art. 59 Protokołu I) i strefy zdemilitaryzowane (art. 60 Protokołu I), które z jednej strony nie mogą być atakowane, z drugiej zaś muszą być bronione przed ewentualnym atakiem. Miejscowości niebronione tworzone są tylko w czasie działań zbrojnych, natomiast strefy zdemilitaryzowane mogą być tworzone także w czasie pokoju. Strona konfliktu nie może jednostronnie uchylić statusu strefy zdemilitaryzowanej.

Ochrona osób cywilnych podczas niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych nie została uregulowana tak szeroko jak w przypadku ochrony osób cywilnych

w międzynarodowych konfliktach zbrojnych, bowiem w art. 3 wspólnym dla konwencji genewskich brak jest postanowień dotyczących wyłączności ochrony ludności cywilnej przed skutkami działań zbrojnych czy sposobu ich traktowania. Nie ma też odniesień do respektowania zasady proporcjonalności czy rozróżniania. Natomiast Protokół II gwarantuje ochronę ludności cywilnej oraz osób cywilnych przed atakami (art. 13) i zawiera podstawowe gwarancje dla osób nieuczestniczących w działaniach zbrojnych, takie jak: zakaz kierowania ataków na osoby cywilne, ochrona dóbr koniecznych dla przetrwania ludności cywilnej, zakaz przymusowego przemieszczania, chyba że ze względów bezpieczeństwa, oraz dopuszczenie pomocy humanitarnej.

OCHRONA SPECJALNA OSÓB CYWILNYCH

Obok ochrony ogólnej MPH ustanawia również **ochronę specjalną** dla niektórych kategorii osób cywilnych. Są to przede wszystkim **kobiety i dzieci, dziennikarze**, jak również **cudzoziemcy**. Natomiast tak w IV konwencji genewskiej, jak i Protokołach I i II brak jest specyficznych postanowień dotyczących uchodźców oraz osób wewnątrznie przesiedlonych, chociaż w stosunku do pierwszej z kategorii stosowane są zasady dotyczące ochrony osób cywilnych – cudzoziemców przebywających na terytorium państwa będącego stroną w konflikcie. Z kolei w odniesieniu do osób wewnątrznie przesiedlonych zastosowanie mają postanowienia dotyczące osób cywilnych – własnych obywateli.

Ochrona specjalna przysługująca **kobietom** dotyczy m.in. ich poszanowania i ochrony przed wszelkimi zamachami na obyczajność, jak gwałty oraz zmuszanie do prostytucji. W przypadku zatrzymania w związku z konfliktem zbrojnym konieczne jest zapewnienie kobietom oddzielnych pomieszczeń, miejsca do spania i urządzeń sanitarnych. Dodatkowo ure-

gulowana jest także specjalna ochrona kobiet-matek, a więc kobiet ciężarnych, położnic i matek małych dzieci. Obok obowiązków związanych z ich ewakuacją z rejonu konfliktu zbrojnego, ochroną przed wszelkimi atakami, kobiety takie powinny w pierwszej kolejności otrzymać pomoc humanitarną, przesyłki z żywnością, odzieżą, środkami sanitarnymi oraz wzmacniającymi. Ochrona ta została uregulowana w IV konwencji genewskiej oraz Protokole I, a więc dotyczy sytuacji międzynarodowego konfliktu zbrojnego. Brak jest natomiast analogicznych postanowień o ochronie specjalnej kobiet w Protokole II, za wyjątkiem zakazu wykonywania kary śmierci wobec kobiet ciężarnych i matek małych dzieci (art. 6 ust. 4 Protokołu II).

MIEJSCOWOŚCI NIEBRONIONE TWORZONE SĄ TYLKO W CZASIE DZIAŁAŃ ZBROJNYCH, NATOMIAST STREFY ZDEMILITARYZOWANE MOGĄ BYĆ TWORZONE TAKŻE W CZASIE POKOJU.

Rys. Arkadiusz Krupa (Ślepym Okiem Temidy)

„Dzieci powinny korzystać ze szczególnego poszanowania i być chronione przed wszelkimi postaciami zamachu na obyczajność. Strony konfliktu udzielą im opieki i pomocy, których potrzebują z racji ich wieku lub z jakiegokolwiek innego powodu” (art. 77 ust. 1 Protokołu I).

Za ochroną specjalną przysługującą **dzieciom** w konfliktach zbrojnych idą dalsze zobowiązania polegające na: pierwszeństwie przy rozdziale pomocy humanitarnej, w tym w szczególności żywności, środków sanitarnych i odzieży, zapewnieniu opieki dzieciom osieroconym lub czasowo jej pozbawionym na skutek rozdzielenia z rodzinami, zapewnieniu pomieszczeń oddzielonych od pomieszczeń dorosłych, zakazie wykonywania kary śmierci wobec dzieci, czyli osób poniżej 18. roku życia, zakazie ewakuacji do obcego kraju za wyjątkiem ewakuacji tymczasowej przeprowadzonej ze względów bezpieczeństwa lub względów zdrowotnych, ułatwieniu powrotu do kraju i rodziny, obowiązku łączenia rozproszonych rodzin oraz – co w sytuacji konfliktu zbrojnego jest szczególnie ważne dla dzieci – zapewnienia edukacji i wychowania, także religijnego. Ponadto sformułowany został zakaz rekrutowania i bezpośredniego udziału dzieci poniżej 15. roku życia w działaniach wojennych (art. 77 ust. 2 Protokołu I), a w razie zatrzymania przez stronę przeciwną dziecku-żołnierzowi nadal przysługuje specjalne traktowanie i szczególna ochrona, niezależnie od uzyskania bądź nie statusu jeńca wojennego. Rozwinięciem zobowiązań

międzynarodowych w zakresie rekrutowania i wykorzystywania dzieci do bezpośredniego udziału w działaniach wojennych jest Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne z 25.5.2000 r. W dokumencie tym zakazem rekrutacji objęte zostały wszystkie osoby poniżej 18. roku życia.

W przypadku niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych ochrona specjalna ustanowiona została w Protokole II do konwencji genewskich jedynie dla dzieci.

Art. 4 ust. 3 Protokołu II

„Dzieciom należna jest opieka i pomoc, jakich potrzebują, a w szczególności:

- a) powinny one pobierać naukę, łącznie z nauką religii i moralności, z uwzględnieniem życzeń rodziców, a w razie nieobecności rodziców – osób sprawujących opiekę nad dziećmi;
- b) należy poczynić stosowne kroki dla ułatwienia łączenia rodzin czasowo rozdzielonych;
- c) dzieci w wieku poniżej piętnastu lat nie powinny być wcielane do sił lub grup zbrojnych ani też nie powinny otrzymywać zezwolenia na udział w działaniach zbrojnych;
- d) szczególna ochrona dzieci poniżej piętnastu lat (...) ma zastosowanie również wtedy, gdy wbrew postanowieniom punktu (c) biorą one bezpośredni udział w działaniach zbrojnych i zostaną pojmane;
- e) w razie potrzeby należy poczynić kroki – jeśli możliwe

za zgodą rodziców lub osób zgodnie z prawem lub zwyczajem sprawujących opiekę nad dziećmi – dla ewakuacji czasowej dzieci z obszaru, na którym toczą się działania zbrojne, do obszaru bardziej bezpiecznego w kraju oraz zapewnić, by towarzyszyły im osoby odpowiedzialne za ich bezpieczeństwo i pomyślność”.

Jednocześnie art. 6 ust. 4 Protokołu II formułuje zakaz orzekania kary śmierci wobec osób, które w chwili popełnienia przestępstwa nie osiągnęły 18. roku życia.

Ochrona specjalna **dziennikarzy**, którzy wykonują niebezpieczne misje zawodowe w rejonie konfliktu, jest uregulowana w taki sam sposób jak innych osób cywilnych, pod warunkiem że nie biorą udziału w działaniach zbrojnych. Nie oznacza to, że są korespondentami wojennymi. Korespondent wojenny bowiem musi być akredytowany przy siłach zbrojnych, a w razie pojęcia przysługuje mu status jeńca wojennego.

Podczas konfliktu zbrojnego na terytorium każdej ze stron mogą znajdować się **cudzoziemcy**. Zgodnie z zasadą każdy cudzoziemiec znajdujący się na terytorium jednej ze stron konfliktu ma prawo do jego opuszczenia, chyba że jest to sprzeczne z interesem danego państwa. Podczas repatriacji powinny być zapewnione odpowiednie warunki pod względem bezpieczeństwa, higieny i żywienia. Cudzoziemcom, którzy pozostali na terytorium strony konfliktu, przysługują m.in. takie gwarancje, jak: pomoc lekarska na równi z obywatelami, wykonywanie praktyk religijnych i korzystanie z opieki duchownej oraz ewakuacja z terenów zagrożonych działaniami wojennymi. Cudzoziemcy mogą być zmuszeni do pracy, jednak na warunkach równych z obywatelami strony konfliktu. Może też być wyznaczone im miejsce zamieszkania lub mogą być ze względów bezpieczeństwa internowani. Cudzoziemcy nie mogą być natomiast przekazywani do państwa, które nie jest stroną konwencji genewskich, ani do państwa, w którym narażeni byłiby na prześladowania z powodów politycznych lub religijnych.

Jednym ze skutków międzynarodowych, a zwłaszcza nie międzynarodowych konfliktów zbrojnych jest znaczna liczba **osób wewnątrznie przesiedlonych**, o których nie wspominają ani postanowienia konwencji genewskich, ani protokołów do nich. Ochrona i traktowanie takich osób odbywa się na zasadach ogólnych. Jednakże społeczność międzynarodowa zwróciła uwagę na ich szczególne potrzeby. W związku z tym na forum ONZ zostały przyjęte Zasady przewodnie (Guiding Principles on Internal Displacement, UN Doc. E/CN.4/1998/53/Add.2, 11.2.1998), w których sformułowano zasady ochrony i pomocy osobom wewnątrznie przesiedlonym na skutek zarówno konfliktów zbrojnych czy naruszeń praw człowieka, jak i katastrof naturalnych. Zasady te są oparte na instrumentach międzynarodowego prawa praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarne.

INTERNOWANIE I POZBAWIENIE WOLNOŚCI

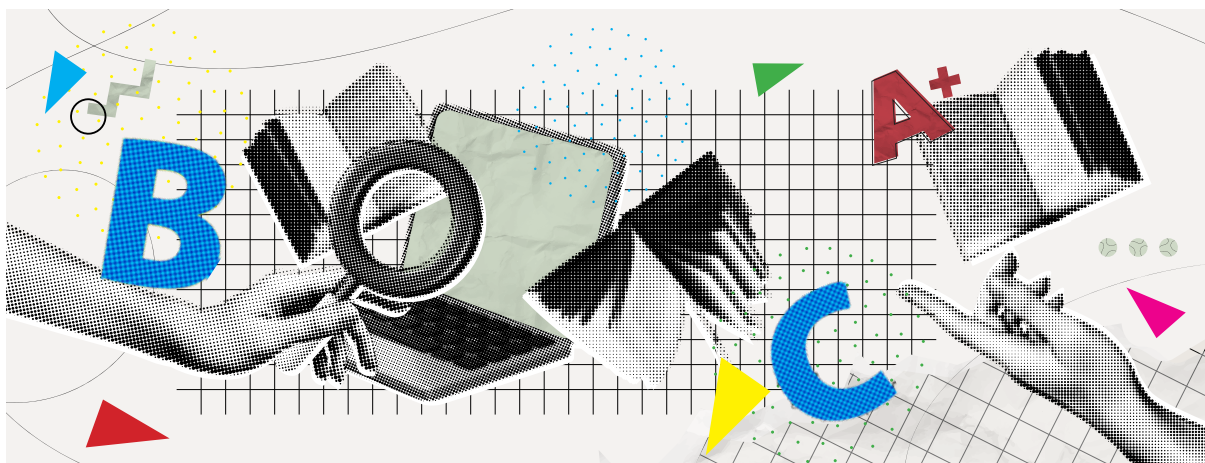
W odniesieniu do obu konfliktów zbrojnych MPH formułuje postanowienia dotyczące ochrony osób internowanych i osób pozbawionych wolności. Internowanie dotyczy zarówno osób będących we władzy strony przeciwnej na jej własnym terytorium, jak i mieszkańców terytorium okupowanego. Przepisy art. 79–135 IV konwencji genewskiej szczegółowo regulują status osób internowanych, nakazując w zasadzie ich traktowanie w sposób zbliżony do traktowania jeńców wojennych, z tą jednakże różnicą, że internowani są osobami cywilnymi. Internowanie jest środkiem stosowanym ze względów bezpieczeństwa. Informacje dotyczące osób internowanych powinny być przesyłane przez Krajowe Biuro Informacyjne do Centralnego Biura Poszukiwań MKCK w celu przekazania ich do kraju macierzystego internowanych. W przypadku osób pozbawionych wolności z powodów związanych z niemiędzynarodowym konfliktem zbrojnym, zarówno internowanych, jak i uwięzionych, w art. 5 Protokołu II przewidziane zostały minimalne gwarancje traktowania związane z warunkami bytowymi, udzielaniem pomocy indywidualnej i zbiorowej, wolnością religii, prawem do korespondencji czy opieką medyczną. ●

Tekst pochodzi z podręcznika pod redakcją dr. hab. Eweliny Całej-Wacinkiewicz, prof. US oraz dr. hab. Wojciecha Szczepana Staszewskiego, prof. US, „Prawo międzynarodowe publiczne – zarys systemu” (Warszawa 2024).

Treści prezentowane w poszczególnych rozdziałach zilustrowane zostały rysunkami sędziego Arkadiusza Krupy (Ślepym Okiem Temidy).

■ Polecamy nowy podręcznik do prawa międzynarodowego publicznego, który został napisany przez wybitnych specjalistów reprezentujących niemal wszystkie ośrodki akademickie w Polsce

SPRAWDŹ, CZY ZDASZ EGZAMIN!

Poniższy test z zakresu prawa pracy opracowano na podstawie wykładów akademickich, przepisów ustawowych oraz publikacji C.H.Beck.
Odpowiedz na pytania i sprawdź swoją wiedzę.

NR PYTANIA	TREŚĆ PYTANIA
1	<p>Pracownicy powinni być traktowani w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych, w szczególności bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony, zatrudnienie w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) równo, b) równo, chyba że w umowie o pracę inaczej postanowiono, c) tak samo.
2	<p>Pracownicy powinni być równo traktowani w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych, w szczególności bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, zatrudnienie:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) przez czas określony lub nieokreślony, b) w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy, c) na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy.
3.	<p>Równe traktowanie w zatrudnieniu oznacza:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) traktowanie bez różnicy w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych, w szczególności bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także bez względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy, b) traktowanie w ten sam sposób w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawo-

	<p>wych, w szczególności bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także bez względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy,</p> <p>c) niedyskryminowanie w jakikolwiek sposób, bezpośrednio lub pośrednio w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych, w szczególności bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także bez względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy.</p>
4.	<p>Równe traktowanie w zatrudnieniu oznacza:</p> <p>a) takie samo traktowanie bez względu na wiek, płeć lub zajmowane stanowisko,</p> <p>b) brak różnic w traktowaniu pracownika bez względu na wiek, płeć lub zajmowane stanowisko,</p> <p>c) niedyskryminowanie w jakikolwiek sposób, bezpośrednio lub pośrednio, z przyczyn określonych w ustawie.</p>
5.	<p>Dyskryminowanie bezpośrednie istnieje wtedy, gdy:</p> <p>a) pracownik z jednej lub z kilku przyczyn określonych w ustawie jest lub mógłby być traktowany w porównywalnej sytuacji mniej korzystnie niż inni pracownicy,</p> <p>b) pracownik był, jest lub mógłby być traktowany w porównywalnej sytuacji mniej korzystnie niż inni pracownicy,</p> <p>c) pracownik z przyczyn określonych w ustawie był, jest traktowany w porównywalnej sytuacji mniej korzystnie niż inni pracownicy.</p>
6.	<p>Dyskryminowanie bezpośrednie istnieje wtedy, gdy:</p> <p>a) pracownik lub pracodawca z jednej lub z kilku przyczyn określonych w art. 18^{3a} § 1 KP był, jest traktowany w porównywalnej sytuacji mniej korzystnie niż inni pracownicy lub pracodawcy,</p> <p>b) pracownik lub pracodawca z jednej lub z kilku przyczyn określonych w art. 18^{3a} § 1 KP był, jest lub mógłby być traktowany w porównywalnej sytuacji mniej korzystnie niż inni pracownicy lub pracodawcy,</p> <p>c) pracownik z jednej lub z kilku przyczyn określonych w art. 18^{3a} § 1 KP był, jest lub mógłby być traktowany w porównywalnej sytuacji mniej korzystnie niż inni pracownicy.</p>
7.	<p>Dyskryminowanie pośrednie istnieje wtedy, gdy:</p> <p>a) na skutek postanowienia lub zastosowanego kryterium występują dysproporcje w zakresie warunków zatrudnienia na niekorzyść wszystkich lub znacznej liczby pracowników należących do grupy wyróżnionej ze względu na jedną lub kilka przyczyn określonych powyżej, jeżeli dysproporcje te nie mogą być uzasadnione innymi obiektywnymi powodami,</p> <p>b) na skutek podjętego działania występują dysproporcje w zakresie warunków zatrudnienia na niekorzyść wszystkich lub znacznej liczby pracowników należących do grupy wyróżnionej ze względu na jedną lub kilka przyczyn określonych powyżej, jeżeli dysproporcje te nie mogą być uzasadnione innymi obiektywnymi powodami,</p> <p>c) na skutek pozornie neutralnego postanowienia, zastosowanego kryterium lub podjętego działania występują lub mogłyby wystąpić niekorzystne dysproporcje albo szczególnie niekorzystna sytuacja w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych wobec wszystkich lub znacznej liczby pracowników należących do grupy wyróżnionej ze względu na jedną lub kilka przyczyn określonych powyżej, chyba że postanowienie, kryterium lub działanie jest obiektywnie uzasadnione ze względu na zgodny z prawem cel, który ma być osiągnięty, a środki służące osiągnięciu tego celu są właściwe i konieczne.</p>
8.	<p>Dyskryminowanie pośrednie istnieje wtedy, gdy na skutek pozornie neutralnego postanowienia, zastosowanego kryterium lub podjętego działania występują lub mogłyby wystąpić niekorzystne</p>

	<p>dysproporcje albo szczególnie niekorzystna sytuacja w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania albo dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych wobec wszystkich lub znacznej liczby pracowników należących do grupy wyróżnionej ze względu na jedną lub kilka przyczyn określonych w art. 18^{3a} § 1 KP, chyba że postanowienie, kryterium lub działanie jest obiektywnie uzasadnione ze względu na zgodny z prawem cel, który ma być osiągnięty, a środki służące osiągnięciu tego celu są:</p> <ol style="list-style-type: none"> właściwe i konieczne, właściwe i skuteczne, prawnie dopuszczalne i skuteczne.
9.	<p>Działanie polegające na zachęcaniu innej osoby do naruszania zasady równego traktowania w zatrudnieniu lub nakazaniu jej naruszenia tej zasady wyczerpuje znamiona:</p> <ol style="list-style-type: none"> dyskryminowania pracownika, współuczestnictwa w dyskryminowaniu pracownika, sprawstwa kierowniczego w dyskryminowaniu pracownika.
10.	<p>Niepożądane zachowanie, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności pracownika i stworzenie wobec niego zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery (molestowanie), wyczerpuje znamiona:</p> <ol style="list-style-type: none"> dyskryminowania pracownika, nadużycia stosunku zależności, wykorzystania stosunku podległości służbowej w celu przestępczym.
11.	<p>Działanie polegające na zachęcaniu innej osoby do naruszania zasady równego traktowania w zatrudnieniu lub nakazaniu jej naruszenia tej zasady jest przejawem:</p> <ol style="list-style-type: none"> współdziałania w przestępstwie, działalności przestępczej dyskryminowania.
12.	<p>Molestowanie to:</p> <ol style="list-style-type: none"> niepożądane zachowanie, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności pracownika i stworzenie wobec niego zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery, działanie lub zaniechanie, którego celem jest ubliznienie godności albo poniżenie pracownika lub pracodawcy, działanie, którego celem lub skutkiem jest ubliznienie godności albo poniżenie pracownika i stworzenie wobec niego zastraszającej, wrogiej lub uwłaczającej atmosfery.
13.	<p>Molestowanie jest przejawem:</p> <ol style="list-style-type: none"> dyskryminowania, działalności przestępczej, działalności prawem dozwolonej, ale nagannej.
14.	<p>Molestowanie seksualne jest dyskryminowaniem ze względu na:</p> <ol style="list-style-type: none"> płeć, orientację seksualną, nierówność uprawnień.
15.	<p>Każde niepożądane zachowanie o charakterze seksualnym lub odnoszące się do płci pracownika, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności pracownika, w szczególności stworzenie wobec niego zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery (na zachowanie to mogą się składać fizyczne, werbalne lub pozawerbalne elementy), wyczerpuje znamiona:</p> <ol style="list-style-type: none"> wykorzystania stosunku podległości służbowej w celu przestępczym, dyskryminowania pracownika, nadużycia stosunku zależności.

16.	<p>Molestowanie seksualne to:</p> <ol style="list-style-type: none"> każde nieakceptowane zachowanie o charakterze seksualnym, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności lub poniżenie albo upokorzenie pracownika, każde niepożądane zachowanie o charakterze seksualnym lub odnoszące się do płci pracownika, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności pracownika, w szczególności stworzenie wobec niego, zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery; na zachowanie to mogą się składać fizyczne, werbalne lub pozawerbalne elementy, każde nieakceptowane zachowanie o charakterze seksualnym, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności lub poniżenie pracownika.
17.	<p>Różnicowanie przez pracodawcę sytuacji pracownika ze względu na płeć, wiek, religię czy np. rasę, którego skutkiem jest w szczególności niekorzystne ukształtowanie wynagrodzenia za pracę lub innych warunków zatrudnienia albo pominięcie przy awansowaniu lub przyznawaniu innych świadczeń związanych z pracą stanowi:</p> <ol style="list-style-type: none"> naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu – chyba że pracodawca udowodni, że kierował się obiektywnymi powodami, zawsze naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu, powyższe powody nie stanowią naruszenia żadnej z zasad określonych w Kodeksie pracy.
18.	<p>Różnicowanie przez pracodawcę sytuacji pracownika, np. ze względu na rasę czy wiek, którego skutkiem jest w szczególności odmowa nawiązania lub rozwiązanie stosunku pracy, wyczerpuje znamiona:</p> <ol style="list-style-type: none"> dyskryminowania pracownika, nadużycia stosunku zależności, naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu – chyba że pracodawca udowodni, że kierował się obiektywnymi powodami.
19.	<p>Różnicowanie przez pracodawcę sytuacji pracownika, np. ze względu na płeć czy rasę, którego skutkiem jest w szczególności niekorzystne ukształtowanie wynagrodzenia za pracę lub innych warunków zatrudnienia albo pominięcie przy awansowaniu lub przyznawaniu innych świadczeń związanych z pracą, lub pominięcie przy typowaniu do udziału w szkoleniach podnoszących kwalifikacje zawodowe, wyczerpuje znamiona:</p> <ol style="list-style-type: none"> naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu – chyba że pracodawca udowodni, że kierował się obiektywnymi powodami, nadużycia stosunku zależności, dyskryminowania pracownika.
20.	<p>Wypowiedzenie pracownikowi warunków zatrudnienia w zakresie wymiaru czasu pracy, jeżeli jest to uzasadnione przyczynami niedotyczącymi pracowników bez powoływania się na inną przyczynę lub inne przyczyny wymienione w art. 18^{3a} §1 KP:</p> <ol style="list-style-type: none"> nie narusza zasady równego traktowania w zatrudnieniu, narusza zasadę równego traktowania w zatrudnieniu, narusza zasadę równego traktowania w zatrudnieniu, ale nie podlega zaskarżeniu.
21.	<p>Wypowiedzenie pracownikowi warunków zatrudnienia w zakresie wymiaru czasu pracy, jeżeli jest to uzasadnione przyczynami niedotyczącymi pracowników bez powoływania się na inną przyczynę lub inne przyczyny wymienione w art. 18^{3a} § 1 KP, albo stosowanie środków, które różnicują sytuację prawną pracownika ze względu na ochronę rodzicielstwa lub niepełnosprawność pracownika:</p> <ol style="list-style-type: none"> stanowi naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu – chyba że pracodawca udowodni, że kierował się obiektywnymi powodami, zawsze stanowi naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu, nie narusza zasady równego traktowania w zatrudnieniu.

22.	<p>Stosowanie środków, które różnicują sytuację prawną pracownika ze względu na ochronę rodzicielstwa lub niepełnosprawność pracownika:</p> <ol style="list-style-type: none"> narusza zasadę równego traktowania w zatrudnieniu i powoduje ich nieważność, narusza zasadę równego traktowania w zatrudnieniu, nie narusza zasady równego traktowania w zatrudnieniu.
23.	<p>Działania podejmowane przez określony czas, zmierzające do wyrównywania szans wszystkich lub znacznej liczby pracowników wyróżnionych m.in. ze względu na wiek, płeć albo rasę, przez zmniejszenie na korzyść takich pracowników faktycznych nierówności, w zakresie określonym w tym przepisie:</p> <ol style="list-style-type: none"> stanowią naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu, ale jako wyjątek nie podlegają zaskarżeniu, nie stanowią naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu, stanowią naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu, ale jako wyjątek nie powodują powstania roszczenia o ich naprawienie.
24.	<p>Ograniczanie przez kościoły i inne związki wyznaniowe, a także organizacje, których etyka opiera się na religii, wyznaniu lub światopoglądzie, dostępu do zatrudnienia, ze względu na religię, wyznanie lub światopogląd jeżeli rodzaj lub charakter wykonywania działalności przez kościoły i inne związki wyznaniowe, a także organizacje powoduje, że religia, wyznanie lub światopogląd są rzeczywistym i decydującym wymaganiem zawodowym stawianym pracownikowi, proporcjonalnym do osiągnięcia zgodnego z prawem celu zróżnicowania sytuacji tej osoby; dotyczy to również wymagania od zatrudnionych działania w dobrej wierze i lojalności wobec etyki kościoła, innego związku wyznaniowego oraz organizacji, których etyka opiera się na religii, wyznaniu lub światopoglądzie:</p> <ol style="list-style-type: none"> stanowi naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu, ale jako wyjątek nie powoduje powstania roszczenia o jego naprawienie, stanowi naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu i powoduje powstanie roszczenia o jego naprawienie, nie stanowi naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu.
25.	<p>Pracownicy wykonujący jednakową pracę lub pracę o jednakowej wartości:</p> <ol style="list-style-type: none"> mają prawo do jednakowego wynagrodzenia, nie mają prawa do jednakowego wynagrodzenia, mają prawo do podobnego wynagrodzenia.
26.	<p>Pracami o jednakowej wartości są prace, których wykonywanie wymaga od pracowników:</p> <ol style="list-style-type: none"> porównywalnych kwalifikacji zawodowych, potwierdzonych dokumentami przewidzianymi w odrębnych przepisach lub praktyką i doświadczeniem zawodowym, a także porównywalnej odpowiedzialności i wysiłku, takich samych lub wyższych kwalifikacji zawodowych, a także porównywalnej odpowiedzialności i wysiłku, porównywalnych kwalifikacji zawodowych, a także porównywalnej odpowiedzialności i wysiłku.
27.	<p>Osoba, wobec której pracodawca naruszył zasadę równego traktowania w zatrudnieniu, ma prawo do:</p> <ol style="list-style-type: none"> odszkodowania w wysokości nie niższej niż minimalne wynagrodzenie za pracę, ustalanego na podstawie odrębnych przepisów, odszkodowania w wysokości równej minimalnemu wynagrodzeniu za pracę, ustalanemu na podstawie odrębnych przepisów, roszczenia o wypłatę odszkodowania w wysokości równej minimalnemu wynagrodzeniu za pracę, ustalanemu na podstawie odrębnych przepisów.

28.	<p>Skorzystanie przez pracownika z uprawnień przysługujących z tytułu naruszenia przepisów prawa pracy, w tym zasady równego traktowania w zatrudnieniu, nie może być podstawą jakiegokolwiek niekorzystnego traktowania pracownika, a także nie może powodować jakichkolwiek negatywnych konsekwencji dla pracownika, zwłaszcza nie może stanowić przyczyny uzasadniającej wypowiedzenie stosunku pracy lub jego rozwiązanie bez wypowiedzenia przez pracodawcę. Pracownik, którego prawa zostały naruszone przez pracodawcę, ma prawo do odszkodowania w wysokości nie niższej niż:</p> <ol style="list-style-type: none"> przeciętne wynagrodzenie za pracę, minimalne wynagrodzenie za pracę u danego pracodawcy, minimalne wynagrodzenie za pracę.
29.	<p>Społeczną kontrolę przestrzegania prawa pracy, w tym przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, sprawuje:</p> <ol style="list-style-type: none"> Państwowa Inspekcja Pracy, społeczna inspekcja pracy, zakładowa inspekcja pracy.
30.	<p>Społeczną kontrolę przestrzegania prawa pracy, w tym przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, sprawuje:</p> <ol style="list-style-type: none"> Państwowa Inspekcja Pracy, społeczna inspekcja pracy, zakładowa inspekcja pracy.

ROZWIĄZANIE TESTU

Poniżej wskazujemy prawidłowe odpowiedzi na powyższe pytania wraz z podstawą prawną:

Nr pytania	Odpowiedź	Podstawa prawna	Nr pytania	Odpowiedź	Podstawa prawna
1.	a	art. 18 ^{3a} § 1 KP	16.	b	art. 18 ^{3a} § 6 KP
2.	c	art. 18 ^{3a} § 1 KP	17.	a	art. 18 ^{3b} § 1 pkt 2 KP
3.	c	art. 18 ^{3a} § 2 KP	18.	c	art. 18 ^{3b} § 1 pkt 1 KP
4.	c	art. 18 ^{3a} § 2 KP	19.	a	art. 18 ^{3b} § 1 pkt 2 i 3 KP
5.	a	art. 18 ^{3a} § 3 KP	20.	a	art. 18 ^{3b} § 2 pkt 2 KP
6.	c	art. 18 ^{3a} § 3 KP	21.	c	art. 18 ^{3b} § 2 i 3 KP
7.	c	art. 18 ^{3a} § 4 KP	22.	c	art. 18 ^{3b} § 2 pkt 3 KP
8.	a	art. 18 ^{3a} § 4 KP	23.	b	art. 18 ^{3b} § 3 KP
9.	a	art. 18 ^{3a} § 5 pkt 1 KP	24.	c	art. 18 ^{3b} § 4 KP
10.	a	art. 18 ^{3a} § 5 pkt 2 KP	25.	a	art. 18 ^{3c} § 1 KP
11.	c	art. 18 ^{3a} § 5 pkt 1 KP	26.	a	art. 18 ^{3c} § 1 KP
12.	a	art. 18 ^{3a} § 5 pkt 2 KP	27.	a	art. 18 ^{3d} KP
13.	a	art. 18 ^{3a} § 5 pkt 2 KP	28.	c	art. 18 ^{3e} § 1 i 3 KP
14.	a	art. 18 ^{3a} § 6 KP	29.	b	art. 18 ⁴ § 2 KP
15.	b	art. 18 ^{3a} § 6 KP	30.	b	art. 18 ⁵ § 1 KP

- Chcesz więcej pytań testowych? Odwiedź stronę testy-prawnicze.pl, gdzie znajdziesz ponad 14 800 pytań z 80 dziedzin prawa.

Przetestuj serwis i skorzystaj z darmowego dostępu do testu z Konstytucji. Wypróbuj testy online – dostępne zarówno na komputerze, jak i na telefonie – i ucz się do egzaminów w dowolnym miejscu!

WSZYSTKO, CO WARTO WIEDZIEĆ O APLIKACJACH PRAWNICZYCH

Dla wielu absolwentów prawa naturalnym wyborem jest aplikacja, która otwiera drzwi do zawodów: adwokata, radcy prawnego, prokuratora, sędziego, notariusza czy komornika. Czym różnią się poszczególne aplikacje?

Na którą z nich najłatwiej się dostać? Ile kosztuje rok na aplikacji?

Kim jest patron i czy każdy musi go mieć? Jakie są obowiązki aplikanta?

Na te i wiele innych pytań znajdziecie odpowiedzi w poniższym zestawieniu, w którym zebraliśmy najważniejsze informacje o każdej z aplikacji.

Mamy nadzieję, że pomogą one wszystkim niezdecydowanym w podjęciu decyzji.

AUTORKI

dr Joanna Ablewicz, doktor nauk prawnych, wykładowca, szkoleniowiec. Autorka publikacji z zakresu prawa handlowego i gospodarczego.

Aleksandra Ablewicz, studentka prawa i lingwistyki stosowanej na Uniwersytecie Warszawskim.

Warunkiem otrzymania wpisu na listę aplikantów, należy zdać odpowiednie egzaminy wstępne. Za najtrudniejsze uchodzą te na aplikację sędziowską i prokuratorską, ponieważ składają się z dwóch etapów: testu oraz rozwiązania trzech kazusów, dodatkowo na tę aplikację obowiązuje limit miejsc. Co więcej, nabór na tę aplikację nie musi odbywać się co roku, ponieważ Minister Sprawiedliwości ogłasza, w drodze zarządzenia, w zależności od potrzeb kadrowych sądów i prokuratury, nabór na aplikację sędziowską i aplikację prokuratorską oraz aplikację sędziowską i aplikację prokuratorską prowadzonych w formie aplikacji uzupełniających. Warto podkreślić, że aplikacje te są

bezpłatne, a aplikanci mogą liczyć na stypendium. Oczywiście wiele osób zastanawiając się nad tym, którą aplikację wybrać, kieruje się także kwestiami finansowymi. Trudno jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie: po jakiej aplikacji prawniczej zarabia się najwięcej (kwoty wynagrodzeń w trakcie aplikacji zostały ujęte w tabeli). Ponad połowa komorników sądowych zarabia powyżej 300 000 zł rocznie, są to zarobki przewyższające wynagrodzenie sędziowskie. Z kolei zarobki adwokatów czy radców prawnych zależą od rodzaju prowadzonych spraw oraz od tego gdzie i dla kogo pracują. Ich dochody mogą wahać się od kilku do kilkudziesięciu tysięcy złotych miesięcznie.

WYMOGI WOBEC KANDYDATÓW NA APLIKANTÓW

Aplikacja radcowska

- ukończenie wyższych studiów prawnych w RP i uzyskanie tytułu magistra prawa lub zagranicznych studiów prawnych uznanych w RP
- korzystanie w pełni z praw publicznych
- pełna zdolność do czynności prawnych
- nieskazitelny charakter i dawanie rękojmi swym dotychczasowym zachowaniem prawidłowego wykonywania zawodu radcy prawnego

Aplikacja adwokacka

- ukończenie wyższych studiów prawnych w RP i uzyskanie tytułu magistra prawa lub zagranicznych studiów prawnych uznanych w RP
- nieskazitelny charakter i dawanie rękojmi swym dotychczasowym zachowaniem prawidłowego wykonywania zawodu radcy prawnego
- korzystanie w pełni z praw publicznych
- pełna zdolność do czynności prawnych

Aplikacja komornicza

- obywatelstwo polskie
- pełna zdolność do czynności prawnych
- nieskazitelny charakter
- brak karalności za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe
- osoba nie jest podejrzana o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe
- ukończenie wyższych studiów prawnych w RP i uzyskanie tytułu magistra prawa lub zagranicznych studiów prawnych uznanych w RP

Aplikacja notarialna

- obywatelstwo polskie, obywatelstwo innego państwa członkowskiego UE, państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej, albo obywatelstwo innego państwa, jeżeli na podstawie przepisów prawa UE przysługuje takiej osobie
- prawo podjęcia zatrudnienia lub samozatrudnienia na terytorium RP na zasadach określonych w tych przepisach
- korzystanie w pełni z praw publicznych
- pełna zdolność do czynności prawnych
- nieskazitelny charakter i dawanie rękojmi prawidłowego wykonywania zawodu notariusza
- ukończenie wyższych studiów prawnych w RP i uzyskanie tytułu magistra lub zagranicznych studiów prawnych uznanych w RP

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- obywatelstwo polskie
- korzystanie z pełni praw cywilnych i obywatelskich
- nieposzlakowana opinia
- brak skazania prawomocnym wyrokiem za przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe
- ukończenie wyższych studiów prawnych w RP i uzyskanie tytułu zawodowego magistra lub zagranicznych studiów prawnych uznanych w RP
- stan zdrowia musi pozwalać na pełnienie obowiązków sędziego albo prokuratora

ZGŁOSZENIE

Aplikacja radcowska

- Zgłoszenia należy dokonać nie później niż 45 dni przed egzaminem.
- Informacje niezbędne do złożenia zgłoszenia zawsze podawane są na stronie MS w maju danego roku.
- Zgłoszenie powinno zawierać:
 - wniosek o dopuszczenie do egzaminu wstępnego;
 - kwestionariusz osobowy;

- życiorys;
- kopię dokumentu potwierdzającego ukończenie wyższych studiów prawniczych w RP i uzyskanie tytułu magistra lub zagranicznych studiów prawniczych uznanych w RP, albo zaświadczenie o zdaniu egzaminu magisterskiego (zamiast tych dokumentów można złożyć zaświadczenie, z którego wynika, iż kandydat zdał wszystkie egzaminy i odbył praktyki przewidziane w planie wyższych studiów prawniczych oraz ma wyznaczony termin egzaminu magisterskiego). Warunkiem dopuszczenia do egzaminu wstępnego takiego kandydata jest złożenie przez niego w siedzibie komisji kwalifikacyjnej nie później niż 7 dni przed terminem egzaminu wstępnego dokumentów);
- oryginał dowodu uiszczenia opłaty za egzamin wstępny;
- 3 zdjęcia zgodnie z wymaganiami obowiązującymi przy wydawaniu dowodów osobistych.

Aplikacja adwokacka

- Zgłoszenia należy dokonać nie później niż 45 dni przed egzaminem.
- Informacje niezbędne do złożenia zgłoszenia zawsze podawane są na stronie MS w maju danego roku.
- Zgłoszenie powinno zawierać:
 - wniosek o dopuszczenie do egzaminu wstępnego;
 - kwestionariusz osobowy;
 - życiorys;
 - kopię dokumentu potwierdzającego ukończenie wyższych studiów prawniczych w RP i uzyskanie tytułu magistra lub zagranicznych studiów prawniczych uznanych w RP, albo zaświadczenie o zdaniu egzaminu magisterskiego (zamiast tych dokumentów można złożyć zaświadczenie, z którego wynika, iż kandydat zdał wszystkie egzaminy i odbył praktyki przewidziane w planie wyższych studiów prawniczych oraz ma wyznaczony termin egzaminu magisterskiego. Warunkiem dopuszczenia do egzaminu wstępnego takiego kandydata jest złożenie przez niego w siedzibie komisji kwalifikacyjnej nie później niż 7 dni przed terminem egzaminu wstępnego dokumentów);
 - oryginał dowodu uiszczenia opłaty za egzamin wstępny;
 - zdjęcia zgodnie z wymaganiami obowiązującymi przy wydawaniu dowodów osobistych.

Aplikacja komornicza

- Zgłoszenia należy dokonać nie później niż 45 dni przed egzaminem.
- Informacje niezbędne do złożenia zgłoszenia zawsze podawane są na stronie MS w maju danego roku.
- Zgłoszenie powinno zawierać:
 - wniosek o dopuszczenie do egzaminu wstępnego;
 - kwestionariusz osobowy;
 - życiorys;
 - kopię dokumentu potwierdzającego ukończenie wyższych studiów prawniczych w RP i uzyskanie tytułu magistra lub zagranicznych studiów prawniczych uznanych w RP albo zaświadczenie o zdaniu egzaminu magisterskiego (zamiast tych dokumentów można złożyć zaświadczenie, z którego wynika, iż kandydat zdał wszystkie egzaminy i odbył praktyki przewidziane w planie wyższych studiów prawniczych oraz ma wyznaczony termin egzaminu magisterskiego. Warunkiem dopuszczenia do egzaminu wstępnego takiego kandydata jest złożenie przez niego w siedzibie komisji kwalifikacyjnej nie później niż 7 dni przed terminem egzaminu wstępnego dokumentów);
 - zaświadczenie o posiadaniu zdolności psychicznej i fizycznej pozwalającej na pełnienie obowiązków aplikanta komorniczego, wydane przez lekarza medycyny pracy;
 - dowód uiszczenia opłaty za udział w egzaminie wstępnym;
 - 3 zdjęcia zgodne z wymaganiami obowiązującymi przy wydawaniu dowodów osobistych;
 - wskazanie adresu poczty elektronicznej kandydata do doręczeń, a w przypadku jego braku – oświadczenie o nieposiadaniu takiego adresu;
 - aktualna informacja z Krajowego Rejestru Karnego;
 - oświadczenie, że nie jest przeciwko kandydatowi prowadzone postępowanie o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe;
 - oświadczenie o wyrażeniu zgody na przetwarzanie danych osobowych w zakresie niezbędnym do przeprowadzenia egzaminu wstępnego.

Aplikacja notarialna

- Zgłoszenia należy dokonać nie później niż 45 dni przed egzaminem.
- Informacje niezbędne do złożenia zgłoszenia zawsze podawane są na stronie MS w maju danego roku.
- Zgłoszenie powinno zawierać:
 - wniosek o dopuszczenie do egzaminu wstępnego;
 - kwestionariusz osobowy;
 - życiorys;
 - kopię dokumentu potwierdzającego ukończenie wyższych studiów prawniczych w RP i uzyskanie tytułu magistra lub zagranicznych studiów prawniczych uznanych w RP albo zaświadczenie o zdaniu egzaminu magisterskiego (zamiast

tych dokumentów można złożyć zaświadczenie, z którego wynika, iż kandydat zdał wszystkie egzaminy i odbył praktyki przewidziane w planie wyższych studiów prawniczych oraz ma wyznaczony termin egzaminu magisterskiego. Warunkiem dopuszczenia do egzaminu wstępnego takiego kandydata jest złożenie przez niego w siedzibie komisji kwalifikacyjnej nie później niż 7 dni przed terminem egzaminu wstępnego dokumentów);

- oryginał dowodu uiszczenia opłaty za egzamin wstępny;
- 3 zdjęcia zgodnie z wymaganiami obowiązującymi przy wydawaniu dowodów osobistych.

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- Zgłoszenie wyłącznie w formie elektronicznej za pośrednictwem systemu Internetowej Rekrutacji Kandydatów.
- Termin dokonywania zgłoszenia jest określany w komunikacie Dyrektora KSSiP.
- Zgłoszenie musi zawierać:
 - ankietę personalną;
 - kopię dokumentu potwierdzającego ukończenie wyższych studiów prawniczych w RP i uzyskanie tytułu zawodowego magistra lub zagranicznych studiów prawniczych uznanych w RP albo zaświadczenie o zdanym egzaminie magisterskim (zamiast wymienionych dokumentów można złożyć zaświadczenie, z którego wynika, że kandydat zdał wszystkie egzaminy i odbył praktyki przewidziane w programie wyższych studiów prawniczych oraz ma wyznaczony termin egzaminu dyplomowego i uzupełni dokumenty do 2 tygodni przed terminem egzaminu);
 - kopię dowodu uiszczenia opłaty za udział w konkursie;
 - kopię dowodu osobistego;
 - oświadczenie o korzystaniu z pełni praw cywilnych i obywatelskich.

OPLATA ZA EGZAMIN WSTĘPNY

Aplikacja radcowska

- Wysokość określa MS po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Radców Prawnych.
- Nie może być wyższa niż równowartość minimalnego wynagrodzenia za pracę.
- Wpłaca się na konto MS.
- W 2024 r. opłata wynosiła 1125 zł.

Aplikacja adwokacka

- Wysokość określa MS po zasięgnięciu opinii Naczelnej Rady Adwokackiej.
- Nie może być wyższa niż równowartość minimalnego wynagrodzenia za pracę.
- Wpłaca się na konto MS.
- W 2024 r. opłata wynosiła 1125 zł.

Aplikacja komornicza

- Wysokość określa MS po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Komorniczej.
- Nie może być wyższa niż równowartość minimalnego wynagrodzenia za pracę.
- Wpłaca się na konto MS.
- W 2024 r. opłata wynosiła 1125 zł.

Aplikacja notarialna

- Wysokość określa MS po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Notarialnej.
- Nie może być wyższa niż równowartość minimalnego wynagrodzenia za pracę.
- Wpłaca się na konto MS.
- W 2024 r. opłata wynosiła 1125 zł.

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- Określa MS po zasięgnięciu opinii Dyrektora KSSiP.
- Nie może być wyższa niż równowartość 50% minimalnego wynagrodzenia za pracę.
- W 2024 r. opłata wynosi 2150 zł (uiszczana za pośrednictwem systemu „szybkich płatności”, dostępnego w IRK lub na indywidualny rachunek bankowy, wygenerowany w momencie dokonania zgłoszenia w IRK).

LICZBA EGZAMINÓW WSTĘPNYCH W ROKU, TERMIN**Aplikacja radcowska**

Raz w roku, ostatnia sobota września.

Aplikacja adwokacka

Raz w roku, ostatnia sobota września.

Aplikacja komornicza

Raz w roku, ostatnia sobota września.

Aplikacja notarialna

Raz w roku, ostatnia sobota września.

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

Z reguły raz w roku, z reguły pierwszy etap odbywa się w październiku, drugi w listopadzie danego roku.

ZAWIADOMIENIE O EGZAMINIE**Aplikacja radcowska**

O terminie i miejscu przeprowadzenia egzaminu wstępnego przewodniczący komisji kwalifikacyjnej zawiadamia kandydata, który został zakwalifikowany do udziału w egzaminie wstępnym, listem poleconym za poświadczeniem odbioru, co najmniej 14 dni przed dniem rozpoczęcia egzaminu wstępnego.

Aplikacja adwokacka

O terminie i miejscu przeprowadzenia egzaminu wstępnego przewodniczący komisji kwalifikacyjnej zawiadamia kandydata, który został zakwalifikowany do udziału w egzaminie wstępnym, listem poleconym za poświadczeniem odbioru, co najmniej 14 dni przed dniem rozpoczęcia egzaminu wstępnego.

Aplikacja komornicza

- O terminie i miejscu przeprowadzenia egzaminu wstępnego przewodniczący komisji kwalifikacyjnej zawiadamia kandydata, który został zakwalifikowany do udziału w egzaminie wstępnym, co najmniej 14 dni przed dniem rozpoczęcia egzaminu wstępnego.
- W przypadku wskazania adresu poczty elektronicznej do czasu przeprowadzenia egzaminu wstępnego doręczeń dokonuje się wyłącznie za pośrednictwem poczty elektronicznej na adres wskazany przez kandydata w zgłoszeniu.
- W przypadku braku wskazania adresu poczty elektronicznej przez kandydata doręczeń dokonuje się za pośrednictwem operatora pocztowego listem poleconym za potwierdzeniem odbioru.

Aplikacja notarialna

O terminie i miejscu przeprowadzenia egzaminu wstępnego przewodniczący komisji kwalifikacyjnej zawiadamia kandydata, który został zakwalifikowany do udziału w egzaminie wstępnym, listem poleconym za poświadczeniem odbioru, co najmniej 14 dni przed dniem rozpoczęcia egzaminu wstępnego.

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

Nie później niż na 14 dni przed terminem przeprowadzenia pierwszego etapu konkursu Dyrektor KSSiP ogłasza w BIP listę kandydatów zakwalifikowanych do udziału w konkursie, wskazując czas i miejsce przeprowadzenia pierwszego etapu konkursu. Nie później niż na 14 dni przed terminem każdego etapu konkursu przewodniczący komisji określa godziny i warunki rejestracji kandydatów oraz inne niezbędne informacje o sposobie przeprowadzenia konkursu.

ZAKRES EGZAMINU WSTĘPNEGO**Aplikacja radcowska**

- Zakres tematyczny (wykaz aktów prawnych) publikowany jest corocznie na stronie internetowej MS w kwietniu danego roku.
- Stan prawny na dzień egzaminu wstępnego.

Aplikacja adwokacka

- Zakres tematyczny (wykaz aktów prawnych) publikowany jest corocznie na stronie internetowej MS w kwietniu danego roku.
- Stan prawny na dzień egzaminu wstępnego.

Aplikacja komornicza

- Zakres tematyczny (wykaz aktów prawnych) publikowany jest corocznie na stronie internetowej MS w kwietniu danego roku.
- Stan prawny na dzień egzaminu wstępnego.

Aplikacja notarialna

- Zakres tematyczny (wykaz aktów prawnych) publikowany jest corocznie na stronie internetowej MS w kwietniu danego roku.
- Stan prawny na dzień egzaminu wstępnego.

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- Zakres tematyczny (wykaz aktów prawnych) publikowany jest corocznie przez Dyrektora KSSiP.
- Stan prawny na dzień egzaminu wstępnego.

FORMA I LICZBA PUNKTÓW NIEZBĘDNYCH DO ZDANIA EGZAMINU WSTĘPNEGO**Aplikacja radcowska**

- test jednokrotnego wyboru
- 150 pytań
- czas trwania: 150 minut
- jedna prawidłowa odpowiedź = 1 punkt
- brak punktów ujemnych
- pozytywny wynik – co najmniej 100 punktów
- zakaz korzystania z jakichkolwiek pomocy naukowych

Aplikacja adwokacka

- test jednokrotnego wyboru
- 150 pytań
- czas trwania: 150 minut
- jedna prawidłowa odpowiedź = 1 punkt
- brak punktów ujemnych
- pozytywny wynik – co najmniej 100 punktów
- zakaz korzystania z jakichkolwiek pomocy naukowych

Aplikacja komornicza

- test jednokrotnego wyboru
- 150 pytań

- czas trwania: 150 minut
- jedna prawidłowa odpowiedź = 1 punkt brak punktów ujemnych
- pozytywny wynik – co najmniej 100 punktów
- zakaz korzystania z jakichkolwiek pomocy naukowych
- konieczne dodatkowo uzyskanie liczby punktów kwalifikującej do przyjęcia w ramach limitu przyjęć

Aplikacja notarialna

- test jednokrotnego wyboru
- 150 pytań
- czas trwania: 150 minut
- jedna prawidłowa odpowiedź = 1 punkt
- brak punktów ujemnych
- pozytywny wynik – co najmniej 100 punktów
- zakaz korzystania z jakichkolwiek pomocy naukowych

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

Konkurs ma 2 etapy:

- I etap:
 - test jednokrotnego wyboru,
 - czas trwania: 150 minut,
 - 150 pytań,
 - jedna prawidłowa odpowiedź = 1 punkt,
 - brak punktów ujemnych;
- II etap:
 - do drugiego etapu konkursu zostają dopuszczeni kandydaci, stosownie do liczby uzyskanych punktów, w liczbie odpowiadającej sumie dwukrotności limitów przyjęć na aplikację sędziowską i aplikację prokuratorską w danym roku,
 - przygotowanie pracy pisemnej sprawdzającej umiejętności dokonywania wykładni i stosowania prawa, stosowania argumentacji prawniczej oraz kwalifikowania stanów faktycznych do zakresów właściwych norm prawnych,
 - praca polega na rozwiązaniu trzech zadań (z prawa prywatnego, publicznego i karnego),
 - czas to 180 minut.

LIMIT PRZYJĘĆ

Aplikacja radcowska

Brak

Aplikacja adwokacka

Brak

Aplikacja komornicza

Limit w danym roku nie może przekraczać 15% ogółu liczby komorników na dzień 31 grudnia roku poprzedniego, informacje o limicie przyjęć są publikowane na stronie internetowej MS oraz w BIP.

Aplikacja notarialna

Brak

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- Tak, określany przez MS.
- W 2024 r. limit wynosił: 150 miejsc na aplikacji sędziowskiej i 70 miejsc na aplikacji prokuratorskiej.

ODWOŁANIE OD EGZAMINU WSTĘPNEGO

Aplikacja radcowska

- W terminie 14 dni od dnia doręczenia uchwały komisji kwalifikacyjnej ustalającej wynik egzaminu wstępnego, kandydatowi służy odwołanie do MS.
- MS rozstrzyga odwołanie w formie decyzji administracyjnej w terminie 14 dni.
- Na decyzję służy skarga do WSA i skarga kasacyjna do NSA.

Aplikacja adwokacka

- W terminie 14 dni od dnia doręczenia uchwały komisji kwalifikacyjnej ustalającej wynik egzaminu wstępnego, kandydatowi służy odwołanie do MS.
- MS rozstrzyga odwołanie w formie decyzji administracyjnej w terminie 14 dni.
- Na decyzję służy skarga do WSA i skarga kasacyjna do NSA.

Aplikacja komornicza

- W terminie 14 dni od dnia doręczenia uchwały komisji kwalifikacyjnej ustalającej wynik egzaminu wstępnego, kandydatowi służy odwołanie do MS.
- MS rozstrzyga odwołanie w formie decyzji administracyjnej w terminie 14 dni.
- Na decyzję służy skarga do WSA i skarga kasacyjna do NSA.

Aplikacja notarialna

- W terminie 14 dni od dnia doręczenia uchwały komisji kwalifikacyjnej ustalającej wynik egzaminu wstępnego, kandydatowi służy odwołanie do MS.
- MS rozstrzyga odwołanie w formie decyzji administracyjnej.
- Na decyzję służy skarga do WSA i skarga kasacyjna do NSA.

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- W terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji Dyrektora KSSiP kandydatowi służy odwołanie do MS.
- Podstawą odwołania może być jedynie naruszenie warunków oraz trybu rekrutacji na aplikację sędziowską albo aplikację prokuratorską, określonych w ustawie i przepisach wykonawczych.
- MS rozstrzyga odwołanie w formie decyzji administracyjnej w terminie 14 dni.
- Na decyzję służy skarga do WSA w terminie 14 dni od doręczenia decyzji MS.

WPIS NA LISTĘ APLIKANTÓW

Aplikacja radcowska

- Uzyskanie przez kandydata pozytywnego wyniku z egzaminu wstępnego uprawnia go do złożenia wniosku o wpis na listę aplikantów adwokackich w ciągu 2 lat od dnia doręczenia uchwały o wyniku egzaminu wstępnego.
- Rada okręgowej izby radców prawnych podejmuje uchwałę w sprawie wpisu na listę aplikantów radcowskich w terminie 30 dni od dnia złożenia wniosku. Od uchwały służy odwołanie do Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych w terminie 14 dni od dnia doręczenia uchwały.
- Od ostatecznej uchwały odmawiającej wpisu na listę aplikantów radcowskich zainteresowanemu służy skarga do sądu administracyjnego w terminie 30 dni od dnia doręczenia uchwały.
- W przypadku niepodjęcia uchwały przez radę okręgowej izby radców prawnych w terminie 30 dni od dnia złożenia wniosku o wpis na listę aplikantów radcowskich lub niepodjęcia uchwały przez Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych w terminie 30 dni od dnia doręczenia odwołania zainteresowanemu służy skarga na bezczynność do sądu administracyjnego.

Aplikacja adwokacka

- Uzyskanie przez kandydata pozytywnego wyniku z egzaminu wstępnego uprawnia go do złożenia wniosku o wpis na listę aplikantów adwokackich w ciągu 2 lat od dnia doręczenia uchwały o wyniku egzaminu wstępnego.
- Wpis na listę aplikantów adwokackich następuje na podstawie uchwały okręgowej rady adwokackiej właściwej ze względu na miejsce złożenia zgłoszenia (pozytywna ocena z egzaminu).

- Okręgowa rada adwokacka podejmuje uchwałę w sprawie wpisu na listę aplikantów adwokackich w terminie 30 dni od dnia złożenia wniosku. Od uchwały służy odwołanie do prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej w terminie 14 dni od dnia doręczenia uchwały.
- Od ostatecznej uchwały odmawiającej wpisu na listę aplikantów adwokackich zainteresowanemu służy skarga do sądu administracyjnego w terminie 30 dni od dnia doręczenia uchwały.
- W przypadku niepodjęcia uchwały przez okręgową radę adwokacką w terminie 30 dni od dnia złożenia wniosku o wpis na listę aplikantów adwokackich lub niepodjęcia uchwały przez prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej w terminie 30 dni od dnia doręczenia odwołania zainteresowanemu służy skarga na bezczynność do sądu administracyjnego.

Aplikacja komornicza

- Uzyskanie przez kandydata pozytywnego wyniku egzaminu wstępnego z liczbą punktów kwalifikującą kandydata do przyjęcia na aplikację w ramach określonego limitu przyjęć.
- Wpis na listę aplikantów komorniczych następuje na wniosek kandydata, na podstawie uchwały rady izby komorniczej właściwej ze względu na miejsce złożenia zgłoszenia.
- Wniosek o wpis na listę aplikantów komorniczych może zostać złożony w ciągu 2 lat od dnia doręczenia uchwały o wyniku egzaminu wstępnego. Do wniosku kandydat załącza informację o niekaralności z Krajowego Rejestru Karnego opatrzoną datą nie wcześniejszą niż miesiąc przed dniem złożenia wniosku oraz oświadczenie, że nie jest przeciwko niemu prowadzone postępowanie o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe.
- Rada izby komorniczej podejmuje uchwałę w sprawie wpisu na listę aplikantów komorniczych w terminie 30 dni od dnia złożenia wniosku o wpis. Od uchwały służy odwołanie do Krajowej Rady Komorniczej w terminie 14 dni od dnia doręczenia uchwały.
- Od ostatecznej uchwały o odmowie wpisu na listę aplikantów komorniczych kandydatowi służy skarga do sądu administracyjnego w terminie 30 dni od dnia doręczenia uchwały.
- W przypadku niepodjęcia uchwały przez radę izby komorniczej w terminie 30 dni od dnia złożenia wniosku o wpis na listę aplikantów komorniczych lub niepodjęcia uchwały przez Krajową Radę Komorniczą w terminie 30 dni od dnia doręczenia odwołania, kandydatowi służy skarga na bezczynność do sądu administracyjnego.

Aplikacja notarialna

- Rada izby notarialnej dokonuje wpisu na listę aplikantów Izby Notarialnej kandydatów, którzy:
 - uzyskali pozytywną ocenę z egzaminu wstępnego przeprowadzonego w izbie właściwej ze względu na miejsce złożenia zgłoszenia o przystąpieniu do egzaminu wstępnego na aplikację notarialną, o którym mowa w art. 71d § 2 PrNot;
 - zgłosili wniosek o wpis na listę aplikantów notarialnych na obszarze danej izby notarialnej.
- Rada izby notarialnej podejmuje uchwałę w sprawie wpisu na listę aplikantów notarialnych w terminie 14 dni od dnia złożenia wniosku o wpis. Od uchwały o odmowie wpisu służy zainteresowanemu odwołanie do Krajowej Rady Notarialnej w terminie 14 dni od dnia doręczenia uchwały.
- Od ostatecznej decyzji odmawiającej wpisu na listę aplikantów notarialnych oraz w wypadku niepodjęcia uchwały przez radę izby notarialnej w terminie 14 dni od złożenia wniosku o wpis lub niepodjęcia uchwały przez Krajową Radę Notarialną w terminie 30 dni od doręczenia odwołania zainteresowanemu służy skarga do sądu administracyjnego.
- W przypadku niepodjęcia uchwały, o której mowa powyżej, na wniosek aplikanta prezes właściwego sądu apelacyjnego, w terminie 30 dni od dnia złożenia wniosku, wskazuje notariusza zobowiązanego do objęcia patronatem wnioskującego aplikanta notarialnego. Prezes sądu apelacyjnego przed wskazaniem notariusza może zwrócić się do rady izby notarialnej o przesłanie dodatkowych informacji.

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- Po przeprowadzeniu konkursu komisja konkursowa przedstawia Dyrektorowi KSSiP listę kwalifikacyjną kandydatów na aplikantów aplikacji sędziowskiej i aplikacji prokuratorskiej, zawierającą imiona i nazwiska kandydatów, którzy uczestniczyli w obu etapach naboru na aplikację sędziowską i aplikację prokuratorską, z podaniem liczby punktów uzyskanych przez każdego kandydata i liczby porządkowej wskazującej jego miejsce na tej liście wraz z dokumentacją, oraz ogłasza listę kwalifikacyjną w BIP.
- Kandydat umieszczony na liście kwalifikacyjnej może, w terminie 14 dni od dnia ogłoszenia tej listy w BIP, złożyć do Dyrektora KSSiP wniosek o przyjęcie na aplikację sędziowską lub aplikację prokuratorską, dołączając oryginał lub urzędowo poświadczony odpis dokumentu potwierdzającego ukończenie wyższych studiów prawnych w RP i uzyskanie tytułu zawodowego magistra lub zagranicznych studiów prawnych uznanych w RP, zaświadczenie, że jest zdolny – ze względu na stan zdrowia – do pełnienia obowiązków sędziego lub prokuratora, oraz aktualną fotografię odpowiadającą wymaganiom stosowanym przy wydawaniu dowodów osobistych.
- Decyzję o przyjęciu na aplikację sędziowską albo aplikację prokuratorską Dyrektor KSSiP wydaje, kierując się kolejnością umieszczenia kandydatów na liście kwalifikacyjnej, do wyczerpania limitów przyjęć na te aplikacje. W przypadku gdy miejsce na liście kwalifikacyjnej, w którym następuje wyczerpanie limitu przyjęć na daną aplikację, zajmuje więcej niż jeden kandydat, limit ten zostaje podwyższony do wysokości umożliwiającej przyjęcie tych kandydatów zgodnie ze złożonymi przez nich wnioskami.

KOSZT APLIKACJI

Aplikacja radcowska

- MS, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Radców Prawnych, określa wysokość opłaty rocznej.
- Wysokość opłaty nie może być wyższa niż sześciokrotność minimalnego wynagrodzenia.
- Okręgowa rada radców prawnych może zwolnić aplikanta od ponoszenia opłaty w całości lub w części, a także odroczyć jej płatność lub rozłożyć ją na raty.
- W 2025 r. opłata wynosi 5850 zł.

Aplikacja adwokacka

- MS, po zasięgnięciu opinii Naczelnej Rady Adwokackiej, określa wysokość opłaty rocznej.
- Wysokość opłaty nie może być wyższa niż sześciokrotność minimalnego wynagrodzenia.
- Okręgowa rada adwokacka może zwolnić aplikanta od ponoszenia opłaty w całości lub w części, a także odroczyć jej płatność lub rozłożyć ją na raty.
- W 2025 r. opłata wynosi 5850 zł.

Aplikacja komornicza

- MS, po konsultacji z Krajową Radą Komorniczą, określa wysokość opłaty rocznej za aplikację w drodze rozporządzenia.
- Wysokość opłaty nie może przekraczać sześciokrotności minimalnego wynagrodzenia.
- Rada właściwej izby komorniczej ma uprawnienia do zwolnienia aplikanta od ponoszenia opłaty rocznej w całości lub części, odroczenia płatności lub rozłożenia jej na raty.
- W 2025 r. opłata wynosi 5850 zł.

Aplikacja notarialna

- MS, po konsultacji z Krajową Radą Notarialną, określa wysokość opłaty rocznej za aplikację w drodze rozporządzenia.
- Wysokość opłaty nie może przekraczać sześciokrotności minimalnego wynagrodzenia.
- Rada izby notarialnej ma uprawnienia do zwolnienia aplikanta od ponoszenia opłaty rocznej w całości lub części, odroczenia płatności lub rozłożenia jej na raty.
- W 2025 r. opłata wynosi 5850 zł.

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- Nie dotyczy.
- Aplikanci pobierają stypendium: 4300 zł w trakcie pierwszych 12 miesięcy szkolenia, potem 5100 zł miesięcznie. Wysokość stypendium nie może przekroczyć wysokości najniższego wynagrodzenia zasadniczego referendarza sądowego.
- Aplikant, który pobierał stypendium w okresie aplikacji sędziowskiej albo aplikacji prokuratorskiej, zwraca je, jeżeli:
 - został skreślony z listy aplikantów;
 - nie zdał egzaminu sędziowskiego albo prokuratorskiego;
 - nie przyjął propozycji pracy na stanowisku asesora sądowego albo asesora prokuratury, nie mógł zostać mianowany na to stanowisko z powodu niespełnienia wymogu posiadania wyłącznie obywatelstwa polskiego, zrezygnował z tego stanowiska albo utracił urząd i stanowisko asesora sądowego.

CZAS TRWANIA APLIKACJI

Aplikacja radcowska

- 3 lata, rozpoczyna się 1 stycznia.
- Odbywa się w kancelarii radcy prawnego, w spółce radców prawnych lub radców prawnych i adwokatów lub w jednostkach organizacyjnych.
- W trakcie aplikacji aplikanci odbywają szkolenie z zakresu działania sądownictwa powszechnego i prokuratury.

Aplikacja adwokacka

- 3 lata, rozpoczyna się 1 stycznia.
- W trakcie aplikacji aplikanci odbywają szkolenie z zakresu działania sądownictwa powszechnego i prokuratury.

Aplikacja komornicza

2 lata, rozpoczyna się 1 stycznia.

Aplikacja notarialna

3 lata i 6 miesięcy, rozpoczyna się 1 stycznia.

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- Obie aplikacje trwają 36 miesięcy, rozpoczynają się nie później niż 3 miesiące od ogłoszenia list kandydatów przyjętych na aplikacje.
- W trakcie aplikacji sędziowskiej i aplikacji prokuratorskiej aplikanci odbywają zajęcia w KSSiP oraz praktyki zgodnie z programem aplikacji.

UPRAWNIENIA W TOKU APLIKACJI**Aplikacja radcowska**

- Aplikant może sporządzać i podpisywać pisma procesowe związane z występowaniem radcy prawnego przed sądami, organami ścigania i organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami – z wyraźnego upoważnienia radcy prawnego, z wyłączeniem apelacji, skargi kasacyjnej i skargi konstytucyjnej.
- Pracownikowi wpisanemu na listę aplikantów radcowskich, który uzyskał zgodę pracodawcy na odbywanie aplikacji radcowskiej, przysługuje zwolnienie od pracy w celu uczestniczenia w obowiązkowych zajęciach szkoleniowych z zachowaniem prawa do wynagrodzenia.
- Pracownikowi wpisanemu na listę aplikantów radcowskich, który nie uzyskał zgody pracodawcy na odbywanie aplikacji radcowskiej, przysługuje zwolnienie od pracy w celu uczestniczenia w obowiązkowych zajęciach szkoleniowych bez zachowania prawa do wynagrodzenia.
- Pracownikowi przysługuje prawo do urlopu płatnego w wysokości 80% wynagrodzenia, w wymiarze 30 dni kalendarzowych, na przygotowanie się do egzaminu radcowskiego. Z uprawnień tego można skorzystać tylko raz.
- Pracownikowi przysługuje zwolnienie od pracy z zachowaniem prawa do wynagrodzenia w celu uczestniczenia w egzaminie wstępnym i radcowskim.
- Po 6 miesiącach aplikacji aplikant może zastępować radcę prawnego przed sądami, organami ścigania, organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami, z wyjątkiem SN, NSA, TK i TS (nie nosi jednak toga).
- Przez okres roku od daty zakończenia aplikacji wskazanej w zaświadczeniu o odbyciu aplikacji aplikant może zastępować radcę prawnego w zakresie, o którym mowa powyżej.
- W przypadku podjęcia uchwały wydłużającej okres, o którym mowa powyżej, aplikant może zastępować radcę prawnego przez okres 2 lat od daty zakończenia aplikacji wskazanej w zaświadczeniu o odbyciu aplikacji.
- Aplikant radcowski może zastępować adwokata na takich samych zasadach jak radcę prawnego, jeżeli adwokat jest współnikiem w spółce adwokacko-radcowskiej, z wyjątkiem spraw, w których adwokat występuje w charakterze obrońcy w postępowaniu karnym i w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe.

Aplikacja adwokacka

- Aplikant może sporządzać i podpisywać pisma procesowe związane z występowaniem radcy prawnego przed sądami, organami ścigania i organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami – z wyraźnego upoważnienia radcy prawnego, z wyłączeniem apelacji, skargi kasacyjnej i skargi konstytucyjnej.
- Pracownikowi wpisanemu na listę aplikantów adwokackich, który uzyskał zgodę pracodawcy na odbywanie aplikacji adwokackiej, przysługuje zwolnienie od pracy w celu uczestniczenia w obowiązkowych zajęciach szkoleniowych z zachowaniem prawa do wynagrodzenia.
- Pracownikowi wpisanemu na listę aplikantów adwokackich, który nie uzyskał zgody pracodawcy na odbywanie aplikacji adwokackiej, przysługuje zwolnienie od pracy w celu uczestniczenia w obowiązkowych zajęciach szkoleniowych bez zachowania prawa do wynagrodzenia.
- Po 6 miesiącach aplikacji aplikant może zastępować radcę prawnego przed sądami, organami ścigania, organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami, z wyjątkiem SN, NSA, TK i TS.
- Przez okres roku od daty zakończenia aplikacji wskazanej w zaświadczeniu o odbyciu aplikacji aplikant może zastępować adwokata w zakresie, o którym mowa powyżej.
- W przypadku podjęcia uchwały wydłużającej okres, o którym mowa powyżej, aplikant może zastępować adwokata przez okres 2 lat od daty zakończenia aplikacji wskazanej w zaświadczeniu o odbyciu aplikacji.
- Aplikant adwokacki może zastępować radcę prawnego na takich samych zasadach jak adwokata, jeżeli radca prawny jest współnikiem w spółce adwokacko-radcowskiej.

Aplikacja komornicza

- Aplikant może:
 - dokonywać analizy akt sprawy we wskazanym przez komornika zakresie;
 - kontrolować stan spraw zawieszonych lub oczekujących na podjęcie czynności przez komornika;
 - kontrolować stan spraw, w których komornik jest obowiązany prowadzić dochodzenie w celu ustalenia zarobków i stanu majątkowego dłużnika;
 - sporządzać projekty odpowiedzi na pisma w toku postępowania;
 - sporządzać projekty uzasadnienia zaskarżonej czynności;
 - sporządzać projekty zarządzeń, postanowień lub ich uzasadnień oraz zaświadczeń;
 - w obecności i za zgodą komornika asystować w czynnościach egzekucyjnych przeprowadzanych poza siedzibą kancelarii;
 - pełnić obowiązki protokolanta lub utrzymywać przebieg czynności za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk.
- Po upływie roku od dnia rozpoczęcia aplikacji, może zostać upoważniony przez komornika do:
 - wzywania do uzupełnienia braków formalnych wniosków o wszczęcie egzekucji i innych pism składanych w toku postępowania;
 - wzywania do uiszczenia opłat stałych;
 - wzywania do uiszczenia zaliczek na pokrycie wydatków;
 - zwracania się do osób i instytucji o nadesłanie informacji lub dokumentów niezbędnych do przeprowadzenia postępowania;
 - ustalania, czy dłużnik faktycznie zamieszkuje lub prowadzi działalność pod wskazanym adresem albo czy we wskazanym miejscu znajduje się majątek dłużnika, przy czym czynności te nie mogą się wiązać z zastosowaniem środków przymusu oraz działaniami, o których mowa w art. 814 § 1 KPC.

Aplikacja notarialna

- Przed upływem 2 lat i 6 miesięcy aplikacji rada izby notarialnej przeprowadza kolokwium (trwa 8 godzin) dla aplikantów ubiegających się o otrzymanie upoważnienia od patrona do wykonywania następujących czynności notarialnych:
 - sporządzanie poświadczeń;
 - spisywanie protokołów;
 - sporządzanie wypisów, odpisów i wyciągów dokumentów;
 - składanie wniosków o wpis w księdze wieczystej wraz z dokumentami stanowiącymi podstawę wpisu w księdze wieczystej.
- Czynności powyższe można wykonywać po upływie 2 lat i 6 miesięcy odbywania aplikacji i zdaniu kolokwium.

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- Aplikant jest uprawniony do bezpłatnego korzystania z bazy dydaktycznej i informatycznej oraz wyposażenia i sprzętu KSSiP w celu pogłębiania wiedzy i doskonalenia swoich umiejętności, na warunkach określonych przez Dyrektora KSSiP.
- Po odbyciu 24 miesięcy aplikacji sędziowskiej, aplikant może zostać upoważniony przez sędziego patrona praktyki do wykonywania czynności, w tym zadawania pytań świadkom, biegłym i stronom, w trakcie posiedzenia jawnego lub rozprawy, stanowiących kompetencję sędziego – przewodniczącego składu, w obecności i pod nadzorem sędziego.
- Aplikantowi przysługują 21 dni kalendarzowych wolnych od zajęć i praktyk w pierwszym, drugim i trzecim roku odbywania aplikacji sędziowskiej albo aplikacji prokuratorskiej w terminie wskazanym przez Dyrektora KSSiP.
- Aplikantowi przysługują 30 kolejnych dni kalendarzowych wolnych od zajęć i praktyk bezpośrednio przed dniem rozpoczęcia egzaminu sędziowskiego albo prokuratorskiego.

OBOWIĄZKI APLIKANTA

Aplikacja radcowska

- Uczestniczenie w przewidzianych programem zajęciach teoretycznych i praktycznych.
- Samodzielne pogłębianie wiedzy prawniczej i praktycznych umiejętności zawodowych.
- Przestrzeganie dyscypliny szkolenia i pracy.
- Przystąpienie do egzaminu radcowskiego w wyznaczonym terminie.

Aplikacja adwokacka

- Opanowanie zasad etyki i przestrzeganie ich.
- Uczestniczenie w zajęciach przewidzianych planem szkolenia i zajęciach dodatkowych uznanych przez okręgową radę adwokacką za obowiązkowe oraz wykonywanie prac pisemnych wynikających z planu szkolenia bądź zajęć dodatkowych.
- Doskonalenie umiejętności zawodowych pod kierunkiem patrona.
- Przystępowanie w ustalonych terminach do sprawdzianów oraz kolokwium.
- Samodzielne pogłębianie wiedzy prawniczej i jej aktualizacja oraz zdobywanie praktycznych umiejętności zawodowych.

- Branie czynnego udziału w życiu samorządu i przyjmowanie na siebie obowiązków, które w tym zakresie może mu zlecać dziekan okręgowej rady adwokackiej lub kierownik szkolenia.
- Wypełnianie poleceń dziekana, patrona i kierownika szkolenia.
- Ponośzenie opłaty rocznej oraz składki rocznej.
- Przestrzeganie postanowień regulaminu oraz innych aktów prawnych określających prawa i obowiązki aplikanta.

Aplikacja komornicza

- Uczestniczenie w przewidzianych ramowym programem aplikacji zajęciach seminaryjnych oraz praktykach.
- Samodzielne pogłębianie wiedzy prawniczej i praktycznych umiejętności niezbędnych do zajmowania stanowiska komornika.
- Przestrzeganie dyscypliny szkolenia i pracy.
- Przystępowanie, w wyznaczonym terminie, do kolokwium oraz sprawdzianów wiedzy przeprowadzanych w czasie aplikacji.

Aplikacja notarialna

- Praktyczne zaznajomienie się z czynnościami należącymi do zakresu obowiązków notariusza.
- Nabycie umiejętności dokonywania analizy dopuszczalności czynności notarialnych.
- Nabycie umiejętności sporządzania projektów aktów notarialnych oraz dokonywania pozostałych czynności notarialnych, w szczególności poprzez sporządzenie projektów aktów notarialnych i projektów innych czynności notarialnych w liczbie i w okresach wskazanych w art. 71 § 11 PrNot.
- Zapoznanie się z zasadami etyki zawodowej notariusza.
- Zapoznanie się z zasadami prowadzenia kancelarii notarialnej, w tym zasadami biurowości w kancelarii notarialnej.
- Uczestniczenie w zajęciach seminaryjnych organizowanych przez radę właściwej izby notarialnej, a także w zajęciach praktycznych w sądzie wskazanym przez prezesa właściwego sądu apelacyjnego oraz prowadzonych pod kierunkiem notariusza.
- Dokonywanie innych czynności zleconych przez patrona, związanych z wykonywaniem zawodu notariusza oraz prowadzeniem kancelarii notarialnej.
- Sumienne wykonywanie powierzonych obowiązków, w tym poleceń przełożonego lub patrona.
- Samodzielne pogłębianie wiedzy prawniczej i praktycznych umiejętności niezbędnych do zajmowania stanowiska notariusza.
- Uczestniczenie w czasie trwania drugiego roku aplikacji w zajęciach praktycznych w sądzie rejonowym lub sądach rejonowych wyznaczonych przez prezesa właściwego sądu apelacyjnego (jeden dzień w tygodniu przez okres 6 miesięcy).

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- Uczestniczenie w zajęciach i praktykach przewidzianych w programie aplikacji.
- Samodzielne pogłębianie wiedzy i umiejętności praktycznych, objętych programem aplikacji.
- Przystępowanie do sprawdzianów oraz egzaminów w terminach przewidzianych programem aplikacji.
- Przestrzeganie regulaminu organizacyjnego Krajowej Szkoły oraz zarządzeń i poleceń porządkowych Dyrektora KSSIP.

MOŻLIWOŚĆ PRACY W TRAKCIE APLIKACJI

Aplikacja radcowska

- Praca w kancelarii.
- Można wykonywać inną pracę niż związana z praktykowaniem prawa.
- Aplikant zarabia średnio od 4410 do 6460 zł brutto (ale 25% zarabia mniej niż 4410 zł).

Aplikacja adwokacka

- Praca w kancelarii.
- Za zgodą patrona i dziekana można wykonywać inną pracę niż związana z praktykowaniem prawa, praca nie może kolidować z podstawowymi założeniami aplikacji i wykonywania zawodu adwokata, czyli nie jest to praca w organach ścigania czy w sądzie lub przy wydawaniu decyzji jednostkowych.
- Aplikant zarabia średnio od 4410 do 6460 zł brutto (ale 25% zarabia mniej niż 4410 zł).

Aplikacja komornicza

- Aplikant jest zatrudniany przez komornika.
- Zarobki wynoszą od 2000 do 4000 zł brutto.

Aplikacja notarialna

- Aplikant może być zatrudniony przez notariusza prowadzącego kancelarię lub przez radę izby notarialnej.
- Aplikant odbywa aplikację u notariusza, z którym zawarł umowę o pracę, a w przypadku zatrudnienia przez radę izby notarialnej, u notariusza wyznaczonego przez tę radę, w innych wypadkach aplikant odbywa aplikację u notariusza wyznaczonego przez radę izby notarialnej, która dokonała wpisu na listę aplikantów notarialnych.
- Praca inna niż u patrona (izby często nie mogą znaleźć patronów dla swoich aplikantów) nie może przeszkadzać w pełnieniu obowiązków albo uchybiać powadze wykonywanego zawodu (zakaz zajmowania się handlem, przemysłem, pośrednictwem i doradztwem w interesach lub windykacją), z reguły rzadko są udzielane zgody przez właściwą izbę notarialną.
- Aplikant zarabia od 2080 zł do 5612 zł.

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- Aplikant nie może podejmować zatrudnienia lub zajęcia, z wyjątkiem zatrudnienia na stanowisku dydaktycznym, naukowo-dydaktycznym lub naukowym oraz zajęcia o charakterze naukowym, dydaktycznym lub publicystycznym, jeżeli wykonywanie tego zatrudnienia lub zajęcia nie przeszkadza w wykonywaniu obowiązków aplikanta.

LICZBA NIEOBECNOŚCI NA APLIKACJI**Aplikacja radcowska**

- Aplikant ma prawo do nieobecności na zajęciach w łącznym wymiarze 54 jednostek godzinowych konwersatoriów lub ćwiczeń oraz 4 dni praktyk w danym roku szkoleniowym, niezależnie od przyczyny tej nieobecności.

Aplikacja adwokacka

- Nieobecność na zajęciach oraz nieprzystąpienie do kolokwium albo sprawdzianu może być usprawiedliwiona na pisemny wniosek aplikanta, w szczególności zaświadczeniem lekarskim, które należy przedstawić nie później niż 7 dni po ustaniu przyczyny nieobecności. Naruszenie powyższego terminu skutkuje nieusprawiedliwieniem nieobecności. W wypadku przewidywanej nieobecności na kolokwium aplikant obowiązany jest poinformować kierownika szkolenia przed wyznaczonym terminem kolokwium.
- Łączna liczba nieobecności nieusprawiedliwionych przekraczająca 16 jednostek godzinowych w danym roku szkoleniowym zajęć stanowi podstawę do niedopuszczenia aplikanta do sprawdzianu lub kolokwium przez okręgową radę adwokacką.

Aplikacja komornicza

- W każdym roku aplikacji aplikant ma prawo do nieobecności w zajęciach praktycznych innej niż urlop wypoczynkowy obejmującej łącznie 10 dni, niezależnie od przyczyny tej nieobecności.
- W każdym roku aplikacji aplikant ma prawo do nieobecności w zajęciach seminaryjnych obejmującej łącznie 32 jednostki szkoleniowe, niezależnie od przyczyny tej nieobecności.

Aplikacja notarialna

- Nieobecność na zajęciach oraz nieprzystąpienie do kolokwium i sprawdzianu może być usprawiedliwione zaświadczeniem lekarskim. Zaświadczenie lekarskie należy przedstawić niezwłocznie, nie później jednak niż 14 dni po ustaniu przyczyny nieobecności. Niedotrzymanie terminu skutkuje nieusprawiedliwieniem nieobecności.
- Aplikant ma prawo do nieusprawiedliwionych nieobecności na zajęciach w wymiarze 12 jednostek godzinowych.
- Liczba nieobecności usprawiedliwionych i nieusprawiedliwionych nie może łącznie przekroczyć 48 jednostek godzinowych zajęć w formie wykładów lub ćwiczeń.

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- Nieusprawiedliwiona obecność skutkuje obniżeniem stypendium.
- Za dni usprawiedliwionej nieobecności aplikanta na zajęciach wypłaca się 80% stypendium, proporcjonalnie do okresu trwania nieobecności (chyba że chodzi o aplikantkę w ciąży, zachowuje ona prawo do pełnego stypendium).
- Stypendium nie przysługuje za dni nieusprawiedliwionej nieobecności aplikanta na zajęciach, przy czym za każdą godzinę nieusprawiedliwionej nieobecności potrąca się 1% stypendium.

PATRON

Aplikacja radcowska

- Aplikant radcowski odbywa aplikację radcowską pod kierunkiem patrona wyznaczonego przez radę okręgowej izby radców prawnych.
- Zadaniem patrona jest przygotowanie aplikanta radcowskiego do wykonywania zawodu radcy prawnego w rozumieniu RadPrU.
- Patronem może być radca prawny, który daje rękojmię prawidłowego sprawowania patronatu oraz łącznie spełnia następujące warunki: jest wpisany na listę radców prawnych i wykonuje zawód radcy prawnego co najmniej przez 4 lata, nie został orzeczony wobec niego prawomocnie zakaz sprawowania patronatu, nie został skazany prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo umyślne oraz nie zalega z płatnością składek członkowskich za okres dłuższy niż 3 miesiące, a także wyraził zgodę na podjęcie się obowiązków patrona i złożył oświadczenie, iż znane mu są obowiązki patrona.
- Patronat nad aplikantem może także sprawować radca prawny wpisany na listę radców prawnych w innej izbie niż aplikant, o ile jest to uzasadnione względami zawodowymi lub szkoleniowymi.
- Radca prawny może być jednocześnie patronem nie więcej niż 4 aplikantów, a w uzasadnionych przypadkach 5 aplikantów.
- Możliwe jest także tworzenie tzw. grup patronackich obejmujących nie więcej niż 10 aplikantów pod kierownictwem jednego patrona.
- Patrona wyznacza rada OIRP do 31 stycznia roku będącego pierwszym rokiem szkolenia aplikanta.
- W trakcie aplikacji możliwa jest zmiana patrona na wniosek aplikanta lub patrona, natomiast w uzasadnionych przypadkach, w szczególności w razie niewykonywania lub nienależytego wykonywania obowiązków przez patrona, rada może dokonać zmiany patrona z urzędu.

Aplikacja adwokacka

- Aplikant adwokacki odbywa aplikację adwokacką pod kierunkiem patrona wyznaczonego przez dziekana okręgowej rady adwokackiej.
- Zadaniem patrona jest przygotowanie aplikanta adwokackiego do wykonywania zawodu adwokata w rozumieniu PrAdw.
- Patron powinien czuwać nad prawidłowym przebiegiem aplikacji i dbać o przygotowanie aplikanta do zawodu, a w szczególności o przyswajanie przez niego zasad etyki adwokackiej, umiejętności posługiwania się literaturą prawniczą, orzecznictwem, omawiać z aplikantem sposób występowania przed sądem i innymi władzami, a także interesować się jego rozwojem intelektualnym.
- Patron może zatrudniać aplikanta na podstawie stosunku pracy.
- Patronem może być adwokat, który łącznie spełnia następujące warunki:
 - jest wpisany na listę adwokatów wykonujących zawód w izbie adwokackiej, w której odbywa aplikację mający pozostać pod jego patronatem aplikant adwokacki i wykonuje zawód adwokata od co najmniej 5 lat;
 - nie jest karany orzeczeniem sądu dyscyplinarnego;
 - wyraził zgodę na podjęcie się obowiązków patrona i złożył pisemne oświadczenie, iż znane są mu obowiązki patrona.

Aplikacja komornicza

- Aplikant zatrudniony przez komornika na podstawie umowy o pracę uczestniczy w praktykach prowadzonych pod kierunkiem patrona, zwanych praktyką u komornika.
- Patron zapoznaje aplikanta z zasadami funkcjonowania indywidualnej kancelarii komorniczej i jej organizacji oraz z czynnościami należącymi do zakresu obowiązków komornika.
- Aplikant realizuje powyższe zadania przez:
 - samodzielne wykonywanie czynności w postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym w sprawach cywilnych;
 - prawidłowe określanie ponoszenia i wysokości wydatków oraz opłat za przeprowadzenie egzekucji lub innego postępowania albo za dokonanie czynności przez komornika;
 - wykonywanie innych obowiązków komornika wynikających z przepisów odrębnych;
 - przestrzeganie zasad etyki zawodowej komornika;
 - przestrzeganie powagi, godności i kultury pracy komornika oraz wykonywanie praw i obowiązków wynikających z przynależności do samorządu komorniczego;
 - samodzielne prowadzenie indywidualnej kancelarii komorniczej i organizacji pracy w zakresie biurowości w indywidualnej kancelarii komorniczej.
- Patron w okresie miesiąca przed zakończeniem każdego roku szkoleniowego sporządza opinię o aplikancie i niezwłocznie przekazuje ją właściwej radzie izby komorniczej. Opinię tę dołącza się do akt osobowych aplikanta, prowadzonych przez radę właściwej izby komorniczej. Patron zaznajamia aplikanta z treścią opinii.

Aplikacja notarialna

- Aplikant, który został zatrudniony przez notariusza lub radę izby notarialnej w wymiarze nie niższym niż 1/2 etatu, oraz aplikant niebędący zatrudnionym przez notariusza lub radę izby notarialnej bądź zatrudniony w wymiarze niższym niż 1/2 etatu, uczestniczą w zajęciach praktycznych prowadzonych pod kierunkiem patrona (praktyka u notariusza).
- Aplikant pozaetatowy odbywa praktykę u notariusza w wymiarze 1 dnia w tygodniu, przez co najmniej 6 godzin, przy czym w szczególnych przypadkach, po uzgodnieniu z patronem, praktyka ta może odbywać się w innym cyklu, lecz nie rzadziej niż 4 dni w miesiącu.
- Patron zapoznaje aplikanta z zasadami funkcjonowania kancelarii notarialnej i jej organizacji oraz techniką sporządzania czynności notarialnych.
- Notariusz, u którego aplikant notarialny odbywa aplikację, kieruje przez cały okres aplikacji szkoleniem aplikanta notarialnego, zapoznaje go z czynnościami należącymi do zakresu obowiązków notariusza i współdziała w tym zakresie z innymi osobami szkolącymi aplikanta notarialnego, mając na uwadze, że w trakcie aplikacji aplikant notarialny sporządza co najmniej 70 projektów aktów notarialnych i co najmniej po 14 projektów innych czynności notarialnych, o których mowa w art. 79 pkt 1a, 2, 4, 5, 7 i 8 PrNot, z tym że co najmniej 50 projektów aktów notarialnych oraz co najmniej po 10 projektów wskazanych innych czynności notarialnych aplikant notarialny sporządza przed upływem 2 lat i 6 miesięcy aplikacji.

Aplikacja sędziowska i prokuratorska

- Dyrektor KSSIIP wyznacza aplikantowi patrona koordynatora, który służy aplikantowi pomocą merytoryczną oraz nadzoruje i koordynuje prawidłowy przebieg jego praktyk, zgodnie z programem aplikacji.
- Na czas odbywania przez aplikanta praktyk Dyrektor KSSIIP, na wniosek patrona koordynatora, wyznacza aplikantowi patrona każdej z praktyk, który zapoznaje aplikanta z czynnościami należącymi do zakresu jego obowiązków w trakcie praktyki. Niezwłocznie po jej zakończeniu patron praktyki przedstawia patronowi koordynatorowi pisemną opinię wraz z oceną przebiegu praktyki.

Źródło: Opracowanie C.H.Beck na podstawie: ustawy z 6.7.1982 r. o radcach prawnych, Regulaminu odbywania aplikacji radcowskiej z 17.10.2009 r., ustawy z 26.5.1982 r. – Prawo o adwokaturze, Regulaminu odbywania aplikacji adwokackiej z 19.11.2011 r., ustawy z 22.3.2018 r. o komornikach sądowych, rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 14.12.2018 r. w sprawie organizacji i przebiegu aplikacji komorniczej, ustawy z 14.2.1991 r. – Prawo o notariacie, rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17.12.2013 r. w sprawie organizacji i przebiegu aplikacji notarialnej, ustawy z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy z 23.1.2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z 21.5.2004 r. w sprawie naboru na aplikację sędziowską i aplikację prokuratorską w 2024 r., rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 20.10.205 r. w sprawie wysokości opłaty za udział w konkursie na aplikację sędziowską i prokuratorską.

Opracowania aplikacyjne

Świetnie sprawdzą się jako pomoc w samodzielnej nauce tych partii materiału, które sprawiają Ci najwięcej trudności. Zawierają autentyczne pytania z egzaminów testowych, ustnych i pisemnych opisowych oraz kazusy z rozwiązaniami.

■ Książki, z których warto się uczyć, przygotowując się do egzaminu wstępnego na:

APLIKACJĘ ADWOKACKĄ I APLIKACJĘ RADCOWSKĄ

APLIKACJĘ NOTARIALNĄ

APLIKACJĘ KOMORNICZĄ

APLIKACJĘ SĘDZIOWSKĄ I PROKURATORSKĄ

Testy online do egzaminu na aplikację

Twój must have
w skutecznej
nauce!

testy prawnicze
C.H.BECK

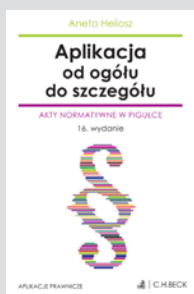
- Pytania opracowane zgodnie z wykazem ustaw wymaganych na egzaminie
- Regularna aktualizacja
- Tryb nauki lub egzaminu
- Plan powtórek i szczegółowe statystyki

Darmowy
dostęp
do testów
z Konstytucji

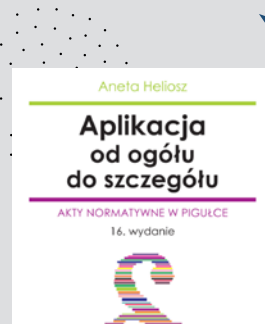
Sprawdź szczegóły na testy-prawnicze.pl

OCHRONA PRAW LOKATORÓW, MIESZKANIOWY ZASÓB GMINY

Poniżej znajdziesz streszczenie ustawy z 21.6.2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego wymaganej na egzaminie wstępnym na aplikacje radcowską i adwokacką z wyróżnionymi na szaro i oznaczonymi „!” fragmentami, które stanowiły podstawę opracowania pytań egzaminacyjnych w ubiegłych latach.

- 47 aktów normatywnych, w tym Konstytucji, kodeksów, ustaw i uchwał, omówionych w takiej skondensowanej formie, jak niżej, znajdziesz w publikacji r. pr. Anety Heliosz **Aplikacja od ogółu do szczegółu. Akty normatywne w pigułce**

PODSTAWOWE POJĘCIA I ZASADY:

- ! **tymczasowe pomieszczenie** – pomieszczenie nadające się do zamieszkania, posiadające: dostęp do źródła zaopatrzenia w wodę i do ustępu, chociażby te urządzenia znajdowały się poza budynkiem, oświetlenie naturalne i elektryczne, możliwość ogrzewania, niezawilgocone przegrody budowlane oraz zapewniające możliwość zainstalowania urządzenia do gotowania posiłków, zapewniające co najmniej **5 m²** powierzchni mieszkalnej na jedną osobę i w miarę możliwości znajdujące się w tej samej albo pobliskiej miejscowości, w której dotychczas zamieszkiwały osoby przekwaterowywane;
- powierzchnia użytkowa lokalu** – powierzchnia wszystkich pomieszczeń znajdujących się w lokalu z wyjątkiem powierzchni np.: balkonów, szaf i schowków w ścianach, pralni, suszarni, strychów, piwnic;
- mieszkaniowy zasób gminy** – lokale służące do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych, stanowiące własność gminy lub jednoosobowych spółek gminnych, którym gmina powierzyła realizację zadania własnego w zakresie zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej, z wyjątkiem społecznej inicjatywy mieszkaniowej oraz lokale pozostające w posiadaniu samoistnym tych podmiotów;
- ! **publiczny zasób mieszkaniowy** – lokale wchodzące w skład mieszkaniowego zasobu gminy oraz lokale stanowiące własność innych jednostek samorządu terytorialnego, Skarbu Państwa;
- gmina ogłasza co roku w wojewódzkim dzienniku urzędowym zestawienie** danych dotyczących **czynszów** najmu lokali mieszkalnych **nienależących do publicznego zasobu mieszkaniowego**, położonych na jej obszarze;
- umowa o odpłatne używanie lokalu może być zawarta na czas oznaczony albo nieoznaczony.** Umowa o odpłatne używanie lokalu wchodzącego w skład mieszkaniowego zasobu gminy lub innych jednostek samorządu terytorialnego, z wyjątkiem lokalu związanego ze stosunkiem pracy lub najmu socjalnego lokalu, może być zawarta wyłącznie na czas nie oznaczony, chyba że zawarcia umowy na czas oznaczony żąda lokator;
- ! wynajmujący jest obowiązany do zapewnienia sprawnego działania istniejących instalacji i urządzeń związanych z budynkiem, umożliwiających najemcy korzystanie z: wody, gazu, ciepła, energii elektrycznej, dźwigów osobowych oraz innych instalacji i urządzeń stanowiących wyposażenie lokalu i budynku;
- przed wydaniem lokalu** najemcy **strony sporządzają protokół**, w którym określają stan techniczny i stopień zużycia znajdujących się w nim instalacji i urządzeń. Protokół jest podstawą rozliczeń przy zwrocie lokalu;
- najemca może wprowadzić w lokalu ulepszenia tylko za zgodą wynajmującego i na podstawie pisemnej umowy określającej sposób rozliczeń z tego tytułu;
- w przypadku **złożenia deklaracji niezgodnej z prawdą** najemca obowiązany jest **zwrócić** właścicielowi **200% kwoty nienależnie otrzymanego obniżenia czynszu**;

- **termin wypowiedzenia** wysokości czynszu albo innych opłat za używanie lokalu wynosi **3 miesiące**, chyba że strony w umowie ustalą termin dłuższy. **Wypowiedzenie** to powinno być złożone **na piśmie, pod rygorem nieważności**;
- **podwyższanie czynszu** albo **innych opłat za używanie lokalu**, z wyjątkiem opłat niezależnych od właściciela, **nie może być dokonywane częściej niż co 6 miesięcy**. Opłaty niezależne od właściciela mogą być pobierane przez właściciela tylko, gdy korzystający z lokalu nie ma zawartej umowy bezpośrednio z dostawcą mediów lub dostawcą usług;
- Jeżeli lokator jest uprawniony do odpłatnego używania lokalu, to **wypowiedzenie powinno być dokonane na piśmie pod rygorem nieważności oraz określać przyczynę wypowiedzenia**. Nie później niż na miesiąc naprzód, na koniec miesiąca kalendarzowego, właściciel może wypowiedzieć stosunek prawny, jeżeli lokator:
 - pomimo pisemnego upomnienia nadal używa lokalu w sposób sprzeczny z umową lub niezgodnie z jego przeznaczeniem albo zaniedbuje obowiązki, dopuszczając do powstania szkód, niszczy urządzenia przeznaczone do wspólnego korzystania przez mieszkańców albo wykracza w sposób rażący, uporczywy przeciwko porządkowi domowemu, czyniąc uciążliwym korzystanie z innych lokali
 - pomimo pisemnego upomnienia nadal używa lokalu w sposób sprzeczny z umową lub niezgodnie z jego przeznaczeniem albo zaniedbuje obowiązki, dopuszczając do powstania szkód, niszczy urządzenia przeznaczone do wspólnego korzystania przez mieszkańców albo wykracza w sposób rażący, uporczywy przeciwko porządkowi domowemu, czyniąc uciążliwym korzystanie z innych lokali
 - jest w zwłoce z zapłatą czynszu, innych opłat za używanie lokalu, opłat niezależnych od właściciela pobieranych przez niego w przypadkach, gdy lokator nie ma zawartej umowy bezpośrednio z dostawcą mediów lub usług, co najmniej za 3 pełne okresy płatności pomimo uprzedzenia go na piśmie o zamiarze wypowiedzenia stosunku prawnego i wyznaczenia dodatkowego, miesięcznego terminu do zapłaty zaległych i bieżących należności
 - wynajął, podnajął, oddał do bezpłatnego używania lokal, jego część bez wymaganej pisemnej zgody właściciela
- jeżeli **lokatorem**, któremu właściciel wypowiada stosunek prawny, jest **osoba powyżej 75 lat**, nieposiadająca tytułu prawnego do innego lokalu ani krewnych zobowiązanych wobec niej do świadczeń alimentacyjnych, to **wypowiedzenie staje się skuteczne dopiero w chwili śmierci lokatora**;
- **osoby zajmujące lokal bez tytułu prawnego** są obowiązane, do dnia opróżnienia go, co miesiąc uiszczать **odszkodowanie** (odpowiadające wysokości czynszu, jaki właściciel mógłby otrzymać z tytułu najmu lokalu). Osoby uprawnione do lokalu zamiennego, jeżeli sąd orzekł o wstrzymaniu wykonania opróżnienia lokalu do czasu dostarczenia im takiego lokalu, uiszczają odszkodowanie w wysokości czynszu albo innych opłat za używanie lokalu, jakie byłyby obowiązane opłacać, gdyby stosunek prawny nie wygasł.

NAJEM OKAZJONALNY LOKALU:

- umową najmu okazjonalnego lokalu jest umowa najmu lokalu mieszkalnego, którego właściciel, będący osobą fizyczną, nie prowadzi działalności gospodarczej w zakresie wynajmowania lokali, **zawarta na czas oznaczony, nie dłuższy niż 10 lat**;
- zawarcie umowy najmu okazjonalnego lokalu może być uzależnione od wpłacenia przez najemcę kaucji zabezpieczającej pokrycie należności z tytułu najmu okazjonalnego lokalu przysługujących właścicielowi w dniu opróżnienia lokalu oraz ewentualnych kosztów egzekucji obowiązku opróżnienia lokalu. **Kaucja nie może przekraczać 6-krotności miesięcznego czynszu za dany lokal**, obliczonego według stawki czynszu obowiązującej w dniu zawarcia umowy najmu okazjonalnego lokalu. Kaucja podlega zwrotowi w ciągu miesiąca od dnia opróżnienia lokalu, po potrąceniu należności właściciela;
- umowa najmu okazjonalnego lokalu oraz zmiany tej umowy wymagają ;
- właściciel zgłasza zawarcie umowy najmu okazjonalnego lokalu naczelnikowi urzędu skarbowego właściwemu ze względu na miejsce zamieszkania właściciela w terminie 14 dni od dnia rozpoczęcia najmu. Na żądanie najemcy właściciel ma obowiązek przedstawić po twierdzeniu zgłoszenia;
- umowa najmu okazjonalnego lokalu wygasa po upływie czasu, na jaki była zawarta, lub ulega rozwiązaniu po upływie okresu wypowiedzenia tej umowy. Po wygaśnięciu lub rozwiązaniu umowy najmu okazjonalnego lokalu, jeżeli najemca dobrowolnie nie opróżnił lokalu, właściciel doręcza najemcy żądanie opróżnienia lokalu, sporządzone na piśmie opa trzonym urzędowo poświadczonym podpisem właściciela.

NAJEM INSTYTUCJONALNY LOKALU:

Umową najmu instytucjonalnego lokalu jest umowa najmu **lokalu mieszkalnego** zawierana przez osobę fizyczną, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niebędącą osobą prawną, **prowadzącą działalność gospodarczą w zakresie wynajmowania lokali**. Zawierana jest na czas oznaczony.

- do umowy najmu instytucjonalnego lokalu załącza się **oświadczenie najemcy w formie aktu notarialnego**, w którym najemca poddał się egzekucji i zobowiązał do opróżnienia oraz wydania lokalu używanego na podstawie wyżej wymienionej umowy w terminie wskazanym w żądaniu opróżnienia lokalu oraz przyjął do wiadomości, że w razie konieczności wykonania tego zobowiązania prawo do najmu socjalnego lokalu ani pomieszczenia tymczasowego nie przysługuje;
- zawarcie umowy najmu instytucjonalnego lokalu może być uzależnione od wpłacenia przez najemcę **kaucji zabezpieczającej** pokrycie należności z tytułu najmu instytucjonalnego lokalu przysługujących właścicielowi oraz ewentualnych kosztów egzekucji obowiązku opróżnienia lokalu. Kaucja nie może przekraczać 6-krotności miesięcznego czynszu za dany lokal, obliczonego według stawki czynszu obowiązującej w dniu zawarcia umowy najmu instytucjonalnego lokalu;
- umowa najmu instytucjonalnego lokalu oraz zmiany tej umowy wymagają **formy pisemnej pod rygorem nieważności**; z tytułu najmu instytucjonalnego lokalu, oprócz **czynszu**, właściciel pobiera jedynie **opłaty niezależne od właściciela**, chyba że umowa stanowi inaczej;
- umowa najmu instytucjonalnego lokalu **wygasa** po upływie czasu, na jaki była zawarta, lub **ulega rozwiązaniu** po upływie okresu wypowiedzenia tej umowy. Po wygaśnięciu lub rozwiązaniu umowy najmu instytucjonalnego lokalu, jeżeli najemca dobrowolnie nie opróżnił lokalu, właściciel doręcza najemcy **żądanie opróżnienia lokalu** sporządzone na piśmie opatrzonym urzędowo poświadczonym podpisem właściciela. W przypadku bezskuteczne go upływu terminu, o którym mowa w żądaniu, właściciel składa do sądu **wniosek o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu**, w którym najemca poddał się egzekucji i zobowiązał się do opróżnienia oraz wydania lokalu używanego na podstawie umowy najmu instytucjonalnego lokalu;
- **umową najmu instytucjonalnego z dojściem do własności** jest umowa najmu lokalu mieszkalnego, dla którego została założona księga wieczysta, zawierana przez osobę fizyczną, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, prowadzącą działalność gospodarczą w zakresie wynajmowania lokali, będącą właścicielem lokalu mieszkalnego, zawierająca zobowiązanie najemcy do nabycia lokalu mieszkalnego będącego przedmiotem tej umowy oraz zobowiązanie wynajmującego do przeniesienia na najemcę prawa własności lokalu mieszkalnego wraz z prawami niezbędnymi do korzystania z tego lokalu najpóźniej w dniu zakończenia umowy najmu po zapłacie ceny za lokal. Zawierana jest w formie aktu notarialnego;
- **wynajmujący**, nie później niż na miesiąc naprzód, na koniec miesiąca kalendarzowego, **może wypowiedzieć umowę najmu instytucjonalnego z dojściem do własności**, gdy najemca:
 - 1) pomimo pisemnego upomnienia nadal używa lokalu w sposób sprzeczny z umową lub niezgodnie z jego przeznaczeniem albo zaniedbuje obowiązki, dopuszczając do powstania szkód, niszczy urządzenia przeznaczone do wspólnego korzystania przez mieszkańców bądź wykracza w sposób rażący lub uporczywy przeciwko porządkowi domowemu, czyniąc uciążliwym korzystanie z innych lokali,
 - 2) jest w zwłóce z zapłatą czynszu, innych opłat związanych z korzystaniem z lokalu mieszkalnego lub części ceny sprzedaży zgodnie z harmonogramem co najmniej za 3 okresy płatności, pomimo uprzedzenia go na piśmie o zamiarze wypowiedzenia stosunku prawnego i wyznaczenia dodatkowego, miesięcznego terminu do zapłaty za ległych i bieżących należności,
 - 3) wynajął, podnajął albo oddał do bezpłatnego używania lokal lub jego część bez pisemnej zgody właściciela;
- **najemca może wypowiedzieć umowę najmu instytucjonalnego z dojściem do własności**:
 - 1) jeżeli wady lokalu uniemożliwiają korzystanie z lokalu zgodnie z jego przeznaczeniem, zagrażają życiu lub zdrowiu najemcy lub jego domowników,
 - 2) jeśli wynajmujący uniemożliwia mu korzystanie z lokalu zgodnie z jego przeznaczeniem – po uprzednim pisemnym wezwaniu wynajmującego i wyznaczeniu mu co najmniej 30-dniowego terminu na usunięcie tych wad lub zaniechania uniemożliwiania korzystania z lokalu zgodnie z jego przeznaczeniem i bezskutecznym upływie tego terminu,
 - 3) z zachowaniem 6-miesięcznego terminu wypowiedzenia z ważnych przyczyn związanych ze zmianą sytuacji życiowej.

NAJEM SOCJALNY LOKALU:

- **umową najmu socjalnego lokalu** jest umowa najmu lokalu nadającego się do zamieszkania ze względu na wyposażenie i stan techniczny, którego powierzchnia pokoi przypadająca na członka gospodarstwa domowego najemcy nie może być mniejsza niż **5 m²**, a w przypadku jednoosobowego gospodarstwa domowego **10 m²**, przy czym lokal ten może być o obniżonym standardzie;

- **umowę najmu socjalnego lokalu** zawiera się **na czas oznaczony**, z osobą, która nie ma tytułu prawnego do lokalu i której dochody gospodarstwa domowego nie przekraczają wysokości określonej w uchwale rady gminy. Stawka czynszu za socjalny lokal nie może przekraczać połowy stawki najniższego czynszu obowiązującego w mieszkaniowym zasobie gminy.

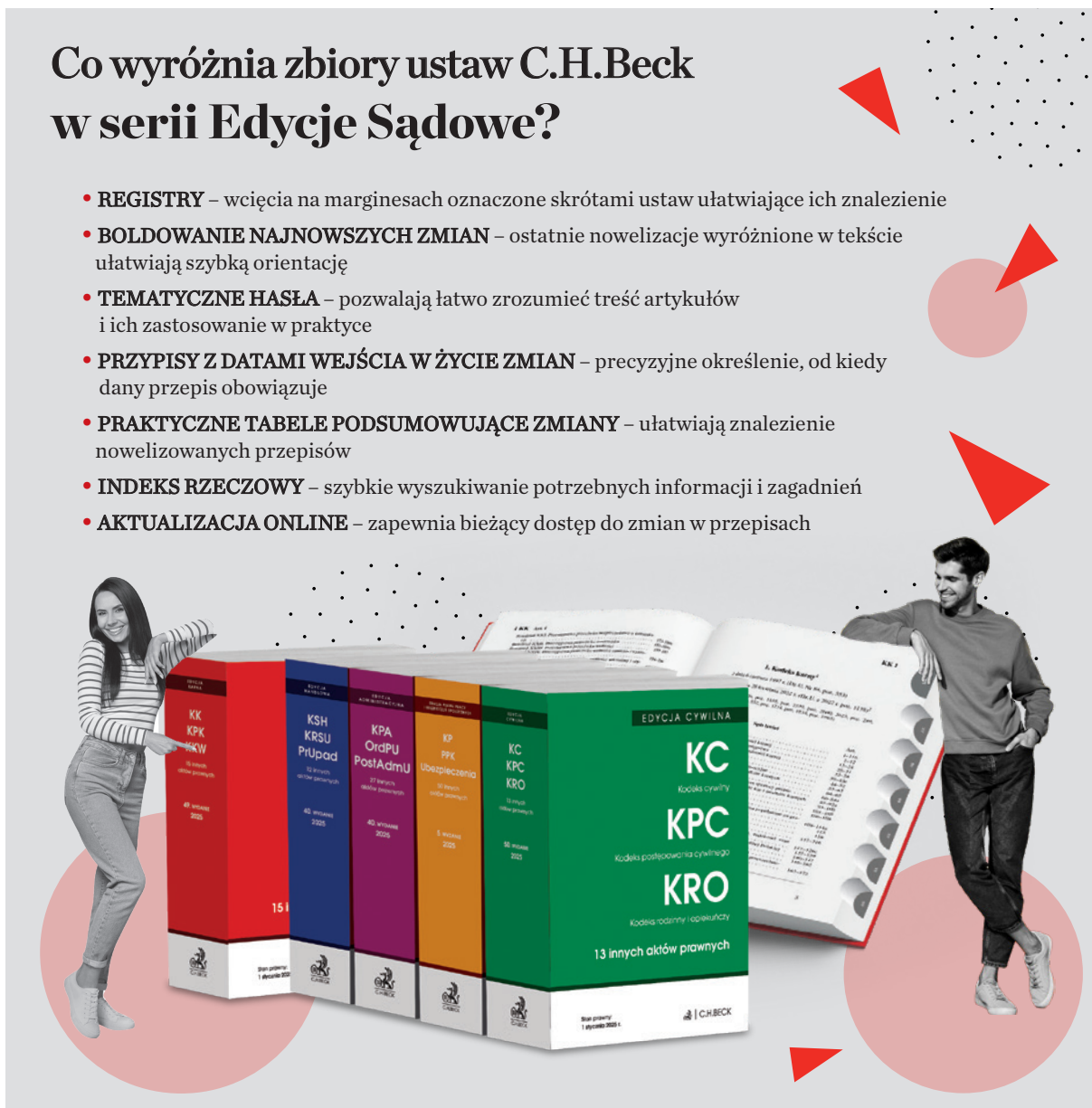
TYMCZASOWE POMIESZCZENIA:

- gmina tworzy zasób tymczasowych pomieszczeń, które przeznaczają się na wynajem. **Umowę najmu tymczasowego pomieszczenia** zawiera się na czas oznaczony, nie krótszy niż **miesiąc** i nie dłuższy niż **6 miesięcy**;
- prawo do tymczasowego pomieszczenia nie przysługuje dłużnikowi, m.in. jeżeli z tytułu wykonawczego wynika, że nakazanie opróżnienia lokalu zostało orzeczone z powodu stosowania przemocy w rodzinie albo z powodu rażącego bądź upornego wykraczania przeciwko porządkowi domowemu, niewłaściwego zachowania czyniącego uciążliwym korzystanie z innych lokali w budynku, a także gdy dłużnik dokonał zajęcia opróżnionego lokalu bez tytułu prawnego, dłużnik został zobowiązany do opróżnienia lokalu zajmowanego na podstawie umowy najmu instytucjonalnego lokalu lub umowy najmu instytucjonalnego z dojściem do własności. ●

Powyższy fragment pochodzi z publikacji r. pr. Anety Heliosz „Aplikacja od ogółu do szczegółu. Akty normatywne w pigułce” (Warszawa 2025).

Co wyróżnia zbiory ustaw C.H.Beck w serii Edycje Sądowe?

- **REGISTRY** – wcięcia na marginesach oznaczone skrótami ustaw ułatwiające ich znalezienie
- **BOLDOWANIE NAJNOWSZYCH ZMIAN** – ostatnie nowelizacje wyróżnione w tekście ułatwiają szybką orientację
- **TEMATYCZNE HASŁA** – pozwalają łatwo zrozumieć treść artykułów i ich zastosowanie w praktyce
- **PRZYPISY Z DATAMI WEJŚCIA W ŻYCIE ZMIAN** – precyzyjne określenie, od kiedy dany przepis obowiązuje
- **PRAKTYCZNE TABELY PODSUMOWUJĄCE ZMIANY** – ułatwiają znalezienie nowelizowanych przepisów
- **INDEKS RZECZOWY** – szybkie wyszukiwanie potrzebnych informacji i zagadnień
- **AKTUALIZACJA ONLINE** – zapewnia bieżący dostęp do zmian w przepisach

UCZ SIĘ MĄDRZE

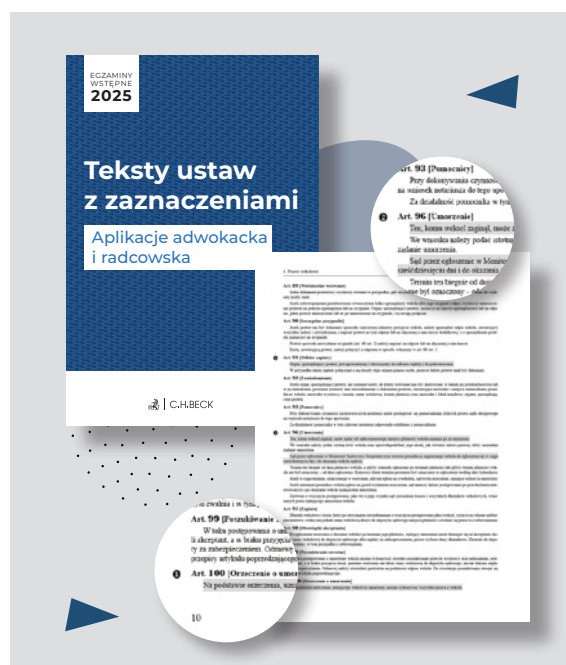
Z CZEGO PRZYGOTOWYWAĆ SIĘ DO EGZAMINÓW WSTĘPNYCH NA APLIKACJĘ ADWOKACKĄ LUB RADCOWSKĄ, BY OSZCZĘDZIĆ CZAS I ENERGIĘ?

Niezależnie od tego, na którą aplikację postanowisz zdawać, nauka do egzaminu wstępnego jest tak samo wymagająca. Podstawą jest przyswojenie tekstów ustaw znajdujących się w wykazie aktów prawnych Ministerstwa Sprawiedliwości obowiązujących podczas egzaminu adwokackiego/radcowskiego. I tu pojawia się pierwsza trudność: jak poradzić sobie z nauką około 50 ustaw?

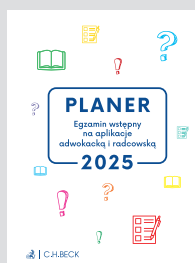
Z pomocą przychodzi nowa publikacja C.H.Beck zawierająca starannie wyselekcjonowane fragmenty aktów prawnych, które stanowiły podstawę do tworzenia pytań egzaminacyjnych w latach 2010–2024. W książce nie zawarto tekstów traktatów unijnych (proponujemy od razu zrobienie testów z tych aktów, które znajdują się na portalu testy-prawnicze.pl) oraz ustaw, z których nie zadano pytań od kilku lat. W opracowaniu znajduje się także statystyka pytań z poszczególnych ustaw z ostatnich 14 lat.

Układ publikacji zostały zaprojektowany tak, by maksymalnie oszczędzać czas i energię podczas nauki. Treści artykułów, będące fundamentem pytań i odpowiedzi, zostały oznaczone na szaro. Opracowane w ten sposób teksty ustaw umożliwią skoncentrowanie się na najważniejszych zagadnieniach. Na marginesach, w kółkach, znajdują się liczby oznaczające, ile razy zadano pytanie dotyczące danego artykułu. Ponieważ pytania egzaminacyjne często się powtarzają, warto szczególnie skupić się na tych, które pojawiały się na egzaminach w poprzednich latach.

Podczas egzaminu wstępnego zdający ma około minuty na odpowiedź na jedno pytanie, warto więc szlifować też umiejętności rozwiązywania testów. Dlatego publikacja „Teksty ustaw z zaznaczeniami” zawiera bezpłatny miesięczny dostęp do testów online pozwalający ćwiczyć i sprawdzać wiedzę przez rozwiązywanie zadań z lat poprzednich.

Ważna jest też organizacja i plan nauki. Warto rozpocząć przygotowania wcześniej i stworzyć realistyczny harmonogram nauki. Jeśli nie chcesz tracić czasu na samodzielne dzielenie materiału na mniejsze sekcje i przypisywanie czasu potrzebnego na przyswojenie każdej z nich, możesz skorzystać z gotowego „Planera” nauki dla osób przygotowujących się do egzaminu wstępnego na aplikacje adwokacką i radcowską.

Czym jest „Planer 2025”?

- to gotowy plan nauki rozpisanej na 3 miesiące, po 4–5 godzin dziennie,
- zawiera część obowiązkową (co trzeba koniecznie przeczytać) i dodatkową (pomocną, gdy nie rozumie się konkretnego zagadnienia),
- podpowiada, jak prawidłowo się uczyć, które opracowania i ustawy czytać oraz jak sprawdzać wiedzę.

RAZEM DO CELU!

JAK WSPÓLNA NAUKA NA KURSIE PRZYGOTOWUJĄCYM POMOŻE ZDAĆ EGZAMIN NA APLIKACJĘ PRAWNICZĄ

Rozpoczęcie kariery prawniczej to ambitna droga pełna wyzwań. Egzamin wstępny to kluczowy moment, a solidne przygotowanie jest niezbędne, by go zdać. Kursy opracowane przez Beck Akademię to kompleksowe narzędzia, które pomogą Ci skutecznie przyswoić wiedzę wymaganą podczas egzaminu wstępnego na aplikacje prawnicze: adwokacką, radcowską, notarialną, komorniczą, sędziowską i prokuratorską. Z takim wsparciem pewnie postawisz pierwszy krok na ścieżce do wymarzonego zawodu!

CO CZEKA CIĘ NA KURSIE ONLINE

1 BECK AKADEMII?

SPRAWDZONA I PRAKTYCZNA FORMUŁA

Program kursu skupia się na ustawach obowiązujących na egzaminie, co oznacza, że uczysz się tego, co naprawdę niezbędne. Wykorzystuje sprawdzone metody ćwiczeniowe, m.in.: testy, pytania prawda/fałsz, zadania do uzupełnienia, a także pytania z poprzednich lat.

2

EFEKTYWNE ZAJĘCIA W KAMERALNYCH GRUPACH

Uczysz się w małych grupach, co pozwala na indywidualne podejście. Możesz zadawać pytania prowadzącym i na bieżąco eliminować błędy, zyskując pewność siebie przed egzaminem.

3

NAJSKUTECZNIEJSZE METODY ROZWIĄZYWANIA TESTÓW

Dowiesz się, jak rozwiązywać podchwytliwe pytania i unikać typowych pułapek egzaminacyjnych. Dzięki temu podejdziesz do egzaminu z odpowiednią strategią.

4

EGZAMIN PRÓBNY

Sprawdzisz swoją wiedzę podczas egzaminu próbnego, który przebiega zgodnie z zasadami Ministerstwa Sprawiedliwości. To świetna okazja, by oswoić się z formatem i presją czasu.

5

PRAKTYCZNA WIEDZA O EGZAMINIE I ZAWODZIE

Poznasz procedury kwalifikacyjne, strukturę aplikacji i specyfikę pracy prawnika. Ta wiedza pozwoli Ci lepiej zrozumieć przyszłą ścieżkę zawodową i przygotować się na kolejne etapy kariery.

6

PAKIET BONUSÓW

Jako uczestnik kursu otrzymasz pakiet książek do regularnych powtórek i utrwalania materiału oraz dostęp do bazy testów prawniczych online, dzięki której na bieżąco będziesz mógł analizować swoje postępy w nauce.

PERSPEKTYWA PRELEGENTÓW – PRZECZYTAJ, CO MÓWIĄ O KURSIE ONLINE BECK AKADEMII

dr Joanna Ablewicz

Doktor nauk prawnych, specjalistka z zakresu prawa handlowego i gospodarczego

Kursy przygotowują do egzaminów wstępnych na aplikację adwokacką, radcowską, sędziowską i prokuratorską oraz notarialną i komorniczą. Zajęcia te prowadzimy od wielu lat i cieszą się one zasłużoną renomą. Zdecydowana większość osób uczestniczących w kursie bez problemu zda egzamin. Kurs na pewno pomoże w organizacji pracy przed egzaminem. Wskażemy odpowiednie narzędzia do nauki i powtórki materiału. Opowiemy jak wygląda egzamin, udzielimy rad, jak go pisać, wskażemy także najtrudniejsze pytania, które padły na egzaminach w latach poprzednich. Każdy z Wykładowców po nakreśleniu ogólnych cech danej ustawy wskaże, czego trzeba się nauczyć, które pytania mogą paść i które przepisy są najczęściej wykorzystywane przez Ministerstwo przy przygotowaniu pytań testowych. Zwracamy uwagę na niuanse, które są bardzo ważne przy nauce. Pomożemy zrozumieć nawet najbardziej skomplikowane przepisy. Na zajęciach przypomnimy Państwu materiał zaliczony na studiach, zwrócimy uwagę na ostatnie zmiany w prawie, które często pojawiają się na egzaminach. Unikamy komentarzowego podejścia do zajęć. Staramy się, aby te spotkania miały formę konwersatoriów, a nie wykładów, dzięki czemu mogą Państwo swobodnie zabierać głos i zadawać pytania. Tematy opracowywane są nie tylko w formie prezentacji, lecz także tabel, wykresów czy schematów porównawczych. Kurs kończy się egzaminem, który pozwoli przećwiczyć pisanie pod presją czasu. Jeśli lubią Państwo słuchać i mają trudności z właściwą organizacją nauki, nie za bardzo wiedzą, co i jak, kiedy się uczyć, od czego tak w ogóle zacząć: czy czytać książki, czy ustawy? Czy robić testy, czy nie? Jesteśmy gotowi przekazać Państwu dawkę solidnej wiedzy, wskazówek i motywację. Serdecznie zapraszamy do Beck Akademii.

r. pr. Emilia Rucińska

Radczyni prawna, specjalistka z zakresu prawa cywilnego i korporacyjnego

Moja refleksja jako osoby, która sama niegdyś przygotowywała się do egzaminu, a obecnie – od wielu lat – uczestniczy w przygotowywaniu innych, jest taka, że o sukcesie w dostaniu się na upragnioną aplikację decyduje w bardzo dużej mierze strategia, jaką obierzemy, przygotowując się do egzaminu. Przeciwnik – nazwijmy w ten sposób trwający 150 minut egzamin, na który składają się pytania z około 50 ustaw – jest bez wątpienia przeciwnikiem trud-

nym i nie należy go lekceważyć. Przygotowania trwają zwykle kilka miesięcy, trzeba więc podejść do zagadnienia metodycznie, uwzględniając dwa aspekty: czasu i odpowiednich narzędzi. Mogę Państwa zapewnić, że w ramach szkoleń przygotowujących do egzaminów wstępnych na aplikację zadamy o te niezbędne składniki sukcesu. Będzie merytorycznie i będzie pełna mobilizacja. Jeśli dodamy do tego Państwa zaangażowanie, to myślę, że realne efekty szkolenia w postaci zdanego egzaminu są w naszym zasięgu. Szkolenie jest zaplanowane w taki sposób, by jak najpełniej zrealizować zakres obowiązujących na egzaminie ustaw. W dużej mierze są to bowiem ustawy, z którymi prawdopodobnie nie mieliście Państwo do czynienia, a wiemy, że opanowanie samych ustaw kodeksowych nie wystarczy. Wszystko po to, żebyście Państwo bez problemu zdali egzamin. Zapraszam do wspólnej nauki. Do zobaczenia.

ZADOWOLENI UCZESTNICY – NAJLEPSZA REKOMENDACJA

Małgorzata

Dzięki kursowi, testom i innym niezbędnym materiałom, udało mi się zdać egzamin na aplikację radcowską i to z wynikiem, którego się nie spodziewałam (123 punkty). Na pewno bez Państwa pomocy, to by się nie wydarzyło. Jak dotrwać do egzaminu końcowego, to na pewno wrócę na kurs przygotowawczy :) Dziękuję i pozdrawiam bardzo serdecznie.

Edyta

Dla mnie decyzja o zapisaniu się na Państwa kurs była strzałem w dziesiątkę! Egzamin zdałam. Dziękuję i pozdrawiam serdecznie.

Wojciech

Z radością informuję o zdanym egzaminie wstępnym na aplikację radcowską. Kurs był dla mnie bardzo pomocny, nie tylko ze względu na część merytoryczną, ale również rady dotyczące sposobu rozwiązywania zadań na egzaminie, które zostały przedstawione przez prowadzących.

Nie zostawiaj swojego sukcesu przypadkowi. Kurs przygotowawczy Beck Akademii to sprawdzone narzędzie, które krok po kroku poprowadzi Cię przez cały proces nauki. Zainwestuj w swoją przyszłość już teraz – droga do wymarzonej kariery zaczyna się od pierwszego kroku!

Więcej szczegółów i rejestracja na stronie

akademia.beck.pl

beckakademia

JAK ZNALEŹĆ MIEJSCE DLA SIEBIE W PRAWNICZYM ŚWIECIE?

W dobie dynamicznych zmian na rynku prawniczym znalezienie swojej drogi zawodowej może być wyzwaniem. Co będzie pomocne w budowaniu kariery prawniczej tak, aby odpowiadała na potrzeby rynku a jednocześnie była zgodna z naszymi zainteresowaniami i wartościami?

AUTORKA

Ewa Boszkowska, prawniczka, coachka, studentka psychologii. Kiedyś myślała, że jej miejscem na ziemi jest sala sądowa, ale po aplikacji adwokackiej stwierdziła, że nie chce być adwokatem. Dziś w pracy coachingowej i mentoringowej wspiera m.in. młodych prawników w odnalezieniu własnej drogi zawodowej.

Wiem, że tego typu artykuły w dobie mediów społecznościowych powinny zaczynać się od chwytliwej zachęty. Krzyknąć do czytelnika: „Przeczytaj artykuł, wypełnij krótki test i raz na zawsze dowiedz się, jaka prawnicza droga jest Ci przeznaczona”. Ja jednak chciałabym zacząć od małego wyjaśnienia: nie bardzo wierzę w istnienie prostych rozwiązań w dylematach tak złożonych, jak szukanie swojej drogi zawodowej. Mało tego! Coraz

”

W 2005 r. w Polsce było niecałe 6200 praktykujących adwokatów, w 2016 r. już trochę ponad 16 000, a dziś to już ponad 22 000! I ta liczba ciągle rośnie.

częściej zastanawiam się, czy w dzisiejszym dynamicznie zmieniającym się świecie istnieje w ogóle prosta droga do znalezienia sobie raz na zawsze miejsca czy to w prawniczym świecie, czy patrząc szerzej, w życiu. Jakkolwiek kuszące byłoby stworzenie prostego algorytmu, szybkiego psychotestu czy innego narzędzia, które wskazuje czym masz się zająć w przyszłości, tak jego trafność i rzetelność pewnie byłaby wątpliwa. Dlatego zapraszam Cię do drogi może trochę bardziej krętej i wyboistej, niemniej jednak bliższej rzeczywistości, drogi przemyśleń, snucia planów i nieustannego konfrontowania ich z aktualną sytuacją, osobistymi wartościami i celami ściśle z nimi związanymi.

RYNEK PRAWNICZY

Z zaciekawieniem obserwuję zmiany zachodzące na rynku prawniczym w przeciągu ostatnich lat. W 2005 r. w Polsce było niecałe 6200 praktykujących adwokatów, w 2016 r. już trochę ponad 16000¹, a dziś to już ponad

Źródło: Adobe Stock

22 000! I ta liczba ciągle rośnie. Ale nie o statystyki tu chodzi. Zmieniają się potrzeby i wyzwania współczesnego świata, pożądane umiejętności czy zagrożenia. Nie chcę zabrzmieć jak dinozaur, ale miałam okazję na swojej drodze zawodowej współpracować z adwokatami, którzy przez sporą część swojej kariery pracowali jeszcze w zespołach adwokackich a pisma procesowe tworzyli, dyktując ich treść osobie piszącej na maszynie. Dzisiaj coraz częściej dostrzegamy, że proste pozwy i pisma procesowe jest

¹ K. Gadowska, Otwarcie zawodów adwokata i radcy prawnego w Polsce po 1989 roku, Prakseologia 2018, Nr 160. DOI: 10.7206/prak.0079-4872.2015.160.12.

² Dane ze strony <https://rejestradwokatow.pl>, dostęp: 14.11.2024 r.

w stanie stworzyć sztuczna inteligencja. Żeby było jasne, nie rekomenduję tego rozwiązania, ale w bardzo wielu zawodach pojawia się obawa, że z upływem lat sztuczna inteligencja będzie w stanie wykonać znaczną część ich czynności zawodowych. Jak się w tym wszystkim odnaleźć?

ELASTYCZNOŚĆ

Jedną z uniwersalnych rad, jaką często słyszę, jest konieczność: „znalezienia swojej niszy”. Z jednej strony nie sposób się z nią nie zgodzić. Mnogość branż, regulacji prawnych, orzecznictwa (często sprzecznego ze sobą) sprawia, że trudno się znać na wszystkim. Zresztą w skutecznej obsłudze prawnej często liczy się coś więcej niż sama znajomość prawa czy jego interpretacji. Niezwykle ważna jest znajomość rynku, środowiska, zwyczajów panujących w danej branży. Biorąc pod uwagę powyższe, trudno sobie wyobrazić życie zawodowe bez specjalizacji. Z drugiej strony istnieje przecież szereg niewielkich, indywidualnych kancelarii zajmujących się tzw. praktyką ogólną. Takich, którym można zlecić obsługę zarówno spraw rodzinnych, jak i znacznej części spraw cywilnych czy z prawa pracy, a nawet karnych. Tak jak w przypadku wizyty lekarskiej, najczęściej na nasze potrzeby może odpowiedzieć lekarz rodzinny, nie zawsze wizyta u innego specjalisty jest konieczna. Warto też zwrócić uwagę, że osoby zaczynające karierę prawniczą 15 czy 20 lat temu, pewnie niewiele słyszały o branży e-commerce, wdrożeniu RODO czy kompleksowej obsłudze pozwów z kredytów frankowych. Nie mówiąc już o wyzwaniach prawa autorskiego w dobie mediów społecznościowych i sztucznej inteligencji. Dlatego, w mojej ocenie, niezwykle ważne jest patrzenie na swoją karierę zawodową w perspektywie długoterminowej, z przyzwoleniem sobie na elastyczność i (tutaj padnie słowo, którego

chyba nikt z nas nie lubi) niepewność. Tak, niepewność, która w dobie szybkich rozwiązań i prostych przepisów na sukces, wydaje się być zjawiskiem niepożądanym, a która jest nieodłącznym elementem dzisiejszej rzeczywistości. Bo kto jest w stanie ze 100% pewnością prze-

**NIEZWYKLE WAŻNE JEST
PATRZENIE NA SWOJĄ KARIERĘ
ZAWODOWĄ W PERSPEKTYWIE
DŁUGOTERMINOWEJ.**

widzieć, jak będzie wyglądał rynek usług prawnych za 5, 10 czy 20 lat?

MNOGOŚĆ WYBORU

Nie mogę nie wspomnieć o jeszcze jednym istotnym przy wyborze ścieżki zawodowej czynniku. Studia prawnicze dają bardzo szerokie możliwości, nie tylko jeżeli chodzi o wybór gałęzi prawa, którą chcemy się zajmować, ale w ogóle. Oprócz tradycyjnych zawodów prawniczych jak adwokat, radca prawny, sędzia, prokurator, notariusz czy komornik, mamy dziś mnóstwo innych możliwości. Część osób decyduje się na pracę w urzędach, instytucjach międzynarodowych czy w sektorze prywatnym np. w korporacjach, zajmując się przeróżnymi sprawami, od wydawania decyzji, poprzez analizowanie czy negocjowanie umów, doradztwo prawne, podatkowe, aż po pracę w działach HR. Już nie mówiąc o tym, że dobra znajomość prawa, umiejętność analizowania i rozumienia przepisów i orzecznictwa czy analizowania umów jest bardzo pożyteczna.

JAK WYBRAĆ?

Skoro jest tyle dróg i możliwości, a w dodatku to wszystko wygląda tak niepewnie i nie ma prostego algorytmu, który wybrałby za nas, to jak się w tym wszystkim odnaleźć? Ja zaczęłabym pewnie od zadania sobie kilku kluczowych

pytań. Forma odpowiedzi jest dowolna – można wypowiedzieć je przed lustrem, zapisać na kartce papieru lub porozmawiać z bliską osobą. Najważniejsze jednak, aby rzeczywiście spróbować znaleźć odpowiedzi na te pytania, nawet jeśli wydają się oczywiste lub banalne.

JAKIE PYTANIA WARTO SOBIE ZADAĆ?

Po pierwsze: Po co? Jak myślisz o wyborze swojej drogi zawodowej, to po co Ci ten wybór? Jaki efekt chcesz uzyskać? Jaką rolę ma pełnić praca w Twoim życiu?

Wbrew pozorom odpowiedzi na to pytanie mogą być bardzo różne, tak jak różna jest dla nas funkcja pracy. Dla jednych kluczowy będzie aspekt finansowy, dla innych praca powinna być dostosowana do planów rodzinnych i nie kolidować z nimi. Jedni docenią spokojną pracę etatową, z której po 8 godzinach można wyjść i nie wracać do niej myślami do końca dnia, inni wolą, gdy praca jest dla nich pasją, obecną w życiu przez większość czasu, jeszcze inni docenią przede wszystkim elastyczność i możliwość pracy np. z każdego zakątka na ziemi. Stwórz sobie w głowie wizję tego, jak Twoja idealna praca powinna wyglądać i jakie funkcje ma to dla Ciebie spełniać. A żeby wiedzieć czego chcesz, odpowiedz sobie na kolejne ważne pytanie.

Jakie są Twoje wartości? Co jest dla Ciebie ważne w życiu? Co jest ważne dzisiaj, co było kiedyś? Jak to się zmieniło? Czyje to są wartości?

Istnieje wiele ćwiczeń na pracę z odkrywaniem swoich wartości i ich roli w życiu, te proste pytania powinny jednak dać Ci jakąś orientację. Warto dopasować miejsce, w którym chcesz pracować do Twoich wartości! Jeżeli zależy Ci na bardzo dużych zarobkach, bo pieniądze są dla Ciebie bardzo

ważne, to najprawdopodobniej warto poszukać tych stanowisk, które finalnie pozwolą zrealizować ten cel. Jeżeli wzdrygasz się na myśl o bronieniu osób, które popełniły ciężkie przestępstwa, to trudno sobie wyobrazić, żeby praca w tym obszarze dawała Ci w przyszłości satysfakcję. Uwaga! Jeżeli chodzi o kwestię wartości, to nie ma tutaj złych i dobrych odpowiedzi, nie chodzi o ocenianie, które wartości są lepsze, a które gorsze, najważniejsze, by te wartości były Twoje.

Co lubię? Czego w życiu chcę? Czego nie chcę? Do czego mam predyspozycje? Co umiem?

”

Znalezienie swojego miejsca w prawniczym świecie wymaga nie tylko wiedzy i umiejętności, lecz także otwartości na zmianę i umiejętności radzenia sobie z niepewnością.

Kolejna bardzo ważna kwestia, to dopasowanie tego, co chcesz robić do siebie, do swoich potrzeb, wartości i mocnych stron. Zastanów się nad wizją swojego życia i swojej pracy. Czy widzisz siebie jako silną bizneswoman w dużej korporacji czy może prawnika wspomagającego swoją pracą potrzebujących ludzi w organizacjach pożytku publicznego? Czy lubisz atmosferę sali sądowej, czy może wolisz analizować umowy i robić research prawny?

SKĄD TO WIEDZIEĆ?

Możesz zastanowić się teraz, skąd masz to wszystko wiedzieć już dziś? Skąd wiedzieć co lubisz i w czym się dobrze czujesz? Myślę, że studia i pierwsze lata kariery to świetny czas na próbowanie. Czas na zdobywanie doświadczeń, sprawdzanie siebie, testowanie. Prawda jest taka, że oczekiwania często rozmijają się z rzeczywistością, a nasze wyobrażenie o danym zawodzie prawniczym może być złudne! Mało tego, nigdy nie jesteśmy sobie w stanie wyobrazić siebie w danej pracy tak w 100%, dopóki sami nie spróbujemy, jak się w niej czujemy!

Kiedy odpowiesz na pytania powyżej, przyjrzyj się dokładnie swoim odpowiedziom, zastanów się nad nimi. To one dają Ci kierunek, w którym możesz zmierzać. Zastanów się, co na tym etapie jest Ci potrzebne? Może chcesz porozmawiać z kimś, kto pracuje w podobnym miejscu/w podobnym zawodzie? Żyjemy w dobie internetu, więc jest szansa, że nawet, jeżeli nie masz kogoś takiego wokół siebie, to uda Ci się do niego dotrzeć. Może widzisz potrzebę uzupełnienia wiedzy w jakimś obszarze? No właśnie! Przechodzimy do bardzo istotnej kwestii.

Źródło: Adobe Stock

INWESTUJ W SIEBIE

Inwestuj w siebie nie tylko pieniądze, ale przede wszystkim czas i energię. Zastanów się, czego możesz albo chcesz się jeszcze nauczyć. Być może chcesz zostać adwokatem i występować na co dzień przed sądem, ale wystąpienia publiczne są dla Ciebie stresujące? A może chcesz być specjalistą od prawa autorskiego, ale póki co mało o nim wiesz? To dobry czas na zdobywanie wiedzy i szlifowanie umiejętności. Nie musisz od razu wydawać milionów na książki, materiały czy konsultacje. Wystarczy, że zaczniesz z tym, co masz metodą małych kroków. Inwestuj też w dobre relacje z innymi to bardzo ważne nie tylko w życiu prywatnym, lecz także zawodowym. Warto zostawiać po sobie dobre wrażenie w miejscach pracy czy praktyk, utrzymywać relacje ze znajomymi ze studiów. Nie chodzi o to, aby ktoś w przyszłości pomógł Ci znaleźć pracę dzięki znajomościom, lecz szeroka sieć kontaktów, oparta na szczerości i wzajemności, zawsze może okazać się wartościowa. Poza tym dobrze mieć z kim przedyskutować zawilości prawne.

REASUMUJĄC

W mojej ocenie znalezienie swojego miejsca w prawniczym świecie wymaga nie tylko wiedzy i umiejętności, lecz także otwartości na zmianę i umiejętności radzenia sobie z niepewnością. Warto pozwolić sobie na zmianę wcześniej podjętej decyzji, gdy pojawi się ku temu istotna okazja. Aby jednak ułatwić wybór ścieżki zawodowej, warto dokładniej przyjrzeć się swoim potrzebom, wartościom i preferencjom. I cały czas stawiać na własny rozwój i budowanie relacji. ●

SKĄD W ŚWIECIE PRAWA PROJEKTOWANIE? POZNAJCIE LEGAL DESIGN

Jesteście teraz w procesie intensywnej nauki – po to przecież, choć nie tylko, studiujecie. A co, jeśli powiem Wam, że czasem warto się czegoś... oduczyć? To nie lada sztuka, a dzisiejsza rzeczywistość, w której dokonuje się tak wiele zmian, niekiedy właśnie tego od nas wymaga. Jeżeli chcecie zagłębić się ze mną w świat legal designu, zapraszam Was do odrzucenia stereotypów o niezrozumiałych i nieempatycznych prawnikach, wykreślenia kilku żargonowych wyrażen z swoich słowników i otwarcia się na nowe.

AUTORKA

Aneta Baranowska, radczyni prawna z zamiłowaniem do designu i technologii. Certyfikowana Profesjonalistka Legal Design oraz Konsultantka Prostego Języka, organizatorka konferencji legal LUBLINnovation i autorka bloga www.out-law.pl. Pełni funkcję Starszej Specjalistki ds. Bezpieczeństwa Cyfryzacji i AI w Zakładach Farmaceutycznych Polpharma S.A.

LEGAL DESIGN: OBCOBRZMIĄCY BUZZWORD CZY COŚ PRAKTYCZNEGO I UNIWERSALNEGO?

Czym tak naprawdę jest legal design? Osobiście lubię posługiwać się polskojęzycznym terminem: projektowanie w świecie prawa. I uważam, że nie ma on jednej, sztywnej definicji. Samo pojęcie jest stosunkowo nowe.

Chociaż już w latach 60. i 70. XX wieku, szczególnie w Stanach Zjednoczonych, można było zauważyć zainteresowanie **projektowaniem informacji w bardziej zrozumiałym sposób**, na rozwój tej dziedziny w obszarze prawa trzeba było jeszcze poczekać.

Profesor Collete R. Brunshwig z Uniwersytetu w Zurychu użyła pojęcia „legal design” w swojej pracy na temat wizualizacji norm prawnych w 2001 roku¹. Ale tak naprawdę dopiero po wydarzeniu „Legal Design Jam” zorganizowanym w 2013 roku przez Margaret Hagan, Stefanię Passerę i Helenę Haapio na Uniwersytecie Stanforda w Kalifornii, to pojęcie poszerzyło swój zasięg.

Na legal design możemy patrzeć z (co najmniej) dwóch perspektyw. Pierwsza to spojrzenie na **koncepcję, ideę, interdyscyplinarne podejście, które otwiera świat prawa na metody i techniki znane ze świata projektowania**. Dzięki ich zastosowaniu prawo staje się bardziej zorientowane na człowieka, a w efekcie zrozumiałe,

dostępne i przyjazne w odbiorze. Tak interpretowany legal design może pomóc w tworzeniu bardziej przejrzystych umów i innych dokumentów prawnych, a także usprawnić prowadzenie procesów sądowych i zwiększać dostęp do prawa.

Jeżeli ta idea wydaje nam się zbyt ogólna lub mglista, możemy spojrzeć na legal design od strony praktycznej. Innymi słowy, dostrzec w nim **zestaw narzędzi pomagających nam lepiej dostosować prawniczą pracę do potrzeb osób, dla których ją wykonujemy – naszych odbiorców, klientów**. Takimi narzędziami są choćby prosty język czy ilustrowanie treści za pomocą elementów wizualnych: ikon, grafik czy schematów.

Jedno jest pewne – najważniejszy aspekt legal designu to skoncentrowanie się na osobach, którym dedykujemy naszą pracę; na ich potrzebach i możliwościach.

A kto jest odbiorcą, użytkownikiem treści prawnych czy – mówiąc kolokwialnie – prawa?

Jesteśmy nimi wszyscy. Jako pracownicy i zleceniobiorcy. Jako przedsiębiorcy i pracodawcy. Jako użytkownicy platform internetowych. Odnosi się to do rozmaitych sytuacji prywatnych i zawodowych. Prawo wiele od nas wymaga. Nie dziwi więc, że przede wszystkim z tym nam się kojarzy – z obowiązkiem, nakazem, zasadą, a często także karą za niewła-

LEGAL DESIGN MOŻE POMÓC W TWORZENIU BARDZIEJ PRZEJRZYSTYCH UMÓW I INNYCH DOKUMENTÓW PRAWNYCH, A TAKŻE USPRAWNIAĆ PROWADZENIE PROCESÓW SĄDOWYCH I ZWIĘKSZAĆ DOSTĘP DO PRAWA.

¹ Visualisierung von Rechtsnormen: Legal Design. Zurich: Schulthess, 2001.

ściwe postępowanie. W tym miejscu warto zadać sobie zgoła kluczowe pytanie: Jak mamy owego prawa przestrzegać, jeśli tak naprawdę go nie rozumiemy?

Odbiorcy nie potrzebują nadmiaru skomplikowanego żargonu, zawitej składni ani ozdobników, które utrudniają zrozumienie.

Czas zatem na zmianę optyki. Bo nie tylko prawo stawia przed nami pewne wymagania. My też **mamy prawo od prawa wymagać**.

ZASADA 4xK

A czego konkretnie?

Do udzielenia odpowiedzi na to pytanie zainspirowała mnie zupełnie nieprawnicza lektura. Szalas na hałas² autorstwa doktor *Joanny Jurgi* to rzecz o tworzeniu za pomocą zmysłów poczucia bezpieczeństwa w domu, przestrzeni i Kosmosie. Choć książka ta z pozoru nie porusza kwestii prawnych, odnalazłam w niej mnóstwo inspiracji związanych z tym, co najbardziej mnie fascynuje – projektowaniem w świecie prawa. Bo przecież prawo również powinno służyć zapewnieniu bezpieczeństwa i dobrostanu jego odbiorcom.

Najsilniej przemówiła do mnie koncepcja 4xC, o której wspomina *Joanna Jurga*:

Cicho, ciepło, ciasno, ciemno

Te cztery cechy opisują przestrzenie, w których czujemy się bezpiecznie i komfortowo – jak w pierwszym środowisku, jakie znamy, czyli w łonie matki. Zaczęłam się zastanawiać, czy podobnie prostymi słowami można opisać nasze oczekiwania wobec prawa i jego „produktów” – ustaw, umów, regulaminów? Myślę, że tak. Wyobrażam to sobie jako cztery słowa na literę k³.

(1) Kompatybilnie

Prawo musi być dostosowane do osoby, dla której jest tworzone, a więc winno uwzględniać jej perspektywę, potrzeby i możliwości. To wymaga empatii i koncentracji na tym, dla kogo pracujemy. Bez tego trudno mówić o prawdziwej zgodności między odbiorcą a tym, co mu oferujemy.

(2) Klarownie

Treści prawne, takie jak dokumenty czy umowy, powinny być jasne i przejrzyste. Odbiorcy nie potrzebują nadmiaru skomplikowanego żargonu, zawitej składni ani ozdobników, które utrudniają zrozumienie. Czysta komunikacja to podstawa, by prawo mogło naprawdę służyć ludziom.

(3) Konkretnie

Mój licealny nauczyciel historii często pisał na marginesach „H2O”, ganiąc nas za rozwlekłe prace bez prawdziwej treści. Podobna zasada powinna obowiązywać w prawie: żadnego wodolejstwa. Dokumenty prawnicze muszą być precyzyjne, pozbawione zbędnych słów, by unikać dwuznaczności i niepotrzebnych komplikacji.

(4) Kierunkowo

Osoby korzystające z usług prawnych oczekują jasnych wskazówek, które pomogą im podjąć decyzje lub zrozumieć, jakie działania są wymagane. Prawo powinno być przewodnikiem, nie labiryntem – ma dostarczać konkretnych odpowiedzi i jasno wyznaczać dalsze kroki.

Chciałabym, żeby te cztery słowa na k były drogowskazami również dla Was, osób, które właśnie zaczynają wytyczać swoje ścieżki w prawniczym świecie i mają szansę nie tylko „wprowadzać” zmiany, lecz – jak lubię to określać – „być zmianą”.

ROZMOWA I OTWARTOŚĆ, CZYLI O EMPATII SŁÓW KILKA

Nie będziemy jednak mogli zastosować tej zasady, jeżeli w naszym działaniu zabraknie pewnego kluczowego elementu: empatii.

Empatia to fundamentalna umiejętność, która stanowi niezbędny element procesu projektowania – także w świecie prawa⁴. W procesie zwanym design thinking, stosowanym od lat w niezliczonych branżach, z którego czerpie także legal design, cała pierwsza faza procesu bywa nazywana właśnie „empatią” lub „empatyzowaniem”. O co w tym chodzi? Po pierwsze, o zmianę swojego nastawienia. Jako prawnicy, zwykle jesteśmy przyzwyczajeni do tego, aby działać z pozycji autorytetu i być przygotowanym na natychmiastowe podanie perfekcyjnych rozwiązań. Rzadko pozwalamy sobie powiedzieć „nie wiem” i spróbować najpierw dotrzeć do prawdziwego sedna problemu. Warto to zmienić, zachowując otwartość i ciekawość.

Po drugie, chodzi o to, z jakich narzędzi możemy skorzystać, aby poznać problemy i potrzeby osób, które powierzają nam swoje prawne wyzwania. Najprostszym z nich jest...

być przede wszystkim aktywnymi, uważnymi słuchaczami i obserwatorami. Zagłębiając się w proces projektowania, będziecie mogli korzystać także m.in. z wywiadów, ankiet,

budowania person, czy tworzenia map empatii. Wszystko to pomaga nam zająć się realnym problemem i obrać drogę do najlepszego rozwiązania.

Gdy terminy gonią, a zadań jest mnóstwo, pominięcie tej pierwszej fazy wydaje się kuszące, zwłaszcza, że z pozoru nie daje ona namacalnych efektów. Pójście na skróty potrafi się jednak zemścić. Można się

**MAMY PRAWO
OD PRAWA WYMAGAĆ.**

² J. Jurga, Szalas na hałas, Kraków 2022.

³ Szerzej o tym w moim poście na blogu: <https://out-law.pl/poczucie-bezpieczenstwa-w-prawie/>.

⁴ A. Kolhmeier, M. Klemola, The Legal Design Book, 2021, s. 113.

o tym bardzo boleśnie przekonać, kiedy po przedstawieniu perfekcyjnego (w swojej ocenie) rozwiązania, okazuje się ono niezrozumiałe lub niedopasowane do grupy odbiorców i pracę trzeba zaczynać od początku.

PROSTY NIE ZNACZY PROSTACKI, A ESTETYCZNY NIE ZNACZY POZBAWIONY TREŚCI

Na koniec obalmy jeszcze dwa najpopularniejsze mity krążące wokół legal designu.

Pierwszy z nich dotyczy stosowania w pismach i umowach zasad prostego języka. Choć legal design nie sprowadza się wyłącznie do tego, językowa prostota stanowi prawdziwą „supermoc”, z której korzystamy, aby nasze usługi prawne były bardziej przejrzyste i zrozumiałe dla odbiorcy. Pozbywamy się żargonu prawniczego tam, gdzie jest on niepotrzebny, żegnamy barok, zamieniając „iż” na „że” i rezygnujemy z nadmiernego używania strony biernej w zdaniach. To oczywiście tylko kilka przykładów stosowania zasad prostego języka. Wciąż jednak panuje błędne przekonanie, że coś, co jest prostsze, jest mniej precyzyjne i że upraszczając, możemy narazić na szwank jakość naszej pracy. Nic bardziej mylnego. **Dopiero wtedy, gdy jesteśmy w stanie wytłumaczyć coś naprawdę prosto i klarownie, bez zbędnych ozdobników, możemy być pewni, że wiemy o czym mówimy i że jesteśmy w stanie udzielić naszemu klientowi konkretnych wskazówek.** I to takich, z których realnie będzie mógł skorzystać, bez rozwiązywania językowych łamigłówek albo pomocy... kolejnego specjalisty.

”

Dobry design ułatwia nawigację po dokumencie, odnalezienie istotnych informacji w szybki i efektywny sposób oraz zapamiętanie tego, co najważniejsze.

Drugi mit głosi, że design to tylko ładne opakowanie, a legal design polega na dodawaniu do poważnych prawnych tekstów ikonki, kolorów i kształcików. To nie tylko błędne, ale też bardzo krzywdzące przekonanie. Za odpowiednią, spójną warstwą wizualną, np. dokumentu, stoi ogrom pracy polegającej na zbadaniu, w jaki sposób wygląd i estetyka mogą służyć użytkownikowi w lepszym odbiorze i zrozumieniu, a także tworzeniu jego prototypowych wersji i kolejnych testów. **Dobry design ułatwia nawigację po dokumencie, odnalezienie istotnych informacji w szybki i efektywny sposób oraz zapamiętanie tego, co najważniejsze.** Jak pisze *Paul Rylance*:

Układ pisma lub innego dokumentu jest ważny – i to autor jest za niego w pełni odpowiedzialny. (...) Wygląd pisma, niezależnie od tego czy jest to pismo, notatka, umowa, testament czy inny dokument sporządzany przez prawnika, może znacząco wpłynąć na entuzjazm odbiorców, na możliwość otrzymania przez ich jasnego i jednoznacznego przekazu oraz na wrażenie, jakie robisz w imieniu swoim i swojej kancelarii⁵.

Pamiętajmy o tym i nie spływajmy procesu projektowania do „prostactwa” i „kolorowania”.

- **Warto sięgnąć po przewodnik po nauce pisania i „draftowania” prawnych dokumentów w języku angielskim autorstwa Paula Rylance’a, w przekładzie Jana Kaczmarczyka *Legal Writing & Drafting*. O umiejętności pisania po angielsku w zawodzie prawnika**

APETYT NA WIĘCEJ?

Legal design to tak interesująca i szybko rozwijająca się dziedzina, że nie sposób opisać ją w jednym artykule. Mam nadzieję, że to, co przeczytaliście, zachęci Was do dalszych poszukiwań i eksplorowania nowych ścieżek. Jako prawnicy nie pracujemy po to, aby tworzyć dla innych prawników – w centrum naszych zainteresowań musi znajdować się osoba, która przychodzi do nas po pomoc. I to jest właśnie sednem projektowania w świecie prawa.

Zachęcam Was do sięgnięcia do kolejnych materiałów⁶, udziału w wydarzeniach⁷, kwestionowania tego, co zastajecie w świecie prawa i odwagi do zmian. A jeśli tylko macie ochotę – do wspólnej wymiany doświadczeń⁸.

⁵ P. Rylance, *Legal writing & drafting*, tłum. J. Kaczmarczyk, Warszawa 2022, str. 11.

⁶ Jak fantastyczna darmowa baza wiedzy: <https://legaldesignsandbox.com>.

⁷ Jak konferencja, którą organizuję w Lublinie - www.lublinnovation.com, <https://www.linkedin.com/company/lublinnovation/?viewAsMember=true>.

⁸ Zapraszam do kontaktu na LinkedIn: www.linkedin.com/in/aneta-baranowska-out-law.

NEURONY, AI I PRAWO: JAK TRUMP I MUSK CHCĄ STWORZYĆ SUPERPAŃSTWO?

14 listopada 2024 r. o godz. 10:03 na oficjalnym profilu x.com/DOGE pojawiła się oferta wolontariatu w nowotworzonym Departamencie Wydajności Rządu Stanów Zjednoczonych (DOGE). Z oferty wynika, że zgłoszenia będą przyjmowane od rewolucjonistów o superwysokim IQ dążących do zrealizowania koncepcji minimalnej ingerencji rządu w życie obywateli. Kandydaci muszą być gotowi pracować ponad 80 godzin tygodniowo nad mało efektywnymi dotychczas cięciami kosztów w amerykańskim budżecie. Nowo zatrudnionym urzędnikiem „SIGMA” i liderem DOGE jest space rewolucjonista o hiper IQ, który nazywa się ELON MUSK.

AUTOR

Robert Lizak, doktor nauk prawnych i adwokat, od 25 lat pełni funkcję urzędnika państwowego. W swojej karierze zawodowej zajmował wysokie stanowiska, w tym dyrektora w Ministerstwie Finansów, Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, Ministerstwie Rozwoju i Technologii oraz w Urzędzie Komisji Nadzoru Finansowego. Jest absolwentem programu „Strategic Management of Regulatory and Enforcement Agencies” na Uniwersytecie Harvarda.

Nowy urzędnik federalny oraz współtwórca i współwłaściciel Space X, TESLA czy X.com, powiedział: „To będzie żmudna praca za darmo, przysporzysz sobie wielu wrogów, a wynagrodzenie będzie zerowe. Osobiście przejrzę najlepszy 1% kandydatów. Co za świetna okazja.”

Brzmi doskonale, ale o co chodzi? *Prima facie* wydaje się, że odpowiedź na tak postawione pytanie jest oczywista. Po prostu Elon Musk podjął próbę wdrożenia w życie sparafrazowanej wypowiedzi własnej i Steve’a Jobsa, że „zwykle państwo może wybrać bycie superpaństwem, a ludzie wystarczająco szaleni, by wierzyć, że mogą zmienić państwo, to ci, którzy je zmieniają”. Jednak rzeczywistość jest trochę bardziej skomplikowana.

„CZAS TO PIENIĄDZ” (BENJAMIN FRANKLIN)

Efektywne wykorzystanie czasu to kluczowy element sukcesu Stanów Zjednoczonych, wywodzący się jeszcze z myśli Benjamina Franklina, jednego z ojców założycieli kraju. Podejście Franklina stało się fundamentem niemal 250-letniej budowy amerykańskiej potęgi. Dzięki traktowaniu czasu jako zasobu równie cennego jak pieniądze, USA zdobyły dominującą pozycję w światowej gospodarce i polityce. To podejście pozwoliło m.in. na utrwalenie statusu dolara jako globalnej waluty rezer-

wowej, zarządzanie gospodarką światową oraz projekcję siły militarnej w skali globalnej.

W gospodarce podejście to przyczyniło się do rozwoju innowacji, wzrostu efektywności i wzmocnienia pozycji na rynkach międzynarodowych. Z kolei w sferze militarnej umożliwia szybkie reagowanie, skuteczne działania i utrzymanie globalnej obecności wojskowej.

Czas jest nie mniej istotny w obszarze technologii, ponieważ od dawna stanowi pole rywalizacji o dominację na świecie. Historia pokazuje, że Stany Zjednoczone nieustannie starały się utrzymać swoją przewagę na arenie

międzynarodowej: od zmagania z nazistowskimi Niemcami o stworzenie bomby atomowej, przez wyścig zbrojeń z ZSRR podczas zimnej wojny, po współczesne dążenie do dominacji w dziedzinie sztucznej inteligencji w rywalizacji z Chinami.

Według amerykańskiej Komisji Bezpieczeństwa Narodowego ds. AI, sztuczna inteligencja to najpotężniejsze narzędzie w historii ludzkości, które może poszerzyć wiedzę, zwiększać dobrobyt oraz zmieniać ludzkie doświadczenia. Sprawa jest o tyle istotna, że AI jest przykładem tzw. technologii podwójnego zastosowania, co oznacza, że może być wykorzystywana zarówno w celach cywilnych, jak i militarnych. Mówiąc inaczej, kto pierwszy „okiełzna” AI, bierze wszystko. Wygrana w tym

**KIERUNEK NA PRZYSZŁOŚĆ:
AI WZOROWANA NA
LUDZKIM MÓZGU.**

wścigu oznacza uzyskanie globalnego przywództwa, które po jego zdobyciu – według Komisji – może okazać się trudne do podważenia w przyszłości, jeśli nie niemożliwe.

„DAŻYMY DO STWORZENIA RZĄDU PRAW, A NIE LUDZI” (JOHN ADAMS)

Od momentu powstania Stanów Zjednoczonych 4 lipca 1776 roku kluczową zasadą funkcjonowania państwa amerykańskiego jest koncepcja rządów prawa (*rule of law*). Polega ona na tym, że prawo ma nadrzędny charakter w stosunku do decyzji osób sprawujących władzę. Innymi słowy, organy władzy publicznej mogą działać tylko na podstawie i w granicach prawa, co zapewnia obywatelom ochronę ich praw i wolności.

W latach 2018–2023 w Stanach Zjednoczonych wprowadzono 6 ustaw federalnych i 3 rozporządzenia wykonawcze bezpośrednio związane z AI. Dodatkowo w poszczególnych stanach uchwalono 29 ustaw związanych z tą technologią.

John Adams, drugi prezydent Stanów Zjednoczonych, podkreślał, że rządy prawa powinny opierać się na stałych i jasnych przepisach, które obowiązują wszystkich – zarówno obywateli, jak i rządzących. Taka konstrukcja systemu prawnego zapewnia stabilność, przewidywalność i równość wobec prawa, które są fundamentami amerykańskiej demokracji.

„RZĄD MIAŁ KIEDYŚ TYLKO KILKU PANÓW, A TERAZ MA DZIESIĄTKI MISTRZÓW, KTÓRZY PRZYKŁADAJĄ REKĘ DO WSZYSTKIEGO” (WOODROW WILSON)

W 1887 roku Woodrow Wilson, późniejszy 28. prezydent Stanów Zjed-

noczonych, napisał esej, w którym wskazał, że głównym celem rządu federalnego powinno być działanie efektywne i dostosowane do potrzeb społeczeństwa. Według Wilsona administracja musi działać możliwie najwydajniej, przy minimalnych kosztach i zużyciu energii. Były prezydent podkreślał, że wraz z rozwojem administracji publicznej rośnie liczba obowiązków spoczywających na urzędnikach i politykach, a także ilość danych i informacji, które należy przetwarzać. Zdaniem Wilsona skuteczne zarządzanie wymaga zdolnych pracowników, solidnego szkolenia oraz systematycznej pracy. Dziś administracja federalna USA jest jednym z największych „producentów” danych w kraju. Przykładem mogą być deklaracje podatkowe składane co roku przez miliony Amerykanów, spisy powszechne prowadzone co 10 lat oraz statystyki gospodarcze, takie jak miesięczne wskaźniki bezrobocia. Zgodnie z USAFacts dane te nie tylko napędzają gospodarkę, lecz także odzwierciedlają życie społeczeństwa amerykańskiego – są jak „intymny” portret narodu. W erze cyfrowej, kiedy ilość danych gwałtownie rośnie, technologia AI staje się kluczowym narzędziem administracji, ponieważ tylko działając we współpracy z maszyną, jesteśmy w stanie przeanalizować wszystkie zgromadzone dane. Nie dziwi więc fakt, że większość systemów z wykorzystaniem AI opiera się na sztucznych sieciach neuronowych, które naśladują działanie ludzkiego mózgu. To właśnie ten model stanowi podstawę dla przetwarzania ogromnych ilości danych w administracji publicznej.

Aby w pełni wykorzystać potencjał AI, administracja federalna potrzebuje ekosystemu technologicznego przypominającego ludzki układ nerwowy. Taki system powinien charakteryzować się:

- zdolnością poznawczą – zrozumieniem danych i wyciąganiem trafnych wniosków;

- elastycznością – szybkim dostosowywaniem się do nowych wyzwań;
- efektywnością energetyczną – minimalizowaniem kosztów przetwarzania danych.

W 2019 r. weszła w życie w USA pierwsza na świecie definicja AI, zawarta w § 238 lit. g NDAA 2019, a obecnie obowiązują łącznie 3 definicje AI w prawie federalnym.

Mimo że lepsze zrozumienie działania ludzkiego mózgu jest jednym z największych wyzwań naukowych XXI wieku, to podobne wyzwanie stoi przed administracją federalną, czyli stworzenie AI, która będzie w stanie wspierać zarządzanie publiczne w sposób efektywny i zgodny z potrzebami społeczeństwa. W dobie gwałtownego wzrostu ilości danych, technologia AI oferuje narzędzia, które mogą zrewolucjonizować administrację publiczną. Z jednej strony wdrożenie systemów opartych na sztucznych sieciach neuronowych może być kluczowym krokiem w rozwoju zarządzania publicznego, a z drugiej strony odpowiedzią na wyzwania XXI wieku.

„NAJLEPSZYM SPOSOBEM PRZEWIDZENIA PRZYSZŁOŚCI JEST JEJ STWORZENIE” (ABRAHAM LINCOLN)

AI to system komputerowy, który potrafi przewidywać, rekomendować lub podejmować decyzje w oparciu o cele zdefiniowane przez człowieka, np. polityka. AI działa dzięki sztuczным sieciom neuronowym – matematycznym modelom inspirowanym sposobem funkcjonowania naturalnych neuronów w ludzkim mózgu. Podobnie jak naturalne neurony, sztuczne neurony odbierają sygnały z wielu źródeł (wej-

ścia), przetwarzają je i wysyłają pojedynczy sygnał (wyjście) do kolejnych neuronów.

”

W 2023 r. do Kongresu Stanów Zjednoczonych wniesiono 66 projektów ustaw federalnych bezpośrednio związanych z AI.

Efektywne wykorzystanie potencjału AI w administracji federalnej nie może się odbyć bez zmiany sposobu zarządzania danymi. Obecny model, który jest scentralizowany i silosowy (gdzie każda agencja pracuje oddzielnie), zostanie zastąpiony modelem opartym na współdzieleniu danych. Będą one przetwarzane w sposób rozproszony z wykorzystaniem AI, co oznacza odejście od tradycyjnej hierarchii i „resortowości” na rzecz bardziej zintegrowanego podejścia. W takim modelu pojedyncza agencja działałaby jak sztuczny neuron, a administracja federalna, w której skład wchodzi 439 agencji, podczas gdy w ludzkim mózgu jest 100 mld neuronów, funkcjonowałaby jak sztuczna sieć neuronowa. Dla przykładu:

- Departament Energii działa jak „wejścia” (dendryty), które zbierają dane z otoczenia;
- zebranych danym nadaje się wagi (czyli ważność poszczególnych informacji) w oparciu o algorytmy AI;
- dane są przetwarzane przez klastry obliczeniowe, które analizują je i generują wyniki;
- wyniki te mogą stać się podstawą do propozycji zmian w prawie. W tym procesie rolę „funkcji aktywacji” pełni Kongres lub Prezydent, mający prawo inicjatywy ustawodawczej.

Nowe przepisy, stworzone na podstawie danych przetworzonych przez AI, będą podstawą do gromadzenia kolejnych danych. Dzięki temu system AI będzie mógł uczyć się na podstawie wcześniejszych doświadczeń, ulepszać algorytmy i poprawiać swoje modele. W efekcie możliwe będzie bardziej efektywne podejmowanie decyzji i tworzenie prawa, które lepiej odpowiada na potrzeby społeczeństwa.

Transformacja administracji federalnej z wykorzystaniem AI nie zmienia fundamentów demokratycznego państwa prawa ani struktury administracji. Wprowadza jednak rewolucję w sposobie zarządzania danymi. Dzięki integracji sztucznej inteligencji administracja stanie się bardziej efektywna, elastyczna i lepiej dostosowana do wyzwań współczesności, a przepisy prawa będą mogły być tworzone i doskonalone w oparciu o precyzyjne analizy danych.

WAGI MODELI AI DECYDUJĄ O TYM, JAK AI „MYŚLI” I PODEJMUJE DECYZJE.

„DAŻYMY DO DEMONTAŻU BIUROKRACJI, CIĘCIA ZBĘDNYCH REGULACJI I NIEPOTRZEBNYCH WYDATKÓW” (DONALD TRUMP)

Stany Zjednoczone mogą być na progu jednej z największych zmian w historii swojej administracji federalnej. Chodzi o wprowadzenie modelu zarządzania opartego na neuronach, prawie i AI, który miałby nie tylko poprawić efektywność działania administracji, lecz także zwiększyć konkurencyjność USA na świecie. Sztuczna inteligencja ma umożliwiać podejmowanie trafniejszych decyzji, pomaga bowiem znaleźć wzorce, które umykają ludzkiej uwadze. Przyczynia się także do zwiększenia efektywności i wydajności poprzez automatyzację procesów, co wpłynie na oszczędność czasu i zasobów. Ponadto AI może zapewnić zgodność z prawem, gdyż prawo nadal pozostaje fundamentem działania administracji, a sztuczna inteligencja wspiera jego skuteczne stosowanie. Wreszcie ma chronić prawa obywateli poprzez zwiększenie przejrzystości i zgodności działań z przepisami, co przełoży się na wzmocnienie zaufania publicznego. W praktyce, model funkcjonowania administracji oparty na sztucznej sieci neuronowej ma umożliwić:

- rozpoznawanie wzorców i korelacji w ogromnych zbiorach danych;
- grupowanie i klasyfikowanie informacji;
- automatyczne uczenie się i ulepszanie swoich działań;
- zwiększenie wydajności procesów administracyjnych bez konieczności skomplikowanej formalizacji matematycznej.

Transformacja amerykańskiej administracji federalnej ma na celu przekształcenie jej funkcjonowania w sposób przypominający działanie sztucznej sieci neuronowej, z wykorzystaniem AI, która może operować w sposób zbliżony do funkcji ludzkiego mózgu. W tak ujętym modelu agencje federalne mogłyby działać w sposób:

- samopodobny – każda jednostka funkcjonowałaby podobnie do całego systemu, przetwarzając dane w zbliżony sposób;
- samoorganizujący się – jednostki byłyby w stanie autonomicznie wyznaczać zadania i rozwiązywać problemy;
- samokształcący się – algorytmy stale ulepszałyby swoje działanie;
- samoopimalizujący się – podejmowanie decyzji opierałoby się na automatycznej analizie opłacalności;
- samodzielny w wyznaczaniu celów – cele ustalone byłyby na podstawie precyzyjnych wyników obliczeń.

Co ciekawe, w prawie federalnym uregulowano zagadnienie wag modeli AI. Wagi modeli AI to precyzyjnie dostrojone parametry określające zachowanie sieci neuronowej. Można je porównać do zasad, według których AI rozpoznaje wzorce i uczy się na podstawie danych. Im

lepiej są dostrojone, tym bardziej precyzyjny i skuteczny jest model. Są one kluczowe, ponieważ przechowują „wiedzę” modelu AI i od nich zależy jego efektywność. Wagi są uważane za jeden z najważniejszych zasobów w AI. W Stanach Zjednoczonych prawo federalne zwraca szczególną uwagę na ochronę wag modeli AI. Nieodpowiednie zabezpieczenie tych parametrów może prowadzić do poważnych problemów, np. błędów w działaniu AI lub nawet zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego, takich jak wykorzystanie AI w kontekście broni biologicznej.

Normy prawne określają cele administracji oraz konkretne działania, które mają zostać podjęte. Na podstawie zgromadzonych danych AI może analizować, jak prawo działa w praktyce. Przykładowo, systemy AI mogą wykrywać, czy obywatele dostosowują się do przepisów, czy regulacje przynoszą oczekiwane efekty finansowe i społeczne. AI dostarcza decydentom, takim jak liderzy polityczni, wyniki analiz, które pomagają w podejmowaniu trafnych decyzji. Jeśli wyniki są niezadowolające (np. wykryte zostaną nieefektywności), przepisy mogą być uchylone, zmienione lub uzupełnione, aby lepiej osiągały zakładane cele.

Wdrożenie w administracji federalnej neuronowego modelu zarządzania danymi z wykorzystaniem AI może przesądzić o pokonaniu jednego z większych wyzwań w obszarze prawa, którym jest ocena efektywności i skuteczności prawa. Nie jest to łatwe wyzwanie, ponieważ dostosowanie się adresatów norm prawnych do nowych reguł postępowania określonych w prawie może zależeć od wielu czynników, w tym od złożoności regulacji, czasu przewidzianego na wprowadzenie zmian, instytucjonalnego wsparcia organów władzy publicznej, podnoszenia świadomości i wiedzy, szkolenia i edukacji, adaptacji organizacyjnej, aż wreszcie monitorowania i egzekwowania reguł zachowania. Jak widać, ocena efektywności i skuteczności prawa jest niezwykle skomplikowanym procesem, nie tylko ze względu na potrzebę uwzględnienia trójelementowej budowy normy prawnej, czyli hipotezy, dyspozycji i sankcji, lecz także dokonania analizy wielu aspektów, w tym legislacyjnych, społecznych, ekonomicznych i administracyjnych.

Neuronowy model zarządzania danymi z wykorzystaniem AI może ułatwić wykorzystanie wielu metod i wskaźników do oceny prawa, w tym:

- stopnia zgodności (*Compliance Rates*);
- skuteczności egzekwowania prawa (*Enforcement Effectiveness*);
- wpływu na społeczeństwo (*Social Impact*);
- efektywności kosztowej (*Cost-Effectiveness*);
- oceny nastrojów społecznych i opinii publicznej (*Public Opinion and Surveys*);
- analizy ekonomicznej (*Economic Analysis*);
- ewaluacji na podstawie celów legislacyjnych (*Legislative Goals Evaluation*).

W ostatnich latach AI przeszła drogę od futurystycznej koncepcji do narzędzia, które realnie wpływa na różne obszary życia człowieka. Chociaż potencjalne korzyści wynikające z wykorzystania AI w administracji są ogromne, wdrożenie tej technologii wiąże się z wieloma złożonymi problemami prawnymi, takimi jak ochrona prywatności i danych osobowych, odpowiedzialność i przejrzystość, stronniczość i dyskryminacja, cyberbezpieczeństwo oraz zgodność z konstytucją.

Wraz ze wzrostem zaangażowania AI w prawie i praktyce, rośnie również rola prawników. Będą oni odpowiedzialni za opracowywanie regulacji, które zapewnią równowagę między innowacjami a ochroną prywatności i bezpieczeństwa obywateli. Ponadto istotną rolą prawnika będzie tworzenie mechanizmów audytu i nadzoru nad decyzjami podejmowanymi przez AI oraz rozwiązywanie problemów etycznych, jak choćby wpływu automatyzacji na zatrudnienie i równość społeczną. Jednak ostatecznie neuronowy model zarządzania danymi z wykorzystaniem AI tworzy transformacyjną szansę na poprawę wydajności rządów prawa, utrzymanie globalnej pozycji USA jako lidera innowacji, a także zmaterializowanie się wizji superpaństwa.

Podsumowując, ta krótka historia nie dobiegła końca, pojawia się w niej bowiem zbyt wiele pytań i wątpliwości, np. czy Donald Trump i Elon Musk zrealizują wizję wydajnej administracji federalnej, zapoczątkowanej prawie 140 lat temu przez Woodrowa Wilsona, z poszanowaniem rządów prawa? Czy rzeczywiście można zaufać AI w służbie publicznej? Czy człowiek, współpracując z maszyną, nie zatraci się w jej zdolnościach, co może prowadzić do niezrozumienia przekroczenia granic dopuszczalnego działania, których nie będzie w stanie pojąć? Odpowiedzi na te i inne pytania może przynieść nieodległa przyszłość. ●

■ Już wkrótce dostępny nowo podręcznik!

KRÓTKA HISTORIA O PRAWNICZEJ AUTOPREZENTACJI CZYLI ELEVATOR PITCH PO NOWEMU

Wyobraź sobie taką sytuację. W przerwie na obiad wchodzisz do przypadkowego biurowca. Przeczytałeś na Facebooku, że znajdujący się tam sky bar oferuje ciekawe lunche. Wsiadasz więc do windy, a tam... Twoim oczom ukazuje się Elon Musk. Albo Bill Gates. Albo chociaż Rafał Brzoska.

AUTORKA

Emilia Kolsut-Joras, prawniczka, marketerka i redaktorka, jedna z prekursorok legal copywritingu w Polsce. Współautorka badania „Prosty język w branży prawniczej” i zastępczyni redaktora naczelnego „Magazynu Prawniczego”. Miłośniczka dobrych reportaży, podcastów kryminalnych i długich spacerów.

Wow! Na taką okazję czekałeś. W Twojej głowie natychmiast pojawiają się myśli o nawiązaniu potencjalnej współpracy z Tobą jako prawnikiem lub prawniczką w roli głównej. Kto wie? Może ten sławny przedsiębiorca akurat rozstał się ze swoją kancelarią? Może poszukuje kogoś młodego i pełnego zapału?

Cóż, powyższy scenariusz jest tak samo prawdopodobny jak to, że w Polsce zapanuje legislacyjny spokój i porządek. Dlatego właśnie *elevator pitch*, czyli około trzydziestosekundowa autoprezentacja możliwa do wygłoszenia podczas przejazdu windą, coraz bardziej traci na użyteczności. Nie ma sensu myśleć o tym, co powiesz Muskowi podczas inicjacyjnego spotkania. Warto jednak wiedzieć, jak krótką autoprezentację zamienić w rozmowę biznesową. Ale po kolei.

KLASYCZNY ELEVATOR PITCH – CO TO JEST I DLACZEGO NIE DZIAŁA?

Zgodnie z podstawową definicją *elevator pitch* to krótki (maksymalnie trzydziestosekundowy) opis produktu, usługi lub – tak jak w naszym przypadku – siebie samego. Jego celem jest przykucie uwagi odbiorcy, a w konsekwencji nawiązanie współpracy, sprzedaż produktu itp.

Elevator – winda; autoprezentacja powinna trwać tyle, ile przejazd windą.
Pitch – tekst nastawiony na sprzedaż.

Brzmi dobrze? Niekoniecznie. Nikt o zdrowych zmysłach nie da się raczej przekonać do współpracy w trzydziści sekund. No chyba, że powiesz: *Drogi biz-*

nesmenie, dzięki współpracy z moją kancelarią, która jest ewidentnie najlepsza w mieście, pozbędziemy się wszystkich Twoich problemów – z firmą i z byłą żoną! Ale tego jak wiadomo, zrobić nie możesz.

Brak związku między klasyczną autoprezentacją a sprzedażą potwierdzony został badaniami. Przeprowadzili je naukowcy z Uniwersytetu Stanforda i już w 2012 r., wykazali, że w ponad 90% przypadków na decyzję potencjalnego klienta nie ma wpływu Twoja krótka autoprezentacja. Tymczasem w klasycznej literaturze o poradnikowym zabarwieniu, standardowy *elevator pitch* nadal określany jest jako *must have*.

PO CO MI TEN CAŁY ELEVATOR PITCH?

No dobrze, scenariusz z poznaniem miliardera w windzie odrzucamy. Nie oznacza to jednak, że *elevator pitch* – zwłaszcza na wczesnym etapie kariery – jest zbędny. Wręcz przeciwnie. Konieczna jest jednak drobna modyfikacja myślenia o nim jako o narzędziu służącym wyłącznie do autoprezentacji.

Prawnicy zwykle nie mają problemu z opowiadaniem o sobie. W przypadku *elevator pitch* celem nie jest jednak opowieść przepełniona szczegółami, ale wręcz przeciwnie – maksymalnie skondensowana. Gdybym szukała prawnika dla swojej firmy, prawdopodobnie in-

”

Brak związku między klasyczną autoprezentacją a sprzedażą potwierdzony został badaniami.

teresowałyby mnie głównie to, w czym może mi pomóc. Nie oczekiwałabym opowieści o ukończonej aplikacji, pracy magisterskiej obronionej w katedrze prawa cywilnego i sześciu podyplomówkach. Brutalna prawda jest taka, że klienci biznesowi – mimo że może czasem chcieliby uciąć sobie przyjacielską pogawędkę – zwykle nie mają na nią czasu. Zdobyć ich uwagę możesz tylko konkretem. I tu właśnie wkracza *elevator pitch* – cały na... pisany na nowo.

Oprócz typowo biznesowych spotkań *elevator pitch* przydaje się m.in.:

- w social mediach – w szczególności przy formie video;
- przy tworzeniu nowej strony internetowej kancelarii;
- na spotkaniach networkingowych i konferencjach.

Innymi słowy – *elevator pitch* jest niezbędny wszędzie, gdzie musisz szybko zaintrygować odbiorcę. Jest też ważnym elementem marki kancelarii. Prawnik, który w kilkadziesiąt sekund potrafi przedstawić *clue* swojej działalności i zainteresować nią rozmówców, ma zadatki na marketingowego wyjadacza.

UWAGA ROZMÓWCY JEST KLUCZOWA – DOBRY KONTRA ZŁY ELEVATOR PITCH

Klasyczny *elevator pitch* w wykonaniu prawnika brzmi zwykle mniej więcej tak:

Nazywam się Jan Paragraf. W 2013 r. ukończyłem z wyróżnieniem studia prawnicze na Uniwersytecie Warszawskim. W 2017 r. ukończyłem aplikację radcowską, a od 2018 r. prowadzę indywidualną praktykę radcy prawnego w Warszawie. W imieniu moich mocodawców prowadzę sprawy z zakresu prawa cywilnego oraz w sposób kompleksowy i profesjonalny reprezentuję klientów przed sądami powszechnymi oraz organami administracji publicznej.

W którym momencie Pan Paragraf przykuł uwagę rozmówcy i zainteresował go swoimi usługami? Dobrze myślisz. W żadnym. Oczywiście, inny scenariusz jest możliwy, o ile Pan Paragraf pomyśli o trzech ważnych elementach nowoczesnego *elevator pitch*:

- związyłem przedstawieniu się;
- przykuciu uwagi odbiorcy;
- identyfikacji jego potencjalnego problemu.

Załóżmy, że jesteśmy na spotkaniu networkingowym. Pan Paragraf mógłby po prostu podejść do potencjalnego klienta i wygłosić przepelnioną datami mowę. Może jednak spróbować zaprezentować się inaczej i na pytanie „czym się zajmujesz?”, odpowiedzieć:

JP: *Jestem radcą prawnym. Pomagam klientom przejść przez najtrudniejsze chwile w ich życiu.*

Rozmówca: *Och, czyli zajmuje się pan rozwodami?*

JP: *Nie tylko. Ratuję także upadające firmy – to nierząd-*

ko równie traumatyczne wydarzenie. Pracuję z największymi graczami w kraju. Pomagam im przejść przez kryzysy. Wspieram ich także w wypracowaniu efektywnej polityki finansowej – okazuje się, że często to klucz do sukcesu. Znam odpowiednie narzędzia prawne, dzięki którym firma może funkcjonować długo i szczęśliwie.

Rozmówca. *Są takie? Brzmi ciekawie. Może pan rozwinąć ten temat?*

Oczywiście powyższy przykład to scenariusz idealny. Mam nadzieję, że dostrzegasz jednak różnicę. Tym razem Pan Paragraf:

1. odpuścił temat swojej edukacji;
2. nastawił się na dialog, nie monolog;
3. przykuł uwagę odbiorcy w ciekawy sposób (najtrudniejsze momenty w życiu);
4. opowiedział, czym się zajmuje, zostawiając miejsce na interakcję (znam odpowiednie narzędzia prawne – aż się prosi, aby dopytać, co to za narzędzia i czy inni prawnicy ich nie znają);
5. zidentyfikował potencjalny problem rozmówcy – każda firma może przecież popaść w problemy finansowe.

O *elevator pitch* myśl jak o zaproszeniu do rozmowy. Nie powinna to być wyłącznie autoprezentacja, bo nie ma w niej miejsca na interakcję. A interakcja jest przecież kluczowa dla zdobycia nowych kontaktów.

DOBRY ELEVATOR PITCH BAZUJE NA ŚWIADOMOŚCI MARKI OSOBISTEJ

Na koniec smutna wiadomość: *elevator pitch* to często za mało. Możesz oczywiście przygotować sobie wstępny szkic, jednak w zależności od odbiorcy, będziesz zmuszony odrobinę go modyfikować. Klienci mają przecież różne problemy. Do tego niezbędna jest jednak świadomość własnej marki.

Zanim więc zmienisz swój sposób myślenia o *elevator pitch*, zidentyfikuj kilka podstawowych problemów, które pomagasz rozwiązywać. Dzięki temu będziesz w stanie szybko przykuć uwagę rozmówcy. Pomyśl także, w jaki sposób chcesz się komunikować – w pełni profesjonalnie czy może bardziej na luzie? Może możesz pozwolić sobie na jakiś zaczepny żart, dzięki któremu od razu przełamiesz pierwsze lody? Warto mieć kilka takich asów w rękawie.

Pomyśl JAKIM prawnikiem jesteś (lub chcesz być) i JAKIE problemy rozwiązujesz (lub masz w planach). Pracuj nad świadomością swojej marki, swoich mocnych stron i wizerunku, który chciałbyś zbudować. A później zdobywaj świat. Albo chociaż klientów-milionerów! ●

Artykuł pierwotnie ukazał się w „Magazynie Prawniczym” nr 2

JAK STWORZYĆ PROFESJONALNY I SKUTECZNY PROFIL NA LINKEDIN?

Masz konto na LinkedIn i chcesz, aby przyciągnęło do Ciebie jak największą liczbę klientów? Ten artykuł podpowie Ci, co musisz zrobić, aby Twój profil na LinkedIn robił dobrą marketingową robotę. Lew Tolstoj pisał: „Wszystkie szczęśliwe rodziny są do siebie podobne; każda nieszczęśliwa rodzina jest nieszczęśliwa na swój sposób.”. Przywołany cytat pochodzi z książki „Anna Karenina” i idealnie odzwierciedla sytuację profili na LinkedIn. Najlepsze i jednocześnie najskuteczniejsze profile na tym portalu są w gruncie rzeczy do siebie podobne. Przyciągają one uwagę właściwego odbiorcy i dobrze komunikują treści. Każdy kiepski profil jest kiepski na swój własny sposób. Można powiedzieć, że jest oryginalny w swojej „kiepskości”.

AUTORKA

Angelika Chimkowska, strategka marek osobistych i firmowych, która znalazła się na prestiżowej liście Forbesa jako jedna z 25 mistrzyń polskiego LinkedIn. Specjalizuje się w tworzeniu skutecznej komunikacji i sprzedaży wykorzystującej social media. Więcej informacji na: silnamarka.com

Twój profil na LinkedIn to miejsce obsługi i komunikacji z klientem czynne 24 godziny na dobę, w dodatku przy największej biznesowej ulicy świata. Twój asystent („Kto wyświetlił twój profil?”) nie tylko podaje Ci dokładne dane na temat tego, kim jest Twój potencjalny klient, lecz także pomaga do niego wrócić, nawiązać z nim kontakt, a z czasem również zawrzeć kontrakt. To właśnie profil na LinkedIn jest punktem wyjścia czy też styku, w którym nawiązujemy relację z potencjalnym klientem i doprowadzamy do zawarcia kontraktu. A kontrakt to nie tylko sprzedaż! Co ważne, w wypadku LinkedIn kontraktami mogą być sprzedaż naszych usług, udział w ciekawym projekcie czy znalezienie pracownika. Kontraktem może być również dostęp do unikalnej wiedzy.

Dobry profil wyraźnie pokazuje, kim jest nasz potencjalny kontrahent i jakiej jakości współpracy możemy się spodziewać. Zanim jednak zaczniemy zgłębiać tajniki skutecznych, dobrze prezentujących daną osobę profili osobistych, warto zadać sobie kilka ważnych pytań.

#WażnePytania

Po co nam profil na LinkedIn?

Co możemy zyskać, posiadając dobrze wypełniony profil na LinkedIn?

Które elementy profilu na LinkedIn są szczególnie ważne?

PO CO NAM PROFIL OSOBISTY NA LINKEDIN?

Wysoka pozycja w wyszukiwarce Google

Twój profil na LinkedIn, jeżeli dobrze go wykorzystasz, stanie się Twoją darmową agencją SEO i znajdzie się wśród pierwszych pięciu rezultatów wyszukiwania w Google. Jeżeli raz dobrze wypełnisz swój profil, wówczas Google dobrze go wypozycjonuje. I to zupełnie za darmo.

Kontrola nad pierwszym wrażeniem, jakie robimy w internecie

Powszechne googlowanie to norma. Powiedzmy sobie szczerze: wszyscy to robimy. Nie znam dokładnych statystyk, ale jestem przekonana, że lwia część aktywnych użytkowników internetu googluje świeżo poznane osoby. Kiedy ostatnio kupowałam samochód w salonie, dowiedziałam się w trakcie podpisywania umowy, że sprzedawca sprawdził w sieci wszystkie dostępne informacje na mój temat. Śpiewająco opowiedział mi o tym, co robię i jak bardzo ceni sobie moją działalność. Ja sama również w większości przypadków sprawdzam potencjalnych kontrahentów i dostawców, nie ma więc nic dziwnego w tym, że inni sprawdzają mnie.

Wracamy do profilu na LinkedIn. Gdy osoba googlująca wpisze nasze imię i nazwisko w Google, wówczas nasz profil na LinkedIn pojawi się na szczycie listy. I prawdopodobnie ów ktoś chętniej zaufa informacjom tam zawar-

tym niż na firmowej stronie WWW. To kolejny powód, dla którego warto zadbać o nasz profil.

Ważny element reputacji w internecie

LinkedIn – na tle innych portali społecznościowych, takich jak Facebook, Instagram czy Youtube – cieszy się najwyższym poziomem zaufania społecznego. Decyduje o tym między innymi fakt, że na LinkedIn pokazujemy swój zawodowy wizerunek. W związku z tym używamy prawdziwego imienia i nazwiska. Pokazując tam swoją eksperckość, kompetencje lub biznes nie chowamy się za pseudonimem czy nickiem. Na LinkedIn pokazujemy siebie w aspekcie biznesowo-relacyjnym, co stwarza świetną przestrzeń do budowania nowych znajomości i zaufania.

LinkedIn to największa biznesowa ulica świata i dostęp do 630 milionów profesjonalistów

Polska jest jednym z najbardziej dynamicznie rozwijających się rynków LinkedIn w Europie. Jeżeli poważnie myślisz o rozwoju swojego biznesu lub kariery, nie może Cię tutaj zabraknąć. To szansa biznesowa, która – jeżeli zostanie niewykorzystana – będzie się mścić, a Ty możesz później żałować, że nie zorientowałeś się w porę.

LinkedIn ma 575 milionów unikalnych użytkowników. Specjalizacja tej platformy społecznościowej, skupiającej się wokół ludzi aktywnych zawodowo, wyraźnie broni się na tle pozostałych gigantów. Polska jest 10. największym i jednocześnie 2. najszybciej rozwijającym się krajem w Europie. Wśród osób aktywnych zawodowo użytkownicy LI stanowią 12% (dla porównania w Holandii jest ich 75%), zatem istnieje spora przestrzeń do rozwoju. A teraz odpowiedź na ostatnie z naszych pytań.

4 ELEMENTY NAJLEPSZYCH PROFILI NA LINKEDIN

Przyszedł czas na wskazanie elementów wspólnych dla wszystkich pozytywnie wyróżniających się profili na LinkedIn. Jaki jest ów idealny profil?

1. SKONCENTROWANY na Twoim idealnym kliencie

Jest to najważniejszy element i jednocześnie kluczowy w aspekcie marketingowym.

Twój profil na LinkedIn nie jest o Tobie.

Twój profil na LinkedIn jest o problemach i aspiracjach Twojego klienta!

Informacje zawarte w profilu mają za zadanie pokazać Twojemu idealnemu klientowi, że jesteś w stanie pomóc mu rozwiązać jego problem lub zrealizować jego aspiracje. Z tego powodu profil na LinkedIn nie jest wirtualnym CV, lecz raczej swoistym rodzajem landing page, czyli sprzedażową stroną lądowania.

Niezależnie od tego, czy celem Twojej obecności na LinkedIn jest znalezienie nowej pracy czy nowego klienta lub partnera biznesowego, to właśnie informacje zawarte w profilu mają za zadanie sprzedać tej

osobie wizję skutecznej współpracy z Tobą. W końcu, jeżeli ktoś znalazł Cię w internecie, wpisując Twoje imię i nazwisko lub rodzaj usługi, którą sprzedajesz, to z dużym prawdopodobieństwem chce z Tobą współpracować.

I właśnie dlatego w centrum komunikacji profilu osobistego powinien być klient idealny, czyli taki, z którym chcesz współpracować.

Nie każdy może być Twoim idealnym klientem, bo Twoja usługa nie będzie idealna dla każdego.

Warto podkreślić, że klient idealny to zbiór cech, charakterystycznych upodobań, zainteresowań i zachowań Twoich potencjalnych odbiorców. Określenie „idealny” jest nie tylko synonimem tego, że klienta będzie stać na Twoje usługi, lecz także oznacza, że Twoja usługa jest do niego idealnie dostosowana.

2. WYCZERPUJĄCY – posiadający wszystkie ważne informacje

Wyjaśnijmy jedną rzecz, żeby nie pozostawić niedomówień: nie oznacza to, że piszemy o wszystkim. Raczej skupiamy się na tym, kto jest głównym odbiorcą profilu i jakie w związku z tym informacje są mu potrzebne. Chyba nie muszę nikogo przekonywać, że przebijanie się przez barykadę nieistotnych treści jest mało skuteczne biznesowo.

Druga istotna kwestia: zupełnie inne informacje są kluczowe dla Twojego przyszłego klienta (strona WWW, telefon, projekty, które realizowałeś) a inne dla rekrutera (rodzaje firm i doświadczenie jakie posiadasz, dojrzałość biznesowa).

Jeżeli nie będziemy mieli świadomości tego, dla kogo istnieje nasz profil na LinkedIn, z dużym prawdopodobieństwem przeładujemy go zbędnymi informacjami, a przez to zniechęcimy odbiorców do zagłębienia się w niego.

3. CZYTELNY oraz spójny z aktywnością biznesową

Mamy zaledwie kilka sekund, aby przekonać odbiorcę na LinkedIn do siebie (wyniki badań mówią o kilku, kilkunastu sekundach). W związku z tym naszym celem jest zrobienie dobrego pierwszego wrażenia. Chcemy upewnić idealnego klienta, że jesteśmy dokładnie tą osobą, której szuka. Dlatego nawet bez konieczności uważnego przestudiowania całego profilu, a jedynie skanując go wzrokiem, nasz odbiorca powinien dowiedzieć się najważniejszych rzeczy o nas.

W sposób czytelny napisz:

- w czym się specjalizujesz,
- jaka jest Twoja rola w firmie,
- jak możesz pomóc swojemu idealnemu klientowi.

Informacje przedstaw jasno i konkretnie. To nie jest przestrzeń na zgadywanki czy niedomówienia.

Drugi aspekt, oprócz czytelności profilu i informacji w nim zawartych, to spójność z innymi informacjami w internecie. Niezależnie od tego, czy pracujesz na etacie, czy też prowadzisz własną firmę, profil na LinkedIn jest przedłużeniem tej aktywności. Niech te elementy uzupełniają się i tworzą spójny przekaz Twojej marki eksperckiej, czyli personal branding.

Do wykorzystania masz tutaj przede wszystkim zdjęcie, zdjęcie w tle oraz nagłówek. Postaraj się, aby przekaz tych elementów był na tyle autentyczny i spójny, a przede wszystkim interesujący, aby odbiorca chciał kliknąć przycisk „więcej”.

4. AKTUALNY

Słyszałam mnóstwo wymówek w tej kwestii. Od takiej, że „przecież to normalne, że profil na LinkedIn aktualizujemy, gdy szukamy pracy, bo wcześniej nie ma sensu”. Po wymówki w rodzaju: „nie będę się chwalił tym, co robię, bo w firmie mnie wyśmieją”.

Musisz mieć świadomość, że zdezaktualizowany profil na LinkedIn to dowód na social mediowe zaniedbanie. To tak, jakbyś zaprosił nowo poznane osoby, o których myślisz, że mogą być Twoimi nowymi przyjaciółmi, do zagraconego i brudnego salonu.

Wypełniony i aktualny profil to dowód na Twój wysoki poziom świadomości biznesowej i potwierdzenie reputacji, którą wypracowałeś w sieci.

Jeżeli osoby googlujące Cię w internecie trafią na serię przypadkowych zdjęć z grilla u stryja, imprezy integracyjnej oraz na „zemstę byłej narzeczonej”, to z dużym prawdopodobieństwem nieaktualny i niechlujny profil na LinkedIn jedynie upewni ich w negatywnym pierwszym wrażeniu.

ACT!

#SilnaMarkaWPraktyce

Nie wiesz, jak wygląda sprawa w Twoim przypadku? Wpisz do wyszukiwarki swoje imię i nazwisko. Zobacz, jak wysoko plasuje się Twój profil na LinkedIn. Przejrzyj treści, które pojawiają się w internecie w związku z Twoimi danymi osobowymi. Następnie kliknij przy oknie wyszukiwania opcję „grafika”, a zobaczysz wszystko to, co ma szansę zobaczyć sprawdzający Cię klient, przyszły pracodawca lub kontrahent.

ASK?

#WażnePytania

1. Jakie pierwsze wrażenie mógłby odnieść mój idealny klient?
2. Jakie myśli pojawiłyby się w jego głowie? Jakie emocje?
3. Czy utwierdziłby się w moim profesjonalizmie? Czy uznałby mnie za autorytet w danej dziedzinie?

4. Czy to, co publikuję jest wiarygodne, czy wręcz przeciwnie – niszczy moją reputację?

Jeżeli większość odpowiedzi utwierdza Cię w przekonaniu, że Twój profil na LinkedIn i obecność w internecie robią świetną marketingowo-sprzedażową robotę, to gratuluję. Rób tak dalej i niech moc będzie z Tobą.

Chcesz się upewnić, że niczego nie przegapiłeś? Koniecznie czytaj dalej.

PROFIL OSOBISTY NA LINKEDIN – NAJWAŻNIEJSZE ELEMENTY W 7 KROKACH

Krok 1. Zdjęcie profilowe

Ważne elementy zdjęcia profilowego:

- strój adekwatny do sytuacji (czyli włożony na poczet relacji biznesowych, nie towarzyskich), niekoniecznie garnitur i krawat. Najlepiej pokaż się w eleganckim stroju, w którym chodzisz do pracy lub na spotkania z klientem, ale niekoniecznie na uroczystą galę;
- wysoka rozdzielczość zdjęcia (bez tzw. pikseloży);
- zbliżenie twarzy (twarz zajmuje większą część zdjęcia, choć oczywiście są od tego wyjątki); kluczowe jest, aby patrzeć wprost (mieć kontakt wzrokowy z odbiorcą) i pokazać mimiką, z jakim wrażeniem chcemy zostawić odbiorcę. LinkedIn sugeruje, żeby twarz zajmowała 60% zdjęcia.

Na pewno warto wziąć pod uwagę:

- nierozpraszkujące, proste tło;
- aktualne zdjęcie (nie z czasów ukończenia studiów); to musisz być prawdziwy Ty, łatwy do rozpoznania poza internetem;
- raczej kolorowe niż czarno-białe (chyba że czarno-białe zdjęcia są elementem Twojego branding).

PRO!

#ProTip

Warto zainwestować w profesjonalne zdjęcie profilowe, bo jest to jeden z elementów ocenianych przez odbiorców. Niechlujne zdjęcie profilowe może spowodować, że – mimo naszej dogłębnej eksperckiej wiedzy – zostaniemy odebrani jako amatorzy.

Krok 2. Zdjęcie w tle

Zdjęcie w tle to wciąż niewykorzystana darmowa przestrzeń reklamowa o wymiarach 1584 × 396 pikseli, która umożliwia przekazanie wielu ważnych informacji i pozostawienie odbiorcy z celowo zaplanowanym wrażeniem. Wykorzystaj to i niech zdjęcie w tle wspiera główny przekaz Twojej marki.

Krok 3. Nagłówek

Nagłówek wraz ze zdjęciem profilowym uznaję za najważniejsze elementy profilu. Zauważ, że – w przeciwie-

stwie do innych portali społecznościowych – nagłówek na LinkedIn jest elementem, który pojawia się nie tylko w profilu, lecz także wtedy, gdy coś publikujesz lub komentujesz.

Co zrobić, aby nagłówek skutecznie komunikował rozwiązania, które oferujesz?

Do dyspozycji jest 120 znaków, w których możesz zawrzeć główny komunikat dla Twojego idealnego klienta.

Powtórzę: Twój profil na LinkedIn nie jest o Tobie, dlatego nagłówek powinien korespondować z tym, czego szuka Twój klient. Jeżeli chcesz trafić do rekruterów lub potencjalnych pracodawców, to nazwa stanowiska będzie kluczowa. Jeżeli jednak jesteś właścicielem jednoosobowej firmy, to pisanie o sobie „CEO” będzie trochę na wyrost i niekoniecznie skupi uwagę na tym, co najistotniejsze. Prawdopodobnie Twój idealny klient nie szuka właściciela firmy, lecz kogoś, kto ma określone doświadczenia i kompetencje – i o tym warto napisać w nagłówku.

#SilnaMarkaWPraktyce

Czas na Ciebie. Przede wszystkim zastanów się, po jakich słowach kluczowych wyszukuje Cię Twój idealny klient. Jeżeli brakuje Ci pomysłów, sprawdź, jak opisują siebie ludzie z Twojej branży, w szczególności ci, którzy oferują analogiczne do Twoich produkty i usługi.

Krok 4. Indywidualny adres URL

Edycja adresu URL na unikatowy adres zawierający Twoje imię i nazwisko jest nie tylko wsparciem działań związanych z SEO, lecz także gwarancją, że inni łatwiej znajdą Cię w wyszukiwarce LinkedIn.

Żeby to zrobić, kliknij w pierwszym kroku na swój profil. Po prawej stronie pojawi się opcja „Edytuj profil publiczny i adres URL”. Teraz również wiesz, gdzie należy kliknąć, aby stworzyć profil w kolejnym języku.

Krok 5. Podsumowanie

Podsumowanie to doskonałe miejsce, aby opowiedzieć o zawodowych dokonaniach, ciekawych projektach, wyróżnieniach i nagrodach. To również przestrzeń na słowa kluczowe. Masz trzy linijki tekstu, aby przekonać idealnego klienta do otwarcia „Okna uwagi” i kliknięcia opcji „Więcej”. Do dyspozycji masz 2000 znaków – podkreśl swoją wyjątkowość i w czytelny sposób przekieruj do oferty lub swojej strony WWW. W podsumowaniu warto zwrócić dużą uwagę na czytelność tekstu.

#ProTip

Choć LinkedIn – w przeciwieństwie choćby do Instagrama – ma minimalistyczny wygląd, to jednak stwarza

również przestrzeń do estetycznego i czytelnego przedstawienia informacji. Aby odbiorców nie odstraszyła jednolita treść oraz aby zwiększyć czytelność tekstu, polecam wykorzystać symbole i znaki z encyklopedii emotikonów (stwarzają one mnóstwo możliwości nawet przy skrajnie minimalistycznym podejściu społeczności LinkedIn).

Podsumowanie to również dobra przestrzeń do tego, aby opowiedzieć historię firmy lub usługi. Koniecznie wypisz wszystkie otrzymane nagrody i wyróżnienia. To nie miejsce na sztuczną skromność, lecz czas na skupienie uwagi odbiorcy na wszystkich argumentach, które potwierdzają Twoje doświadczenie, Twoją eksperckość i Twoją reputację. Na końcu tej sekcji zachęć czytających do konkretnego działania (CTA – *call to action*). Może to być wejście na stronę, kliknięcie linku z ciekawym raportem lub napisanie bezpośrednio na podany przez Ciebie adres.

Krok 6. Doświadczenie i wykształcenie

Jeżeli jesteś na początku drogi zawodowej, w doświadczeniu możesz opisać dotychczasowe wykształcenie, staże oraz zdobyte doświadczenie. Warto wspomnieć o stowarzyszeniach i działaniach, które potwierdzą Twoją proaktywną postawę i chęć rozwijania się.

Nie bój się używać punktorów, myślników czy prostych symboli, które będą porządkować informacje i sprawiać, że całość stanie się bardziej czytelna. Zadbaj też o multimedia. Dodanie zdjęć, filmów czy prezentacji nie tylko urozmaici profil, lecz także przykuje uwagę odbiorcy. Wykorzystaj wszystko, co podkreśli Twoją aktywną postawę, osiągnięcia oraz wyjątkowe zdolności.

Jakie jeszcze informacje warto zamieścić w profilu na LinkedIn? Wszystko, co potwierdzi Twoją aktywność oraz Twoje umiejętności w wąskich dziedzinach. Z tego właśnie powodu dodaj do profilu kolejne sekcje, takie jak „Projekty”, „Nagrody”, „Wyróżnienia” czy „Wolontariat”, o ile oczywiście masz się czym pochwalić.

Krok 7. Umiejętności, potwierdzenia, referencje

W profilu możesz umieścić 50 umiejętności według wybranej przez siebie kolejności. Szczęśliwie, to Ty decydujesz, które będą na szczycie. Warto nie pozostawiać tego przypadkowi, bo tak jak ludzie częściej głosują na polityków ze szczytu listy, tak użytkownicy LinkedIna chętniej potwierdzają umiejętności, które są na górze. Ta sekcja ma szczególne znaczenie dla późniejszego wyszukiwania i pozycjonowania dzięki słowom kluczowym Twojego profilu.

Dzięki potwierdzonym umiejętnościom zyskujesz na wiarygodności poprzez działanie społecznego dowodu słuszności, zwłaszcza gdy pochodzą nie tylko od znajomych czy współpracowników, lecz także od klientów.

Referencje mają większe znaczenie niż potwierdzenia umiejętności. Po pierwsze – są opisową formą twoich kompetencji, projektów i doświadczeń. Po drugie – pod referencjami znajdują się zdjęcia oraz imiona i nazwiska osób, które Cię polecają. To buduje zaufanie i autorytet. Zdecydowanie warto o to zadbać.

PROFIL OSOBISTY, KTÓRY SPRZEDAJE

Na koniec istotna kwestia, o której niewiele osób pamięta, gdy koncentruje się wyłącznie na optymalizacji pod kątem SEO. Tą istotną kwestią jest konwersja.

Możesz mieć zoptymalizowaną stronę i profil, ale bez właściwego poprowadzenia klienta do kolejnego etapu sprzedaży kosztowna wizyta może stać się zaledwie przelotną znajomością. A przecież w tym wszystkim chodzi o relację biznesową.

Dlatego w podsumowaniu umieść konkretne CTA. Niech to będzie możliwość zadzwonienia do Ciebie, wejścia na stronę lub adres mailowy, pod który można wysłać zapytanie.

Na zakończenie chcę jeszcze raz podkreślić: nie traktuj uzupełniania profilu na LinkedIn czy przeprowadzania jego audytu jako czynności, którą wykonuje się raz na rok lub – co gorsza – raz na kilka lat.

Jeżeli LinkedIn stanowi element Twojej social sellingowej strategii, aktualizuj profil co kwartał: uzupełnij informacje o ważnych projektach, które ostatnio zrealizowałeś, zdobytych nagrodach i wyróżnieniach. Poproś klientów o rekomendacje, dopisz certyfikaty i nazwy szkoleń, w których uczestniczyłeś.

Nie tylko podkreśl to Twój profesjonalizm, lecz także upewnij klienta, że trafił pod właściwy adres.

Powyższa lista zawiera podstawowe elementy decydujące o pierwszym wrażeniu, jakie robisz na odbiorcy trafiającym na Twój profil.

CHECKLISTA – Sprawdź, czy wszystko masz!

- Zdjęcie profilowe
- Zdjęcie w tle (1584 × 396 pikseli)
- Nagłówek (koniecznie uwzględnij słowa kluczowe)
- Indywidualny adres URL (koniecznie zmień na ten najbliższy Twojemu imieniu i nazwisku)
- Profil w dodatkowym języku
- Dane kontaktowe
- Lokalizacja i branża
- Podsumowanie (zamieść tu informacje, które potwierdzają Twoją wiarygodność, oraz słowa kluczowe)

- Polecane
- Doświadczenie (uwzględnij słowa, po których będzie Cię szukał Twój potencjalny klient, używaj jego języka i koniecznie dodaj słowa kluczowe)
- Wykształcenie
- Umiejętności, potwierdzenia, referencje
- Rekomendacje

Dodatkowo:

- Materiały audio, materiały wideo, pliki PDF
- Opisy ciekawych projektów i wyniki badań
- Wolontariat
- Certyfikaty
- Języki
- Publikacje
- Kursy
- Wyróżnienia i nagrody

■ Więcej o tym, jak skutecznie budować markę osobistą i firmową oraz wykorzystać LinkedIn do marketingu i sprzedaży znajdziesz w książkach Angeliki Chimkowskiej **Silna marka na LinkedIn** i **Autentyczny personal branding** **LinkedIn w praktyce**

CZYTANIE KSIĄŻEK NARZĘDZIEM BUDOWANIA KOMPETENCJI MIĘKKICH W PRACY PRAWNIKA

ELEMENTY KLUCZOWE

Czy można być dobrym prawnikiem bez regularnego czytania książek? Być może w wyjątkowych przypadkach jest to możliwe, jednak badania jednoznacznie wskazują, że osiągnięcie tego będzie znacznie trudniejsze. Regularne czytanie rozwija różnorodne kompetencje naszego mózgu, co może istotnie wpłynąć na skuteczność w pracy prawnika.

AUTORKA

Maria Deskur, wydawca, ekspertka ds. czytania, praktyk collective impact. Absolwentka Literatury na Sorbonie i komunikacji na Université Lumière. Współzałożycielka wydawnictwa Muchomor, wieloletnia dyrektor zarządzająca Książek Egmontu i Burdy, współfundatorka i prezeska Fundacji Powszechnego Czytania, pierwszej polskiej organizacji nagrodzonej Library of Congress Literacy Award. Autorka poradnika promującego czytelnictwo „Supermoc książek” oraz współautorka poradnika „#TataTeżCzyta” i „Czytającej szkoły”.

Praca prawnika to nie tylko znajomość przepisów prawa, zdolność analitycznego myślenia czy umiejętność pisania skomplikowanych dokumentów. Sukces wybitnych adwokatów czy sędziów wiąże się na ogół także z dobrze rozwiniętymi kompetencjami miękkimi, takimi jak empatia, umiejętność komunikacji, kreatywność czy zdolność do pracy w zespole. A jednym z najskuteczniejszych sposobów rozwijania tych wszystkich umiejętności jest właśnie regularne czytanie książek.

ROZWÓJ EMPATII I ZDOLNOŚCI ROZUMIENIA INNYCH PERSPEKTYW

Empatia jest szalenie istotna w bardzo wielu obszarach naszego życia i praca prawnika na pewno nie jest tu wyjątkiem. Zdolność do zrozumienia uczuć i punktu widzenia klienta pozwala na skuteczniejsze reprezentowanie jego interesów oraz budowanie zaufania. W świetle badań prowadzonych już od ponad 15 lat czytanie literatury pięknej, szczególnie powieści, pomaga

rozwijać tę umiejętność. Zanurzenie się w fabule pozwala czytelnikowi wejść w skórę bohaterów, zrozumieć ich motywacje, emocje i dylematy moralne. Proste otwarcie powieści jest w jakiś sposób aktem empatii – otwieramy się przecież na punkt widzenia kogoś innego, jego uczucia, przeżycia i perspektywę. Bardzo interesujące badania z ostatnich lat pokazują, że nasze mózgi potrafią reagować na literaturę tak jakbyśmy to my byli bohaterami – realnie przeżywamy to, co się wydarza postaciom opisanym. Badania potwierdzają, że osoby czytające beletrystykę osiągają wyższe oceny w testach na empatię – to wejście w czyjąś opowieść i uczucia uczy nas głębokiego rozumienia innych punktów widzenia. Dla prawnika, który musi często analizować intencje i emocje swoich klientów, świadków czy przeciwników procesowych, taka zdolność jest nieoceniona.

WZMACNIANIE UMIEJĘTNOŚCI KOMUNIKACYJNYCH

Skuteczna komunikacja jest kolejnym elementem kluczowym. Obejmuje ona zarówno umiejętność jasnego wyrażania swoich myśli w mowie i piśmie, jak i aktywnego słuchania. Czytanie książek rozwija zdolność posługiwania się językiem, wzbogaca słownictwo i uczy precyzji w formułowaniu wypowiedzi. Wielu pisarzy podkreśla, że zaczęło pisać ponieważ dużo czytali.

Dodatkowy element to kompetencje do formułowania związków przyczynowo-skutkowych, myślenie analityczne i syntetyczne, dedukcyjne i indukcyjne. Badania neuro naukowców wskazują na fakt, że czytanie książek buduje w naszych mózgach wszystkie te kompetencje dzięki temu, że długie teksty są *de facto* właśnie na tych elementach myślenia skonstruowane.

ROZWÓJ KREATYWNOŚCI

Konieczność niestandardowego rozwiązywania problemów swoich klientów to ważne wyzwanie w zawodzie prawnika. Kreatywność i zdolność myślenia lateralnego są w tej pracy równie ważne, jak znajomość kodeksów i precedensów. Literatura oczywiście rozwija wyobraźnię i uczy patrzenia na problemy z nietypowej perspektywy, przy jednoczesnym treningu rygoru myślenia logicznego i analitycznego. Nie zdajemy sobie na co dzień sprawy jak bardzo skomplikowanym procesem jest czytanie i jak wiele – w związku z tym – nam daje, jak bardzo wpływa na skuteczne funkcjonowanie naszych mózgów w tak wielu kierunkach. Budowanie wyobraźni należy do tych skutków czytania, o których mówi się najczęściej, ale warto zrozumieć, że sama kreatywność byłaby często marną pomocą bez logiki, analizy i syntezy, dedukcji i indukcji, które trenujemy czytając. Supermoc płynąca z czytania książek polega na tej olbrzymiej wielowymiarowości ćwiczenia mózgu.

**JUŻ 6 MINUT CZYTANIA OBNIŻA
POZIOM NASZEGO STRESU O PONAD 60%.**

BUDOWANIE UMIEJĘTNOŚCI NEGOCJACYJNYCH

Negocjacje są nieodłącznym elementem pracy prawnika. Czytanie książek o tematyce psychologicznej, literatury faktu czy powieści z rozbudowanymi wątkami negocjacyjnymi pozwala lepiej zrozumieć dynamikę konfliktów i mechanizmy ich rozwiązywania.

Powieści, w których bohaterowie prowadzą złożone dialogi, uczą nas subtelności i strategii przekonywania innych do swojego punktu widzenia, uczą nas budowania argumentacji, pokazują konteksty, ćwiczą nasze umiejętności formułowania logicznych ciągów myślenia. To wszystko kompetencje nie do przecenienia, które – co więcej – są bardzo trudne do pozyskania bez czytania. Dzięki nim możemy nie tylko efektywniej negocjować, lecz także budować trwałe relacje z klientami i partnerami biznesowymi.

Literatura faktu daje nam wiedzę, buduje konteksty naszego myślenia, punkty odniesienia, nawet po prostu zasób danych, wiedzę, którą możemy przywołać w trakcie negocjacji. To też bardzo istotne. Stajemy się negocjatorami atrakcyjniejszymi i skuteczniejszymi.

REDUKCJA STRESU

Kolejny, bardzo odmienny aspekt od tych już wymienionych: czytanie uspokaja. Stres towarzyszy nam dość powszechnie, dlatego zdolność do radzenia sobie z emocjami jest kluczowa. Badania wykazały, że czytanie książek działa niezwykle relaksująco. Już 6 minut czytania obniża poziom naszego stresu o ponad 60%(!), a dzieje się tak, ponieważ literatura wciąga w inny świat, czytanie zmusza nasz mózg do skupienia się na dekodowaniu znaczeń i dzięki temu odwraca naszą uwagę od tematów stresogennych, pomagając oderwać się od nich i zyskać świeże spojrzenie na trudne sytuacje.

KSZTAŁTOWANIE ETYKI ZAWODOWEJ

Literatura często porusza trudne kwestie moralne i etyczne, zmuszając czytelnika do refleksji nad własnymi wartościami i przekonaniem. Dla prawnika, który musi podejmować decyzje zgodne z zasadami etyki zawodowej, taka refleksja jest niezwykle cenna. Książki często ukazują złożoność ludzkich wyborów

i konsekwencje ich podejmowania, co może inspirować nas do bardziej świadomego działania w zgodzie z zasadami moralnymi.

KSZTAŁTOWANIE UMIEJĘTNOŚCI PRACY ZESPOŁOWEJ

Często pracujemy w zespołach, gdzie umiejętność współpracy jest kluczowa. Niewątpliwym paradoksem jest fakt, że czytanie książek, czynność prywatna i prawie intymna, buduje nasze zdolności pracy z innymi.

”

Kreatywność i zdolność myślenia lateralnego w pracy prawnika są równie ważne, jak znajomość kodeksów i precedensów.

W świetle badań ten paradoks jest dziś bardzo mocno udowodniony: czytanie buduje naszą empatię, zdolności komunikacyjne, wrażliwość, ale też głębokie rozumienie znaczeń – to wszystko ćwiczy nasze umysły do pewnej giętkości, wzajemnego rozumienia, otwartości na innych i gotowości do słuchania, które są niezbędne do pracy w zespole.

NA KONIEC

Czytanie książek to wspaniała forma rozrywki i sposób na relaks, dobrze jest w ten sposób o książkach myśleć: czytać to, co lubimy, co nas cieszy, bawi, może wzrusza

czy daje nam dreszczyk emocji. Warto jednak zdawać sobie sprawę z tego, że czytanie to także potężne narzędzie rozwoju osobistego, które może pomóc w kształtowaniu kluczowych kompetencji miękkich potrzebnych w pracy prawnika (i nie tylko!).

W czasach kiedy wszystko przyspiesza, filmiki w mediach społecznościowych stają się coraz krótsze, filmy, które oglądamy coraz dynamiczniejsze, a praca online powoduje, że teoretycznie możemy pracować od rana do wieczora, nie ruszając się sprzed komputera, warto szukać mechanizmów ratujących nasz dobrostan. Spacer, sport, kawa z przyjaciółmi czy czytanie książek to takie mechanizmy. Fundacja Powszechnego Czytania zaprasza do czytania w sposób szczególny, postrzegamy funkcjonowanie człowieka jako całości: prawidłowy oddech, ruch na świeżym powietrzu i czas z przyjaciółmi oraz czytanie książek – to elementy, które zbudują nasz dobrostan, jeśli będziemy dbać o nie wszystkie. ●

Każdy ma prawo do czytania!

WSPIERAMY RODZICÓW

▶▶ pokazujemy, jak czytanie i rozmowy mogą zmienić przyszłość ich dzieci i ich własną.

SZKOLIMY LIDERÓW I LIDERKI

▶▶ przekazujemy wiedzę, trenujemy mechanizmy zachęcania do czytania i budowania współpracy na rzecz zmiany.

POMAGAMY WYKLUCZONYM

▶▶ dostarczamy książki tym, którzy ich nie mają.

PRZEKAŻ swoje 1,5% podatku

KONIECZNIE WPISZ CEL SZCZEGÓŁOWY!

WYPEŁNIJ PIT: **KRS** ▶▶ 0000270261

fpc.org.pl

CEL SZCZEGÓŁOWY ▶▶ FUNDACJA POWSZECHNEGO CZYTANIA 14691

FPC Fundacja Powszechnego Czytania®

UMOWY W JĘZYKU ANGIELSKIM

POSTANOWIENIA WPROWADZAJĄCE: NAZWA, STRONY I TERMIN ZAWARCIA UMOWY

W poniższym fragmencie książki „Jak czytać i rozumieć angielskie umowy?” omówiono postanowienia, które wprowadzają czytelnika w tekst umowy. Jest to część stosunkowo krótka, choć – jak się będzie można przekonać – obfitująca w archaicznie brzmiące wyrażenia. Formuły te przetrwały w tekstach umów, ponieważ kolejne pokolenia prawników powtarzały je, nie bacząc na fakt, że dawno wyszły już one z powszechnego użycia.

AUTOR

prof. dr hab. Leszek Berezowski, językoznawca i tłumacz z wieloletnim doświadczeniem zawodowym. Profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, założyciel i kierownik Podyplomowego Studium Przekładu. Do czasu uzyskania profesury tłumacz wielu instytucji finansowych.

Dla czytelnika przystępującego do lektury umowy ten konserwatywny upór twórców angielskich dokumentów prawnych ma jednak nieoczekiwanie pozytywne skutki. Powielanie tak samo brzmiących zapisów wbrew zachodzącym w języku zmianom doprowadziło do bardzo daleko posuniętej standaryzacji postanowień wstępnych, dzięki czemu szczegółowa analiza kilku przypadków pozwoliła na swobodną lekturę tej części praktycznie każdej umowy.

Poniżej omówimy terminy związane z nazwami umów, oznaczeniem stron, które do nich przystępują, oraz wskazaniem daty ich zawarcia. Dotyczące tych kwestii dane występują bowiem zazwyczaj wspólnie, niejednokrotnie w jednym dłuższym zdaniu i w różnej kolejności.

NAZWA, STRONY I TERMIN ZAWARCIA UMOWY

W krajach anglosaskich obowiązuje całkowita swoboda w nazywaniu umów, ponieważ nie posiadają one kodeksów cywilnych, które dzieliłyby zawierane w nich umowy na nazwane i nienazwane, jak to ma miejsce w Polsce, i tym samym wpływały na stosowane przez prawników nazewnictwo. W zdecydowanej większości przypadków nadawane umowom nazwy przedstawiają zatem dosyć wiernie, choć ogólnikowo, przedmiot, co do którego porozumiały się przystępujące do umowy strony.

Ze względu na konieczność ograniczenia się do użycia zaledwie kilku słów nazwy umów, tak samo jak tytuły wielu artykułów prasowych, zawierają jednak zazwyczaj łącznie rzeczowniki, np.:

TURBINE PURCHASE AGREEMENT

a wszystkie przyimki, przedimki i końcówki, czyli elementy gramatyczne, które określają związki, jakie zachodzą pomiędzy użytymi w nazwie słowami, są pomijane. W języku angielskim taka oszczędność gramatyczna wiąże się dodatkowo z odwróceniem szyku wyrazów. Z tego względu powstałe w ten sposób ciągi rzeczowników należy czytać od końca, czyli od prawej do lewej, rekonstruuując po drodze pominięte w zapisie elementy gramatyczne na podstawie znajomości języka angielskiego oraz kontekstu. Przytoczony powyżej przykład jest zatem równoważny bardziej zrozumiałej wersji:

An agreement to purchase a turbine,

czyli *Umowa zakupu turbiny*, lub też:

An agreement to purchase turbines,

czyli *Umowa zakupu turbin*.

Używane w tego typu zestawieniach rzeczowniki zawsze występują bowiem w liczbie pojedynczej, niezależnie od tego, do ilu rzeczy czy pojęć faktycznie się odnoszą. Właściwą liczbę gramatyczną zamierzoną przez autora tekstu (czyli pojedynczą lub mnogą) należy zatem ustalić na podstawie dalszego ciągu umowy.

Najbliższym nazwie fragmentem, w którym można taką informację znaleźć, są **recitals**, czyli rozpoczynające się zazwyczaj od słowa **whereas** wyliczenie okoliczności, które skłoniły strony do zawarcia czytanej umowy. Jedną z przytaczanych okoliczności tradycyjnie są zamiary strony lub stron umowy, na przykład w omawianym przypadku:

Whereas DOL Power intends to purchase three gas turbines...

co nie pozostawia żadnych wątpliwości, że właściwe znaczenie cytowanej nazwy oddaje druga z przytoczonych możliwości, używająca słowa turbina w liczbie mnogiej.

Pamiętając o przedstawionej powyżej zasadzie interpretacji nadawanych umowom nazw oraz swobodzie ich formułowania, można przystąpić do szczegółowej analizy używanej w nich terminologii.

HELICOPTER¹ PURCHASE AGREEMENT²

Between BOOSTER, Ltd.³
and WORLD SERVICES, Inc.⁴
Dated as of⁵ May⁶ 03, 1998

- Zgodnie z przedstawioną powyżej regułą interpretacji nazw użyte w przykładzie słowo **helicopter** może się odnosić zarówno do liczby pojedynczej, jak i mnogiej, a dopiero dalsza treść umowy wyjaśni, czy chodzi o umowę zakupu helikoptera, czy też helikopterów.
- W angielskim języku prawa istnieją dwa terminy na określenie umowy: **agreement** i **contract**. Terminu **contract** używa się, gdy mowa o pojęciu umowy (stąd na przykład **contract law** – prawo umów), a terminem **agreement** określa się spisana na papierze lub uzgodnioną ustnie treść umowy. W nazwach umów występuje więc z reguły słowo **agreement**, a w dyskusjach teoretycznych pojawia się zazwyczaj słowo **contract**. Nie dzieje się tak jednak zawsze, ponieważ rzeczownik **contract** występuje w dwóch postaciach gramatycznych: policzalnej i niepoliczalnej. Jako rzeczownik policzalny **contract** posiada liczbę mnogą i czasami występuje zamiennie z terminem **agreement** w znaczeniu *umowa*. Jako rzeczownik nie-

Źródło: Adobe Stock

policzalny **contract** występuje natomiast wyłącznie w liczbie pojedynczej, przybierając znaczenie *prawo umów, prawo zobowiązań umownych*.

- Ltd.** to skrót od słowa **limited**, które obowiązkowo dodawane jest do nazw rejestrowanych w Wielkiej Brytanii i Irlandii spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, czyli **private limited companies**.
- Inc.** to skrót od słowa **incorporated**, używanego w nazwach spółek rejestrowanych w USA. Ponieważ w kraju tym nie dzieli się spółek kapitałowych na poszczególne rodzaje, użycie tego skrótu oznacza jedynie, że spółce nadano osobowość prawną.
- Wyrażenia **as of** używa się do wskazania dnia, na jaki datowany jest dany dokument.
- Dla uniknięcia nieporozumień w datach zawsze używa się nazw miesięcy, a nie ich numerów. W USA 03.05 to piąty marca, a w Wielkiej Brytanii – trzeci maja. Nazwa umowy może być oczywiście o wiele dłuższa i bardziej zintegrowana z pozostałą treścią dokumentu, choć zgodnie z tradycją z reguły zapisywana jest dużymi literami:

**MOTION PICTURE DISTRUBUTION,
MARKETING AND PROMOTION AGREEMENT¹
dated² as of March 20, 1999 (the “Agreement”),³
by and between⁴ Marvin Johnson, Inc.
 (“the Owner”) and Sydney Media, Pty.⁵
 (the “Company”).**

- Zgodnie z przedstawioną powyżej zasadą nazwę umowy składającą się z samych rzeczowników należy czytać od końca, dzięki czemu wiadomo, że jest to *umowa promocji, marketingu i dystrybucji filmu* (lub *filmów*, jeżeli dalsza treść umowy wskaże na liczbę mnogą).
- Słowa **dated** używa się w taki sam sposób jak polskiego wyrażenia *z dnia*.
- Zgodnie z konwencjami redakcyjnymi omówionymi w rozdziale 2.2 użycie nawiasów okrągłych (**brackets**) równoważne jest polskiemu zwrotowi *dalej zwany*, a zastosowanie cudzysłowu (**inverted commas**) oznacza wskazanie formy, w jakiej dane słowo będzie używane w dalszej części tekstu w znaczeniu określonym przed nawiasem.
- By and between** to archaiczna formuła tradycyjnie poprzedzająca określenie stron umowy. Wystąpienie w niej przyimka **between** jest oczywiste, ponieważ ustanawia ona stosunki prawne *pomiędzy* stronami, które do niej przystępują. Dodanie drugiego przyimka **by** wynika natomiast z faktu, że zgodnie z gramatyką języka angielskiego używa się go do oznaczenia wykonawcy czynności, jeżeli zdanie sformułowane jest w stronie biernej (np. **the agreement is entered into by** / *umowa zawarta przez*). Ponieważ umowa rzeczywiście jest zawierana przez strony wskazane w jej nazwie, uznano,

że wyrażenie tego faktu samym słowem **between**, które nie wiąże się trwale z żadnym czasownikiem, to za mało, i stworzono kombinację **by and between**, choć znaczy ona dokładnie to co samo **between**, i tak ją należy rozumieć. Stosuje się ją wyłącznie w sytuacji, gdy do umowy przystępują tylko dwie strony.

- ⁵ **Pty.** to skrót od słów **proprietary company**, obligatoryjnie używanych w Australii i Republice Południowej Afryki w nazwach rejestrowanych w tych krajach spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, czyli **private limited companies**. Innymi słowy, jest to australijski i południowoafrykański odpowiednik brytyjskiego Ltd.

Nieco inaczej zredagowane są zazwyczaj nazwy umów, do których przystępuje więcej stron niż dwie, tak jak w poniższej umowie kupna-sprzedaży:

PURCHASE AND SALE AGREEMENT
by and among¹ COAL ENERGY, L.P.²
BC INTERNATIONAL, INC. a Delaware³
corporation⁴ and PITSTONE, PLC.⁵

- ¹ **By and among** to tradycyjna formuła poprzedzająca wskazanie stron umowy w sytuacji, gdy jest ich więcej niż dwie (w cytowanym fragmencie są to trzy spółki). Użycie przyimka **by** w tym przypadku wynika z takich samych przyczyn jak w opisanym powyżej złożeniu **by and between** i ma takie same konsekwencje – cała kombinacja znaczy dokładnie tyle co samo **among**, czyli *po między*.
- ² **L.P.** to skrót od słów **limited partnership**, oznaczających w krajach anglosaskich *spółkę komandytową*.
- ³ W umowach zawieranych przez spółki amerykańskie często określa się stan, w którym są one zarejestrowane. W tym przypadku chodzi więc o spółkę zarejestrowaną w stanie **Delaware**, który pobiera z tego tytułu najniższe w USA opłaty i stosuje najprostsze w tym kraju procedury, przyciągając bardzo wiele spółek, które faktyczną działalność prowadzą zazwyczaj zupełnie gdzie indziej.
- ⁴ **Corporation** to amerykańskie określenie *spółki kapitałowej*. Ponieważ w kraju tym nie dzieli się spółek kapitałowych na rodzaje, użycie tego terminu oznacza jedynie, że chodzi o spółkę posiadającą osobowość prawną. Jednym ze skrótów dodawanych przez takie spółki do swych nazw jest omówione powyżej **Inc.**
- ⁵ **Plc.** to skrót od słów **public limited company**, obligatoryjnie używanych w nazwach rejestrowanych w Wielkiej Brytanii i Irlandii spółek akcyjnych.

Określenie terminu zawarcia umowy często nie ogranicza się do prostego wskazania odpowiedniego dnia, miesiąca i roku poprzedzonego słowami **dated** lub **as of**, omówionymi powyżej, ale wiąże się z użyciem przeznaczonych do tego celu czasowników. Pierwszym z nich jest **make**:

CONSULTING AGREEMENT (the “Agreement”)
made¹ as of **this**² 25th day of July, 2002
 (“**Effective Date**”³) by and between Mola
Corporation, a Delaware corporation (“Company”),
and BMM, L.L.P.⁴ (“Consultant”).

- ¹ Znaczenie czasownika **made** użytego przed określeniem terminu zawarcia umowy równoważne jest znaczeniu polskiego przymiotnika *zawarta*.
- ² Zaimka wskazującego **this** często używa się przed wskazaniem daty zapisanej w formie zawierającym przyimek **of**, czyli jak powyżej: 25th day of July, 2002. W takim przypadku **this** znaczy dokładnie to samo co polskie określenie *dnia*, dzięki czemu odczytując tak zapisane daty, można pominąć użyte po pierwszej liczbie słowo **day**.
- ³ **Effective Date** to *termin wejścia umowy w życie*. Może to więc być ta sama data co termin podpisania umowy, ale nie musi.
- ⁴ **L.L.P.** to skrót od słów **Limited Liability Partnership**, obowiązkowo stosowanych w nazwach spółek, które są anglosaskimi odpowiednikami polskich *spółek partnerskich*.

Czasownik **make** może się też bezpośrednio łączyć z przymiotnikiem **effective**, ponieważ oba te słowa uczestniczą w określaniu istotnych dla umowy terminów:

This is a¹ Restructuring Agreement (hereinafter
“Agreement”) **made effective**² May 10th, 1999,
between Seaway Inc. (hereinafter “Seaway”),
a California corporation having its **principal
place of business**³ in San Francisco, California,
and International Shipping Consulting (“ISC”) a
New York corporation having its principal place
of business in Ark Park, New York.

- ¹ Jest to bardzo nieoficjalne i nietypowe wprowadzenie nazwy umowy, stosowane wyłącznie przez zwolenników wspomnianego w rozdziale pierwszym *ruchu na rzecz prostego języka prawa*, czyli **the plain language movement**.
- ² **Made effective** oznacza *termin wejścia umowy w życie*, który może, ale nie musi, pokrywać się z terminem jej zawarcia wskazanym w postanowieniach końcowych.
- ³ **Principal place of business** oznacza *główne miejsce prowadzenia działalności gospodarczej*, a nie siedzibę spółki. Gdyby chodziło o wskazanie siedziby, użyto by terminów **seat**, **registered seat** lub **registered office**.

Drugim czasownikiem poprzedzającym wskazanie terminu zawarcia umowy jest **enter**:

This¹ agreement (“Agreement”) is **entered into**²
between Martens, Inc. (“Martens”) **having offices**³

at 189 Fremont Ave. San Fernando, CA 94041 and Compustore, Inc., (“Distributor”) having offices at 179 North⁴ Red River Parkway, Dallas, TX 75244.

- Użycie zaimka wskazującego **this** przed słowem **agreement** nadaje mu takie samo znaczenie jak archaiczny polski zaimek wskazujący *niniejszy*.
- Znaczenie czasownika **entered** umieszczonego przed określeniem terminu zawarcia umowy równoważne jest znaczeniu polskiego przymiotnika *zawarta*. W znaczeniu tym po czasowniku **enter** zawsze występuje przyimek **into**.
- Having offices** jest nieoficjalnym określeniem *siedziby spółki*. Bardziej oficjalne to **registered office, seat of the company** oraz **registered seat**.
- W nazwach amerykańskich ulic często występują określenia stron świata, ponieważ numeracja zwykle rozpoczyna się w środku ulicy i narasta równocześnie w dwu przeciwnych kierunkach oznaczanych parami jako **North** i **South** lub **East** i **West**. Bardziej precyzyjnych azymutów na szczęście nie wprowadzono.

Zdarza się również, że oba przedstawione powyżej czasowniki występują razem, nie wnoszą to jednak niczego nowego do treści umowy poza jej wydłużeniem:

THIS NONCOMPETITION AGREEMENT (the “Agreement”) made and entered into¹ as of the 22th day of August, 2003, by and between Stenton, Inc., a California corporation (“Buyer”), and Meadbrook, plc. (“Seller”).

- Złożenie **made and entered into** należy rozumieć tak samo jak pojedyncze użycia wchodzących w jego skład czasowników omówione powyżej.

Nazwy umów bywają również poprzedzane słowami, które określają rodzaj tekstu umowy, z jakim czytelnik ma do czynienia. W praktyce występują trzy takie określenia, z których każde jest przymiotnikiem łączącym się bezpośrednio ze słowem **agreement**, choć umiejscowione są one na dokładnie przeciwnych końcach nazwy umowy. Pierwszym ze wspomnianych trzech słów jest **master**:

MASTER¹ DISTRIBUTION AND MARKETING AGREEMENT
MASTER DISTRIBUTION AND MARKETING AGREEMENT dated as of February 19th, 2001 by and between Cymru Financial Services, (hereinafter called “Seller”), having its principal place of business at 1410 Compton Drive, Bolton, England, and Taxrelief.com a **partnership²** (hereinafter called “**Firm³”) having its principal place of business**

at 1702 Heather Lane, Brighton, England.

- Poprzedzające nazwę umowy słowo **master** oznacza, że jest to *umowa ramowa*, która ustala warunki, na jakich zawarte zostaną dalsze umowy z poszczególnymi dystrybutorami (jak powyżej), najemcami, dostawcami *etc.* Treść tych dalszych umów może być albo identyczna z **master agreement**, czyli umową ramową, albo zgodna z nią w podstawowych warunkach umowy, a dostosowana do potrzeb stron w sprawach mniej istotnych. Całość nazwy umowy należy zatem odczytać jako: *Ramowa umowa marketingu i dystrybucji*.
- Partnership** to spółka osobowa, czyli nieposiadająca odrębnej osobowości prawnej. Z nazwy tej nie wynika jednak, o jaki rodzaj spółki osobowej chodzi (np. jawnej, komandytowej *etc.*).
- Terminu **firm** używa się w znaczeniu *spółka zazwyczaj w odniesieniu do spółek osobowych, czyli partnerships*. Słowo to nie ma nic wspólnego ani z *firmą spółki* (czyli jej nazwą), po angielsku **business name**, ani nie jest synonimem słów **company** i **corporation**, oba odnoszą się bowiem wyłącznie do *spółek kapitałowych*.

W przypadku umów, których tekst nie został jeszcze do końca ustalony i wymaga uzupełnienia we wskazanych w tekście miejscach, przed nazwą umowy występuje słowo **form**, tak jak w zacytowanym poniżej fragmencie *umowy o pracę*:

FORM¹ OF EMPLOYMENT AGREEMENT
AGREEMENT, dated as of _____ 1999 by and between Nessimack, Inc., a Delaware corporation (the “Company”), and Scott Seaton (the “Employee”).

- Poprzedzenie nazwy umowy słowem **form** oznacza zatem, że jest to umowa *in blanco*, dająca stronie, która ją otrzymała, możliwość uzupełnienia wykreskowanych miejsc wedle własnego uznania.

Trzecim ze wspomnianych słów określających rodzaj czytanej umowy jest **draft**:

DRAFT¹ CREDIT AGREEMENT

- Użycie terminu **draft** oznacza, że tekst czytanej umowy jest projektem przeznaczonym do dalszych negocjacji. Zacytowaną nazwę należy więc odczytać jako *projekt umowy kredytowej*.

Znacznie mniej przewidywalne jest nazewnictwo aneksów do już obowiązujących umów. Celem sporządzenia aneksu jest wprowadzenie zmian do wcześniej podpisanej umowy, co w języku angielskim prowadzi do poprzedzenia nazwy aneksowanej umowy słowami, których znaczenie wiąże się ze zmianą na lepsze. W wersji najprostszej jest to **amendment**, np.:

AMENDMENT No. 1 TO EMPLOYMENT AGREEMENT,

czyli *Aneks nr 1 do umowy o pracę.*

W wersji nieco bardziej wyszukanej treść tę wyrażają dwie zestawione ze sobą formy czasownikowe o bardzo zbliżonym znaczeniu, np.:

AMENDED AND RESTATED EMPLOYMENT AGREEMENT,

czyli tak jak poprzednio *Aneks do umowy o pracę.*

Innym sposobem wyrażenia tej samej treści jest użycie mającego podobne znaczenie słowa **modification**, np.:

THIRD MODIFICATION EMPLOYMENT AGREEMENT,

czyli *Aneks nr 3 do umowy o pracę.*

Jeszcze inna, ale równie łatwo zrozumiała, wersja tego samego zapisu brzmi:

SUPPLEMENTAL EMPLOYMENT AGREEMENT,

czyli po raz kolejny *Aneks do umowy o pracę.* ●

Tekst pochodzi z książki prof. dr. hab. Leszka Berezowskiego „Jak czytać i rozumieć angielskie umowy?” (Warszawa 2023).

- Omówienie dalszych części umowy oraz terminów charakterystycznych dla różnych typów umów pisanych po angielsku, w tym umowy sprzedaży, umowy o pracę itd., znajdziesz w poniższej książce

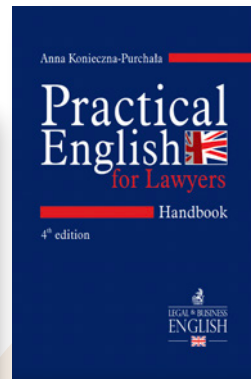
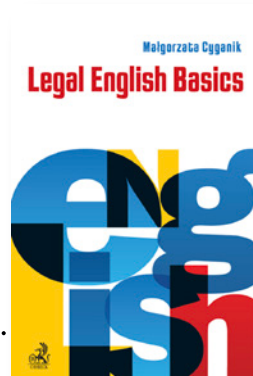
■ **Zobacz także inne książki z tej serii!**

WEJDŹ NA WYŻSZY POZIOM LEGAL ENGLISH!

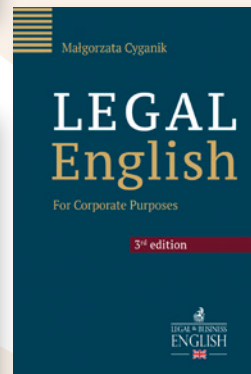
Książki do samodzielnej nauki prawniczego języka angielskiego dla osób na różnych poziomach zaawansowania.

**PUNKT WYJŚCIA
DO NAUKI PRAWNICZEGO
JĘZYKA ANGIELSKIEGO**
poziom B1

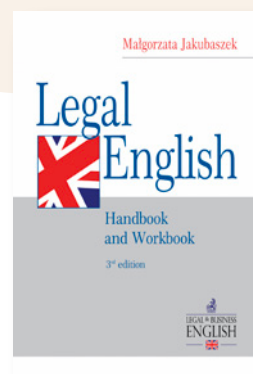
■ **ROZWÓJ KOMPETENCJI
JĘZYKOWYCH**
poziom B1 i wyższy

■ **NIEZBĘDNIK
PRZYSZŁEGO
PRAWNIKA**
poziom B1–B2

■ **POGŁĘBIANIE
ZNAJÓMOŚCI LEGAL
ENGLISH**

■ **PODRECZNIK
PRZYGOTOWUJĄCY
DO EGZAMINU
TOLES**

■ **ROZWIJANIE
UMIEJĘTNOŚCI PISANIA
W TEMATYCE
PRAWNO-POLITYCZNO
-SPOŁECZNEJ**

■ Te i wiele innych książek do nauki języków obcych znajdziesz na stronie ksiegarnia.beck.pl

EDWARD GNIEWEK

(ur. 8 listopada 1945 r.)

Polski prawnik, profesor, doktor nauk prawnych. Wieloletni kierownik Zakładu Prawa Cywilnego i Międzynarodowego Prywatnego. Prorektor Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1988–1990. Sędzia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu w stanie spoczynku.

Edward Gniewek z małej miejscowości Kokuszka położonej gdzieś pomiędzy górami koło Piwnicznej Zdroju, zaraz po ukończeniu Liceum Ogólnokształcącego w Starym Sączu, wyjechał do Wrocławia. Tu w latach 1963–1968 studiował prawo na Uniwersytecie Wrocławskim. Następnie związał swoją karierę naukową z tą uczelnią i został asystentem w Instytucie Prawa Cywilnego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, gdzie później był także adiunktem. Równocześnie odbył pozaetatową aplikację sądową w Sądzie Wojewódzkim we Wrocławiu, zakończoną w 1970 r. egzaminem sędziowskim. Przygodę z wymiarem sprawiedliwości odłożył jednak na później, skupiając się na pracy naukowej. W 1974 r. obronił pracę doktorską, a w 1997 r. uzyskał tytuł profesora nauk prawnych. W 1988 r. został prorektorem do spraw studenckich Uniwersytetu Wrocławskiego.

■ Bestsellerowe podręczniki akademickie prof. Edwarda Gniewka, z których uczą się kolejne pokolenia studentów prawa

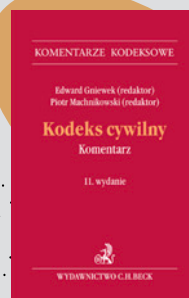
A po pięciu latach stanął na czele Zakładu Prawa Cywilnego i Międzynarodowego Prywatnego na Uniwersytecie. Jego zainteresowania naukowe koncentrowały się wokół zagadnień prawa rzeczowego, dotykając problematyki prawa rolnego, górniczego, wodnego, lokalowego i spółdzielczego.

W 1991 r. prof. Gniewek objął funkcję sędziego w Sądzie Apelacyjnym we Wrocławiu. Szybko zyskał opinię autorytetu wrocławskiego wymiaru sprawiedliwości, a wielu sędziów sądów niższej instancji, adwokatów i radców prawnych uczyło się prawa z jego uzasadnień wyroków.

Warto też wspomnieć o bliskiej i długotrwałej współpracy Profesora ze środowiskiem notarialnym w Polsce, do której przyczyniły się zarówno jego naukowe zainteresowania koncentrujące się na problematyce obrotu nieruchomościami, jak i wieloletnie pełnienie funkcji sędziego wizytatora do spraw notarialnych we wrocławskim Sądzie Apelacyjnym.

Przez cały czas Profesor aktywnie oddawał się działalności pisarskiej, jako autor, współautor, redaktor, a także pomysłodawca, projektant i organizator wielu publikacji prawnych. Tworzył lub współtworzył systemy, komentarze i podręczniki. Jest autorem m.in. podręcznika „Prawo rzeczowe” (15 wydań), komentarza „Księgi wieczyste. Art. 1–58² KWU. Art. 626¹–626¹³ KPC” (w serii Duże Komentarze Becka), redaktorem 3 i 4 tomu Systemu Prawa Prywatnego (tomy „Prawo rzeczowe”) czy jednotomowego komentarza do Kodeksu cywilnego (wyd. C.H.Beck). ● Opracowano na podstawie materiałów udostępnionych przez Uniwersytet Wrocławski.

■ Szczególnie polecamy jednotomowy komentarz do KC

Studentko! Studencie!

Umiejętność sprawnego korzystania z systemów informacji prawnej stała się niezbędną w pracy każdego prawnika. Szybkie i trafne wyszukiwanie podstawy prawnej, orzecznictwa, właściwego komentarza czy wzoru pisma procesowego to ogromny atut **ułatwiający naukę** oraz **codzienną pracę** wszystkich sędziów, prokuratorów, adwokatów czy radców prawnych.

Specjalnie dla Ciebie, we współpracy z wieloma polskimi uczelniami wyższymi, przygotowaliśmy rozwiązanie pozwalające na logowanie się do Systemu Legalis bez konieczności zakładania indywidualnego konta użytkownika.

System Informacji Prawnej Legalis otwarty na Twojej uczelni!

Od swobodnego korzystania z zasobów Systemu Informacji Prawnej Legalis dzieli Cię jedynie kilka prostych kroków:

1 Połącz się z wydziałową siecią Internet

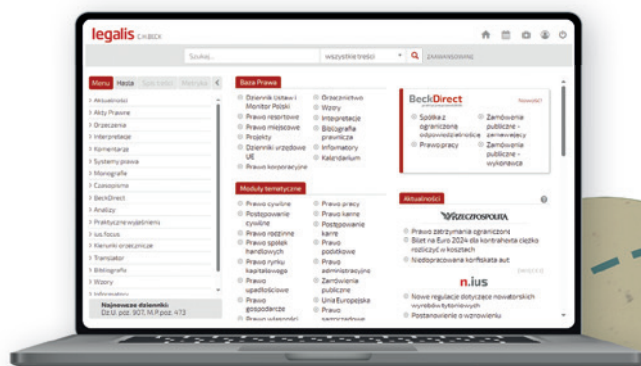
2 Wejdź na **legalis.pl**

3 Kliknij IP
... i korzystaj!

Sprawdź listę uczelni oferujących dostęp do Systemu Legalis dla użytkowników sieci wewnętrznej na **legalis.pl/student**

Sprawdź ofertę publikacji C.H.Beck

■ w księgarni online na ksiegarnia.beck.pl

■ w 8 księgarniach prawniczych

GDAŃSK

Al. Grunwaldzka 75

☎ +48 697 652 500

✉ ksiegarnia.gdansk@beck.pl

🕒 poniedziałek – piątek 10.00–18.00

KATOWICE

pl. Wolności 10A

☎ 32 206 89 96

✉ ksiegarnia.katowice@beck.pl

🕒 poniedziałek – piątek 9.00–17.00

KRAKÓW

ul. Bracka 2

☎ +48 696 049 900

✉ ksiegarnia.krakow@beck.pl

🕒 poniedziałek – piątek 10.00–18.00,
sobota 10.00–15.00

POZNAŃ

ul. Półwiejska 22

☎ 61 661 84 55

✉ ksiegarnia.poznan@beck.pl

🕒 poniedziałek – piątek 10.00–18.00,
sobota 10.00–15.00

WARSZAWA

ul. Krakowskie Przedmieście 20/22

☎ 22 873 12 81

✉ ksiegarnia.krakowskie@beck.pl

🕒 poniedziałek – piątek 10.00–18.00,
sobota 10.00–15.00

WARSZAWA

Al. „Solidarności” 83/89

☎ 22 250 59 04

✉ ksiegarnia.solidarnosci@beck.pl

🕒 poniedziałek – piątek 10.00–18.00,
sobota 10.00–15.00

WARSZAWA

Pasaż handlowy Metro Rondo Daszyńskiego

☎ 22 718 33 90

✉ ksiegarnia.daszynskiego@beck.pl

🕒 poniedziałek – piątek 9.00–17.00

WROCLAW

ul. Kietkańska 25

☎ 71 786 41 10

✉ ksiegarnia.wroclaw@beck.pl

🕒 poniedziałek – piątek 10.00–18.00

CHĘTNIE ODPOWIEMY NA TWOJE PYTANIA
I POMOŻEMY WYBRAĆ ODPOWIEDNIE PUBLIKACJE!